

GUIDO KNOPP

HITLER GYERMEKEI

MAGYAR KÖNYVKLUB

Fordította Farkas Tünde

Guido Knopp

Hitler gyermekei

Stefan Brauburger, Christian Deick,
Jörg Müllner, Ricarda Schlosshan,
Stephan Wiehler közreműködésével

Dokumentáció:

Alexander Berkel, Bärbel Schmidt-Šakić

MAGYAR KÖNYVKLUB

198094

A fordítás az alábbi kiadás alapján készült:
Guido Knopp: Hitlers Kinder
© 2000 by Bertelsmann Verlag, München within Verlagsgruppe
Bertelsmann GmbH
All rights reserved

Hungarian translation © Farkas Tünde, 2003

A magyar könyv támogatója

HUNGÁRIA
BIZTOSÍTÓ RT
Nyugdíjpénztára
A takarékszövetkezetek partnere

SZTE Egyetemi Könyvtár

J000581874

Első kiadás, 3000 példányban

Az egyedül jogosított magyar nyelvű kiadás.
A Kiadó minden jogot fenntart, részletek közlésének
jogát is az írott és elektronikus sajtóban.
Kiadja a Magyar Könyvklub,
az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók
és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja
Felelős kiadó Révai Gábor, a Magyar Könyvklub igazgatója
Kiadóvezető Moldova Júlia
Felelős szerkesztő Ábrán László
Műszaki vezető Tóth Csaba
A borítót Gelányi Mariann tervezte
Műszaki szerkesztő Császár András
Szedte a Malum Stúdió
Nyomta a Szekszárdi Nyomda Kft.
Felelős vezető Vadász József vezérigazgató
Megjelent 24,44 (A/5) ív terjedelemben

Budapest, 2004
ISBN 963 549 027 5

B 193094

Tartalom

Előszó	7
Csábítás	15
Knopp/Wiehler	
Odaadás	91
Knopp/Deick	
Nevelés	155
Knopp/Müllner	
Háború	231
Knopp/Schlosshan	
Áldozat	305
Knopp/Brauberger	
Irodalom	370
Képjegyzék	376

bDM → 152. -13

Hitler gyermekei

Ez a könyv egy olyan nemzedéknek a története, amelynek nem volt választása. Nem ez a nemzedék szavazott Hitlerre, hanem a szülei. Azokat a fiúkat és lányokat, akik a harmincas években és a negyvenes évek elején nőttek fel, az állam oly mértékben kisajátította, mint előtte vagy utána egyetlen más német nemzedéket sem. „Ez az ifjúság – jelentette ki Hitler 1938-ban, már-már gunyorosan – mást se tanul, mint németül gondolkozni, németül cselekedni. Tízéves korában felvesszük a Jungvolkba, tizennégy éves korában a Hitlerjugendbe, majd a párt és a munkaszolgálat várja. Katonaidejének letöltése után pedig nyomban belép az SA-ba, az SS-be és így tovább, és soha az életben nem lesz többé szabad.”

Április 20-án, a Führer születésnapján évről évre német fiatalok millióit – „Hitler gyermekeit” – eskették fel az apaistennek aposztrofált diktátorra. „Tízéves voltam. Ahogy akkoriban írták az újságok, a német nép egy teljes évjáratot ajándékozott a Führernek. Odaajándékoztak bennünket neki” – emlékszik vissza az 1926-ban született Erich Loest író ünnepélyes felvételére a Hitlerjugendbe.

Jóllehet a barna téboly csak tizenkét évig tartott, kitörölhetetlen nyomokat hagyott a lelkekben. Az akkori fiatalok közül sokan csak ma, évtizedek múltával élik át azt az elfojtott traumát, amelyet az okozott, hogy a zsarnoki rendszer rítul kihasználta őket, és visszaélt a jóhiszeműségükkel. Hardy Krüger filmrendező, egykori Hitler-fiú szerint „sebhelyes a lelkük”. Ennek a nemzedéknek a tagjai még közöttünk vannak, s még képesek tanúskodni arról az időszakról, amelyben az ember formálható, képlékeny anyagnak számított, nem pedig individuumnak.

A Hitlerjugendről mint egységes egészről nem beszélhetünk. Sokféle fiatalított tömörített soraiba. Voltak megszállottak és tilbuzgók, akik még ma is könnyes szemmel emlegetik az egykori „szép időket”. Voltak, akik kerültek a feltűnést, talán ők alkották a többséget, akik pusztán csak túl akarták élni azokat az időket, mindenekelőtt a háborút. És voltak olyanok is, nagyon kevesen, akik elutasító magatartást tanúsítottak, s igyekeztek nem megfelelni a rendszer követelményeinek. Nem egyformák ennek a nemzedéknek az élményei: másképpen emlékeznek az 1923-ban születettek, és másképpen a tíz évvel később, az 1933-ban világra jöttek. Attól is sok függött, hogy nagyvárosokban – Hamburgban, Münchenben, Kölnben, Berlinben – vagy a Fekete-erdőben, Pomerániában vagy Kelet-Poroszországban nevelkedtek s nőttek-e fel.

És mégis: minél több visszaemlékezést ismerünk meg, annál több hasonlóságot fedezünk fel közöttük. E könyv szerzője mintegy ezer interjút készített olyan emberekkel, akik csak most, végigdolgozott életük alkonyán szánták el magukat, hogy felelevenítsék emlékeiket. A háborúban nemzedékük tagjait, a fiatal férfiakat vágóhídra hajtották, az otthon maradt fiatal nők viszont ugyanakkor az óvóhelyeken remegtek az életükért a bombatámadások idején. A háborús vereség után, 1945-ben pedig milliók menekültek vagy úzettek el otthonaikból. Azoknak, akik túléltek a totális háború iszonyatát, szembe kellett nézniük azzal, hogy értékes éveket veszítettek el – ráadásul az újrakezdés sem ígérkezett könnyűnek számukra a háború utáni Németországban. Vállukra nehezedett az újjáépítés minden nehézsége és gondja, miközben még nem tudtak megszabadulni szorongásaiktól és félelmeiktől, az átélt nélkülözések és a halál emlékképeitől, de emlékeztek arra az időszakra is, amelyben a diktatúra nem csupán az erőszak képét öltötte magára, hanem a csábításét is.

A csábítás gyakran látszólag ártalmatlanul kezdődött. Aki fiatalemberként Hitler birodalmában élményekre vágyott, a HJ-ben tetszetős szabadidő-kínálatra lelt. Volt abban kirándulás, hosszú gyalogtúra, sátorverés és tábortűz – tehát a közösségi szellemet erősítő élményekre és kalandokra számíthattak a fia-

talok. „Alaposan átfagyunk és megizzadtunk, s befolyt a víz a sátrunkba – emlékszik vissza egyikük. – De az együttlét öröme, a jóleső fáradtság a hosszú túrák után feledtették velünk a kellemetlenségeket. Esténként körbeültük a tábortűzet, és énekeltünk. Sötét volt, csak a csillagok ragyogtak fölöttünk. Csodálatos érzés volt, sosem felejttem el.”

Ahol tudatosan keltenek érzelmeket az értelem ellenőrzése végett, ott könnyű prédának bizonyulnak a gyerekek. A német ifjúság hazája történelmében először érezhette fontosnak magát. Soha addig még nem udvarolták úgy körül, mint ahogy nem is használták úgy ki. Folyvást különleges mivoltát, különleges adottságait hangoztatták: „Nem a jövő reménysége vagytok, máris valóra váltottátok reményeinket” – duruzsolta a fülükbe Hitler. Az állandó udvarlással és hízelgéssel olyan világkép mellett kötelezték el az ifjúságot, sokszor szinte észrevétlenül, amely szakított az emberi kultúra értékeivel. Egy visszaemlékező szerint szabályosan kiűzték belőlük az embe-riességet és a humanista értékszemléletet. A rendszernek aktív, fegyelmezett fiatalokra volt szüksége, akik lelkesen beilleszkednek a diktatúra rendjébe, s nem táplálnak kételyeket annak létjogosultságával szemben, vagyis: készséges utánpótlásra – ágyútöltelékre Hitler számára.

Néhányukat vezető beosztásokba szemelték ki (és erre készítették fel) – gauleitereknek (körzetvezetőknek), heerrühereknek (hadseregparancsnokoknak) és más kisebb-nagyobb rangú főhurrereknek –, s azt várták, követelték meg tőlük, hogy keménykezűek legyenek, engedelmesen szolgálják a hatalmat, s ne kíméljék se magukat, se másokat feladataik teljesítésében. Az új uralkodó embertípus kitenyészítésére – ennek az örült eszmének a megvalósítására – elitképzést szerveztek. Hitlerrel elnevezett iskolákban, nemzetpolitikai nevelőintézetekben, azaz a napolákban, valamint a Feldafingi NSDAP Birodalmi Iskolában a rendszer jól képzett végrehajtókat akart kinevelni, hogy egykor majd Hitler és társai örökébe lépjenek. Már gyermekkorukban olyan kíméletlen fegyelmzési módszereknek vetették alá őket, mint a katonákat, és a szak-

tárgyak mellett főleg világnézeti nevelésükre fektettek súlyt. „Hinni, engedelmeskedni, harcolni” – ezt a hármas jelszót hirdették meg számukra. És hogy mivel csábították őket? A sportolási lehetőségek és a szabadidőprogramok gazdag választékával, a fényes karrier ígéretével, cserébe feltétel nélküli engedelmességet és hűséget kellett fogadniuk. De nem is okoztak csalódást feljebbvalóiknak: a Hitlerről elnevezett elit iskolákban végzetek például a legfanatikusabbak közé tartoztak a háborúban, s azt mindössze ötven százalékuk élte túl.

Bámulatosan sokan vannak ezeknek a neveldeknek hajdani növendékei között azok, akik karriert futottak be a demokráciában – a gazdaságban, a sajtóban, a politikai és a diplomáciai életben. Olyan egykori elit iskolások, mint Theo Sommer, a *Die Zeit* című hetilap korábbi kiadója, vagy Otto Schuster, az *Eltern* című folyóirat volt főszerkesztője elfogódottság nélkül beszélnek azokról a régi időről. Némelyikük mindmáig hangsúlyozza annak az előnyeit, hogy keménységre nevelték önmagával és másokkal szemben: „Gyalázatos célok érdekében, de jó nevelést kaptunk.”

És a lányok? Rájuk is kivetette hálóját a rendszer, s ugyanolyan nevelésben részesültek, mint a fiúk, és ugyanúgy hazudtak nekik is, mint a fiúknak. A német lánynak az a feladata, verték a fejükbe, hogy szorgalmas és engedelmes legyen, adja fel teljesen az egyéniségét, mindenekelőtt pedig készüljön az anyai szerepre, arra, hogy – az emberutánpótlást termelő szülőgépként – katonákról gondoskodják a hazának. „Nőnevelés”, így nevezte ezt a Bund Deutscher Mädel (Német Leány-szövetség) birodalmi vezetősége, amelynek kezdbetűivel olyan egyszerre találó és útszéli szójátékokat alkottak, mint például Bald Deutsche Mutter (hamarosan német anya).

Sokan máig életük legszebb időszakának tartják azokat az éveket, s nehezükre esik, hogy szubjektív emlékeiket összebékítsék a történelmi valósággal. Ám még ha sikerül is nekik, hozzáteszik: „borzasztóan fájdalmas, hogy hamis eszményekben hittünk, de képtelen vagyok a sok kellemes órát kitörölni az emlékezetemből.” Ennek ellenére az elmúlt század vége felé már nem kevesen késznek mutatkoztak arra, hogy őszin-

tén és kendőzetlenül valljanak fiatalságukról, ifjúkori vágyaikról és tévedéseikről. Hitler „lányai” ma már nagymamák, sőt dédmamák is vannak közöttük. A háború után mindkét német államban kivették a részüket az újjáépítésből. Sokan csak évtizedek elteltével ismerték fel, hogy fiatal lányként egy olyan szerepre kényszerítették őket, amely ellen nem tudtak védekezni. De talán, Hitler-imádatuk miatt, nem is akartak. A visszaemlékezők számottevő része még ma sem rejti véka alá a Führer iránti érzelmeit: „valóságos mindenható apafigura volt”; „mély, bensőséges szerelem fűzött hozzá”; „pontosan úgy éreztem iránta, mint Isten iránt”. Fiatal lányok ezerszámra írták a szerelmes levelüket a diktátornak – volt, aki gyereket akart tőle, s bár ez fölöttébb bizarr kivételnek tekinthető, tökéletesen kifejezte Hitler leányainak kollektív érzületét.

Hitler gyermekei a háborúban a rendszer igen hasznos támaszainak bizonyultak. Németország gazdasága és társadalma a Hitlerjugend nélkül összeomlott volna. Tagjai sokféle munkát végeztek, s kimeríthetetlenek voltak az erőtartalékaik. De buzgalmukkal és fáradhatatlanságukkal csak meghosszabbították a háborút. Kilencmillió fiatal helyettesítette olcsó munkaerőként a fronton lévő férfiakat az iparban és a mezőgazdaságban, s amellet futárszolgálatot láttak el a városok között, szétosztották az élelmiszerjegyeket, légvédelmi kisegítő szolgálatosok voltak, parancsokat és jelentéseket továbbítottak, tüzet oltottak a légítámadások után, kiképzőtáborokban készültek fel a frontszolgálatra. A lányok segítséget nyújtottak a nagycsaládosoknak: gondozták gyermekeiket, főztek és takarítottak.

Az 1921 és 1925 között született évről több mint egyharmada elvérzett a második világháború csatamezein, vagy a bombazáporokban vesztette életét. Sírjaik az Atlanti-óceántól a Fekete-tengerig, az északi sarkkörtől Afrikáig és vissza, Königsbergen és Boroszlón keresztül Berlinig egy tévútra vitt nemzedékre emlékeztetnek, amelynek Hitler elrabolta az ifjúságát. Néhányan közülük egyszerre voltak áldozatok és tettesek. A gauleiterek és az SS által a megszállt keleti területeken hozott csaknem valamennyi kegyetlen intézkedés végrehajtásában részt vettek: életről és halálról, betelepítésről

és a helyi lakosság elűzéséről döntöttek. A zűrzavaros utolsó időkben pedig a Hitler-fiúk nem egy helyütt zsidókat lőttek agyon. És végül annak is elérkezett az ideje, hogy maguk is meghozzák végső áldozatukat a diktátorért, akire felesküdték. Voltak olyanok, akik önként feláldozták magukat: „A Führerért, a népért és a hazáért meghalni becsület és kötelesség dolga volt, ezt verték belénk” – százak és százak magyarázták így azt, hogy miért voltak hajlandók ellenkezés nélkül fegyvert fogni s értelmetlen áldozatot hozni tizennégy, tizenöt és tizenhat éves fiúkként. Csak azok, akik túléltek a háború poklát, tudhatták meg, hogy miféle hazáért kellett volna életüket adniuk.

És a végső mérleg?

A hitleri birodalom pusztulása, 1945 ennek a nemzedéknek jóval többet jelentett totális háborús vereségnél: egy egész értékrendszer semmivé válását. A fiatal németek nem tudtak 1945-ben olyan történelmi hagyományokhoz visszanyúlni, amelyeket magukénak vallhattak volna. Csak a nemzetiszocialista és a háborús ideológiát ismerték. 1945 mindkettőnek pontot tett a végére.

Sokan nehezen találták meg a helyüket az új demokráciában, legalábbis kezdetben. Energiájukat a gazdasági fellendülésben, valamint családjuk jövőjének a megalapozásában kamatoztatták. Utóbb, 1968-ban ennek a háborús nemzedéknek a fiai (olykor a lányai is) fellázdak apáik ellen, és súlyos kérdéseket szegyeztek a mellüknek. Nemzedéki vitájuk máig nem zárult le.

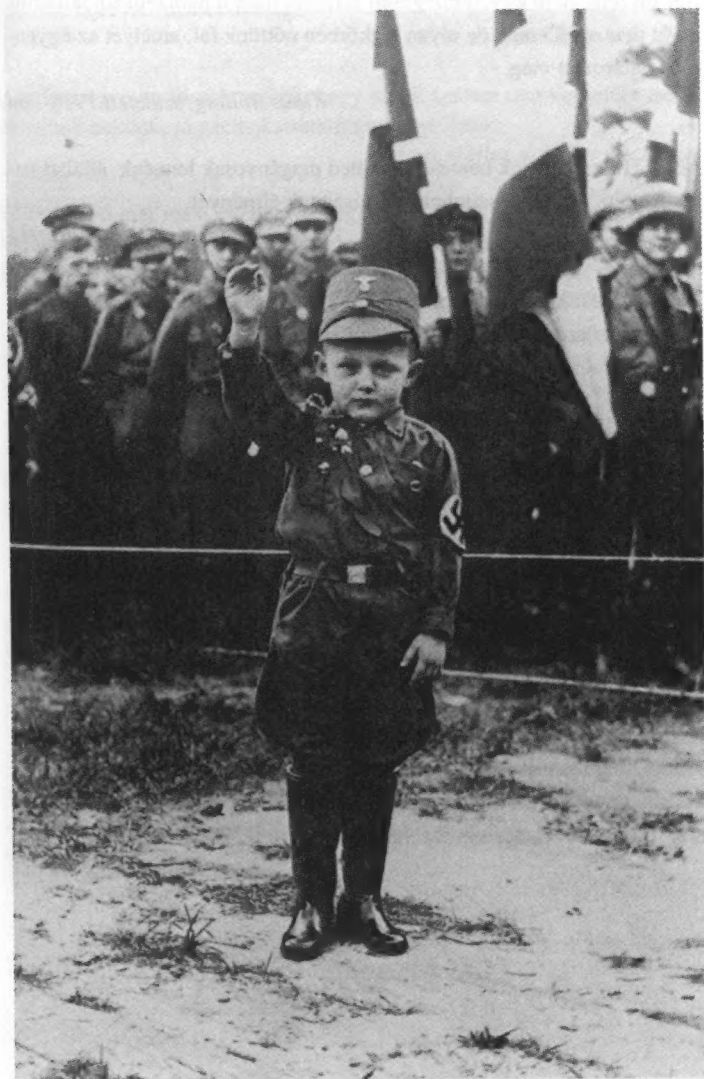
Hitler gyermekei nem maguk választották meg az „apjukat”, hanem a szüleik, akik nem akarták vagy nem tudták megakadályozni a diktátor uralomra kerülését. Ez a nemzedék nem jobb, de nem is hitványabb az előtte és mögötte lévő nemzedékeknél. Csak éppen többet kellett elviselnie. Tévétra csalva, vasfegyelemhez szoktatva, elárulva és megrontva, a század fordulóján még egyszer feleleveníti az ifjúságát.

A szerző azoknak szenteli figyelmét könyvében, akiket vezettek, és akik hagyták magukat vezetni hosszú ideig, jóhiszeműen. Voltak, akik beletörődtek a sorsukba, voltak, akik

elteltek a kötelességtudat és a hazafiasság eszméjével. Vagy akár a fanatizmussal – ha hajlottak rá, hogy többet teljesítsenek, mint amennyit megköveteltek tőlük. De voltak olyanok is, akik kelleetlenül, néma daccal, belső ellenállást tanúsítva végezték a rájuk rótt feladatokat. Szóhoz jutnak a könyvben olyan férfiak és nők is, akik képesek voltak rá, hogy kivonják magukat a náci rezsim bénító hatása alól. A több évtizeddel ezelőtti élményeket idéző beszámolók, a korról alkotott ítéletek némelyike meglepően kiérleltnek tetszik, de alighanem ennek ellenére érdemes e közvetlenül szerzett tapasztalatokat megismertetni a nagyközönséggel. A szerző tisztában van a tanúvallomások szubjektivitásával, ezért egybevetve és vegyítve illeszti be őket a korabeli események sorába. Egy nemzedék hagyatékát tárja az olvasó elé, amely nemzedéket – véleményének kikérése nélkül – „Hitler gyermekeiként” tart számon a történelem.

Ez a nemzedék még közöttünk van. Még képes emlékezni. Még le tudja vonni a tanulságot sorsából – hogy ne a mi gyermekeinknek kelljen megtenniük ezt.

Csábítás

Kisfiúként és kislányként ennek az új Németországnak a pártját fogtátok. Németországotokhoz hűek maradtatok, és életkorotoknak ez az emléke olyan jutalommal fog járni, amelyet ma senki nem képes nektek nyújtani.

Adolf Hitler, 1932

Azt hiszem, nem egyetemlegesen fertőzte meg a nemzetiszocializmus az én nemzedékemet, de olyan légkörben nőttünk fel, amelyet az egyenruha határozott meg.

Klaus Bölling, született 1928-ban

Adolf Hitler, hiszünk benned, nélküled magányosak lennénk, általad vagyunk nép. Neked köszönhetjük ifjúságunk élményét.

Baldur von Schirach, 1934

Azt az érzést keltették bennünk, hogy nincs magasztosabb, mint meghalni a közösségért, a népért vagy a Führerért.

Hans-Jochen Vogel, született 1926-ban

Tudom, hogy az ifjúság szenvedélyesen és lángoló lelkesedéssel fogja az ügyet szolgálni.

Hermann Göring, 1939

Saját céljaikra csábítottak el minket, amit mi egyáltalán nem bántunk. Hozzám hasonlóan sokan a legkevésbé sem berzenkedtek ellene, nem látták okát, miért is tennék, majd – miután vezetők lettek – ők csábítottak el másokat.

Erich Loest, született 1926-ban

A népi államban az egész képzést és nevelőmunkát annak kell megkoronáznia, hogy a faji öntudatot és érzést ösztönileg és értelmileg a reá bízott ifjúság szívébe és agyába vési.

Adolf Hitler: Mein Kampf

A HJ nem tekintette embernek azt, aki más fajhoz tartozott, más országból származott, más volt a vallása, vagy más volt a politikai hitvallása.

Hanns-Peter Herz, született 1927-ben, német zsidó

Keressük a nemzetiszocialista teljesítmény, nemzetiszocialista jellem, nemzetiszocialista világfelfogás eszményi megtestesülését. A feladat adva van, rajta hát, német ifjúság!

Joseph Goebbels, 1935

Annyira ügyesen bántak velünk, hogy eszük ágában sem volt előre megmondani nekünk: jó náci akarunk faragni belőletek.

Hans Müller, született 1923-ban

Gyermekek már ma a miénk. Mi vagy te? Elműlsz, de utódaid már az új táborban vannak. Rövid idő elteltével már semmi mást nem fognak ismerni.

Adolf Hitler, 1933

Persze hogy tetszik a fiataloknak, ha azt mondják nekik, hogy övék a jövő, övék a döntés joga, hisz az idők egy nap úgyis eltűnnek a színről.

Hans-Jochen Vogel, született 1926-ban

Parancsára, Führerem, olyan ifjúság sorakozott fel, amelyik mit sem tud származási gógról és osztálytudatról.

Baldur von Schirach, 1926

Egyik nemzedék a másik után teljesíti a feladatát, újra meg újra új ifjúság fog színre lépni itt, ebben a városban. Egyre erősebb, egyre életképesebb, egyre egészségesebb, s egyre nagyobb reményt nyújt a jövőre nézve az előtte járóknak.

Adolf Hitler, 1936

A fiatalság elcsábítható, mivel még nem lehet akkora a tudása, hogy saját maga képet alkosson magának a világról. Ehhez járul még valamiféle vágyódás is. Vágy arra, hogy higgyünk valamiben, ez az érzés megvan mindnyájunkban.

Imo Moszkowicz, született 1925-ben, német zsidó

A nemzet jövője teherautók rakterén állt, vagy a Birodalmi Vasút különvonatain érkezett. Csak a kiválasztottak jöttek gyalog. Száz és száz kilométert tettek meg Németországon keresztül. Dobokkal és fanfárokkal hódították meg a városokat, nótaszóval vitték zászlóikat a falvakon és a városokon át. Éjjel sátrakban vagy pajtákbán aludtak. Évről évre kereken kétezer Hitler-fiú tett eleget lelkesen Baldur von Schirach birodalmi ifjúsági vezető felhívásának: „A Führerhez menetelünk – ha óhajta, érte is menetelünk majd.”

1935. szeptember 14-én reggel az Adolf Hitler-menet résztvevői elérték céljukat. Ötvennégyezer fiú és lány érkezett az egész birodalomból, hogy megjelenjen az „ifjúság gyülekezőjén” a nürnbergi stadionban. A nemzetiszocialista tömegrendezés forgatókönyve szerint a „szabadság birodalmi pártkongresszusa” tiszteletére – az általános geometriai révület statisztikáiként – hatalmas tömbökbe rendeződtek. A főtribün előtt, amelyen a párt és a Wehrmacht előkelőségei gyülekeztek, az egyenruhás fiatalok feszülten várakoztak apaistenük megérkeztére.

A diktátor végre megjelent. Baldur von Schirach, a Harmadik Birodalom első Hitler-ifja előrelépett, és vigyázzba vágva magát büszkén jelentett. „Pihenj!” – harsant fel utána a parancsszó. S mintha csak varázsütésre történt volna, tíz- és tízezer gyermeki torokból tört elő mutáló hangon az üdvívalgás, megtörve a stadion áhítatos csendjét. Az örömujjongással a várakozás hosszú perceiben felgyülemlett feszültségüknek is szabad folyást engedtek, mielőtt még dobpergés és fanfárok harsogása a pártkongresszus fegyelmének kalodájába szorította volna vissza az érzelmek kiszámított kitörését. Mindenki

bekapcsolódott a kollektív hitvallás kórusába: „A birodalom ifjú ereje egységbe forr össze vele.”

Módfelett kedvelt dagályos stílusában a birodalmi ifjúság huszonnyolc éves vezetője megidézte az egybegyűlt gyereksereglet áldozati szellemét. „Itt áll ön előtt népünk teljes ifjú nemzedéke. Ha rápillantunk erre az életvidám ifjúságra, akkor azon halott bajtársak halovány arcát pillantom meg közöttük, akik feláldozták magukat azért, hogy mi ilyen közösségben élhessünk. Ezek a bajtársak, Führerem, az önbe vetett hitben haltak meg. Az egész német ifjúság ugyanebben a hitben él. Legjobbaink heroikus példáján megtanultuk és megtapasztaltuk, hogy az ön iránti hűség a mi halhatatlanságunk záloga.”

Ifjúvá avatás a halálkultusz jegyében: Schirach misszionáriusi buzgalmában fiatal németek egy egész nemzedékének a nemzetiszocialista vallás katekizmusát prédikálta, mely vallás a halált a Führerért a náci ifjúsági mozgalom örök életének zálogává nyilvánította. Hívői gyülekezetének bálványaként Adolf Hitler ilyeténképpen hirdette látomását az új emberről: „Amit mi a német ifjúságtól kívánunk, az más, mint amit a múltban kívántak tőle. A mi szemünkben a német ifjúnak karcsúnak és sudárnak kell lennie, gyorsnak, mint az agár, szívós-nak, mint a bőr, és keménynek, mint a Krupp-acél.”

A „testedzés évében” Hitler felszólította fiatal hallgatóságát, „álljanak készenlétben, acélozzák meg izmaikat, és készüljenek fel lelkiileg”. A pubertás határához érkezett fiúk még nem tudták, milyen menetírányt szánt nekik a rendszer, ahhoz viszont kétség nem fért, ki szabja meg azt: „Semmi sem lehetséges, hacsak nem egy akarat parancsol, amelynek a többiek mindig engedelmeskedni tartoznak, ez pedig fent kezdődik, és egészen alul ér véget”, hangzott a Führer-állam vak engedelmességre nevelő leckéje. A népközösség példaképeként Hitler maga adott nevelői megbízást fiataljainak: „Egész népünket kell nevelni, hogy ha bármikor és bárhol van valaki, akit arra szemeltek ki, hogy parancsokat osszon, a többiek felismerjék abbéli rendeltetésüket, hogy engedelmeskedjenek neki, mivel elképzelhető, hogy már a következő órában nekik maguknak kell parancsokat adniuk, amit csak abban az eset-

ben tudnak megtenni, ha mások engedelmeskednek nekik. Soha ne feledjük, hogy csak az erős méltó a barátságra és arra, hogy másokat barátságára méltasson. Így hát erősekké kell lennünk, ez a mi jelszavunk. Ennek az óhajnak a teljesüléséért pedig felelősséggel tartoztok nekem. Ti vagytok a nemzet jövője, a Német Birodalom jövője.”

Végezetül személyes kapcsolatot keresett ujjongó híveivel, akiket arra kötelezett, hogy katonai fegyelmet tartsanak, és könyörtelen keménységet tanúsítsanak a gyengék iránt. Felhívásának legbuzgóbb hívei nyomban eleget is tettek, ha a gyengeség bármi jelét tapasztalták a sorokban. „Mialatt Hitler nagyjából fél órát töltött azzal, hogy soraink között elvonult, egész idő alatt üdvözlésül felemelt karral kellett állnunk. Borzasztóan megerőltető volt – emlékszik vissza Hanne Beer-Page, aki a Német Leányszövetség küldöttségével érkezett Nürnbergbe. – Minden sorban két Hitler-fiú ügyelt arra, hogy ne engedjük le a karunkat. Ha valaki mégis leeresztette a fáradságtól, azonnal felcsapták.”

Mialatt a nemzetiszocialista utánpótlás – kimerülve, egyszerűs mind fellelkesülve a Führer-audienciától – másnap hazaindult, a „szabadság pártkongresszusa” a törvényesített jogtalanság „jogerejére” emelte Hitler gyilkos fajörületét. Vagyis megerősítette a „birodalmi állampolgár” törvényt és a „fajvédelmi” törvényt, amelyek a zsidóságot megfosztották polgári jogaitól. A nemzetközi jogot sértő paragrafusok megnyitották azt az utat az emberi méltóságot semmibe vevő diszkrimináció előtt, amely Auschwitz gázkamráihoz vezetett.

A kongresszus baljóslatú záróhatározatáról a Nürnbergből hazatérő ifjak nemigen számoltak be szüleiknek. Helyette inkább a pártkatonák végtelen menetoszlopairól, a horogkeresztes lobogók hullámozó tengeréről, a feldíszített utcákról, a látványos, zenés ünnepi felvonulásról áradoztak. Büszkén meséltek nekik úti kalandjaikról, a sátrakban töltött éjszakákról és a táború romantikájáról. A Hitlerjugend egyenruhája sokukban azt az érzést keltette, hogy egy olyan világot megrengető mozgalom tagjai, amely őket tette felelőssé a jövőért és a nemzet sorsáért. Kitüntetésszámba ment az évenkénti záródoklat a barnaingesek tömegrendezvényeire. „Mi, Hitler-fiúk,

Népünk szemmel láthatóan fegyelmesebb, derekabb és katonásabb lesz, s ebben a fiatalok járnak élen.

Adolf Hitler, 1935

Istenként néztünk fel rá. Valamennyiünk eszményképe volt, aki mindent irányított, akihez minden és mindenki igazodott.

Kurt Heindorf, született 1925-ben

Tulajdonképpen majdhogynem szent volt. Nem hagytuk, hogy bárki egy rossz szót szóljon rá. Emlékszem, amikor befejeződött a szolgálata, minden alkalommal háromszoros „Sieg heil!” harsant fel mindenél jobban szeretett Führerünk, Adolf Hitler tiszteletére. És tényleg úgy volt, ahogy mondták – szüleinknél is jobban szerettük.

Karl-Heinz Janssen, született 1930-ban

A HJ-t nem az állam alapította az ifjúságnak, hanem az ifjúság az államnak.

Baldur von Schirach, 1934

„Egy akarat parancsol, amelynek a többiek engedelmes-séggel tartoznak...”
Adolf Hitler, Rudolf Hess és Baldur von Schirach (b. j.)
1936-ban a nürnbergi pártnapon

megtiszteltetésnek tekintettük, hogy részt vehettünk a birodalmi pártkongresszuson. Azok, akiket nem méltattak erre, úgy érezték, hogy kibabráltak velük” (Klaus Mauelshagen).

Vigyázzban állni a Führerért – ez becsület dolgának számított annak a csaknem négymillió gyereknek és fiatalnak a szemében, aki 1935-től kezdve a Hitlerjugend soraiban menekelt. Ez a szám azt jelenti, hogy a tíz és tizennyolc év közötti korosztály fele szervezett tagja volt a HJ-nek. De a birodalmi ifjúsági vezető becsvágyát szerveztségüknek még ez a foka sem elégítette ki: az egész német ifjúságot Hitler szolgálatába akarta állítani. Ezért 1936-ban újévi felhívásában ünnepélyesen meghirdette „A német Jungvolk évét”. Azt szerette volna elérni, hogy egy egész évjáratot, első ízben, egyszerre vegyennek fel a HJ gyermekszervezetébe. „Az egész ifjúságot a Führernek” jelszóval óriási reklámkampányba kezdtek a rádióban, mozikban, plakátokon, iskolákban és sportrendezvényeken a legifjabb néptársak kegyeinek elnyeréséért. Schirach hangzatosan kijelentette a nyilvánosság előtt: a propagandának az a feladata, hogy „önkéntes” belépésre ösztönözze a gyerekeket. Zsákmányszerző hadjáratába az államot, a városokat és a községeket is igyekezett bevonni: a bejelentőlapok alapján számba vette például az összes 1926-ban született gyermeket. Írásban felszólították a szülőket, hogy írássák be fiaikat a Jungvolkba (kisfiúk), leányaikat pedig a Jungmädelnbe (kislányok). Még Bernhard Rust nevelésügyi miniszter is, aki pedig tartott attól, hogy Schirach növekvő hatalma hivatali hatáskörének a megnyirbálásához vezet, támogatta a birodalmi ifjúsági vezetőt, és szülői értekezleteket rendelt el az iskolákban, amelyeken tanárok és HJ-vezetők toborozták a gyerekeket a Hitlerjugendbe.

Az általános és középiskolák tanárainak az volt a feladatuk, hogy minden eszközzel ösztönözzék diákjaikat a belépésre a Jungvolkba. „Elsős gimnazista voltam, mikor egyszer az igazgató megvárta a bejáratnál, és megkérdezte, miért nem vagyok tagja a Hitlerjugendnek. Azt válaszoltam, elköltöztünk, nagyon messze lakom. Ezen változtatni kell, felelte, tízéves vagyok, be kell lépnem. Az iskolaigazgató is szorult, ha vala-

ki még nem lépett be. Így hát én is beléptem. Nem emlékszem senkire, aki ne lett volna tagja a Jungvolknak, majd tizennégy éves korától a Hitlerjugendnek. Ez teljesen magától értetődött, még csak szóba sem hoztuk magunk között. Más választási lehetőségünk nem is igen volt” (Hans-Jochen Vogel, az SPD egykori elnöke).

Schirach, a lehető legteljesebb sikerre törekedve, ifjúsági szervezetét az NSDAP területi szervezeti felépítéséhez igazította. Addig a gyerekek maguk dönthették el, hogy melyik csapathoz csatlakozzanak. Schirach viszont lakókörzetükként fogta össze őket, a náci párt területi hierarchiájának megfelelően. Vagy százötven tíz és tizennégy év közötti fiú alkotott egy csapatot a Jungvolkban, s ugyanennyi kislány a Jungmädelnben. A szervezet legkisebb egysége a tíz fiúból álló kameradschaft (bajtársi közösség), illetve a tíz lányból álló jungmädelschaft volt. A párthoz továbbra is laza szálak fűzték a Hitlerjugendet, szükség esetén azonban a HJ-vezető számíthatott az NSDAP ugyanolyan befolyásos, mint rettegett helyi csoportvezetőjének a segítségére. Parádékkal, röplapokkal, szülői összejövetelekkel és kórushangversenyekkel toborozták a Hitlerjugend-egyenruhás gyerekek helyi csoportjait az új tagokat.

A toborzást négy héten át csúcsra járatták, s 1936. április 16-án Schirach teljes sikerről számolhatott be Führerének a rádióban: a tízévesek kilencven százalékát beszervezték. Attól kezdve Schirach minden évben gyerekek százait hívta meg az új Jungvolk-tagok felvételi ünnepségére a kelet-poroszországi Marienburgba. A jelöltek Hitler születésnapjának előestéjén a Német Lovagrend régi várának gótikus csarnokaiban esküdtek fel a Führerre. „Az egész fiatal Németország ma egyetlen rend, amelyet a hűség esküje köt egybe” – verték vissza a birodalmi ifjúsági vezető szavait a homályba vesző boltozatok. Az éter hullámain pedig az ország minden részébe eljutott a hangja. És mialatt a gyerekek fákláfénynél elénekelték a „Hitlernek sűrű tartó hűséget esküszünk” kezdetű dalt, nem keveseket kerített hatalmába az a borzongatóan magasztos érzés, hogy egy nagy, teljes biztonságot nyújtó véd- és dacszövetség tagjai. „Sok ezer néptárs, népünk valamennyi

rétegét képviselve, elküldi születésnap ajándékát a Führernek. Az ifjúság azonban önmagát ajándékozta oda” – ömlengett Schirach.

Másnap az egész birodalomban letették az esküt az új tagok: „Fogadom, hogy mindenkor megteszem a kötelelességemet a Hitlerjugendben, a Führer és a zászlónk iránti szeretetből és hűségből. Isten engem úgy segéljen!” Az isteni segítségért való fohászt később elhagyták. Úgy gondolták, hogy „a Führer iránti szeretet és hűség” elegendő a német ifjúság üdvözléséhez. Utoljára az 1935-ben születettek esküdtek fel 1945. április 20-án Führerükre – tíz nappal annak előtte, hogy a despota a Berlin romjaival körülvett Birodalmi Kancellária bunkerében agyonlőtte magát. Nem egy gyereknek, aki ajkán a Hitler iránti hitvallás szavaival lépett be a Jungvolkba, csak utólag nyílt fel a szeme, utólag eszmélt rá, hogy félrevezették.

Schirach ernyedetlenül követte kitűzött célját, hogy kiterjessze egyeduralmát az egész német ifjúságra. Buzgalmaért Hitler mind nagyobb hatalmat adott a kezébe. Az 1936. december 1-jei „Törvény a Hitlerjugendről” a serény lélekhalaszt a *Nemzet Nevelője* címmel ruházta fel: „A teljes német ifjúságot a szülői házon és az iskolán kívül a Hitlerjugendben kell testileg, lelkileg és szellemileg a nép és a népközösség szolgálatára nevelni.” Eleinte ez mindössze szándéknyilatkozat volt, Schirach számára azonban fontos részcélnak bizonyult abbeli igyekezetében, hogy a Hitlerjugendet a Harmadik Birodalom „állami ifjúságává” alakítsa át. A birodalmi ifjúsági vezetőségből legfelsőbb birodalmi hatóság lett, Schirach pedig a Német Birodalom ifjúsági vezetőjeként, államtitkári rangban azontúl kizárólag Hitlernek tartozott felelősséggel. Azaz az ifjúság nemzetiszocialista felvigyázója személyében egyesítette az állami hivatalnokot a pártfunkcionáriussal. Hatalma alól most már egyetlen fiatal sem vonhatta ki magát.

A Hitlerjugend ezzel a család és az iskola mellett a harmadik, államilag elismert nevelési intézmény lett, az államhatalom eszköze, azzal a feladattal, hogy a serdülő ifjúságot a nemzetiszocializmus szellemében nevelje. „A német ifjúság egyesítéséért folytatott harc befejeződött” – jelentette be ujjongva

„Életvidám,
boldog
ifjúság...”
Hitler-fiúk
statisztálnak
az örömmün-
nepként
megrendezett
pártnapon
1934-ben

Ahogy most itt előttem álltok, ugyanúgy sorakozik fel majd évszázadok múlva évről évre az ifjú nemzedék az eljövendő fűhrerek előtt. És mindig hitet tesz majd Németország mellett, amelyet mi ma megteremtettünk.

Adolf Hitler, 1937

A zászló – az volt a legszentebb számunkra abban az időben.

Werner Hanitzsch, született 1929-ben

Már csak azért is boldogok voltunk, mert nem kellett csatlakoznunk ehhez az egyenruhás kényszerközösséghez, és nem voltunk rákényszerítve arra, hogy részt vegyünk mindenféle parádén és felvonuláson.

Hanns-Peter Herz, született 1927-ben, német zsidó

Schirach. „A szülők lemondtak nevelési jogukról, mikor fiuk belépett a Hitlerjugendbe, pontosabban szólva: a Jungvolkba – véli Paul Stüben, egykori Hitler-fiú. – És ez volt a tulajdonképpeni cél, mert utána már ugyanúgy masírozathatták őket, mint az idősebbeket.”

Nemsokára a Hitlerjugend tagjainak csaknem minden szabad percét meghatározta. Ahogyan Schirach totálisan hatalmába kerítette a fiúkat és a lányokat, az megfelelt a diktatúra céljának, annak, hogy „az egész ifjúságot befogja, s befolyásolja életének minden mozzanatát”. Az Állami Ifjúsági Nap bevezetésével felmentették a HJ-tagokat a szombati iskolalátogatás kötelezettsége alól. Tanulás helyett szolgálatot teljesítettek a hétvégeken, amely nyáron akár tizenkét óráig is tarthatott. A többiek ezalatt, legkevesebb két tanórában, nemzeti-szocialista fejtágításban részesültek. „Hetente kétszer mentem szolgálatba, és mivel nemsokára vezető lettem, hétfőnként még vezetői foglalkozásra is járhattam, vasárnap meg lőgyakorlatra és felvonulásokra, vagy kerékpárral kirándulni indultunk. Hetente négy-öt napomat tehát a Hitlerjugend töltötte ki. Állandóan programokat szerveztek, szünet nélkül, egyik követte a másikat. Arra már nem maradt időnk, hogy elgondolkozzunk rajta: voltaképpen mit is keresünk a szervezetben” (Erich Loest író).

Szolgálati idejükön kívül sem hagyták felügyelet nélkül az ifjakat. 1935-től kezdve szinte rendőri jogokkal felruházott HJ-őrjáratok ellenőrizték, hogyan töltik el a szabad idejüket. A rendőrpálánták járták a nyilvános helyeket és a különféle rendezvényeket, s igazoltatták a feltűnően viselkedő, a dohányzási és szeszfogyasztási tilalmat megsértő fiatalokat. Ha el-lenszegültek nekik, vagy rendszerellenes megjegyzéseket tettek, jelentették a rendőrségnek vagy a Gestapónak.

Jóllehet 1939-ig a gyerekek maguk dönthették el, hogy belépnek-e vagy sem a HJ-be, mégis csak nagyon kevesen tudtak ellenállni közülük a mozgalom vonzásának, a csábításnak. A császárság idején a hadsereget minősítették „a nemzet iskolájának”, a nemzetiszocialista Németországban viszont már a legkisebb néptársakat is katonai csapatszellemre és szolgálati buzgalomra nevelték, a „Te semmi vagy, a néped minden!”

jelszó jegyében. Irigységgel vegyes csodálkozással tekintett sok hatéves iskolakezdő az idősebbekre, akik egyenruhában és oldalukon törrel szolgálatba mentek, míg nekik még négy évet kellett várniuk erre. Baldur von Schirach semmi mást nem látott a gyerekekben, mint civil tartalékosokat. „A gyermek szóval azokat a nem egyenruhás egyedeket jelöljük, akik még soha nem vettek részt hazafias esteken és felvonuláson” – jelentette ki.

Sokan lázas türelmetlenséggel várták, hogy elérjék a felvételi korhatárt. „Alig győztem kívánni a napot, és büszke voltam, mikor érkezett. Bátyám akkor már a Hitlerjugend egyenruháját viselte, de én is már régóta tagja akartam lenni ennek a nagy közösségnek, amelyhez olyan fogalmak kötődtek, mint bajtársiasság, haza és becsület. Egyenruhában az ember úgy érezte, komolyabban veszik, s most már ő is a nagyokhoz tartozik” (Hans Jürgen Habenicht).

Jobst-Christian von Cornberg szerint „az egyenruha a becsület viselete volt”. „Barna nadrág, barna ing, fekete háromszögletű nyakkendő, amelyet barna bőrbog fogott össze, bőr vállszíj, bőrből készült derékszíj, rúnával díszített övcsat. Mindezt fehér térdharisnya és barna cipő egészítette ki. Természetesen a sapkánk is barna volt, ferdén fülünkre csapva, büszkén és hetykén hordtuk. És nagyon tetszett, hogy a lányok sóvár pillantásokat vetettek ránk” (Klaus Mauelshagen). Aki végre felölthette a pimpfek (kölykök), a legkisebbek szerfelett vágyott viseletét, úgy érezte, végre felvették az egyenruhások nagy közösségébe, és készen állt arra, hogy nagy tetteket vigyen véghez: „Ha felnövök és nagy leszek, a Führer katonájának megyek! Elbűvöltek bennünket az ilyen jelszavak. Ezt meg is mondtam édesanyámnak, mire leintett, hogy mit akarok, hiszen még gyerek vagyok. Én meg azt gondoltam magamban, dehogy vagyok már gyerek, nemsokára a Führer szolgálatába állok” (Albert Bastian).

A fokozatosan gleichschaltolt, azaz egyöntetűvé formált nemzetiszocialista társadalomban a Hitlerjugend a gyerekek önértéke és érvényesülési vágyára épített. A gyerekek ugyanis úgy érezték, felértékelődnek a nép és a haza szolgálatában. Egyenruhás fiúk és lányok százezrei rajzottak ki minden év-

ben perselyekkel az utcákra, és gyűjtöttek a téli segélyakcióra, valamint a „szükséget szenvedő néptársaknak”. Ruhát és használt cikkeket is gyűjtöttek, amiért a legserényebbeket megjutalmazták. „Szükség volt rám! Az a bódító érzés, hogy egy nagy egészhez tartozhatom, hogy nem vagyok többé kívülálló, merőben új volt számomra. Örülök, hogy szolgálhattam a Führert. Megbecsültek érte, s egynek érezhettem magam a szüleimmel” (Renate Fink).

„Az ifjúságot az ifjúságnak kell vezetnie” – Schirach átvette Hitler jelszavát, és ifjúsági szervezetének dogmájává tette. A Jungvolk csapatvezetője sokszor csak alig néhány évvel volt idősebb „kölykeinél”, ami ugyancsak arra ösztönözte a gyerekeket, hogy utánozzák a nagyokat. Azok, akiket kiválasztottak egy-egy – akárcsak tízfős – csapat vezetésére, örültek a beléjük vetett bizalomnak, s megszolgálták azt. Büszkeséggel töltötte el őket az a tudat, hogy felelősséget róttak rájuk. Azt persze, hogy kik legyenek a példaképeik, a felnőttek döntötték el. Schirach, ifjú regimentjét a nemzetiszocializmus útjára vezetendő, csak 1934 augusztusáig – ezt az évet a birodalmi ifjúsági vezetőség kiemelt oktatási évnak nyilvánította – 287 tanfolyamon 12 727 HJ-vezetőt és 24 660 Jungvolk-vezetőt képeztetett ki. A következő években a birodalmi ifjúsági vezetőség fortélyos vezetőképzési rendszert fejlesztett ki. A gondosan kidolgozott irányelvekre épülő oktatás során fokozatosan kialakították a nemzetiszocialista ifjúsági vezető új típusát. Minden leendő HJ-vezetőtől azt követelte Schirach, hogy „a jövő ifjúsági vezetője és nevelője a nemzetiszocialista hit papja és a nemzetiszocialista szolgálat tisztje” legyen.

A sport a Hitlerjugendben az első számú kötelező tantárgy lett. Hitler már a Mein Kampfban a testedzést az ifjúság nemzetiszocialista nevelésének legfőbb parancsolatává nyilvánította: „A népi állam egész nevelőmunkájának elsősorban nem a pusztán tudás beszűkítésére kell irányulnia, hanem makkegészséges testek kinevelésére. Csak másodsorban következhet a szellemi képességek fejlesztése, végezetül pedig a tudományos képzés.” Közvetlenül Hitler hatalomra jutása után a HJ elkezdte befolyása alá vonni az ifjúsági sportot. Tizennégy

Felsőbb osztályosoktól hallottuk, milyen lelkesek mindannyian. Ezért minél előbb tízévesek akartunk lenni, hogy minket is felvegyenek a Jungvolkba.

Kurt Richter, született 1928-ban

Nem ismertem más ifjúsági szervezetet, amelybe be lehetett volna lépni, mindenki a Jungvolkban meg a Hitlerjugendben volt, az ember egyszerűen csak követte a többieket.

Günther Sack, született 1920-ban

A cserkészeknél szabadabb szellem uralkodott, inkább a barátság, mint a fegyelem tartotta össze a fiúkat.

Karl Manger, született 1919-ben

„Az összes fiatal a Führernek...”
A toborzási módszerek kezdetben ártalmatlanok voltak, rövidesen azonban mind erőszakosabbak lettek

NEMZETI
ATLÉTIKAI
FUTÁS

év alatti gyerekek azontúl csak a Hitlerjugendben sportolhattak, s rövid idő múlva már csak HJ-tagok léphettek be a torna- és sportegyesületekbe. A sportoktatókat és az edzőket külön erre a célra alapított birodalmi sportiskolákban képezték ki. „Dicsértessék, ami acélössz tesz!” – volt a jelszó. Fiatalok százazrei számos sportrendezvényen versengtek a Hitlerjugendnek az elért eredményeiket igazoló jelvényeiért. Egyre-másra vettek részt körzeti és területi sportversenyeken, tavaszi tájfutásokon, téli sportvetélkedőkön és a Führer-tízpróbán. Hűen a nemzetiszocialista faji ideológiához, amely szerint csak a legerősebbek állják meg a helyüket a létért folytatott küzdelemben, a HJ-sportszolgálat minden eszközzel siettetette a szerintük legderekabbak kiválasztását. Az „árja” teljesítményszemlék csúcspontját az először 1937-ben megrendezett HJ-sportvetélkedők jelentették, amelyeken a német „erőt és legyőzhetetlenséget” demonstrálták. Hitler, aki még csak kerékpározni sem tudott, az ifjúságtól megkövetelte a testi edzettséget, mert attól remélte „a nemzet újjászületését, az új embertípus tudatos kinevelését”. Az olyan jelszavakkal, mint „tested a nemzeté”, vagy „kötelességed, hogy egészséges légy”, a Hitlerjugend a náciizmus céljainak megfelelően a kötelező testedzést propagálta.

Már a Jungvolkban komoly próbatételek vártak a gyerekekre. Szolgálatuk első hónapjaiban a tízévesek az úgynevezett kölyökpróbára készültek fel. Ez általában hárompróba volt: 60 méter futás 12 másodperc alatt, távolugrás 2,75 méterre és kislabdahajítás 25 méterre. A vezetők gyakran bátorságpróbával fejezték meg ezt. „A berlini birodalmi sporttelep uszodájában ötméteres torony tetejéről, tehát jókora magasságból, a vízbe kellett ugranunk. Nem tagadom, szaporábban vert egy kicsit a szívünk” (Klaus Bölling SPD-politikus és publicista). Emellett a kicsik hetenkénti hazafias estjükön a Horst Wessel-dalt, a náci indulóját gyakorolták, bevágták Adolf Hitler foltalanított életrajzát, és kórusban zengték a Jungvolk-tagok katekizmusát: „A Jungvolk-fiúk kemények, hallgatagok és hűségesek. A Jungvolk-fiúk bajtársak. A Jungvolk-fiúknál első a becsület.” Miután megállták helyüket a kölyökpróbán, az újoncok megkapták a vágyva vágyott tört a következő felirat-

tal: „A hűség a becsületem.” Csak ezáltal lettek teljes értékű tagjai a Jungvolknak.

Alatt
A testgyakorlás mellett katonai vakfegyelemre szoktatták a fiúkat. Szolgálatkezdéskor a Jungvolk-vezetők felsorakoztatták a pimpfeket. Órákig tartó gyakorlatozások, sorakozók és menetelések során katonai fegyelem alá vetették őket. Aki kidőlt, azt ráncba szedték. „Büntetőgyakorlatokat kellett végezni. Úgy, mint a katonaságnál: fekdj, föl, lépés in-dulj, egy-kettő, negyedórán keresztül, hogy észre térítsenek” (Rudolf Hiemke). A nemzet jövője: az egy ütemre lépő nemzedék. A hétvégi és a szünidei táborokban a fiúk összemérték az erejüket különféle hadijátékokban, térképpel és iránytűvel keresték a helyes irányt ismeretlen vidékeken, gyakorolták a futárszolgálatot, a célfelismerést és a távolság helyes felbecsülését. Katonai rend uralkodott a táborban, a reggeli zászlófelvonástól az esti takarodóig. Teljes harci felkészültségüket akkor érték el a tizenégy és tizenhét év közötti fiúk, ha már a kis kaliberű puskával is megtanultak bánni. Már 1938-ban egy és negyed millió fiatal ismerte meg a lőfegyverek használatát a HJ lögyakorlatain. Húszezren irányították a gyakorlatokat. A legjobbak mesterlövész és kiváló lövész jelvényt kaptak. Helmut Stellrecht, a harci kiképzésért felelős HJ-megbízott kijelentette: „El akarjuk elérni, hogy a német fiatalok ugyanolyan biztosan tartsák kezükben a puskát, mint a tollat. A liberalizmus azt írta az iskolakapuk fölé: A tudás hatalom. Mi azonban megtapasztaltuk a háborúban és az azt követő időszakban, hogy a nép hatalma végső soron mindig is a fegyvereken nyugszik, valamint azokon, akik bánni tudnak velük”.

„A régi, csak az élet élvezetére nevelt ifjúság helyett olyan ifjúság nő fel, amelyet nélkülözésre, áldozatvállalásra, minde-
nekelőtt pedig testedzésre, egészséges életmódra, ellenálló képességre nevelnek. Meggyőződésünk ugyanis, hogy edzett test nélkül a mégoly egészséges szellem sem képes tartósan uralni a nemzetet – jelentette ki Hitler a fiatalok előtt az NSDAP 1937. évi kongresszusán. – Az a csodálatos, hogy népünk nevelési láncolatának láncezemei vagytok. Veletek kezdődik, és csak ha már az utolsó német is sírba hanyatlott, fog véget érni!”

SPORT

116

„Fogadom, hogy mindenkor megteszem a kötelességet a Führer és a zászlónk iránti szere-
tetből és hűségből.”
Tízévesek lépnek be a Jungvolkba

Nem lehet elég korán arra nevelni a német ifjúságot, hogy mindenekelőtt németként érezzen.

Adolf Hitler, 1932

A Jungvolk szombaton zászlós felvonulást rendezett, a zászló előtt pedig tisztelegni kellett. Ezt szigorúan meg is követelték, s azokat a fiatalokat, akik ezt elmulasztották, megpofozták.

Egin Kuhn, született 1937-ben

Amikor az ember maga vitte a zászlót, az azon nyomban szentséggé vált a számára.

Karl-Heinz Janssen, született 1930-ban

A nemzetiszocializmus kialakít egy olyan népközösséget, amely a gyermekkorban kezdődik és az aggkorral végződik. Senki sem képes a német élet eme hatalmas szimfóniáját elhallgattatni.

Adolf Hitler, 1932

Nem nehéz elképzelni, hogy dagadt a keble a Hitlerjugend tagjának: egyszer majd belőle is Führer lesz. Magával ragadó, gyönyörű álom volt ez számára – ez okozta a későbbi teljes kiábrándultságot, amikor a remény szertefoszlott.

Sally Perel („Hitlerjunge Salomon”), született 1925-ben

Akkoriban már az is érdekes volt, hogy az ember egy közösséghez tartozik.

Hans Werner Schneider-Christians, született 1920-ban

„Egyenruhában az ember úgy érezte, hogy komolyabban veszik, s most már ő is a nagyokhoz tartozik...”
A Jungvolk harsonás osztaga

A diktátor már 1936-ban is elégedetten állapította meg: „Új szépségtípus született. Nincs többé testes, sört vedelő filiszter, a karcsú, sudár ifjú lett korunk példaképe, aki megvetett lábbal, szilárdan áll a földön, egészséges testalkatú és egészséges lelkületű.”

A valóságban a Hitlerjugend egy egész nemzedék lelkét megmérgezte – a náci irracionális világképének eszméivel. A HJ-vezetők módszeres és rendszeres agymosást végeztek, hogy az utánpótlást a zsenge gyermekkortól kezdve „barna lelkületűre” formálják. Nem volt közös foglalkozás, táborozás és kirándulás „világnézeti nevelés”, elcsépett jelszavak és szólamok szajkózkodása nélkül – egy olyan ideológia hittételeinek sulykolása nélkül, amely csúfot űzött a józan emberi eszből. A birodalmi ifjúsági vezetőség korosztályokra lebontott tanterve szigorúan követte Adolf Hitler útmutatását, aki az ifjúság elvakítását programmá emelte: „A népi államban az egész képzést és nevelőmunkát annak kell megkoronáznia, hogy a faji öntudatot és érzést ösztönileg és értelmileg a reá bízott ifjúság szívébe és agyába vési.”

Amikor a fiúk szerdánként egybegyűltek szolgálati helyükön vagy a külön e célra létesített HJ-otthonokban heti hazafias estjükre, germán hősmondákban gyönyörködhetek. A kruszk Hermannról, Nagy Frigyesről és Bismarckról azt tanulták – a párt által átrajzolt történelemképnek megfelelően –, hogy csupán a Führer olyan elődeiként méltók említésre, mint akik utat törtek neki. Ugyanakkor meghatottan hallgatták végig az Ernst Jünger, Werner Beumelburg, Franz Schauwecker vagy Friedrich Hielscher műveiből felolvasott részleteket, amelyek első világháborús haditettekről, önfeláldozó és halált megvető hősökéről szóltak, s a katonai erényeket dicsőítették. (Ezek a prózai alkotások már a húszas években nagy példányszámokat értek el.) És mi mindenről hallottak még ezeken az esteken! „A harcmezőn legyőzhetetlen hadsereg aljas hátba döféséről”, a felforgató „világzsidoságról”, a „német vér tisztaságának megőrzéséről” és a „keleti lélettér megszerzésének a jogos igényéről.”

A hazafias esteken kötelező volt a részvétel. A hiányzást a szülőknek, bocsánatkérés kíséretében, írásban igazolniuk kel-

lett. A visszaeső hiányzók szüleit felkereste a Hitlerjugend-vezető, s rájuk pirított, hogy fogják szigorúbban csemetéjüket. Egy figyelmeztetés általában elegendőnek bizonyult. Az viszont már kérdéses, hogy a világnézeti lélekmérgezés elérte-e a célját, hogy meggyőződéses nemzetiszocialisták lettek-e az ifjakból. Sokan ugyanis mérhetetlenül unták ezeket az összejöveteleket, s egyik fülükön beengedték, a másikon kiengedték az ott hallottakat. „Terhes köteleességünknek tartottuk a hazafias esteken való részvételt. »Az előadók«, a Jungvolk-vezetők alig voltak idősebbek nálunk, s egy tizenégy-tizenöt éves siheder hogy is tudna akkora érdeklődést kelteni, mint egy jó iskolai történelemtanár. Az ifjúságot az ifjúságnak kell vezetnie – hirdették, de ha világnézeti témákkal kellett foglalkozni, már bajban voltak. S ha ráadásul olyanok akartak okosítani bennünket, akik csak elemiit végeztek, oldalba böktük egymást, s azt kérdeztük, hogy meddig kell még hallgatnunk ezt. A birodalmi ifjúsági vezetőség természetesen felismerte ezt a helyzetet, s eleinte kéthetente körlevelet bocsátott ki, amelyben részletes útmutatást adott a foglalkozások programjának összeállítására, dalszövegeket és felhasználható irodalmat mellékelve hozzá. Utóbb már hetente ellátták segédanyaggal a HJ-szervezeteket. Úgyhogy túl sok politikai kárt már nem okozhattak vezetőink, végső esetben lélektelenül eldarálták a mintaszöveget” (Jobst-Christian von Cornberg).

A hazafias estek tehát alaposan igénybe vették a fiatalok tűrőképességét, akik nemigen szólalhattak meg, legfeljebb elszavalhattak egy-két verset, vagy dalra fakadhattak, ezt az épületes szöveget kántálva például: „Világunk a vezetőké, pályájuk, mint a napé. Menetelünk előre, s nincs, ki utunkat állja. A múlt inog, és elkorhad. Ifjú vihar vagyunk, miénk a győzelem! Lépés indulj, egy-kettő, egy-kettő! Lengjen lobogónk!” A hazafias esteken napirendre tűzött témákat nem beszéltek meg, ez nem volt szokás a Führer államában. „Forgatókönyvüket előre megírták, minden mozzanatukat felülről megszervezték. Hozzászólásokról, vitáról szó sem lehetett. Nem mondhattuk el a véleményünket, bírálni meg különösen nem mertünk” (Rudolf Hiemke).

De Hitler pártjának ifjúsága sokkal többre volt képes a meneküléseknél és a fárasztó politikai fejtágítók végighallgatásánál. A fuvolán játszó Baldur von Schirach tudta, hogy mire vágyanak a legifjabb néptársak, tudta, hogy hasonló korúak társaságában akarják kiélvezni, hogy elszakadhattak a szülői háztól és a felnőttek világától. Olyan szirénhangokat hallatott tehát, amely igazi zene volt gyámolítottjai füleinek. Vezetőtársaival együtt mederbe terelte az ifjúság tetterekészségét, s olyan szabadidő-választékot kínált fel neki, amely addig csak a jómódú családok sarjainak jutott osztályrészükül. Az ország minden részébe tett utazások, kirándulások, kerékpártúrák és táborozások izgalmas élményekkel és kalandokkal kecsegtették a fiatalokat. „A gyerekek azelőtt nemigen tudták mivel agyonütni az idejüket a nyári szünetben. Szerencsés esetben lakott valahol vidéken egy nagymamájuk, akinél eltölthettek egy bizonyos időt. Többre nem nyílt módjuk. És akkor egyszerre csak két- vagy háromhetes szünidei programokat szerveztek számukra. Addig arról, hogy a szünidőben el is utazhatnak valahová, még csak nem is álmodtak” (Karl-Albert Schlüter).

A Hitlerjugend egész éves szabadidő-kínálata a nyári táborozásokban csúcsonodott ki. Az országjárás és a hasonló korúak társasága vonzotta a gyerekeket, jó alkalmat kínált nekik arra, hogy néhány hétre elfeledkezzenek az egyhangú hétköznapiokról, az iskolábajárásról és az otthoni leckekecskésztésről. „Micsoda változatosságot jelentett számunkra a táborozás! Jócskán megizzadtunk, néha vacogott a fogunk a hidegtől, a sátrunkba befolyt a víz, de nem bántuk. Káromkodhattunk is olykor, kitombolhattuk magunkat, de mindig visszatértünk a közösségi élet keretei közé, ezt igen fontosnak tartottuk” (Wilfried Glatten). A tábortűz és a sátorozás romantikája megdobogtatta a gyerekek szívét. „Esténként körbeültük a tábortűzet, és énekeltünk. Sötét volt, csak a csillagok ragyogtak fölöttünk. Elragadó érzés volt, sosem felejttem el” (Peter Löhrer).

Kórusban énekelhettek, megtanulhattak hangszereken játszani és zenészóra felvonulni. A színészi képességekkel megáldottak színjátszó csoportokat alakíthattak. A HJ teljesítményközpontú nevelése jegyében jelvényekkel és kitüntetéssel ösztönözték s jutalmazták a gyerekeket, akik zenei napokon,

Amit mi a mi német ifjúságunktól kívánunk, az más, mint amit a múltban kívántak tőle. A mi szemünkben a német ifjúnak karcsúnak és sudárnak kell lennie, gyorsnak, mint az agár, szívósnak, mint a bőr, és keménynek, mint a Krupp-acél.

Adolf Hitler, 1935

És bizony az ember érezte is, hogy keménynek kell lennie: keménynek, mint a Krupp-acél, szívósnak, mint a bőr, és gyorsnak, mint az agár. Igyekeztünk is ilyennek lenni. S ha minden egybevágott, ilyenek is lettünk – végtére is, az ember bármire képes.

Karl-Heinz Janssen, született 1930-ban

Ünnepségeken, áhítatos éneklés közben éreztük, hogy egy közösséghez tartozunk. És az ilyen pillanatokban meg tudtunk volna halni a hazáért.

Lothar Scholz, született 1928-ban

„Az ifjúság viszont önmagát ajándékozta oda...”

A pimpfek küldöttsége szerencseki-vánatait fejezi ki Hermann Göringnek 42. születésnapja alkalmából

színházi napokon, sportvetélkedőkön és szakmai versenyeken bizonyíthatták képességeiket.

Az idősebbek körében, akik tizennégy éves korukban a Jungvolkból átkerültek a Hitlerjugendbe, nagy közkedveltségnek örvendtek a különleges HJ-egységek. A híradós és motoros HJ-ben, a repülő és tengerész HJ-ben megismertették a fiatalokat a Wehrmacht fegyvernemeivel, hogy felkészülhessenek katonai szolgálatukra a hadseregben és a Waffen SS-ben. „Melyik gyerekek volt arra módja, hogy másutt tanulja meg a vitorlázórepülést, mint a HJ-ben? Vagy még sok más. A motoros HJ-ben azonnal motorra ülhetek, a tengerész HJ-ben pompás egyenruhában feszíthettek, és tengeri hajóutakon vehettek részt. Nem csoda, hogy ezek a lehetőségek elkápráztatták a legtöbb fiatait, akik otthon hétszámra csak paprikás krumplit ettek” (Walter Kempowski író).

Az ifjú tettvágy szüntelen kielégítésével és a próbatételekkel a Hitlerjugend természetesen a rendszer képeire akarta formálni az ifjúságot. Olyan aktív, kiemelkedő fizikai teljesítményekre képes, hivatásukat szerető, fegyelmezett fiatalokra volt szükségük a nemzetiszocialistáknak, akik engedelmesen beilleszkednek a diktatúra rendjébe, nem vonva kétségbe annak létjogosultságát. A példaképül szolgáló Hitler-fiút céltudatosan megkülönböztették a romantikus, „intellektuálisan problémás” vagy éppenséggel a szociálforradalmár típusától, ahogyan a HJ-vezetőség a gyűlölt weimari „átmeneti korszak” fiataljait jellemezte. Az aktivitásra és a nemzetiszocialista világkép kritikátlan elfogadására irányuló nevelésnek a harckészültség fokozása volt a célja, mint azt egy vezető HJ-publalista kifejtette: „Olyan ifjúság, amelyet aktivitásra neveltek, semmi egyebet nem tehet, mint hogy azzal a csillapíthatatlan vággyal lépjen be a háborúba, hogy lehetőleg minél több feladatot bízzanak rá.”

Hitler utánpótlás-szervezete csábítási eszköztárához az 1933 előtti ifjúsági mozgalmak jól bevált szervezési módszereit, hagyományait és szimbolikus kellékeit használta fel: egyebek mellett az országjárást és kirándulást, az egyenruhát és a népviseletet, a zászlót és lobogót. Ezekhez a mintául vett ifjúsági szervezetekhez és szövetségekhez a weimari köztársaság

idején fiatalok milliói csatlakoztak, mielőtt a náciizmus uralomra jutása után be nem tiltották és fel nem oszlatták őket.

A német fiatalok öntudata a 20. század elejétől mindjobban erősödött. A felnövekvő nemzedék a vilmosi tekintélyelvű állam fullasztó kispolgári légkörében a hazafias jelszavak és retorika ellenére sem érezte magát jól és otthonosan. Mit látott, mit tapasztalt ez a nemzedék? Azt, hogy a kiérdemesült vezető réteg szilárdan megvetette lábát a hatalom csúcsán, hogy a szülői házban és az iskolában, az egyházban és az állami bürokráciában továbbra is egy idejétmúlt rend és szellem uralkodik, miközben a rohamos ipari fejlődés, a diadalmas ipari forradalom mélyreható társadalmi változásokhoz vezetett. A lakosság nagy része, a polgári középosztálytól a kispolgárságig, haszonélvezője volt a lázas gazdasági fellendülésnek, de még a munkásságnak is sokkal kevesebb panasza akadt II. Vilmos „ipari császár” uralkodása alatt, mint Angliában vagy Amerikában.

A megmerevedett társadalmi viszonyokat mindenekelőtt a jólétben élő polgári családok gyermekei bírálták. Ezek a fiatalok kitörtek a felnőttek szűkös, szigorú normák által szabályozott világából. Összetéveszthetetlen azonosságukat keresve, a mind nagyobb teret hódító materializmus, valamint a természettudományok és a technika feltartóztatathatlan haladásába vetett hit ellen fordultak. Sokukat éppenséggel a korszakalkotó modernizálási folyamatok taszították mély lelki válságba. A gyárakban, nagy üzemcsarnokokban azt látták, hogy teljesen bedarálja, megfosztja szabadságától az embert az új gépkorszak. Egy sereg társadalombíráló írás óvott az arctalan sokak véleménye szerint a Nyugat alkonyát jelentő tömegtársadalom kialakulásának következményeitől. A fiatal német nemzedék az ipari racionalizmus és a felszínes, sallangos vilmosi kultúra elleni hevületében új életérzést alakított ki. Számos fiatal a kor kihívásai elől kitérve, a romantikusan megszépitett múltba menekült.

Mások viszont úgy gondolták, hogy épp a hadseregben kerülhetik el az elszemélytelenedést, azt, hogy a modern ipari társadalom apró fogaskerekeivé váljanak. A hadseregben – a

UNZIA-UTAMONT HUMMU
NÉRIA NEMIPUALT TÖMEGEN

rangfokozatok, a parancsadás és -teljesítés, a feltétel nélküli fegyelem áttekinthető s egyértelmű világában – ismerték fel azt a teljes biztonságot nyújtó közösséget, amely éles ellentétben állott az ipari társadalom „anarchiájával” és a szabad vállalkozáson alapuló liberális gazdasági rendszerrel. Megint mások egy olyan nemzeti állam eszményképét dédelgették magukban, amelyet hol Harmadik Birodalomnak, szocialista köztársaságnak, Isten országának, hol mindjárt az ifjúság birodalmának neveztek. A császárság rideg nevelési módszerei ellen lázadva néhány fiatal Julius Langbehn írásaiban lelt ideológiai támaszra, aki a faj szerepét hangsúlyozva azt állította, hogy a vér határozza meg az embert, és a velünk született tulajdonságok fontosabbak a szerzettekénél. Paul de Lagarde pedig az új haza üresen kongó jelszava helyett „szerves szubsztancia” után sóvárgott, s a fiatal német nemzedék küldetésstudatával kapcsolatban szívéből szólt: „Ha legalább összeesküvők volnának közöttünk, létezne egy titkos nyitott szövetség, amely a nagy holnapról elmélkedik és szorgoskodik, és amelyhez – jóllehet a tömeg nem értené meg – valamennyien csatlakozhatnának, akiknek ki nem mondott vágyát megfogalmazná. Belefáradtunk abba, hogy megelégedjünk azzal, ami létrejött, és ami elkészült: azt akarjuk, aki megszületett, hogy vele éljünk, Te Teértd. De a szellem még nem suhant át a mezők és ligetek fölött.”

Az ifjúsági mozgalomnak még hiányzott a lelkesítő vezető ereje, amely különféle céljait és látomásait egyetlen egységes rendszerbe fogta volna össze. Viszont mind több fiatal az önállósága és függetlensége iránti vágyát sajátos életstílusával fejezte ki. A mozgalom bölcsőjét egy berlini előváros, Steglitz gimnáziumában ringatták, amelyben a 19. század utolsó éveiben egy kis diákcsoport kirándulásokat szervezett a környékre. Hétvégeken hátat fordítottak a lármás nagyvárosnak, hogy a természet szépségeiben gyönyörködjenek. Hosszú szünidei gyalogtúrákra indultak, s átkeltek a Harz hegységen, bebarangolták a Rajna völgyét. Rövidnadrágban, sötét ingben és szöges talpú csizmában jártak, s hátizsákot cipeltek magukkal. A vándorlegényekre és a csavargókra emlékeztettek. Régen elfelejtett szokásokat elevenítettek fel, s népdalokat énekel-

„Bálványoztuk Hitler...”
Berlini
Hitler-fiúk
1935. május
elsején kezük-
lábukat
összetörik,
hogy egy
pillantást
vethessenek
a Führerre

Egyforma barna inget viselnek. Senki se kérdezi, honnan jöttek. De most már úgy hasonlítanak egymásra, mintha egy tojásból bújtak volna ki. Proletárgyerekek és polgárcsemeték, gyárosok, munkások és parasztok gyerekei – mind egygő váltak.

Adolf Hitler, 1937

A helyi csoportvezetőktől a pimpfek csapatvezetőjéig az ember egy nagy közösség tagja volt. Örömmel és lelkesen vettünk részt a hősök emlékünnepein, a Führer születésnapján és más ünnepi alkalmakon.

Egon Kuhn, született 1937-ben

tek, gitár- és szájharmonika-kísérettel. Tömegközlekedési járművekre nem ültek fel, az apostolok lovát kedvelték. Jól tűrték a viszontagságokat, szívesebben aludtak szénakazlakban, mint paplanos ágyban. Bokacsattogatás és hajlongás helyett jobb karjuk magasba lendítésével és „Heil!” kiáltással köszöntötték egymást. Vándormadaraknak nevezték magukat, s példájukat egypár évtized elteltével sok tízezer fiatal követte. Mozgalmuk Európa többi részében is számos követőre talált.

Úgy tűnt, hogy az új évszázaddal beköszönt az ifjúság által megálmodott új korszak. A vándormadarak mellett nemsokára a „szövetkezett ifjúság” is színre lépett, s több más ifjúsági egyesület is alakult szerte az országban, harcosan síkraszállva tagságuk sajátos érdekeiért. Nikotin- és alkoholtilalmat követeltek – és a nudizmus engedélyezését. Legtöbbjük tartózkodott a napi politikától, de tagadta a hivatalos értékrendet és intézményeket. A pártok és a parlamenti rendszer elutasításában többségük egy gyékényen árult a politikát csak piszkos üzletnek tekintő kispolgársággal. A fiatal lázadóknak az egész fennálló rendszer nem tetszett, de a maguk céljait nem tudták pontosan megfogalmazni. A gyerekek forradalma a bizonytalan érzelmekre apellált.

Az ifjúsági mozgalom a lipcsei népek csatája századik évfordulóján érte el tetőpontját. A császári Németország látványos hazafias rendezvényeket és egy óriási emlékmű leleplezését készítette elő, megünneplendő a Napóleon felett aratott történelmi jelentőségű győzelmet, az ifjúság viszont nemzeti egységét akarta kinyilvánítani az ünnepi alkalomból. A Hoher Meissneren, egy Kasseltől délre eső hegyen, ahol az ősi néphit szerint Holle anyó tanyázott, 1913 októberében kétezer fiatal gyűlt egybe. Az összesereglettek egybehangzóan igényt formáltak az ifjúság önrendelkezésére, első ízben fejezve ki ezzel azt, hogy legalábbis a szervezett fiataloknak hasonlóak az érzelmei, s hisznek abban, hogy felekezeti, valamint társadalmi különbségeiknek nem kell továbbra is megosztaniuk soraikat: „A szabad német ifjúság saját elhatározásánál fogva és saját felelősségére, belső igazságtól vezéreltetve akarja éle-

tét alakítani. Ezért a szabadságért minden körülmények között egységesen síkraszáll.”

Alig néhány hónappal a Hoher Meissneren tett hitvallásuk után a német fiatalok lelkesen köszöntötték az első világháború kitörését. Fiatal férfiak milliói jelentkeztek önként 1914 augusztusától a hadseregbe, túraöltözéküket egyenruhára cserélve fel. A szinte önkívületi állapotba esett lakosság éljenzése közepette indultak a fiatalok Európa harcmezőire. Úgy érezték, hogy ütött számukra az óra, s megvalósíthatják dédelgetett álmaikat: elsöpörhetik a régi erőket, és felépíthetik a maguk új világát. Úgy érezték, hogy a tábori szürkét öltött milliókban testesül meg rég áhított sorsközösségük. Olybá tetszett számukra, hogy rövidesen megszűnnek az osztály- és rendi különbségek, a társadalmi viták pedig a múlt kicsinyes perpatvaraiként túlhaladottnak minősülnek. Az ifjú idealisták a háború tűzkeresztségétől új emberi faj, egy igazi nagy nemzeti népközösség megszületését várták.

A háborús nemzedék később megteremtette a Hitlerjugend számára azoknak az önfeláldozó és halálmegvetően bátor fiatal katonáknak a mítoszát, akik 1914 novemberében Lange-marcktól nyugatra a *Deutschland, Deutschland über alle*st énekelve rohamozták meg az ellenséges állásokat. Az ifjúság álmai azonban a gépfegyverropogás és a tűzérési ágyúdörög staccatóiban halálos ábrándnak bizonyultak. A halál túlságosan brutálisan tombolt, a tömegmészárlások túlságosan sok áldozatot követeltek, hogysem a háborúnak bármiféle értelmet lehetett volna tulajdonítani, egy jobb jövő reményében. Ehelyett a háború létrehozta a maga társadalmát. Most a túlélők voltak a lövészárkok arisztokratái – egy életre-halálra szövetkezett véd- és dacsövetség. A helyőrségek és a kaszárnyaudvar mesterséges hierarchiája így változott át egy természetes értéksorrenddé, amelyben nyomtalanul eltűntek a tisztek és a legénység, az egykori egyetemi hallgatók és a munkások közötti osztálykülönbségek.

Az elvesztett háborúból lelkileg meghasonlottan tértek haza a fiatal férfiak. Sokan hiába keresték a visszautat a civil társadalomba, de hogyan is találták volna meg újra a helyüket

benne, ha régen megszakadt minden kapcsolatuk vele. A súlyos vereség terhe alatt meggörnyedve és annak tudatában, hogy polgári egzisztenciájuk semmivé foszlott – Ernst Jünger híres regényének címét kölcsönvéve – az *Acélviharokban*, az öldöklő csaták közepette, belesodródtak a fiatal weimari közársaságot megrengető forradalom és a polgárháború káoszába. „A háború erőszakot vett rajtuk, a háború hatalmába kerítette őket, a háborútól sohasem fognak szabadulni, soha nem fognak hazatérni, soha nem fognak egészen hozzánk tartozni, mindig idegeikben fogják hordozni a frontot, a közeli halált, az állandó készséget, a borzalmat, a kábultságot, a vasat. Visszatérésükre, beilleszkedésükre a békés, rendezett, polgári világba nincs remény – a növényt sem lehet idegen talajba átültetni. Soha nem is sikerülhet nekik ez, csak áztatnák magukat, ha hinnének benne. A háborúnak vége, de a katonák tovább menetelnek.”

Militáns, nemzeti-forradalmi magatartásával számos fiatal veterán az épp megdőlt császárságot éppúgy elutasította, mint a weimari demokráciát, amely ugyanakkor felhasználta őket. A háborút követő zűrzavarban, amikor még bizonytalan lábakon állt a köztársaság, sokan közülük beálltak a szabadcsapatokba, amelyek segítségével a legfelsőbb hadvezetőség leverte a vörös forradalmat, s véres határ menti harcokat is folytattak Felső-Sziléziában. A hajdani frontharcosokból hivatásos forradalmárok lettek. Az illegális Schwarze Reichswehr (fekete birodalmi véderő) vagy Gerhard Rossbach főhadnagy barnainges szabadcsapatának soraiban meneteltek, Heinz Oskar Hauenstein zászlós különleges rendőrségéhez csatlakoztak, vagy Hermann Ehrhardt százados tengerészbrigádjában küzdöttek az alatt a horogkereszt alatt, amely nemsokára egy államcsínykísérlet jelképévé vált. Mindenütt az országban fiatal emberek egyesültek félkatonai szervezetekbe és terrorcsapatokba; vasúti hidakat robbantottak fel a franciák által meg szállt Rajna mentén, merényleteket követtek el, többek között Walter Rathenau birodalmi külügyminiszter ellen. „Később elgondolkodtam nemzedékem tagjain. Miféle emberek voltak tulajdonképpen? Egyfelől voltak a széplelkek. Másfelől voltak azok, akik tudták, hol ástak el egy láda kézigránatot vagy

Mitől kellene tartania egy olyan népnek, amelynek ifjúsága mindenről lemond, hogy nemes eszményeit követhesse!

Adolf Hitler, 1937

Minden szabadidőnk ráment a HJ-re. Folyton szolgálatban voltunk.

Gerhard Wilke, született 1926-ban

Nem az egyén volt az érdekes. Soha nem kérdezték: „Meg tudod ezt tenni, van kedved hozzá?” Azt kellett tenni, amit a többiek, és mi azt is tettük – mintha valamennyien egy célra esküdtünk volna fel.

Karl-Heinz Janssen, született 1930-ban

„A felelősségtudat

a legfontosabb...”

Haditengerészeti

HJ-tagok

adományokat gyűjtenek

egy HJ-otthonra

egy repülőgépmotort. Ezek is, azok is nagy veszélyt jelentettek. A legnagyobb veszélynek azonban az bizonyult, ha a két csoport egybeesett” (Gerd Gaiser író).

Az első világháború borzalmas élményei rajta hagyták nyomukat az ifjú veteránok arcán, és megváltoztatták a német ifjúsági mozgalmat. Új szövetségek alakultak át nagyobb közösségekké, a régi lovagrendekhez hasonló csoportok tábori katonai formációkat szerveztek, és hadijátékokat mutattak be a szabadban. Bárhol folytatták is hivatásukat a fiatalok – felsőoktatási intézményekben, szakszervezetekben, egyházi vagy politikai szervezetekben –, hatást gyakoroltak gondolataikkal az új társadalomra. Mint ifjú konzervatívok, ifjú demokraták, ifjú protestánsok vagy ifjú szocialisták a weimari köztársaság csaknem valamennyi szervezetében hallatták a hangjukat. Az ifjúsági mozgalom skálája a félkommunista Szabad Proletár Ifjúságtól a Szocialista Munkásifjúságon, az Újcserkészeken és a Szervezett Fiatalságon át egészen a jobboldali Ifjúnacionalistákig, valamint a védszövetségek és különítmények ifjúsági tagozataiig terjedt. A fiatalok által követett világnézeti irányzatok és érdekeik túlságosan különböztek ahhoz, hogysem sikerülhetett volna a weimari köztársaság vezetőinek bevonni őket az új állam építésébe. „Olyan időszakban, amikor a demokrácia meghódította az egész világot, s a tömeg azt hitte, képes kormányozni, az ifjúsági mozgalomban újfent feléledt a vezér és a vezért hűségesen követők eszméje” – állapította meg egy tisztán látó kortárs, arra célozva, hogy csupán ebben az egyben értettek egyet a németek a háború utáni években.

A harmincéves képeslapfestő, aki 1919 szeptemberében Münchenben belépett a számos népi-nacionalista apró párt egyikébe, aligha törődött azzal, hogy milyen forrásból származnak a Harmadik Birodalom vagy a nemzetiszocializmus zűrzavaros eszméi, amelyek milliók gondolkodását változtatták meg. Az első világháborúnak ez a káplárságig vitt, hatalomra éhes katonája páratlan tehetséggel zsonglörködött divatos fogalmakkal, bosszút esküdött a versailles-i béke ellen, és elégtételt ígért a kifosztott nemzetnek. 1921 júliusában Adolf Hitler a két év-

vel korábban (még más néven) alakult NSDAP élére állt. Demagóg szónoklatainak köszönhetően a Nemzetiszocialista Német Munkáspárt rövid idő alatt felhívta magára a figyelmet. Fegyveres szervezetében, a SA-ban számos kétségbeesett, harckész, háborúviselt politikai kalandor gyűlt össze, akik kérelhetetlenül leszámoltak politikai ellenfeleikkel, súlyosan veszélyeztetve a közrendet és közbiztonságot. A tizennyolc éves Adolf Lenk is rögvest be akart lépni az NSDAP-be, miután meghallgatta Führérének néhány beszédét, de elutasították a felvételi kérelmét, mert még nem érte el huszonegyedik életévét, a felvételi korhatárt. A fiatal zongorakészítő azonban nem csüggedt, s felajánlotta, hogy létrehozza a párt ifjúsági szervezetét. Meg is bízták a feladattal. Hitler 1922-ben határozatba foglalta: „Az ifjúsági tagozatot a rohamosztag vezetősége szervezi meg.”

Kezdetben Lenk minden szervezőtehetsége ellenére sem tudták kibontott zászlaja alá a fiatalok. Igaz, sokan elmentek 1922. május 13-án arra a müncheni sörfőzde pincéjében tartott gyűlésre, amelyen Hitler, Lenk és Johann Ulrich Klintzsch SA-vezető bejelentették az NSDAP ifjúsági szövetségének megalakulását, csak hogy a jelenlevők között mindössze tizenhét fiatal akadt. Még abban az évben azonban már kétszázötven tagot számláltak. Münchenen kívül helyi csoportok jöttek létre Nürnbergben, Zeitzben, Drezdában és Hanauban. Lenk lépésről lépésre építette ki az ifjúsági szövetség birodalmi szervezetét, amely 1923 októberében már százhusz helyi csoportot tömörítő, huszonhárom tartományi egyesületből állt. A szövetség két szervezetre oszlott: az elsőbe a 14 és 16 év közötti, a másodikba a 16 és 18 év közötti fiúk kerültek. Utóbbit Jungsturm Adolf Hitlernek (Adolf Hitler ifjúsági rohamcsapatának) nevezték el.

Az ifjak először az NSDAP első pártnapján, 1923. január 23-án vonultak fel az SA barna ingeiben a München melletti Mars-mezőn. Hitler az SA zászlószentelési ceremóniájával egyidejűleg ünnepélyesen átnyújtotta nekik saját lobogójukat, amelyet fehér alapon kék horgony díszített. Sokáig azonban nem lengethették, mert a rendőrség elkobozta tőlük 1923. július 15-én, a német tornászünnepély alkalmából szervezett s utcai összecsapássá fajult tüntetésükön.

„Arra már nem maradt időnk, hogy elgondolkozzunk rajta: voltaképpen mit is keressünk mi a szervezetben, mit is művelünk volna képp...” Régi nagy katonai dobokon verték hozzá az ütemet

Beléptem én is közéjük, mert szép volt. Eleinte sok élményt és kalandot kínált a fiataloknak.

Robert Oppenländer, született 1923-ban

Büszkék voltunk, és csak úgy feszítettünk az egyenruhánkban.

Carl-Albert Schlüter, született 1924-ben

„Övék az utca...” Felvonulások, egyenruhák és zászlók határozták meg az utcaképet s a politikai életet a weimari köztársaság végnapjaiban. Ifjúkommunisták Berlinben 1931-ben

Nemegyszer kék foltokkal a szemem alatt mentem haza. A Hitlerjugend tagjai többen voltak, s erősebbek is voltak nálunk.

Wolfgang Wüstefeld, született 1923-ban (egykori cserkész)

Én is bandavezér voltam, és megtanultuk, hogy nekimenjünk azoknak, akiknek a termete vagy a testi erőnléte nem olyan volt, mint amilyeneknek valójában lennie kellett volna. Nem ütöttük-vertük őket, nem üvöltöttünk velük, de nem is bántunk velük éppen kesztyűs kézzel.

Wigand Kusitzky, született 1930-ban

Hitler 1923. november 8-i államcsínykísérlete a Jungsturm Adolf Hitler sorsát is végleg megpecsételte. Az NSDAP-t és tagszervezeteit betiltották, a nemzetiszocialista ifjúsági mozgalmat illegalitásba kényszerítették. Mialatt a hazaárulásért elítélt Hitler a landsbergi várbörtönben írói munkásságba kezdett, a *Mein Kampf*-ot diktálva jobbkezének, Rudolf Hessnek, a népi-nacionalista tábor két részre szakadt. Hitler vétője ellenére Gregor Strasser, a párt körzetvezetője Alsó-Bajorországban, Ernst Röhm későbbi SA-főnökkel közösen megalapította a Nemzetiszocialista Szabadságmozgalom nevű tömörülést, amely az 1924. májusi birodalmi nemzetgyűlési választásokon harminckét mandátumot szerzett. Ugyanakkor a velük szemben álló Julius Streicher, a *Der Stürmer* című antiszemita lap megalapítója, valamint Alfred Rosenberg, a *Völkischer Beobachter* NSDAP-újság főszerkesztője másokkal együtt létrehozta a Nagynémet Népközösséget. 1924 tavaszán létrejött a Nagynémet Ifjúsági Mozgalom, amelynek rövidesen Adolf Lenk lett a vezetője. A pártifjúság számos különféle csoportosulásra bomlott, ezek munkájukat fedőszervezetekben egymástól függetlenül végezték. Gerhard Rossbach, Hitler Salzburgba menekült összeesküvőtársa megalapította a Schilljugend-et, amely Ferdinand von Schillről, a Napóleon elleni felkelések vezéralakjáról kapta a nevét. Ernst Röhm Frontbann nevű védelmi szervezetéhez hozzátartozta a Frontjugend nevű ifjúsági egyesületet. További csoportok a York von Wartenburg Német Népi-Nacionalista Ifjúsági Szövetségbe tömörültek, vagy a Schlageter-Jugendbe, amelyet Albert Leo Schlageter SA-tagról neveztek el. A névadó a barnainges mozgalom korai mártírja volt, aki 1923 májusában szabotázs-csoportot vezetett a Ruhr-vidéki harcokban. A francia megszállók elfogták s kivégezték.

Időközben megjelent a színen egy Szászországból, Vogtlandból származó joghallgató, aki hamarosan kitűnt szervezőtehetségével a barnaingesek közül. Kurt Paul Gruber a háború után talaját vesztett nemzedék egy részéhez hasonlóan a nemzetiszocializmusban kereste a kiutat. Fiatalon jelentkezett egy különítménybe, de már nem vetették be. A tizennyolc éves ifjú

ekkor, 1922 őszén megalakította az NSDAP ifjúsági szövetségének helyi csoportját szülővárosában, Plauenben. A maroknyi egyesületbe eleinte csupán hat, tizenöt és tizenhat év közötti fiatal tartozott, ennek ellenére, Gruber szervezőtehetségének köszönhetően, belőle nőtt ki utóbb a Hitlerjugend. A csoport Vogtlandi Kiránduló Sportegyesület fedőnéven túlélte a párt betiltását, sőt épp a betiltás növelte meg vezetőjének becsúgyát és maroknyi követője buzgalmát, hogy földalatti tevékenységbe kezdjenek. Gruber Martin Mutschmann szász textilgyáros és későbbi gauleiter kegyeibe férközött, s anyagi támogatás révén minden idejét a szervezőmunkának, a náci ifjúsági mozgalomnak szentelhette. Irodahelyiségeket bérelt ki Plauenben, saját adminisztrációt vezetett, kapcsolatba lépett más népi-nacionalista csoportokkal, új tagokat toborzott. Ifjai, akik hűségeskü-t tettek Adolf Hitlerre, és helyeselték a Führer-elvet, horogkeresztes nyakkendőt viseltek barna ingükhöz, megkülönböztetendő magukat az SA-tól. A fiatal szász gyors karriert futott be: 1924 tavaszán Adolf Lenk kinevezte a Nagynémet Ifjúsági Mozgalom országos egyesülete vezetőjének, júliusban pedig megrendezhette az első birodalmi ifjúsági találkozót Plauenben. Csak Szászországban alig néhány hónap alatt kétezer-ötszáz fiatalat sorakoztatott fel maga mögé. Erre már Hitler is felfigyelt, s nem fukarkodott az elismerésével. A pártvezér jóval ötévi börtönbüntetésének leülése előtt szabadult Landsbergből, s 1925 elején kinyilatkoztatta: „A vitának vége. Jöjjenek most újra a régi mozgalom soraiba, s hagyjanak mindent maguk mögött, ami a tegnaphoz tartozik.” Szélső-jobboldali ellenfelei elfogadták békejobbát, s sorra engedelmességet fogadtak neki. Csak Lenk nem adta be a derekát, mert kételkedett abban, hogy Hitler egyetíteni tudja a mozgalmat. Ezért egymaga megalapította a független Német Védelmi Ifjúságot, de ezzel megásta a sírját. Árulással és sikkasztással vádolták meg, s vezetői alkalmatlanság ürügyén kizárták a pártból. Utódjául először Edmund Heines egykori hadnagyot jelölte ki Hitler, aki Rossbach szabadcsapatának tagjaként a Schilljugend egyik vezetője volt. Döntését azonban a pártban és a nemzetiszocialista ifjúsági csoportokban is kifogásolták, mert görbe szemmel tekintettek a Schilljugendre, amely elit

egyesületnek számított: főleg polgári származású fiatalok, gimnazisták tömörültek benne. Kurt Gruber is aggodalmát fejezte ki Hitlernek. Mivel Gruber legtöbb híve Szászország és Thüringia ipari körzeteinek munkásfiataljaiból került ki, megfontolandónak tartotta a Nagynémet Ifjúsági Mozgalom csatlakozását a Schilljugendhez, mivel úgy gondolta, hogy ezáltal a nemzetiszocialista utánpótlás bázisa leszűkülne a polgári származású fiatalokra. Ezzel az érveléssel sikerült meggyőznie Hitlert, aki nem akarta elveszíteni a nagy néptömegek támogatását.

1925 októberében Hitler kinevezte a huszonegy éves Kurt Grubert Szászország nemzetiszocialista ifjúsági vezetőjévé. Fiatal néptársa már régen kiterjesztette tevékenységét az ország más vidékeire is, arra törekedve, hogy új tartományi szervezeteket hozzon létre Frankföldön, a Rajna mentén és Pfalzban. A müncheni pártvezetőség sanda szemmel figyelte ugyan buzgólkodását, nem utolsósorban azért, mivel Gruber a magántámogatók pénzének jóvoltából messzemenően megőrizte a függetlenségét. Ámde Hitler – aki minden erejét a párt újjászervezésének és saját vezetői helyzete megerősítésének szentelte – igencsak rászorult egy olyan emberre, mint Gruber. Ideológiai kifogások nem merültek fel az ifjú szász ellen, aki becsületes szociálforradalmárnak tartotta Hitlert annak idején, és készségesen végrehajtotta parancsait. A vezér notórius antiszemitizmusát pedig csak átmenetinek tartotta. Ennyi szolgálati buzgóság kifizetődőnek bizonyult számára. Hitler azzal a céllal, hogy újjászervezett NSDAP-jének megadja a szükséges szervezeti kereteket, és kinyilvánítsa a mozgalom egységét, pártkongresszust hívott össze. 1926. július 3-án és 4-én Weimarban gyűltek össze a küldöttek, mert csak Thüringiában és néhány más tartományban engedték meg neki, hogy nagy nyilvánosság előtt beszédet mondjon. Gruber a thüringiai ifjúság körében is ernyedetlenül toborzott – a helyi nemzetiszocialisták bosszúságára, akik túlságosan balosnak ítélték meg az irányvonalát. Ebbeli véleményükkel nem álltak egyedül, de Hitler figyelmen kívül hagyta fenntartásaikat, és szónoklatában célul tűzte ki az ifjúság megnyerését a párt számára. Julius Streicher, a frankföldi náci gauleiter javasla-

Véleményem szerint a közelébe se értek a cserkészeknek, ami a szakismereteket illeti. Állandóan csak gyakorlatoztak, meneteltek, kézigránátokat dobáltak. A cserkészeket a természet szeretetére és bajtársiasságra nevelték – náluk háttérbe szorult a barátság.

Wolfgang Wüstefeld, született 1923-ban

Az egyenruha elsősorban az összetartozás külső jele volt. És tulajdonképpen a legfontosabb is számunkra. Közösséget alkottunk. Erre esküdünk, és ennek volt a külső jele az egyenruha, amely egyszersmind bizonyosfajta védelmet is nyújtott.

Werner Hanitzsch, született 1929-ben

A Hitlerjugendben semmiféle szerepet nem játszott az, hogy ki honnan jött, és ki volt az apja – kivétel persze akadt.

Hans-Jochen Vogel, született 1926-ban

„Csoportélmény...”
A HJ szabaddióprogramjaival mederbe terelte a fiatalság tenni akarását

tára a Nagynémet Ifjúsági Mozgalom felvette keresztapja nevét, s így lett belőle Hitler-Jugend – Bund Deutscher Arbeiterjugend, azaz Hitler-ifjak – a Német Munkásifjúság Szövetsége. Első birodalmi vezetőjévé, egyszersmind a müncheni pártvezetőség ifjúsági referensévé Grubert nevezték ki.

A HJ frissen megválasztott birodalmi vezetője nem gondolt arra, hogy szászországi hivatali székhelyét felcserélje egy irodával „a mozgalom fővárosában”. Távoiságot tartott a barna háznak nevezett müncheni központtól, s Plauenben építette ki a Hitlerjugend birodalmi vezetőségi apparátusát. Tizennégy – egyebek között nevelési, szociális, egészségügyi és propaganda- – ügyosztályt állított fel. Saját lapot is adott ki, és engedélyezett filmeket kölcsönzött ki oktatási célra a helyi HJ-csoportoknak. Ennek köszönhetően olyan népi-nacionalista ifjúsági egyletek is beálltak a zászlójuk alá, amelyeket addig hiába udvarolt körül Gruber. De a párt fokozódó központosítási törekvései az önállóságra kényes ifjúsági vezetőt Plauenben is elérték: a Hitlerjugend betagozódott a náci pártba, s Gruberből fegyelmezett pártfunkcionárius lett. Amikor Hitler 1926. november 1-jén Franz Felix Pfeffer von Salomon századost országos SA-vezetővé nevezte ki, az egykori szabadcsapat-parancsnok kikötötte, hogy a HJ-t is rendeljék alá neki. Hitler teljesítette a követelését, mert tudta, hogy a SA-n keresztül jobban a markában tarthatja a szász ifjúsági vezetőt.

Pfeffer von Salomon december elején már részt vett az első, Weimarba összehívott HJ-vezetői értekezleten. Atyaian barátságos fellépésével sikerült Gruber aggályait eloszlatnia. A két férfi közösen kidolgozta a HJ és az NSDAP közötti kapcsolatok irányelveit. Megállapodásuk értelmében a HJ-tagoknak, tizennyolcadik életévüket betöltve, be kellett lépniük a pártba. Továbbá: ha valakit megfosztottak párttagságától, a Hitlerjugendből is kizárták. A HJ csak a párt hozzájárulásával tarthatott rendezvényeket, s a párt hagyta jóvá a magasabb beosztású HJ-vezetők kinevezését is. Az NSDAP tehát ettől fogva szélesebb körű ellenőrzést gyakorolhatott ifjúsági szervezete felett. A legalacsonyabb beosztású pártvezető is adhattott utasításokat a HJ-nek. A Hitlerjugendet mindez alapvetően megkülönböztette a weimari köztársaság többi ifjúsági

„A gyerekek nem utazhat-
tak sehová
akkori-
ban...” A HJ
által szerve-
zett utak vál-
tozatosságot
és kalandot
jelentettek
a számukra

Nem az számít, hogy hány pohár sört tud meginni, hanem az, hogy hány ütet áll ki, és nem az számít, hány éjszakát tud átmulatni, hanem az, hogy hány kilométert tud menetelni.

Adolf Hitler, 1933

Sok mindent – az egyenruhát, a kirándulások és a terepjátékok szervezését, az éneklést – a többi ifjúsági szervezettől vettek át, őket utánózták.

Heinrich Fischer, született 1925-ben

„Az ifjúságot az ifjúságnak kell vezetnie!” – híres jelszava volt ez a HJ-nek, s szem előtt is tartották. Úgyhogy azt hittük: tulajdonképpen már felnőttek vagyunk.

Karl-Heinz Janssen, született 1930-ban

szervezetétől. E tekintetben legfeljebb a KPD ifjúsági szervezeteihez lehetett hasonlítani.

Sok párttag és a legtöbb SA-vezető azonban továbbra is meglehetősen lekicsinyelte, egyetlen nagy gyerekcsapatnak tekintette a Hitlerjugendet. Gyakoriak voltak a súrlódások a HJ és az SA között, Gruber és Pfeffer von Salomon között ennek ellenére szívélyes jó viszony alakult ki, amely meghatározta együttműködésüket a következő négy esztendőben. A pártszervezetek első közös nagygyűlése egybeesett egy Hitlerjugend-találkozóval, amelyet Gruber a SA-val és az SS-szel közösen rendezett meg 1927. május elsején Plauenben. Augusztusban viszont háromszáz Hitler-fiú részt vett az első nürnbergi pártnapon, illetve felvonuláson. Hitler elismerését fejezte ki az ifjak „önzetlen hazafiasságáért”, s ezt a HJ birodalmi vezetője személyes dicséretként is felfoghatta.

Gruber a tapasztalt ifjúsági vezetők hiányában látta a nemzetiszocialista ifjúsági mozgalom terebélyesedésének fő akadályát, ezért kifogásolta, hogy a fiataloknak tizennyolcadik életévüket elérve be kell lépniük az SA-ba. Pfeffer von Salomon most sem kötötte az ebet a karóhoz, s októberben hozzájárult, hogy azoknak a fiúknak, akiket a Hitlerjugendben vezető posztokra állítottak, ne kelljen felölteniük az SA-uniformist. Hogy nem fenyegette többé létszámának rohamos csökkenése az ifjúsági mozgalmat, olybá tetszett, hogy önálló ifjúsági élet alakulhat ki az NSDAP-n belül. „Abbamaradt a tessék-lássék szerveztetés, és az eszme mozgásba lendült – emlékezett vissza később Gruber erre az időszakra. – A fiatalok dolgoztak, és képessé váltak arra, hogy saját képükre formálják a Hitlerjugendet. Nemsokára meg is mutatkoztak ennek a fáradhatatlan, szívós munkának az eredményei, s kirajzolódtak a HJ sajátos szervezeti életének körvonalai. Végre nem kellett derűre-borúra együtt menetelnünk az SA-val és a párttal. A fiatalok szárnyra kaptak, s a hazafias esteket most már a maguk ízlése szerint rendezték meg.”

A HJ mindenekelőtt hatékony propagandaegyletként szolgált Hitler, az „apaisten” karrierjének felíveléséhez. Az ifjak továbbra is együtt meneteltek az SA-val és az SS-szel, röplapo-

kat osztogattak a nagygyűlésekre és választási rendezvényre, s segítettek azokon a teremőrségnek a rend fenntartásában. Az NSDAP csillaga, bármennyire szerette volna is Hitler, távolról sem szökött mind feljebb és feljebb. A barnainges mozgalom lendülete megtört, s 1928-ban már sok jel mutatott arra, hogy a németek végre megbékélnek addig nemigen kedvelt köztársaságukkal. A párt taglétszáma meghaladta ugyan a százezret, a májusi választásokon azonban mindössze tizenkét mandátumot szerzett a Reichstagban. Kurt Grubert és néhány ezer követőjét pedig állandó anyagi gondok nyomasztották. A havi négyfpenniges tagdíj éppoly kevésnek bizonyult, mint a még ugyancsak kongó pártpénztárból érkező segélyek. A rendezvények belépti díjai mellett legfeljebb még a HJ erőfitogtató felvonulásait kísérő nyilvános gyűtésekben juthattak bevételhez, de nem tudhatták, hogy meddig, mert a szélsőjobb és a szélsőbal erői közötti véres utcai összecsapások miatt mind kockázatosabbá váltak a felvonulások.

Az év végén Hitler ifjúsági vezetője mégis büszke lehetett az elért eredményekre. Egy külön erre a célra létrehozott „mecénási kör” anyagi segítségével átalakította hivatali helyiségeit Plauenben. A Birodalmi Ügyek Hivatala mellett létrehozták a Határvidéki Hivatalt is, amely a cseh Szudéta-vidéken és Lengyelországban élő német kisebbség ifjúsági szervezeteivel tartott kapcsolatot. Hitler utánpótlás-szervezete látványos tömegrendezvényekkel vonta magára a figyelmet. November 18-án Gruber először hívta össze az ország összes Hitler-fiúját „birodalmi gyülekezésre”, megerősítendő „a belső szolidaritás” és „a német népközösség iránti hovatartozás érzését”. December utolsó napjaiban pedig csaknem a teljes HJ-vezetőség megjelent a plaueni birodalmi vezetőségi gyűlésen, s a tíz és tizennégy év közötti fiúk részére Jungmannschaftokat (fiúegyleteket) hoztak létre; ezek voltak a Deutsches Jungvolk elődei. A lányokat Schwesterschaftokban („nővéregyletekben”) tömörítették, ezekből alakult ki 1930 júliusától kezdve a Bund Deutscher Mädel (BDM), a Német Leányszövetség. Az újjáválasztott birodalmi ifjúsági vezető harcias, iránymutató referátumot tartott:

„A HJ lényegéhez tartozik, hogy éppoly kevésbé lehet más

ifjúsági szervezetekkel összehasonlítani, mint a pártot egyéb pártokkal. A Hitlerjugend se nem politikai védszövetség, se nem antiszemita cserkészszövetség, hanem a Hitlerjugend német népi szociálforradalmárok új ifjúsági mozgalma, amely összefonódott a nemzet sorsával. A személyiségnevelésre és -fejlesztésre helyezi a hangsúlyt az adott viszonyokat és ezek követelményeit véve alapul. A mi kötelességünk hazánk tájainak megismerése és bebarangolása mellett az, hogy kiszabadítsuk az államot és a gazdaságot a kapitalisták, a népek elenségeinek karmaiból. Ezért igenljük rendíthetetlenül, tudva azt, hogy utunk csak a marxizmus holttemén keresztül vezethet előre. Ezért nem hagyjuk, hogy szép, egyszersmind azonban másodlagos problémák megzavarjanak és eltérítsenek eredeti szándékunktól. Utunknak pontosan körvonalazott célja van, hatalmas igen áll előttünk és bennünk. A korhadt, rothadt régín át a jobb új kialakításához vezet utunk, a Harmadik Birodalom felé törekszünk. Ehhez számunkra a szervezett ifjúságnak csakúgy, mint a hadra fogható ifjúságnak túlságosan elégtelen és kicsi a bázisa. A valóság felismerését és az új igen formálását tesszük a mindenfajta típusú ifjúsági szövetségek jellegzetes nem-jének helyére. Így érik meg bennünk a német ifjúság új típusa: a Hitlerjugend. Olyan típus, amelyik kemény, határozott és szilárd formájú, politikailag szervezett, a nemzetiszocializmus valós világa felé menetel az új ifjúság lépteivel, mindenfajta szövetségek és csoportokká törmelékén át, csakis egyetlen embernek engedelmeskedve, Führerének, Adolf Hitlernek.”

De a „vörösesharna” szásznak már meg voltak számlálva a napjai. Egy másik Hitler-fiú időközben sikeresen epekedett a Führer kegyeiért. Baldur von Schirachot 1928 júliusában megválasztották a náci főiskolai diákszövetség elnökévé – így kezdődött el meredeken felfelé ívelő karrierje, amely végül Kurt Gruber bukásához vezetett. Második nekilendüléséhez, hogy megszerezze a hatalmat, Hitler – természetétől teljesen eltérően – türelmet kényszerített magára a politikában, és úgy döntött, hogy ki fogja használni a gyűlölt weimari rendszer hibáit, s törvényes úton szerzi meg a Németország feletti uralmat. Ehhez a polgári rétegek támogatására volt szüksége, ame-

lyeket azonban távol tartottak mozgalmától a szociálforradalmár, „balos” nemzetiszocialisták jelszavai. Különösen a Hitlerjugendben éltek tovább még 1933 után is a mozgalom hőskorszakának pseudoszocialista eszméi. Sok német fiatal hitt abban, hogy valamifajta, a porosz katonai társadalomeszményre épülő, a nacionalista szellemtől áthatott szocialista rendszer, egy osztály nélküli „népközösség” alapjait rakják le – a „munkás”-származás legendájával övezett Adolf Hitler vezetésével.

Baldur von Schirach, ez a nagypolgári család féltve óvott gyermeke tovább táplálta az ifjúságnak ezt a ködös vágyálomból szőtt balhitét: „Egyetlenegy zászló alatt sorakozik fel a Hitlerjugend. Milliomosok ivadéka és munkások ivadéka egy és ugyanazt az egyenruhát viseli. Csakis ez az ifjúság képes felülemelkedni az előítéleteken, és képes igazi közösséggé kovácsolódni; igen, az ifjúság a szocializmus.” Az ilyen és hasonló dagályos szónoklatok egy egész nemzedék gleichschaltolására, bedarálására irányultak. Schirach visszaélt az ifjúság naivitásával, könnyen lángra lobbanó lelkesedésével, odaadásával és tettekeszségével, annak az ideológiának a szolgálatában, amely fűt-fát ígért a fiataloknak. Egy szinte már vallásos formát öltő Führer-kultusz előimádkozójaként a gyerekeket egy tébolyult világfelforgató engedelmes tanítványaivá nevelte, akinek fékevesztett hatalmi ábrándjai még a háború utolsó napjaiban is Hitler-fiúk ezreinek életét követelték. „A Führer akarata él bennük, aki kimondta nekik azt a jelmondatot, amelyhez igazodnak: Magunknak semmit, Németországnak mindent.” De vajon ez a „varázslóinas” maga is, aki mesterét csaknem a keserű végig istenként imádtá, tévútra csábított idealista, Adolf Hitler félrevezetett tanítványa lett volna?

„A Hitlerbe vetett hitben és a hozzá való hűségben neveltem fel ezt a nemzedéket – vallotta Baldur von Schirach 1946-ban a nürnbergi bíróság előtt, a náci háborús bűnösök tárgyalásán. – Úgy éreztem, olyan Führernek szolgállok, aki népünket és az ifjúságot nagygyá, szabaddá és boldoggá teszi. Velem együtt fiatalok milliói hitték ezt, és a nemzetiszocializmusban eszményképüket látták. Sokan elestek a háborúban érte. Az én

bűnöm, hogy az ifjúságot egy olyan embernek neveltem, aki milliók gyilkosa volt. Hittem ebben az emberben; ez minden, amit mentségemre fel tudok hozni.” Egy csábító kései belátása. A törvényszék húsz év börtönre ítélte ugyan, s büntetését az utolsó napig kitöltötte Berlin-Spandauban, a szövetségesek katonai fegyházában, de ezt a büntetést Baldur von Schirach nem azért kapta, mert halálos tévútra vitte a német ifjúságot, hanem népirtásban való részvételért: Bécs gauleitereként felelősség terhelte zsidók ezreinek deportálásáért.

Baldur von Schirach, ez a kozmopolita családból származó, jó fellépésű nagypolgári sarj távolról sem úgy kezdte, mint aki egy demagóg diktátor útját egyengeti majd a hatalom felé. 1907-ben született Berlinben, második fiúként. Anyja, Emma Middleton jómódú philadelphiai családból származott. Carl Bailey Norris von Schirach porosz századoshoz ment férjhez, akinek ugyancsak amerikai ősei voltak, de elég hamar levette az egyenruhát, s a weimari udvari színház főintendánsa lett. A szülők otthon kizárólag angolul társalogtak, s Baldur csak ötéves korában tanult meg németül. Már gyerekkorában verseket írt, s hegedülni tanult. Egy ideig arról ábrándozott, hogy zenész lesz.

A finom arckifejezésű széplélek, aki később a német ifjúságot katonai fegyelemre és katonás keménységre nevelte, világi és liberális nevelésben részesült. Tízestendősen beíraták a tübingiai Bad Berkában lévő erdei iskolába, ahol Hermann Lietz reformpedagógus tanait ültették át a gyakorlatba. A korai vándormadár-mozgalom szellemének megfelelően megakarták kímélni a fiatalokat a nagyváros káros hatásaitól, s önállóan gondolkodó és öntudatos személyiségekké igyekeztek formálni őket. Lietz azt tartotta, hogy a „testnevelés és a jellem pallérozása egyenrangú a tudás közvetítésével”. Az iskola tanárai és a diákok tegeződtek, a nagyobb gyerekek pártfogásukba vették a kisebbeket, felelősséggel tartoztak értük.

A háború elvesztésével Baldur gondtalan gyermekkorának egy csapásra vége szakadt. Egy családi tragédia is hozzájárult ehhez: hét évvel idősebb bátyja, Karl öngyilkosságot követett el. A fiatalember az első világháború egész ideje alatt arra ké-

„Amit ma nem tanultok meg, azt a jövőben nem fogjátok tudni...” Hitler-fiú forgalmat irányított egy nyári táborban

A munkásgyerek vezető lehetett, a gyáros fia meg valahol a sor végén állhatott a Hitlerjugendben.

Hans-Jochen Vogel, született 1926-ban

A nemzetiszocialisták nagyon ügyesen kihasználták azt az érzést, amit valószínűleg minden gyerek érez a pubertásban: jobbnak tartja magát a szüleinél, lázad ellenük, és a saját útját akarja járni.

Sybil Schönfeld grófnő, született 1927-ben

szült, hogy a korhatárt elérve kimegy a frontra. De befejeződött a háború, a császár lemondott, a weimari nemzetgyűlés elfogadta a versailles-i békét, s ezzel egy világ omlott össze benne. „Nem akarom Németország balsorsát túlélni” – írta búcsúlevelében. Bátyja halála megerősítette Baldur gyűlöletét a fiatal köztársaság iránt, amelyért szülei sem hevültek különösebben. Az új kormány elleni tiltakozásul az apa feladta intendánsi állását. Nem kellett aggódnia, hogy megélhetési gondjaik lesznek, mert vagyonos emberek voltak, s a Gartenstrassén álló házuk továbbra is Weimar művészeti életének csillogó középpontja maradt. Baldur hazatért az internátusból, s magántanulóként folytatta tanulmányait. A polgári otthon biztonságos falai közé nem hatolt el azoknak az elkeseredett utcai harcoknak a zaja, amelyeket a jogukat követelő munkások és a nacionalista szabadcsapatok tagjai vívtak egymással. Baldur az utóbbiakkal rokonszenvezett, akik hamarosan vérbe fojtották a baloldali felkelést. „Tübingiában valamennyien úgy éreztük – nyilatkozta később –, hogy torkunkra tették a kést. Úgy gondoltuk, ha mi magunk nem védjük meg magunkat, végeznek velünk a kommunisták.”

Harci vágytól égve a tizenhét éves Baldur belépett egy knappenschaftba (apródegyletbe), egy nacionalista védelmi szervezetbe, amelyet az illegális Schwarze Reichswehr (Fekete Birodalmi Véderő) tisztjei vezettek. Baldur azokhoz az apródokhoz tartozott, akik teremfelügyeletet láttak el 1925 márciusában, amikor a börtönből szabadult Hitler elkezdte weimari toborzókörútját. A politikai vándorprédikátornak már pusztán a hangja rabul ejtette: „Mély volt és nyers, és úgy rezonált, mint egy cselló. Különös akcentussal beszélt, és úgyszólván kényszerítette hallgatóit, hogy minden szavára figyeljenek.” Szinte hipnotizált állapotba kerülve hallgatta Hitler kirohanásait a versailles-i szerződés ellen. Szeme láttára testet öltött az első világháború ismeretlen katonája, egy forradalmár, aki merészen bevonult a müncheni Feldherrnhalléba, életét kockáztatva, hogy megmentse a nemzetet. A fiatalabb weimariak azt a hőst ismerték fel Hitlerben, akire régóta vágytak és vártak, Baldur pedig a sors ujját látta abban, amikor a gyűlés után bemutatták a pártvezérnek. A találkozástól

teljesen fellelkesülve Hitler ifjú rajongója himnikus szárnyalású szonettben, rímekbe szedett fogadalmat tett neki:

*Kezed adtad nekünk s tekinteted,
Amibe még most is beleborzongunk:
Csodás szerencse formálja a sorsunk,
Megbűvölted az ifjú szíveket.*

*Szívbeli forró esküvést teszünk,
Hogy nem hiába nyújtottad kezed!
Fennkölt a cél, elszánt a küzdelem,
Hazánk megoszja a sorsát velünk.*

*Bár jogfosztott lettél, és megtipornak,
De nagy tetteid fényesen ragyognak,
Bár leköpnék és acsarkodnak rád.*

*Mert attól minket már meg nem foszthatnak,
Hogy hittet valljuk, ki kell Némethonnak,
Fényes jövője záloga gyanánt!*

A rajongó lírikus alig töltötte be tizennyolcadik életévét, már be is lépett a pártba és az SA-ba. „Jöjjön el hozzám Münchenbe: szükségünk van az olyan emberekre, mint ön” – mondta neki Hitler egy weimari látogatása során. És az 17 251-es tagkönyvszámú pártmunkás hallgatott példaképének hívó szavára. Az érettségit még Weimarban tette le 1927-ben, de utána Münchenbe költözött, s angol-művészettörténet szakos egyetemi hallgató lett. Rövidesen azonban abbahagyta a tanulást, s tagokat toborzott a kis, még gyenge lábakon álló nemzeti-szocialista diákszervezetbe. Megértést mutatott a diákok helyzete iránt, akiknek a weimari köztársaság igen sok lehetőséget kínált arra, hogy felemelkedjenek a társadalom felsőbb rétegeibe. Az új tagokat a szélsőséges nacionalista diákkörökből és azok kapcsolataiból verbuválta, amelyeknek feudális-elitista szelleméhez kékvérű ifjúként amúgy is erősen vonzódott. Ugyanakkor személyes kapcsolatot keresett a pártköz-

„Szinte már
vallási jelle-
ge volt...”
Tűzgrás
nyári nap-
fordulókor

Olyan férfiak lesztek, mint a nagy háborús nemzedék volt. Merészek és bátrak, mint amilyenek bátyáitok és apáitok voltak.

Adolf Hitler, 1936

A mozgalom vonzó vonásai mellett igába is hajtották az ifjúságot: nem önálló gondolkodásra nevelték, hanem engedelmességre, s az egyéni véleményt nem tűrték el.

Hans-Jochen Vogel, született 1926-ban

Azt hangoztatták: ti fiatalok vagytok, ti éltek. Az idősnek fogalmuk sincs semmiről. Nem tudják, mi történik körülöttük – el vannak meszesedve. A fiatalok meg természetesen elhitték ezt. Különösen ha meggondoljuk, hogy a nevelés nem volt olyan demokratikus, mint ma, sokkal inkább engedelmességre nevelték a gyerekeket.

Hans Müller, született 1923-ban

A fiatalokat hidegen hagyta a politikai háttér. Annak örültünk, hogy együtt lehettünk.

Gerhard Wilke, született 1926-ban

Minket, fiatalokat természetesen borzasztóan befolyásoltak. A légkör, a külsőségek elképesztő benyomást gyakoroltak ránk. A tűz, a fáklyák, egyáltalán az, hogy ott lehettünk.

Werner Hanitzsch, született 1929-ben

Azt hiszem, rendkívüli vonzereje volt az egésznek. Még ha valaki azt gondolta is, hogy a dolog azért annyira nem kóser, ő sem vonhatta ki magát a hatása alól, és a többiekkel tartott.

Imo Moszkowicz, született 1925-ben, német zsidó

„Fejünk felett
a csillagok...”
A HJ az ifjú-
sági szerve-
zetek bevált
hagyomá-
nyaihoz
nyúlt vissza
– a táborház
romantikája

pontban, s így ismerkedett meg Rudolf Hess-szel, a Führer titkárával, hogy utóbb írásos munkákat végezzen a Barna Házban.

1927 őszén véletlenül összetalálkozott az utcán Hitlerrel, s az felismerte weimari ifjú rajongóját. Schirach kapva kapott az alkalmon, s rögvest azt javasolta Hitlernek: mondjon beszédet egy nagy diákgyűlésen. A Bécsi Művészeti Akadémia félbemaradt festőnövendéke eleinte kételkedett abban, hogy az egyetemista fiatalságnak akár csak egytized részét meg tudja nyerni pártjának, és az egyetemisták előtti szónokláshoz sem igen fűlött a foga. Schirach unszolására végül mégis kötélnék állt, és megígérte, hogy ott lesz a Hofbräuhausban, ha húszéves híve megtölti az előadótermet. Schirach zajos reklámhadjáratot indított, s az eredmény nem maradt el: már egy órával Hitler odaérkezése előtt zsúfolásig megtelt a terem. A szónok magával ragadta hallgatóságát. Sikerére még a művelt, kényesebb ízlésű polgárok is felfigyeltek. Schirach előre sejtette ezt: „Az akkori egyetemisták népzvezérekre vágytak. A nagy politikai gyűlések tömeghipnózisra érzékelhetőbb hatást gyakorolt rájuk, mint a munkásfiatalokra. Addig nem volt részük ilyen élményekben.”

A törekvő ifjúnak tehát sikerült az áttörés. Kívívta a Führer elismerését, és mint atyai mentorához, csatlakozhatott hozzá. Pár hónap múlva a müncheni náci egyetemista diákszervezet élén találta magát, amelynek létszáma épp az ő propaganda-munkája révén jelentősen felduzzadt. Hitlerrel a hátában könnyen le tudott számolni a barnainges diákság vezetőségének belső ellenzékével is. 1928. július 20-án, huszonegy éves korában megválasztották a náci főiskolai diákszövetség birodalmi vezetőjévé, s bekerült az NSDAP vezetőségébe is.

Viszont elszalasztott egy másik, egy olyan lehetőséget ezen a nyáron, amely gyökeresen megváltoztathatta volna az egész életét. Anyjával rokonlátogatásra utazott a tengerentúlra, s ott Alfred Norris nevű nagybátyja, egy jómódú Wall Street-i bankár felajánlotta neki Manhattan fölé magasodó tetőtéri irodájában, hogy társuljon vele. A romantikus lelkű rajongó gondolat- és érzésvilágát akkor már teljesen betöltötte a nemzet újjászületésébe vetett hit, s köszönettel elutasította az ajánlatot. „Visszahúzta a szíve Németországba és Hitlerhez.”

Schirach hazatérve folytatta zsákmányszerző hadjáratát az egyetemeken. Az oktatáspolitikai kérdései nemigen izgatták. Csak a tagtoborzás érdekelte, mint Hitlert, aki számos toborzókörútján szónoklataiban is támogatta védencét. Rövid ideig úgy tűnt fel, mintha a villámgyors felemelkedés megszáditette volna Schirachot. A művelt polgárfiú, akit a jövőben hűvösnek, távolságtartónak és jó modorúnak írnak majd le, egyelőre a kötekedő ripők szerepében tetszelgett, aki nem riad vissza a tivornyázástól és a szexuális kicsapongásoktól sem. Egy ízben tökrészezen pisztolyt rántott egy diákgyűlésen, s ráfogta Hitler képére – de a Führer megtorlatlanul hagyta kedvence „merényletét”. Egy másik náci diákgyűlésen SS-kísérettel és lovaglókorbáccsal jelent meg, s a felháborodott diákvezérek a leváltását követelték. De a tagtoborzásban elért sikereivel akkor már végleg Hitler jóindulatába férközött, s nem mertek fellépni ellene: „Schirach párttagtárs megértette, mire van szükség manapság: kizárólag egy hatalmas tömegmozgalomra. Egész tekintélyemmel támogatom Schirach párttagtársat.”

Az idő múlásával mind több diák csatlakozott a barnainges mozgalomhoz, és ez még élénkebb tevékenységre ösztönözte a tehetséges lélekhalászt. Immár az egész fiatalságot meg akarta nyerni a náci párt számára. Önhatalmúlag lépett fel a Hitlerjugend birodalmi vezetőségével szemben: sem Kurt Gruberrel, sem Hitlerrel nem tanácskozott, mielőtt szétküldte volna körlevelét az összes nacionalista ifjúsági szervezethez. Gruber görcsös igyekezettel próbált megmaradni posztján: végiglátogatta a Hitlerjugend-vezetőket, s harminckét nagygyűlést tartott Németország-szerte 1929-ben. Amikor a párt nürnbergi nagygyűlésén kétezer Hitler-fiú vonult el a Führer emelvénye előtt, dübörgő taps közepette, úgy látszott, hogy a száz ifjú kiállta az erőpróbát.

De a Schirachhal folytatott szakadatlan viaskodásban hamarosan kifogyott belőle a szusz. Szociálforradalmár jelszavai amúgy is elavultak már, a hatalomra törő Hitler azokkal nem állíthatta volna maga mellé a polgári szavazókat. Tény azonban, hogy Gruber hivatali ideje alatt a kezdeti hétszázról hússzezerre duzzadt fel a Hitlerjugend taglétszáma, s már négyszázötven helyi szervezetet tarthattak nyilván. És hallatta is

a hangját a tagság: a Hitlerjugend több nacionalista ifjúsági csoporttal együtt számos gyűlésen megjelent, támadva a Youngtervet, amelynek értelmében a nyolcvanas évekig kellett volna a háborús jóvátételt fizetnie Németországnak. A HJ a parlamenti választási hadjáratból is kivette a részét 1930-ban, nem kis mértékben hozzájárulva az NSDAP szalonképes párttá válásához, amely az SPD mögött, 107 helyével a második legerősebb parlamenti párt lett.

Míg a nemzetiszocialisták a világgazdasági válság szélárnyékában készülődtek a vitorlabontásra, Gruber lába alól kicsúszott a talaj. A párton belüli hatalmi harc során az Otto Strasser köré csoportosuló szociálforradalmárok sikertelenül lázadtak fel Hitler ellen. Gruber atyai jó barátja, Pfeffer von Salomon SA-főnök is szedhette a sátorfáját a berlini SA-felkelés után. Hitler Ernst Röhmöt nevezte ki a helyére. Röhm Bolíviából tért vissza, ahol két éven át katonai szakértőként tevékenykedett. Az SA élére állva azt követelte, hogy kiterjeszthesse fennhatóságát a Hitlerjugend vezetőségére is, mert annak viszonylagos függetlensége szálka volt a szemében. 1931. április 27-én Hitler engedett, s Grubert közvetlenül az SA vezérkari főnöke alá, minden HJ-szervezetet pedig az illetékes SA-szervezet alá rendelt. Egyidejűleg a Hitlerjugend birodalmi vezetőségét, Plauen jobb ellenőrzése végett, áthelyezték a müncheni pártközpontba. Schirach érkezettnek látta az időt a támadásra, s nyíltan szembefordult ellenlábasával: „Gruber a legmegfelelőbb embernek bizonyult egészen addig, amíg a HJ egy kis vidéki szervezet volt. De most már látóköre és szervezőkészsége nem elég a HJ országos irányításához, s elmondhatjuk, hogy csak az ő önféjsége miatt nem egyesült még valamennyi nacionalista ifjúsági szervezet.”

A birodalmi ifjúsági vezető elleni cselszövéséhez Schirach támogatóra talált Ernst Röhm-ben. A két vezető között szinte baráti jó viszony szövődött. Végül Schirach kertelés nélkül közölte Hitlerrel, hogy a pártifjúság élére akar állni. „Ne tréfáljon, Schirach – felelte Hitler. – Mit akar ezekkel a gyerekekkel?” A mintadiák azonban meg tudta győzni tanárát. Azt válaszoltam neki: „Létrehozom minden idők legnagyobb német ifjúsági mozgalmát.” Határtalan magabiztossága és nagy-

ravágyása lefegyverezte Hitlert, s 1931. október 30-án kinevezte, huszonnégy éves korában, az NSDAP birodalmi ifjúsági vezetőjévé, a pártutánpótlás fejevé téve ezzel a náci főiskolai diákszövetségben, a HJ-ben és a náci középiskolai diákszövetségben.

A nagypolgári származású művészivadék az NSDAP köreiben nem számíthatott baráti fogadtatásra. Az „első óra” Hitler-fiúi minden mást láttak benne, csak nem azt a rettenthetetlen harcfít, akit megálmodtak maguknak. „Baldur von Schirachról az a hír járta, hogy egy kicsit megjátssza a bárót. Ez a »von« meg az amerikai rokonság – kissé sok volt nekünk.” (Hartmann Lauterbacher, hosszú éveken át Schirach helyettese, aki már az osztrák gimnáziumban megalapította a Deutsche Jugend (Német Ifjúság) mozgalmat, a HJ egyik elődjét.) Schirach csakugyan messze nem felelt meg a Hitler-fiúk eszményképének – a sportszerető, harcra kész fiatalnak –, amelyet pedig ő maga állított eléjük. A polgárfiú nagy erőfeszítések árán iparkodott a fenegyerek hírébe kerülni, de inkább csak puhányságával és fölös kilóival tűnt ki. Hitler ifjúsági vezetője nem az a fiú volt, akinek barátságosan meg lehet veregetni a vállát, „akivel jó együtt izzadni” – panaszták alárendeltjei. Inkább volt esztéta, mint aszkéta, s a szállodai lakosztály meg a szépen megterített asztal jobban vonzotta, mint a sátoztábor meg a borsófőzelék. Makacsul tartotta magát a szóbeszéd állítólagos homoszexualitásáról és nőies ízléssel berendezett, hófehér bútorzatú hálószobájáról.

Sok Hitler-fiú már tizennyolc éves kora előtt elmenekült a HJ-ből az SA-ba, amelyet Ernst Röhm a szó szoros értelmében nagy *űtő*erejű, félkatonai harci szervezetté alakított át. A régi vita a HJ-vezetői posztokról ismét feléledt, és Schirach, aki gruppenführeri rangban az SA legfelsőbb vezetősége alá tartozott, önállóságot követelt. 1932 májusában Hitler teljesítette kegyeltje óhaját, s önálló hivatalvezetői posztra állította az NSDAP központi apparátusában. Ezáltal egyenrangú lett Röhm-mel. Ettől kezdve nem tűrt maga mellett több vezetőt – és maga fölött is csak egyetlenegy. Új beosztását nyomban arra is kihasználta, hogy heves intrikálásba kezdjen legádázabb vetélytársa, Adrian von Renteln ellen, aki Gruber után

a rangidős vezető lett volna a HJ és a náci középiskolai diák-szövetség élén, vagyis harmincötezer fiatal irányíthatott volna. Renteln hiába tiltakozott vagy panaszkodott hatáskörének megnyirbálása és Schirach áskálódása miatt, végül megkeseredetten visszavonult. Megint csak Schirach került ki győztesen a harcból.

A weimari köztársaság utolsó napjaiban a Hitlerjugend sem maradt ki a polgárháborúval fenyegető utcai zavargásokból. A növekvő munkanélküliségből és az egyre elviselhetetlenebbé váló életkörülményekből a politikai szélsőségesek húztak hasznot. Az SA és a kommunisták felvonulásai mind gyakrabban torkollottak brutális utcai és előadótermi csatákba. A HJ zavarkeltő osztagai bűzbombákkal és verekedések ki-provokálásával akadályozták a *Nyugaton a helyzet változatlan* című, háborúellenes film vetítéseit. A mozitulajdonosok és a közönség elleni támadások olyan méreteket öltöttek, hogy a filmet birodalomszerte levették a műsorról.

A hatóságok időről időre egy-egy rendelettel akarták elejét venni a fiatalság minden gátat elsőpró erőszakhullámának. 1930 januárjában Gustav Noske, Hannover elnöke, volt birodalmi hadügyminiszter egyenesen megtiltotta a diákoknak, hogy belépjenek a Hitlerjugendbe. Több tartományi kormány követte példáját. De Hitler utánpótlásseregét efféle intézkedésekkel nem lehetett korlátok közé szorítani, s azok inkább a HJ malmára hajtották a vizet, mert üldözöttségét kihasználva új tagokat toborozhatott. A HJ-tagságuk miatt megbüntetett fiúk a barnainges mozgalom mártírjainak érezhették magukat. Amint pedig betiltottak egy HJ-csoportot, már újjá is alakult valamilyen fedőnéven (pl. Természetbarátok, Ifjú Népi Filatelisták). Találékonyságuk nem ismert határt: 1932-ben, amikor Kielben betiltották a barna HJ-egyenruha viselését, egy csapatnyi hentesinas vérfoltos köpenyben végigvonult a városon. „Ellenfeleik elsápadtak a félelemtől, amikor meglátták őket, mivel azt suttogták róluk, hogy a köpenyük alatt kést szorongatnak a kezükben” (egy szemtanú).

Az ügybuzgó Hitler-fiúk minden választási kampányban feltűntek, milliónyi röplapot és brosrát osztottak szét, plaká-

tokat ragasztottak, náci jelszavakat mázoltak a házak falára. Sok szülő aggódott a csemetéjéért, mert nem volt éppen veszélytelen sem a röplaposztogatás, sem a plakátragasztás. „Az 1932-es parlamenti választások előtt röplapokat osztogattunk. Ellenfeleink, a Vörös Front fiataljai folyton megzavartak bennünket, s ha kevesebben voltunk, hát mindig elszaladtunk. Néha utolérték, s akkor egymásnak estünk. Legtöbbször megúsztuk egy-két kék folttal, de előfordult, hogy orvosi ellátásra szorultunk” (Heinz Geese).

A véres összezsapások mind gyakrabban halállal végződtek. 1931-től 1933-ig huszonegy Hitler-fiú halt meg, „a Führer iránti kötelességét teljesítve”. Nem ismerjük viszont azoknak a kommunista szakszervezeti és más „ellenséges” szervezetekhez tartozó fiataloknak a számát, akik a HJ terrorcselekményeinek estek áldozataiul. Ugyanakkor egy berlini Hitler-fiút, Herbert Norkust, aki Berlin vörös Moabitnak nevezett munkáskerületében vesztette életét, példaképül állították a német fiatalok elé. A tizenöt éves siheder barátaival együtt röplapokat osztogatott 1932. január 24-én, amikor rájuk támadt egy csapat ifjúkommunista. A Hitler-fiúk futásnak eredtek, de üldözőik utolérték Herbert Norkust, és több késszúrással végeztek vele. A tettesek kilétére soha nem derült fény.

Norkust Plötzensee temetőjében helyezték örök nyugalomra. Temetése propagandisztikus látványossággá változott át. „Herbert Norkus példaképe lehet valamennyi német fiatalnak” – harsogta a szertartást végző pap. Berlin náci körzetvezetője, Joseph Goebbels bosszúért kiáltott: „Senki sem veheti el tőlünk annak reményét, hogy a bosszú napja egyszer elérkezik. Akkor pedig azok, akik most emberségről és felebaráti szeretetről papolnak, de nem ítélik el fiaink meggyilkolását, majd megérhetik, hogy az új Németország másképpen jár el. Akkor majd kérhetik *ők* a kegyelmet. Akkor aztán nem lesz visszaút, mert az új, a fiatal Németország bűnbánatra szólít fel.”

Baldur von Schirach a fiút a HJ mártírjának nyilvánította, s minden évben elzarándokolt a sírjához, és méltatta a fiú áldozatkészségét: „Hogy mivé lett 1932-re a Hitlerjugend, az nem utolsósorban ama ifjú áldozathozatal és ifjú hősiesség szent jelképének köszönhető, amelynek Herbert Norkus a neve.”

„Férfias
ifjúságot
akarunk...”

Játékos
birkózás
a HJ-foglalkozáson

A régi, csak az élet élvezetére nevelt ifjúság helyett olyan fiatalok nőnek fel, akiket nélkülözésre, áldozatvállalásra, mindenekelőtt pedig testedzésre, egészséges életmódra, ellenálló képességre nevelünk. Meggyőződésünk ugyanis, hogy edzett test nélkül a mégoly egészséges szellem sem képes tartósan uralni a nemzetet.

Adolf Hitler, 1937

A hadijátékokon kemény küzdelem folyt. Mindenki maga volt a lángoló lelkesedés. Hatalmas öröm volt az egymás elleni küzdelem a fa kézigránatokkal, „szemet szemért, fogat fogért”, háborút játszottunk.

Hermann Schild, született 1926-ban

Kitartásra és küzdeni tudásra nevelték a fiatalokat, de figyelembe vették a teljesítőképességüket, úgyhogy élvezték.

Günter Glowka, született 1924-ben

Új embert kell nevelnünk, nehogy népünk vesztét okozzák a kor degenerációs tünetei.

Adolf Hitler, 1935

Szolidaritásról vagy felebaráti szeretetről szó sem volt. Folyton a keménységet hangoztatták. Nem mutathattunk gyengeséget és részvétet.

Gerhard Wilke, született 1926-ban

A bajtársiasságnak az volt a célja, hogy az erősebbek a gyengébbeket többre és jobbra ösztönözzék, s magukkal ragadják.

Gerhard Wilke, született 1926-ban

„Makkegészséges testek kinevelése...”

Ökölvívóedzés egy HJ-táborban

Életmegvető cinizmusában Schirach egyenesen azt hirdette, hogy az ifjúsági mozgalom életképessége az érte hozott halálos áldozatok számától függ: „Minél többen halnak meg egy mozgalomért, annál halhatatlanabb lesz. A Hitlerjugend minden bírálójának meg tudja adni a válasz: a halottait. Erre a válasza nincs viszonzválasz, mert ez már jelkép. Nincs érv egy olyan ifjúsági mozgalommal szemben, amely hallatlan önfeláldozással és feltartóztathatatlanul menetel egy erkölcsi eszme megvalósításáért, a harc természetes velejárójának tekintve a halált, a sebeket, az üldöztetést.”

Karl Aloys Schenzinger *Quex, a Hitler-fiú* című könyvében feldolgozta Norkus halálának történetét. A regény hőse, Heini Völker, akit mozgékonyága miatt barátai csak Higanynak (németül Quecksilber) neveznek, szembekerül kommunista apjával, és csatlakozik a nemzetiszocialistákhoz. Ennek a nemzedéki konfliktusnak a tükrében Heini az új, a horogkereszt jegyében megszületendő Németországot testesíti meg. Schenzinger a náci propaganda szellemében „véráldozatként” mutatja be a fiú halálát. A regényből 1933-ban film készült, s gyerekek milliói tekintették meg az úgynevezett HJ-filmórákon. A zárójelenethez, amelyben a társai karjai közt haldokló Heini arca lassan áttűnik egy horogkeresztes zászlóerdőbe, Schirach indulót is szerzett, amelyet a Hitlerjugend „zászlódala” néven hamarosan országsherte énekeltek a Hitler-fiúk:

*Zászlónk előttünk lobog,
A jövőbe megyünk mind sorban,
Hitlerért megyünk át az éjszakán és a vészen
Az ifjúság zászlajával, kenyérért és szabadságért.*

*Zászlónk előttünk lobog,
A mi zászlónk a jövő.
És a zászló elvezet minket az örökkévalóságba,
Igen, a zászló több mint a halál!*

Hitlerért élni és Hitlerért meghalni – szinte az egész nemzedék sorsa ez lett, a nemzedéké, amely ezt a hősi dalt énekelte

„a harc korában”, és erre a dalra menetelt egy gonosztevő világuralmi törekvéseinek szolgálatában a halál felé.

A zászlóikat lobogtató, harci dalokat harsogó és jelszavakat skandáló HJ-csapatok szinte bűvös erővel vonzották az élményre vágyó fiatalokat – mind többet és többet. 1932 végére a tagok száma már meghaladta a százezret. Hitler utánpótlásszervezete azonban még mindig csak egy volt a sok tömörülés, szövetség és szervezet közül. Schirach pedig be akarta bizonyítani Führerének, hogy valóban tömegeket képes mozgatni, s összehívta Potsdamba az egész Hitlerjugendet egy nagy *reichsjungentagra* (birodalmi ifjúsági napra). Hitler ezúttal is kételkedett tanítványának varázslatos képességeiben: túlságosan valószínűnek látszott a kudarc. Igaz, július elsején az NSDAP a legerősebb pártként bejutott a parlamentbe, Hermann Göring a Reichstag (birodalmi gyűlés) elnöke lett, és Schirach is, a legfiatalabb népképviselőként, mandátumot kapott, de Hitler még két ellenféllel: Franz von Papennel és Kurt von Schleicherrel harcban állt a kancellárságért. Minden Hindenburgtól, az államelnöktől függött, aki előtt Hitler semmiképp sem akart felsülni. Megint csak ahhoz a feltételhez kötötte részvételét a gyűlésen, hogy Schirach töltsen meg a potsdami stadiont, ezzel érdemelve ki a beszédét.

A siker ezúttal a birodalmi ifjúsági vezető legmerészebb álma is túlszárnyalta. A jól szervezett nagy hírverésnek köszönhetően Németország minden részéből özönlöttek a régi porosz székvárosba a gyerekcsapatok – gyalog és kerékpáron, teherautón és vonaton. Schirach mintegy ötvenezer résztvevőre számított, de több mint hetvenezer fiatal gyűlt össze a reménytelenül túlszűfolt sátoztáborokban a város körül 1932. október elsején. „A találkozó valósággal a beteljesülés élményét adta a fiataloknak. Addig általában kisebb csoportokban találkoztunk, most azonban fogalmat alkothattunk magunknak, hogy mi is az a tömeg, s milyen érzés a részének lenni, különösen ha összeköt bennünket a politikai hitvallásunk” (Werner Porsch).

Hitler, aki Goebbels lakásán várta ki a tömeg beáramlását a stadionba, nyomban odasietett. „Az ön ifjúsága, Führerem,

megjelent, hogy hitet tegyen önnek szeretetéről és hitéről, úgy, ahogy ezt még senkinek sem tették” – jelentette Schirach eszményképének a dugig tömött stadionban. Hatalmas éljenezés fogadta a náci vezért, s Hitlernek könnyek szöktek a szemébe a meghatottságtól.

A demagóg népszónokot lenyűgözte ifjú rajongóinak eufóriája. „Tudom, hogy sokan vannak köztetek, akiknek apja munkanélküliként járja az utcákat, s hogy sokan közületek nem is sejtik, milyen sors vár rájuk és családjukra a következő napokban, hetekben.”

Álszocialista pátozzsal hallgatóságát egyenesen a „népközösség” misszionáriusainak nevezte.

„Mindenen felül kell emelkednetek, foglalkozáson és társadalmi hovatartozáson, hogy megkereshessétek és megtaláljátok a német közösséget. Őrizzétek meg, kapaszkodjatok belé, és ne hagyjátok, hogy bárki elvegye tőletek. A német ifjúságot nem lehet elég korán ránevelni arra, hogy legelsősorban németnek érezze magát. A nemzetiszocialista ifjúsági mozgalom nem a párt, hanem a német nép javát szolgálja, amint maga a nemzetiszocialista mozgalom is egykor majd egy lesz Németországgal: ezt az áldozatkész ifjúság egységes hitvallása egyértelműen és tisztán mutatja. Nevessenek, gúnyolódjanak csak mások: egyszer ti lesztek Németország jövője!”

A Hitler-fiúk legelsőjét pedig elhalmozta dicsérettel a Führer. „Ön nagyon nagyot alkotott. Schleicher kormányzatán még nem ütöttek nagyobb, mint ennek az óriási méreteket öltött ifjúsági szervezetnek a felvonulásával itt, Berlin közvetlen közelében.” A fiatalok hazatérve az egész birodalomban tobozolták az új tagokat, kielégítendő a „völkisch”, vagyis barnainges mozgalom mérhetetlen hatalomvágyát.

Hitler kancellári kinevezése (1933. január 30-án) és a felhatalmazási törvény (márc. 24-én) gyakorlatilag megadta a kegyelemdőfést a weimari köztársaságnak. A „nemzeti forradalom tüze” hamar martalékaul váltak a kommunisták, szociáldemokraták és a náci minden más politikai ellenfele: üldöztetés és börtön várt rájuk. Február 27-én kigyulladt a Reichstag, s a hatalom új birtokosainak remek ürügyet szolgáltatott

„Olyan férfiak lesztek, mint a nagy háborús nemzedék volt...”
Elsősegélynyújtás egy HJ-tábor egészségügyi sátrában

Kitűnő fizikai állapotban kellett lenni. Becsülete volt a kisportolt testnek. A véznáknak azt mondták: ne félj, mi majd megedzünk!

Gerhard Wilke, született 1926-ban

„Feküdj!” – hangzott a parancs, s mi azonnal hasra vágódtunk. Az ember kék-zöld lett, voltak, akik sírtak. Őket persze azonnal kigúnyolták, anyámasszony katonájának nevezték.

Karl-Heinz Janssen, született 1930-ban

Egy német fiú nem sír – ez csak világos, nemde? Hát istenem, volt persze, aki mégis sírva fakadt, de az nem tartott tovább öt percnél: elvégre nem bőgőmasinák voltunk, hanem német ifjak.

Erich Loest, született 1926-ban

a feltételezett tettes, egy holland kommunista vallomása a hajtóvadászat folytatásához. Nemzetiszocialista diákok és egyetemisták baloldali és zsidó értelmiségiek könyveiből máglyákat raktak. Baldur von Schirach is, aki birodalmi ifjúsági vezetői székhelyét íziben áttette Berlinbe, elhatalmasodott a pirománia. „Mindennek máglyán a helye, ami egységünk ellen szól!” – mennydörögte.

Azokat az ifjúsági szervezeteket, amelyeket nem tiltottak be azonnal, Schirach a gleichschaltolás bevált módszerével saját hatáskörébe akarta vonni. 1933. április 5-én ötven Hitler-fiú megrohanta a Német Ifjúsági Mozgalom Birodalmi Bizottságának berlini épületét. (A bizottság a weimari köztársaság legtöbb ifjúsági szervezetének csúcsszerve volt, több mint ötmillió fiatalot képviselt.) Karl Nabersberg „fő területi vezető” (Schirach bizalmasa) vezényletével a behatolók feldúlták az irodahelyiségeket. Schirach a zsákmányolt iratokat és személyi aktákat az ifjúsági mozgalmak HJ-ellenes vezetőivel való leszámolásra használta fel. Öt nappal később egy másik HJ-osztag a Német Ifjúsági Szálláshelyek Birodalmi Szervezetének központját támadta meg. Schirach célja az volt ezzel, hogy a német ifjúság, vagyis a Hitlerjugend kulturális intézményeivé alakítsák át a fiatalok kedvelt szálláshelyeit.

A nemzeti felemelkedés jelszavától megmámorosodva sok millió fiatal csatlakozott a Hitlerjugendhez. „Olyan vonzónak találtuk – meséli Inge Scholl magáról és testvéreiről –, s mi is meg akartuk tenni érte a magunkét. És volt még valami, ami szinte varázserővel hatott ránk: a fiatalok tömött sorú menetoszlopai, a lobogó zászlók, az előreszegezett tekintetek, a dobpergés, a trombita, az énekszó. Kit ne nyűgözött volna le mindez?” A Scholl család feje hiába óvta gyermekeit, akik eredetileg a katolikus ifjúsági szervezethez tartoztak – őket is megigézte a lélekhalász.

Annak ellenére, hogy tömegesen léptek be a fiatalok a HJ-be, eleinte még a hangsúlyozottan nacionalista ifjúsági szervezetek is ódzkodtak tőle. A pártfüggetlen ifjúsági szövetségek Adolf von Trotha tengernagy, Hindenburg barátja vezetésével megalapították a Nagynémet Szövetséget, s kapkodó sietséggel felesküdték Hitlerre és a nemzetiszocialista államra. Zsidó

tagtársaikat kizárták soraikból. De, bár jobbról akarták előzni a Hitlerjugendet, hogy ily módon megőrizték függetlenségüket, kudarcot vallottak. Hitler 1933-as választási győzelme és a felhatalmazási törvény elfogadása után a koalíciós partnerek átálltak a náci pártba, félkatonai és ifjúsági szervezeteik pedig beolvadtak a barna pártképződményekbe. A Nagynémet Szövetség vezetői tudták, hogy hasonló sors vár rájuk, ezért szervezeti felépítésüket és posztjaikat megőrizve, szerettek volna átlépni a HJ-be. Schirach azonban átlátott a szándékukon, és elutasította felajánkozásukat. A még szabad ifjúsági szövetségek tizenötezer tagja utolsó, pünkösdi találkozóját júniusban készült megtartani a Lüneburger Heidén. Táborukat azonban rendőrök és SA-csapatok vették körül, s szétugrasztották a gyűlést. Egy hónap múlva a Nagynémet Szövetséget is betiltották.

A szabad szövetségek betiltása százezrével terelte a fiatalokat a HJ soraiba. Közöttük sok olyan tapasztalt vezető is volt, akik a szervezőmunkában és hagyományok ápolásában szerzett tapasztalataikat átvitték a Hitlerjugendbe. Schirachnak szüksége is volt rájuk, hogy valahogy kordában tarthassa a mérhetetlenül felduzzadt tagságot. A szövetség vezetőit elsősorban azzal bízták meg, hogy kialakítsák a Deutsches Jungvolk arculatát. „Mindazt, ami olyannyira vonzotta a fiatalokat a Jungvolkba – az utazások, táborozások szervezését –, nagyrészt a szövetségi fiataloktól vették át. Azt hiszem, ha Schirachnak nincs olyan hátországa, mint a szövetségi ifjúsági mozgalom, sohasem gyakorolhatott volna ekkora hatást a német fiatalokra” (Heinrich Einsiedel). Hitler nem késlekedett megjutalmazni hűséges vazallusát, s 1933. június 17-én kinevezte a Német Birodalom ifjúsági vezetőjének, vagyis minden fiú- és leánymozgalmi szövetség élére állította. Fontos lépés volt ez a totális hatalom megragadásához vezető úton.

Az iskolákban nyugdíjazták, félreállították vagy jelentéktelen beosztásokba helyezték a demokratikusan gondolkodó tanárokat. A többiek lóhalálában sietve beléptek a pártba, hogy ne veszítsék el állásukat. Ugyanakkor a párt számos régi harcosa minisztériumi főtisztviselőként, oktatási főtanácsosként, iskolaigazgatóként tűnt fel a színen. Sok tanár és iskolaigaz-

gató lelkesen támogatta a Hitlerjugendot, s az zászlót adományozott azoknak az iskoláknak, amelyekben a diákok kilencven százaléka belépett a nemzetiszocializmus utánpótlás-szervezetébe.

Schirach a dolgozó fiatalokról sem feledkezett meg. „Durva erőszakkal, veréssel akartak behálózni minket. Ha kirándulni mentünk, lesben álltak, s gumibotokkal rontottak ránk” (egy egykori szakszervezeti fiatal). Amikor beolvasztották a szakszervezeteket a Német Munkafrontba, fiatal tagjaiknak kötelező volt belépniük a HJ-be. Az ipari és a kereskedelmi kamarák utasítására csak olyan fiatalokat vehettek fel tanoncnak, akik a HJ vagy a BDM tagsági igazolványát hordták a zsebükből. Aki nem hajolt meg, kockára tette a szakmai jövőjét. A HJ-vezetők a zsarolástól sem riadtak vissza. „Miért nem léptél még be a HJ soraiba?” – kérdezték egy 1934-ben Wiesbadenben terjesztett szórólapjukon. „Ha a Führer és ezzel a Hitlerjugend mellé állsz, írd alá a mellékelt nyilatkozatot. Ha nem akarsz belépni, azt is írd rá a nyilatkozatra...” Ráadásul az apa aláírását és munkaadója nevét is kérték – tehát ha az ifjú megmakacsolta magát, kellemetlen következményekre számíthatott az apa is.

A szövetségi ifjúság, valamint a weimari köztársaság ifjúsági párt- és szakszervezeti szövetségeinek szétverése után a Hitler-fiúk a keresztény ifjúsági szövetségeket szemelték ki következő áldozatuknak. „Eleinte csak szidalmazták meg elgáncsoltak bennünket az utcán. Aztán mindjobban nekivadultak. Egyszer egy utazásról jöttünk vissza, s a Hitler-fiúk az Odera-hídnál lestek ránk. Agyba-főbe vertek, a vezetőnket meg a folyóba dobták a hídról” (Wolfgang Wüstefeld, egykori cserkész). És ez nem számított egyedi esetnek. Hogy ne kelljen belépnie a HJ-be, sok fiatal a vallási csoportokban keresett menedéket. Rohamosan nőtt a taglétszámuk, a Hitler-fiúk pedig mind durvább támadásokat intéztek ellenük. Schirach, aki az ifjúság minden rétegét magához szerette volna édesgetni, rendre intette egy hívét 1933-ban: „Ezennel megtiltom, hogy a Hitlerjugend tagjai más ifjúsági szervezetek tagjait bántalmazzák. Amennyiben a többi ifjúsági szervezetbe tartozóktól

Zászló nélkül semmit sem értek – ezt verték a fejünkbe, és valószínűleg el is hittük.

Bernhard Merk, született 1927-ben

A Führer parancsol, mi engedelmeskedünk, ez volt a Hitlerjugend legfőbb parancsolata. Mindenütt azt hallhattuk és olvashattuk: Kötelességed egészségesnek lenni, tested a Führéré. A Führer parancsol, mi engedelmeskedünk. Az ifjúság pedig engedelmeskedett, és vakon követte őt.

Sally Perel („Hitlerjunge Salomon”), született 1925-ben

Minden dal a halálról szólt. A halálról, farkasszemet nézve az ellenséggel: a hazáért és más hasonlókéért.

Karl-Heinz Janssen, született 1930-ban

„Minél többben halnak meg egy mozgalomért, az annál halhatatlanabb lesz...” Náci „mártírok” halotti kultusza

panaszt hallok a HJ tagjaira, szolgálati úton fogok eljárni. Minden kilengés büntetendő.” Figyelmeztetése annál is inkább indokolt volt, mert például az evangélikusok amúgy is lelkesen támogatták a Führer államát. „A haza, a nép és az állam Istentől elrendelt hármassal állapilléként újra elismerik – köszöntötte ujjongó hangú nyilatkozatában az Evangélikus Német Ifjúság Hitlert hatalomra jutásakor. – A nép feltámad. Olyan mozgalom bontakozik ki, amely átível az osztályokon, rendeken és törzsi ellentéteken. Ezért a Fiatal Evangélikus Front ezekben a napokban nem gondolkodhat másképp, csak úgy, hogy szenvedélyesen osztozik a nép sorsában, és radikális elszántságot tanúsít, ahogyan azt Isten ígéje is megköveteli.” 1933. december 19-én Ludwig Müller evangélikus birodalmi püspök, a nemzetiszocializmus elkötelezett híve, egyezsége lépett Schirachkal, hétszáz ezer fiatalot szolgáltatva ki ezzel a HJ-nek. A fiatalok hitbuzgalmi tevékenységét két munkanap délutánjára és havi két vasárnapra korlátozták: ennyi jutott a vallásoktatásra és a lélekigondozásra. Az evangélikus fiatalok mozgalmas közösségi élete – az utazások, táborozások, „fészkestek”, a hadijátékok és a néptánc – véget ért. „A nemzetiszocializmus győzelmével a nemzetiszocialista állam kötelességének és programjának megfelelően átvállalta az egyház védelmét is – írta Friedrich Zahn, a birodalmi ifjúsági főpásztor, akit Müller nevezett ki. – Az egyház örvendezve figyeli, ahogy fiai együtt menetelnek a Harmadik Birodalom zászlói alatt.”

A katolikus egyház valamivel kevesebb fogékonyságot mutatott a barna hittételek elvakult helyeslésére, bár sok ifjúsági vezetője nem ismerte fel az ellenséget a nemzetiszocialistákban. „Készen állunk arra, hogy együtt munkálkodjunk a nagy, egységes Németország létrehozásáért, amelyben szociális jólét és keresztény szellem uralkodik, s hisszük, hogy népünknek ez a mozgalma igazi nemzeti megújulásban és egyetértésben teljesedik ki.” Hitler vatikáni tárgyalásai biztosították a katolikusoknak vallásuk szabad gyakorlását, bár a diktátor ezt az 1933 júliusában megkötött konkordátumot csak ugródeszkanak tekintette a rezsim nemzetközi elismeréséhez. Sok katolikus ifjúsági szervezet szerette volna megakadályozni, hogy tagjai átmenjenek a HJ-be, ezért lőgyakor-

latokat és hadijátékokat rendezett, noha voltak, akik fenntartással fogadták az evangéliumnak és a lőfegyvereknek ezt a szentségtörő összeházasítását. Más különben azon, hogy Schirach az egész német ifjúság teljhatalmú vezetője akart lenni, néhány kis kaliberű puskát pufogató katolikus nem változtatott. Sőt: a HJ folytatta a katolikus ifjak becserkészését, hol a lelki ráhatás eszközeivel, hol nyers erőszakkal. A hatóságok pedig Schirach pártján álltak a katolikus ifjúsági mozgalommal szemben: nem engedélyezték nyilvános megmozdulásait, újságjait elkobozták, szervezeteit betiltották és feloszlatták.

A Hitlerjugendben az Atyaistenben való hitet a Führer imádata váltotta fel. A HJ naptára a nemzetiszocialista ünnep- és emléknapok sorrendjét követte. A hatalom megragadásának napjától a Führer születésnapján át az 1923. évi novemberi sörpuccs évfordulójáig minden alkalommal „a nemzeti vallás új szentháromsága” mellett tett hitet a sok fiú és leány, mindig ugyanazt harsogva: „Hitvallásunk: Németország! Hitünk: a Führer! Akaratunk: a Német Hit Szent Birodalma!”

Számtalan ünneppel, zászlófelvonással és fáklyásmenettel adózott Schirach bálványának, Adolf Hitlernek, aki önmagát úgy tekintette, mint népének sors kiválasztotta üdvözítőjét. Az ügybuzgó szertartásmester értette a dolgát. A nyári napfordulón, a termékenység és az aratóünnepeken titokzatos kultuszoknak s az éjszakai tűzvarázsnak hódoltak a fiatalok. „Évente kétszer ünnepeltük meg a napfordulót. Hatalmas tüzet gyújtottunk. A felsorakozott pártszolgálatosok előtt őrnagyok és más vezetők emelkedett beszédek tartottak őseinkről. Ennek már volt valami vallásos jellege. Aztán germán kardtáncok következtek. És amikor a tűz parázssá égett, felelevenítettünk egy régi germán szokást: fiúk és lányok párosával, kézen fogva átválták a tüzet” (Georg Beckmann).

A pogány hókuszpókusz, az ősök tisztelete és a germán kultusz hátterében azonban egy gonosz szellem kísértett: a fajelmélet örült eszméje, amelynek képviselői végül embereket is elégették. „Az iskolában sablonokat erősítettek a fejünkre, és felmérték bennünket. Ha valaki nem egészen felelt meg az árja ismérveknek, faggatni kezdték: No, no, az üknagymamád

véletlenül nem...? Néha elintézték azzal, hogy az már jó régen volt, azt a zsidó vért már rég kiheverte az egészséges német vér. A családfánkat is be kellett vinnünk az iskolába. Pártegyenruhás tanárunk élénk állt, és azt mondta: Közölnöm kell veletek, hogy van egy zsidó lány az osztályotokban. Addig nem tudtuk ezt. Ezentúl nem szabad játszanotok vele, nem szabad leckét készítenetek vele, észre sem szabad vennetek, amíg további utasítást nem kaptok. A lány pár nap múlva eltűnt az iskolából. Soha többé nem láttam” (Paul Stüben).

A tanárok és a HJ vezetői közösen terjesztették a szociáldarwinizmus tanait az „életért folytatott állandó harcról, a kiválasztódásról”. A fajelméleti órákon az árja felsőbbrendű embert állították mintaképül a diákok elé, akinek az erősebb jogán le kell számolnia az „alacsonyabb rendű örökletes tulajdonságok” hordozóival. A náci matematikatanárok még a számtanpéldákkal is azt igyekeztek sugallni, hogy milyen nagy veszteségeket okoz az államnak „az életre nem méltók” ellátása: „Egy elmegyógyintézet építése hatmillió birodalmi márkába került. Hány lakótelepi házat tudtak volna építeni ennek árából, ha egy ház felépítése 1500 márkába kerül?” A sátáni propaganda a zsidók, a szintik és a romák elleni uszítással hágott tetőfokára, akik „élősködnék a nép testén”. Az író, Ilse Aichinger így emlékezik: „Biológiaórán azt tanultuk, hogy a zsidók és a cigányok a legrosszabb emberek a világon, és ennél már csak egy rosszabb van: ha egy árja keveredik velük, mert gyerekeikből bűnözők vagy zsidók lesznek, legrosszabb esetben mindkettő.”

Mindenekelőtt a lányokat ismertették meg idejekorán a nemzetiszocialista „faji higiénia” saroktételeivel és minden, belőlük levezetett, az anyai szerepre felkészítő feladattal. A Hitlerjugend előadóesteket szervezett „a vér tisztán tartása” céljából. Schirach azt a követelményt állította a HJ leánytagjai elé, hogy képezzék testüket és szellemüket, hogy megfeleljenek „az új emberfajta szülőanyja” jövőbeli szerepének. Gyakran ismételte, hogy a lányok felelősek „saját vérüknek mint a nemzeti érvonal részének tisztán tartásáért”, és arra kötelezte őket, hogy „testi adottságaikat úgy fejlesszék, hogy az általuk továbbadott örökletes tulajdonságok gazdagít-

Ez az ifjúság mást se tanul, mint németül gondolkodni, németül cselekedni. A Jungvolkból a Hitlerjugendbe kerül, majd azonnal felveszük a pártba. S ha ott még nem lenne teljes értékű nemzetiszocialista, akkor a munkaszolgálat várja. S ha az osztálytudatából vagy származási gögjéből maradt még benne valami, arra a Wehrmachtnak lesz gondja. Soha az életben nem lesz többé szabad.

Adolf Hitler, 1938

„Hej, élet, be gyöngy élet, ennél szebb sem lehet...”
Hitler-fiúk csapatlátogatáson

Emlékszem a kis kaliberű puskával való lövészetre, buzogányhajításra meg más sportokra, amelyek a katonai előképzést szolgálták. De már lökiképzést is tartottak, s kézigránátot is dobáltunk.

Robert Oppenländer, született 1923-ban

A hadijátékokat rettenetesen élveztük.

Werner Hanitzsch, született 1929-ben

sák a nemzetet”. Ahhoz, hogy ezt a küldetést teljesíteni tudják, „kötelességük [lett volna], hogy megfeleljenek a hímnemű ifjúság és a férfiak szépségideáljának”. A „népi megújulás” szellemében az „örökletesen egészséges utódokról” a következőket írta egy HJ-szerző a lányok nevelése kapcsán: „Asszonyaink és anyáink egészségében rejlik népünk örök élete. A BDM nevelési feladatai között első helyen áll az, hogy tudatosítsa valamennyi leányban a tenyésztési és kiválasztási gondolatot. A német nő típusa kiegészítőleg lép fel a német férfi mellé, s egyesülésük népünk újjászületését jelenti.” A valóságban a lányoknak, mint egy volt BDM-tag keserűen megállapította, elsősorban „ágyútöltelékekről kellett gondoskodniuk a Führer számára”.

Annak legjobb módja, hogy már a legfiatalabbakat, a Jungvolk tagjait is eltölthesse az őseikkel való azonosulás érzése, a germán hősmondák felolvasása volt. A Hitlerjugendben a heroikus északi felsőbbrendű ember és árja világhódító legfőbb erényeit többnyire a vérből eredeztethető harci keménységben és a katonai kitartásban látták. A faj megőrzése csak a legjobbak kötelessége, hirdették, az örökletes betegségekben szenvedő fiatalok nem hozhatnak utódokat a világra. „Ha gyermekednek olyan tulajdonságai vannak, amelyek boldogtalanná vagy az állam terhévé tennék a gyermekeit, az a hősi feladatod, hogy te légy családod utolsó sarja.”

A HJ vezetői szakadatlanul szították a zsidógyűlölet tüzét. A hazafias esteken a zsidókról készült karikatúrák szemléltető anyagnak számítottak. „Az összejövétel után elindultunk a városi takarékpénztár felé. A csapatvezetőnk meglátta az olvasókirakatban a *Der Stürmer*-t, s elordította magát: Pusztulj, Júda! A kiáltást felkapták a többiek, s elért hozzám is. Lelkiismereti kérdés volt számomra, hogy velük üvöltsek-e. Eleinte csak mozgattam a számat, de utána az jutott eszembe, hogy hiszen ez a Júda valamilyen déli ország, ha tehát kiabálok, senkinek sem ártok vele. És elkezdtem én is kiabálni” (Paul Stüben, egykori Jungvolk-tag).

A féktelen uszítás megtette a hatását. Amikor 1938. november 9-én Németország-szerte fellángoltak a zsinagógák,

Az a csodálatos, hogy népünk nevelési láncolatának szemei vagytok. Veletek kezdődik, és csak ha már az utolsó német is sírba hanyatlott, fog véget érni!

Adolf Hitler, 1937

Óriási ígéretet tettek a nemzetnek a jövő érdekében.

Baldur von Schirach, 1935

A fiatalok nem ismerhették fel a rejtett összefüggéseket.

Imo Moszkowicz, született 1925-ben, német zsidó

A közönségnek a túlhangsúlyozása, amelyért minden áldozatot meg kell hozni, teljesen magától értetődő volt a Hitlerjugendben.

Hans-Jochen Vogel, született 1926-ban

„Strig tartó
hűséget
esküszünk
Hitlernek...”
Emlékmű
a felső-bajor-
országi
Murnau mel-
lett

és a felülről irányított „népharag” a fosztogató SA-csapatok képében elérte a zsidó polgárokat, az erőszakos cselekményekből és a rombolásból a HJ tagjai is kivették a részüket. „Ludwigsburgban az SA emberei felgyújtották az iskolánk melletti zsinagógát. El voltam ragadtatva a tűz látványától. Amikor odaértem, azon kezdtem törni a fejemet, hogy miért a szomszéd házakat locsolják a tűzoltók, amelyek nem égtek, s miért nem az égő zsinagógát. De rövidesen megértettem az okát, mert megláttam, hogy az SA meg a HJ tagjai nagy tóratekercseket hoznak s dobálnak be rikoltozva a tűzbe” (Heinrich Kling, akkor tizenhárom éves). A Hitler-fiúkat hol az SA, hol a HJ-vezetők, hol saját buzgalmuk fűtötte, amikor kitódultak az utcára, és kirakatüvegeket törtek be, üzleteket meg lakásokat fosztottak ki. Schirach nem adott parancsot ezekre a terrorcselekményekre, s felháborodott miattuk – legalábbis úgy tett. Tény, hogy határozottan megtiltotta a Hitler-fiúknak a részvételt az antiszemita zavargásokban, sőt a visszaesőket a HJ-ból való kizárással fenyegette meg. Később, Bécs gauleitereként, már nem volt ilyen kényes. Engedelmesen végrehajtotta 1942-ben Hitlernek a bécsi zsidók deportálására vonatkozó parancsát. Főhrere meg is dicsérte, amiért ezzel, úgy mond, „megtette a magáét az európai kultúráért”.

Akadnak persze olyan HJ-tagok is, akik a védtelen embertársaik elleni erőszakot nem tudták összeegyeztetni a tisztesség fogalmának és „lovagiasságuknak” oly sűrű emlegetésével. A „kristályéjszaka” sokakból viszolygást váltott ki, és titokban néhány Hitler-fiú elgondolkodott azon, vajon a Führenek tetszenek-e ezek az erőszakos cselekmények. „Nem az erkölcsi elvekbe ütközönek éreztem az egészet, akkor még nem tudtam így megközelíteni a dolgot, hanem visszataszítónak, amitől felkavarodott a gyomrom. Hogy történhet meg ilyesmi? És nem én voltam az egyetlen, aki ezen töprengett. Tényleg kínosan éreztem magam” (Horst-Werner Kunze). A HJ-ben azonban nem volt szokásban a lelkiismeret-vizsgálat.

A fiatalság zömét elkápráztatták Hitler külpolitikai sikerei. Ausztria bekebelezése és a bevonulás a Szudéta-vidékre teljes elragadtatást váltottak ki: „Már csak Nagy-Németországról

beszélt mindenki, és nagyon büszkék voltunk, hogy ez a mi országunk” (Klaus Mauelshagen). Pedig a háború már a küszöbön állt. 1937 februárjában a Wehrmacht főparancsnoksága a hadsereg és a Hitlerjugend közötti összekötő tiszté nevezte ki Erwin Rommel alezredest. Rommel tüstént azt javasolta, hogy a fiúk katonai előképzését katonatisztekre bízják. De Schirach féltette a hatalmát, s nem értett egyet vele. Amúgy is zavarta, hogy sok fiatal jobban kedvelte Rommelt, mint őt. Végül csak elérte, hogy visszahívják a sokszorosan kitüntett világháborús hőst.

Az összeköttetés azonban fennmaradt a Hitlerjugend és a hadsereg között. Schirach egyetértésével Werner Fritsch főparancsnok utasította alárendeltjeit, hogy ébresszenek kedvet a fiúkban a katonai hivatáshoz. Kaszárnnyákba, lögyakorlatokra hívták meg a HJ tagjait, a tisztek előadásokat tartottak nekik. Lőtérket is átengedtek, s tanácsokkal látták el a fiúkkal terepgyakorlatokat végeztető vagy a fegyverkezelést oktató HJ-vezetőket. A militarista légkörben felnőtt fiúk közül sokan vonzódtak is a katonai pályához, s arról álmodoztak, hogy egyszer felölthetik „a becsület viseletét”, a katonai egyenruhát, de a háború pokláról halvány elképzelésük sem volt. „Mindig is azon voltam, hogy katona legyek. A halál eszembe sem jutott. Tudtam persze, hogy a háborúban az ember ott-hagyhatja a fogát, de hogy én is meghalhatok, arra nem gondoltam” (Albert Bastian, tizenhét éves korában önként jelentkezett a Waffen SS-be). Az, hogy a Führeért, a hazáért, a népért dicsőség meghalni – mint ezt Schirach unos-untalan ismételte –, a legtöbb gyereket csak izgalmasan borzongató érzéssel töltötte el. Csak a képzeletükben élt a halál. „A zászló több, mint a halál – énekeltük a dalt, s valahogy így is fogtuk fel a halált: tisztelettel s emelkedett lélekkel gondoltunk rá. Azt, aki a zászlóval a kezével behatolt az ellenséges vonalak mögé, hősnek tekintettük. Annál is inkább, mert majd mindig életével fizetett a bátorságáért. Persze arról, hogy milyen is a halál a maga valójában, sejtelmünk sem volt” (Klaus Mauelshagen).

Még Lengyelország lerohanása előtt Schirach elérte célját: csaknem minden német fiatalat egyesített a Harmadik Biroda-

lom „állami ifjúságának” nagy családjában. 1939. március 25-től minden tizedik évét betöltött német állampolgárnak be kellett lépnie a HJ-be. A világháború előestéjén jóval több mint nyolcmillió fiatal viselte a HJ egyenruháját. Nemhiába szónokolt a birodalmi ifjúsági vezető éveken át Hitler gyermekeinek a hazafiasságról, harckészségről, engedelmességről és önfeláldozásról: a háború kitörésekor a HJ-vezetőség több mint fele önként jelentkezett katonának, s közülük csak Lengyelországban háromszáztizennégyen estek el. „Féltünk, hogy késő lesz. Szörnyű lett volna. Azt hittük, egykettőre befejeződik a háború, és nem osztozhatunk a dicsőségben a többiekkel” (egy volt önkéntes). A bevonultak helyére a fiatalabbak léptek, s a „belső frontot” erősítették. A nyári szünetben arattak vagy birodalmi munkaszolgálatot láttak el a Hitler-fiúk. A lányok sokgyerekes családoknak segítettek. De hadászati fontosságú feladatokat is végeztek Hitler gyerekei: légvédelmi segédszolgálatosok voltak, jelentéseket és parancsokat továbbítottak a szövetségesek légitámadásai alatt, s oltották a tüzet a bombázások után. Százezer fiatal harci kiképzését az úgynevezett hadi felkészítőtáborokban fejezték be. Sok közülük nem tért vissza a frontról.

Odaadás

A nőnek az a feladata, hogy szép legyen, és gyerekeket hozzon a világra. A madár nőténye is megszépíti magát a hím előtt, és tojásokat költ neki. A hím a táplálékról gondoskodik, vagy őrségen áll, és elriasztja az ellenséget.

Joseph Goebbels, 1929

A férfiak szemében a legtöbb női lény egyszerűen buta tehén volt, aki csak tenyésztési célt szolgál, hogy ne haljon ki a faj. A lehető legtöbb gyereket kellett szülniük az anyáknak. Minden más a férfiak dolga volt.

Gerda Zorn, született 1920-ban

A női egyenjogúság a zsidó szellemiség terméke – maga a szó és a jelentése is.

Adolf Hitler, 1934

Senkinek nem állt érdekében, hogy a nők tovább tanuljanak. Az volt a dolguk, hogy anyák legyenek, őrizzék a tűzhelyt, és szaporítsák a családot.

Sabine Schauer, született 1924-ben

Csupán az elv kedvéért soha nem fogjuk azt követelni, hogy egyenjogúak lehessünk a férfiakkal, hanem népünk közös érdekeitől tesszük függővé önmagukban jogaik érdekeinket.

Gertrud Scholtz-Klink, a náci nőszövetség birodalmi referense, 1935

Sorscsapásnak tekintettem, hogy lánynak születtem, mert így nem áldozhattam életemet a hazáért.

Gudrun Pausewang, született 1928-ban

A nemzetiszocialista mozgalom természeténél fogva férfimozgalom. Ha kivonjuk a nőket a közéletből, nem azért tesszük ezt, mintha nélkülözni akarnánk őket, hanem azért, mert azt akarjuk, hogy újra eredeti megbecsült hivatásukat tölthessék be. A nő és az anya hivatását, amelynél nincs nemesebb és magasabb.

Joseph Goebbels, 1934

Bizonyosfajta egyenjogúságot tapasztaltunk. Már a háború kitörése előtt olyan feladatokat kaptak a lányok és asszonyok, amelyeket korábban nem bíztak volna rájuk.

Gudrun Pausewang, született 1928-ban

Szégyellném, hogy német férfi vagyok, ha háború esetén akár egyetlen nőnek is ki kellene mennie a frontra.

Adolf Hitler, 1935

Egy idősebb őrmester képezett ki bennünket a légvédelmi ágyúk kezelésére. Nem tudta eltitkolni szánalmát.

Irmgard Gaupp-Wagener, született 1926-ban

Ezennel felszólítom a fiatal német nőket, ne feledkezzenek el arról, hogy az a nő teszi a legtöbbet a hazájáért, aki a legtöbb gyereket szüli.

Hermann Göring, 1939

A német lány legyen szőke és kék szemű – olyan, amilyennek a plakátok ábrázolták. És lehetőleg legyen minél több egészséges gyereke.

Irmgard Rogge, született 1927-ben

SS-férfiak és ti, Németország leendő gyermekeinek anyái mutassátok meg, hogy a Führerben és vérünknek meg népünknek örök életében való hitetekben éppoly bátran, ahogyan Németorszáért harcolni és meghalni tudtok, ugyanúgy az életet is tovább akarjátok adni.

Heinrich Himmler, 1939

Volt egy munkatársnőm, aki azt mondta: „Ha magas lennék és szőke, az lenne a legboldogabb, ha megajándékozhatnám egy gyermekkel a Führert.”

Waltraud Günther, született 1926-ban

Háború idején a nők viselik a legnagyobb terhet. Ők azok, akik némán tűnnek.

Hermann Göring, 1939

A háború kezdete óta a berlini Transzozeannál, a propaganda boszorkányműhelyében dolgoztam. Itt alakították át a németeket „felsőbbrendű emberekké”, a fiatalembereket „hősökké, akik készek meghalni a Führerért és a népért”, a lányokat „nőkké, akik gyerekeket szülnék, és áldozatot hoznak”, s az anyákat özvegyekké, akik büszkék férjük, fiuk, testvérük halálára.

Gerda Zorn, született 1920-ban

A túlpartról taps és üdvívalgás hallatszott át. A barna hegy-mászó mellényes lányok egy kicsit zavarban voltak, de már rá is zendítettek a következő nótára: „Nincs szebb ország...” Tizennégy-tizenöt esztendőes BDM-es lányok másztak le alig idősebb vezetőjükkel az Odera nyugati partjának Wehrmacht készítette futóárkaiba, hogy még egyszer felszítsák Hitler utolsó tartalékának a harci kedvét.

1945 tavaszán gyatrán felfegyverzett, gyatrán ellátott német katonák várták a Vörös Hadsereg támadását. Két és fél millió szovjet katona készült a hitleri „ezeréves birodalom” elleni utolsó rohamra a folyó másik oldalán: minden idők legnagyobb, több mint negyvenezer löveget felvonultató hadserege. A Wehrmachtnak viszont már lőszere is alig volt. Nem tudjuk, hogy az állásokba küldött lányoknak ott, a pokol tornácán sikerült-e dalaikkal felvidítaniuk az elcsigázott, fásult katonákat.

Ugyanebben az időben a Berlinhez közeli Gatowban, a birodalmi ifjúsági vezetőség vendégházában fényes estélyt rendeztek. Fehér libériás pincérek pezsgőt, konyakot, cigarettát szolgáltak fel. Egyenruhás HJ-vezetőkhez fiatal nők simultak a táncparketten: az UFA filmgyár néhány csillagocskája s egypár kiválasztott BDM-es leányzó. Kellemes volt a hangulat, de a szövetségesek repülőgépeinek motorzúgását a zene sem tudta elnyomni. Artur Axmann birodalmi ifjúsági vezető egy szőke szépséget paskolgatott. Az oroszországi hadjáratban elvesztett jobb karját műkar pótolta, ezt most a nő térdén nyugtatta. Nem sokkal később felemelkedett helyéről, s partnerével együtt eltűnt az emeleti szobák egyikében. A barna egyenruhás urak közül többen követték a példáját.

Pár héttel később, 1945. május 1-jén a birodalmi rádió be-

mondója remegő hangon a következő hírt olvasta be: „A Führer főhadiszállásáról jelentették, hogy Führerünk, Adolf Hitler, ma délután a Birodalmi Kancellárián lévő parancsnoki állását utolsó lélegzetéig védelmezve, a bolsevizmus elleni hősi küzdelemben elesett Németországért.” A rezsim utolsó hazugsága volt ez. Hitler mérgekapszula és revolver segítségével elmenekült a felelősségre vonás elől. A hír azonban itt-ott még érzelmeket keltett. „Patakozottak a könnyeim. Azt az érzést ma már el sem tudják képzelni. Mintha egy közeli rokonom halt volna meg” (Annemarie Strassosky, egykori BDM-tag). A diktátor bűvereje még halálán túl is hatott.

Ez a jelenség, legalábbis a német történelemben, párját ritkítja: a népesség nagy részének valóságérzékelését oly mértékben eltorzították, hogy még a Wehrmacht totális veresége, városaik lerombolása, családtagjaik és barátaik sorozatos elvesztése sem ébresztett bennük kételyeket a háború kimenetelét illetően. „Bennem csakugyan egy világ omlott össze” (Doris Schmid-Gewinner, egykori büszke BDM-tag). A kollektív öncsalás az egész népet hatalmába kerítette, és ez alól a lányok sem képeztek kivételt.

Hányszor szegeztek a nagymamák mellének a kérdést: hogyan történhetett meg mindez? A nagymamák pedig más-más választ adtak, ha egyáltalán adtak, mert hosszú ideig hallgattak, nem beszéltek a múltból. De az világosan kiderült, hogy nem egyformák a BDM-ben szerzett tapasztalataik. A BDM nem azonos a BDM-mel. A kiadott parancsok, a jelszavak évről évre változtak. Kiderült, hogy a BDM sokféle gondolkodású és életfelfogású leányt tömörített soraiba. Egy katolikus vallású vidéki fiatal lány, akit szülei este nyolc után már nem engedtek ki egyedül az utcára, örült, hogy eljárhatott a hazafias estekre, még ha Hitler életrajzát mondták is fel azokon végeszakadatlan. A berlini munkásnegyedekben ellenben még a kötelező BDM-tagság bevezetése után is gyakran távol maradtak a gyűlésekről a lányok. Voltak leányzók, akik reménytelen szerelemre lobbantak a Führer iránt – házassági ajánlatokat is tettek neki levélben –, mások büntetlenül durva élcelődéseket gyárthattak a rovására. Am bármennyire nem egy fából faragták is a tagságot, Hitler államilag nevelt ifjúságán rajta

hagyta lenyomatát a kor. Először történt meg, hogy fiatal lányok és fiúk tömegeit szisztematikusan hálózták be és nevelték egy embertelen, az erőszakot és a jogtalanságot törvényesítő rendszer szolgálatára.

A kezdet valamivel biztatóbbnak mutatkozott. 1933 előtt igen kevés lány jelentkezett a Hitlerjugendbe. A *schwesterschaftok*, a HJ „nővéregyletei” megmosolyogatóan kis töredék csoportok voltak. Tagjaik barna ingeket varrtak, a sípol gyakorolták a felvonulásokra, röplapokat osztogattak, s ellták a gyűléstermi összetűzések sebesültjeit – a náci propaganda szerint ezért nevezték őket nővéreknek. Valószínűbb, hogy az első Hitler-fiúk vér szerinti nővérei voltak, akik akartak zárkózni fivéreik mögé. Az egyik legnagyobb és legismertebb „nővéregylet” Chemnitzben alakult meg, tizen taggal.

Első szövetségi vezetőjük Martha Assmann volt. 1930 a *Völkischer Beobachter*ben adta hírül, hogy a Hitlerjunge belül felvették a BDM nevet. De mivel a párton belüli harcok a lányok vezetőségére is kiterjedtek, csak 1932-ben egyesülhetett valamennyi náci leánycsapat a *Bund Deutscher Mädel* (Német Leányszövetség) néven. A fiúkkal ellentétben, akik mind erőteljesebben támogatták a pártot, a lányoknak jelentéktelen volt a szerepük. Az 1932. évi nemzetiszocialista kalendárium meg sem említette a BDM-et. Ebben az évben mindössze 1735 tagot számlált a szövetség.

Hitler „első órá” leánycsapata egy heves vita kapcsán halatott először magáról. A vita tárgyát az képezte, hogy egyenkendőjük kék vagy barna legyen-e. „Ezekkel az eredetileg Schleswig-Holsteinben hordott barna kendőkkel – érvelt a HJ leányügyi referense – nem a férfiak ugyancsak barna színű egyenruháját akarjuk utánozni. Épp ellenkezőleg: nem szeretnénk, hogy öltözkünk hasonlítson a férfiakéhoz. Azzal csak a férfiatól való szellemi függésünket fejeznénk ki. A lányok, akik szervezetünkben Adolf Hitlerért akarnak harcolni és az ő eszméit hirdetni, megtehetik ezt igazi német női viseletben is, büszkén, fajtudatosan, hősiességet és áldozatkészséget tanú-

A német lány a nemzet tagja ugyan, de csak az esküvője után válik igazi állampolgárrá.

Adolf Hitler: Mein Kampf

A BDM-ben következetes és határozott nevelőmunkát folytatunk azzal a céllal, hogy olyan leánynemzedéket bocsássunk szármáyára, amelynek tagjai már a nemzetiszocialista világnézetet képviselik, s képesek arra, hogy az utánuk következő nemzedékeknek is átörökötsék.

Trude Mohr birodalmi BDM-referens, 1935

Már jungmädelként is menetelnem kellett – lépés indulj, jobbra át, hátra arc. Megbotlottam a saját lábamban, mert a harsogó parancsszótól megriadva összetévesztettem a balt a jobbal, és majdnem elsírtam magam.

Ilse Burch-Lennartz, született 1929-ben

„Légy hűséges és nemes lelkű, hiszen német leány vagy...”
Az óvodásokat is kivezényelték a Führer születésnapjára ünneplésére

sítva.” Végül azonban, a patetikus beszéd ellenére, a fehér blúz és a kék szoknya javára billent el a mérleg.

De hogyan is képzeljünk el magunknak egy BDM-sejtet Hitlernek a hatalomba való belopakodása előtt? Mint egy sovíniszta férfiszövetség fanatikus, kézimunkázó altagozatát? Vagy mint a barnainges pártfunkcionáriusok rajongói körét? A valóság ennél sokkal prózaibb volt, s egyáltalán nem függött össze a BDM későbbi feladatával, az ifjúság szebbik felének gleichschaltolásával. A nővéregyletek valójában afféle avantgárd mozgalmat képviseltek a hanyatló weimari köztársaságban, akárcsak a többi ifjúsági szövetség, a „túrázó nők” például, vagy a leánycserkészek. Tagjaik szülői kíséret nélkül bebarangolták az országot, fiúkkal ülték körül a táborfüzet esténként, olykor táncra perdültek holdfényes erdei tisztásokon – mindezzel valósággal arcul csapták a polgári társadalmat, fellázadtak a szülői ház di erkölcsi ellen.

Az első német demokratikus női szervezetek a nők másodrangú állampolgárok voltak. 1919-ben választójogot, de a nyilvánosság előtt – politikai, sem a tudományos élet fórumán nemigen jelentek meg. Az egyetemeken, ha feltűnt egy nő, az a hallgató, megmosolyogták a háta mögött. A női sport és a színház népszerűen obszcenitásnak számított. A későbbi BDM-tagok a fiatal lányok életmódja jószerivel megfelelt a „három K”-nek: *Küche-Kirche-Kinder* (gyerek, konyha, templom) kö-

A fiatal lázadók minden lehetőséget megfogadtak arra, hogy lerázzák magukról ezeket a terhes kötelezettségeket, s ha csak heti pár órára is, de szabadnak érezhessék magukat. Ezért csatlakoztak a vándormadár mozgalomhoz, vagy léptek be a nővéregyletekbe. A korai BDM társadalmi felszabadításuk ígéretével állította maga mellé a fiatal lányokat, pedig eszményképük, Hitler nemigen rejtette véka alá, mit is gondol a nőkről: „A nő világa a férfi. Más csak ritkán jut eszébe.” A *Völkischer Beobachter*, a nácik lapja gyakorta és hosszan cikkezett arról, hogy a nőket távol kell tartani a nyilvánosság minden fórumától. A BDM-et tehát már alapításától kezdve az az ellentmondás jellemezte, hogy egyfelől nem vitatta a nők hagy-

„Hogy megtaláltatok engem...”
A Führer-kultusz valószínűsítő volt

Hitler volt az isten. Azt mondanám, ha a keresztényeknél van Atya, Fiú, Szentlélek, akkor nekünk is volt szentháromságunk: a Führer, a Nép és a Haza – amelynek a csúcsán természetesen a Führer állt.

Sally Perel (Hitlerjunge Salomon), született 1925-ben

Állandóan az volt az érzésem, hogy bárhová megyek, bármit teszek, a Führer vigyáz rám.

Hilde Seffert, született 1930-ban

Hitler volt a legmagányosabb, aki másra sem gondolt, csak arra, hogy jólétet teremtsen a németeknek. Mindig azt mondták, egyedül van, s azon töpreng, hogyan menthetné meg Németországot.

Luise Fischer, született 1920-ban

mányos szerepét a férfijogú társadalomban, másfelől egyenjogúságra törekedett.

Az alsóbbrendűségi komplexusoknak 1933. január 30. után egy csapásra vége lett. A többi ifjúsági szervezet felszámolásával sereglettek a lányok a BDM-be, s az igen rövid idő alatt az akkori világ legnagyobb létszámú leányszervezetévé vált. A náci uralom első évében 23 900-ról 593 000-re szökkent tagjainak száma. A fiatalabbakat, a 10–14 éveseket a Jungmädelbundba (kisleányok szövetsége) tömörítették, amelynek saját vezetősége volt, de szintén a HJ alá rendelve. Maga a BDM is a HJ részét képezte. A BDM referense a birodalmi ifjúsági vezető, Baldur von Schirach alárendeltje volt.

A többi ifjúsági szervezet feloszlata, a kor szellemének megfelelően, csak szórványosan ütközött tiltakozásba vagy ellenállásba. „A megifjodott nemzet szabadcsapatának nevezük szövetségünket. Valamennyien idealisták és természetbarátok voltunk. A szövetségek feloszlatakor egy kissé elszomorodtam, de azt gondoltam magamban, amit a többiek: mi már tudjuk azt, ami most szükség van. Jól énekeltem és zenéltem. És ezt a dalomat tovább akartam adni” (Gertrud Hocke, a Jungmädel egykori alkörzetvezetője).

A BDM taglétszámának azonban mégsem tulajdoníthaták a többi ifjúsági szövetség szétverésének. „Mintha örvény ragadott volna. Igazi tömegmozgalom volt. A fiatalokat különös erővel vonzotta hatalmába az az érzés, hogy egy jobb Németországot teremtsenek fel” (Marianne Langen, született 1917-ben). „Egykor jön el” – a lelkesítő régi munkásindulót most is énekeltek a tagjai énekeltek kipirult arccal, csillogó szemmel tükrözve azt a közhangulatot, amely a hatalom ragadása utáni hónapokban eluralkodott Németországban. „Ki ne akart volna csatlakozni hozzájuk?” – kérde még ma is Eva Sternheim-Peters egykori BDM-vezető, akit a csöndes Paderbornban ért el a mozgalom hatalmas felhajtóereje.

Persze a legtöbb fiatal csatlakozásában az is nagy szerepet játszott, hogy elutasították szüleik értékrendjét, a polgári életmóddal járó, terhesnek érzett kötelezettségeket s a köztársaságot a maga összes gyermekbetegségével együtt. Ebben a te-

kintetben különös módon közös vonásokat fedezhettek fel a nemzetiszocializmus és az ifjúsági mozgalom között. Tetszett nekik, hogy fiatalok voltak a vezető náci politikusok: Himmler harminckét éves, Goebbels harmincöt, Schirach még csak huszonöt volt, de a legidősebbnek számító Hitlert is negyvenhárom éves korában nevezték ki kancellárrá.

Melitta Maschmann, akinek BDM-karrierje egészen a birodalmi ifjúsági vezetőség sajtóreferensi posztjáig ívelt, a következőképpen idézi fel azt a napot, amelyen elhatározta, hogy tudatosan elkötelezi magát a nemzetiszocialisták oldalán: „Máig libabőrös leszek, ha arra az éjszakára gondolok. Hallom a léptek dübörgését, látom a fekete és vörös zászlók erdejét, a fáklyák lobogó lángjának visszfényét az arcokon, s fülemben csengnek azok a dalok, amelyek egyszerre korbácsolnak fel és ringattak szentimentális hangulatba. Órákon át haladtak el előttem a menetoszlopok, közöttük egyre-másra nálam alig idősebb fiúk és lányok. Ünneplés, komoly arckifejezésük és egyenes tartásuk láttán elszégyelltem magam, hogy én csak a járda széléről nézem őket. Majd megvesztem érte, hogy belevethessem magam ebbe az áradatba, hogy engem is elsdorjon, magával ragadjon.”

Százezrek akarták hozzá hasonlóan belevetni magukat a mozgalom áradatába, s ez az elragadtatottság még a mai visszaemlékezésekből is kihallik. „Mindenütt fáklyák lobognak a sűrűsödő sötétségben. Lassan és nagy átéléssel mondom az eskü szövegét, amelyet pedig még gépiesen magoltam be: Jungmädelek akarunk lenni. Tiszta szemeket és szorgos kezeket akarunk. Erősek és büszkék akarunk lenni. Ez életem első nagy ünnepi alkalma. Ezt igazán a szíve mélyéig átérzi az ember. Tíz és fél éves vagyok. Tudom, hogy az életem mostantól megváltozik” (Renate Finckh a Hitlerjugendbe való felvételéről).

A nagy ünnepi érzések mellett bizonyára profánabb okok is motiválták a gyerekeket. Például a csoportdinamizmus, amikor egy-egy iskolai osztály egyszerre lépett be a BDM-be, vagy a kíváncsiság, hallgatva a legjobb barátinót, aki arról áradozott, hogy milyen jó is volt a hazafias esten vagy egy kiránduláson. Egy akkor tizenegy éves regensburgi lány azt me-

séli el, hogy milyen prózai okból lépett be a Jungmädelbundba. „Nagyon tetszett az osztálytársnőim szép kötött, kék ruhája. Valamilyen tengerészeti egyesületbe tartoztak. Én is szerettem volna ilyen ruhát, így elvittek magukkal az »otthonba«. Aznap azonban éppen zárva volt. Nagyon elkeseredtem, de egy osztálytársam azzal vigasztalt, hogy tudja, hol játszanak a barna egyenruhás kislányok, s elvisz közéjük.”

Politikai meggyőződésből elenyészően kevesen léphettek be a BDM-be. A fiatal lányok élményeit az első időkben még nemigen árnyékolta be a politika. „Nem tudom elfelejteni azokat a kellemes emlékeket” – hallani egyre-másra tőlük. Sokan máig életük legszebb időszakának tartják a szövetségben eltöltött éveket. Csak akkor jönnek zavarba, amikor a hitleri birodalom végnapjainak rémtettei kerülnek szóba. „Ez teljesen más lapra tartozik – magyarázza a stuttgarti Doris Schmid-Gewinner, de bevallja, hogy nehezebbre esik szembenézni ifjúkori emlékeivel. – Igazából sosem fogtam föl, hogy a kettő összetartozik.”

Azt a kérdést azonban legalábbis nyitva kell hagynunk, hogy mit gondoltak a gyerekek az akkor már szemmel látható és nyilvánvaló igazságtalanságokról. A zsidó lányok nem lehettek BDM-tagok, erről pedig – legalábbis a nagyvárosokban – tudniuk kellett. „Én is szerettem volna BDM-tag lenni. Minden lányt irigyeltem, aki hordhatta a kék szoknyát és a fehér blúzt. Ez már önmagában elég kellemetlenül érintett. Egypár osztálytársam sajnált, a többiek hallgattak, vagy nyíltan a szemembe vészték. Mi most BDM-tagok vagyunk, de te nem, mert te zsidó vagy. Nekem nincs veled semmi bajom, de mindennek ti zsidók az oka, ti, zsidók” (Evelyn Eigermann).

A gyerek is sokszor tanúi lehettek, amint a gleichschaltolás során a legkiválóbb tanárokat elbocsátották. Az 1920-ban a Gerda Zorn szeretett osztályfőnöke utolsó óráját „Betegnek látszott. Csodálkoztunk, hogy nem ül le az ajtó, s bemegy a tanításba.” mondta el a tanítást. Hirtelen kivágódott az ajtó, s bemegy a tanításba. SA-egyenruhás alak, csikorgott a padló a csizmák alatt. A tanítónő megrémült, s kiáltott: „Heil Hitler! Nem viszonzottuk az Önöknek a tanítását. Ekkor gúnyosan megkérdezte: Na,

„Gyengeségnek és széllésnek nyoma sem lehet az ifjúságban...”
Tipikus Hitler-póz a fényképezés előtt

Természetesen arra neveltek bennünket, hogy szeressük Hitlert. Tudtuk, ő a legnagyobb, és jól tudott beszélni. Már kisgyermekként el voltunk bűvölve a személyiségétől.

Doris Brödtz, született 1924-ben

Hitler apaisten volt. Ezt ma már lehetetlen elképzelni.

Gertraude Wortmann, született 1925-ben

Knief úr, elbúcsúzott az osztályától? Akkor hadd kérjem meg, hogy távozzék – szeretném elkezdni az órát. Ökölbe szorult a kezünk. Ha csak egy szót szól az osztályfőnökünk – nekiugrunk a fickónak. De szótlanul kiment, s az ajtó becsukódott mögötte.”

A gyermek másfajta valóságérzékelése vagy az utólagos elfojtás-e az oka, nem tudni – de a megkérdezettek meglepően kevés ilyen esetről tudnak beszámolni. Csak a kellemes élmények vésődtek mélyen beléjük. Például egy-egy májusi kirándulás: „Fehér blúzaink ragyogtak, szemünk fénylett, arcunk kipirult a tavaszi szélben. Úgy éreztem, hogy az én életembe is elérkezett a tavasz” (Eva Sternheim-Peters).

De milyenek is voltak ezek a BDM-hétköznapiak, amelyek ennyire lenyűgözték a gyerekeket? Különleges trükkjeit alkalmazták volna a csábításnak? Hétfőként *heimatabend* (hazafias estét) tartottak Aachenben és Zwickauban éppúgy, mint egy pfalzi falucskában vagy egy keletporosz községben – leggyakrabban egy nagy teremben, amelyről a vezetőnőnek, aki alig volt pár évvel idősebb, mint a lányok, magának kellett gondoskodnia. „Sokat énekeltünk, régi mondákat és történeteket meséltünk” (Gertrud Hocke). Legmélyebben a dalszövegek rakódtak le a gyermekek lelkében: még ma is tudnak interjúalanyaink jó pár strófát belőlük. „Néha még ma is kedvem lenne egyet-egyét elénekelni közülük” (Luise Fischer). Hogyan lehet egy egész nemzedéket elcsábítani? Patetikus szövegekkel és fülbemászó, szívbe markoló dallamokkal. „Mámoros állapotba kerültünk, ha úgy énekeltünk, hogy azonosultunk a szöveggel. Mindig könnyek szöktek a szemembe, amikor arra gondoltam, hogy egy csodálatos ország, Németország része vagyok” (Gudrun Pausewang író).

„A lány dalos kedvű leányzó csak ma fogja fel a szöveg értelmét. „Mi, ifjak hittal megyünk, arccal a nap felé, ország fáklyafény, világít a Föld egén”, „Zászlónk halál” – ezek és a hasonló dalszövegek az agyunkban. „Fújtuk őket, de egy percig sem gondolkodtunk, egyszerűen megismételtük, amit előénekeltek nekünk, hogy ez így van jól.” A jobb

emészthetőség kedvéért az ártalmatlan népdalok közé csempészték be az áldozathozatalra buzdító himnuszokat.

A visszaemlékezők szerint a legnagyobb élményt a BDM-ben általában a közös gyalogtúrák, kirándulások adták – a mädelscharral (leányraj) vagy mädelschafttal (leánycsapat). „Akkoriban igazi nagy élményt jelentett a természetbe tett kirándulás, mert ez akkor még egyáltalán nem volt szokás.” A romantikus hangulatot csak fokozta, hogy a szálláskörülmények többnyire spártaiak voltak, s az ebédet, vacsorát gulyáságyúban főzték. „Mindig voltak kisebb kalandjaink, a természet meg egyenesen megbabonázott bennünket. A kirándulást azért szeretik a fiatalok, mert nemcsak az értelmükre, hanem az érzelmeikre is hat. Megvolt a magukhoz való eszük a nácioknak, hogy ezt az egészet átvették a cserkészektől meg az ifjúsági szövetségektől” (Gudrun Pausewang).

Eva Sternheim-Peters megfigyelte, hogy a BDM-rendezvények sikere nagymértékben függött a mindenkori vezető rátermettségétől. Első rajvezetőjük idejében a BDM-et „buta lányklubnak” látta, amelyben Hermann Göring elhunyt első feleségének dögunalmas élettörténetét olvasták fel, az utód foglalkozásai mindig élvezetesebbek voltak, lelkesen látogatta őket. A leányzó ugyanis a mozgalom hőseiről tartott előadásokat, és izgalmas történeteket tudott „a vérző határokon, a népiség megtartásáért vívott harcokról”. Ahol ilyen elragadtatott hangulat alakult ki, ott sokadszor is hajlandók voltak a lányok végighallgatni a Führer hivatalosan retusált életrajzát. „Mindig észrevettem, hogy amikor újra és újra a párt szervezeti felépítéséről faggattuk a lányokat, vagy Hitler életrajzát zsolozsmáztattuk el velük mindegyre, jóval többen hiányoztak, mint amikor társasjáték és daltanulás szerepelt a programban. Olyankor csak a betegek maradtak otthon” (Annemarie Strassosky, egykori BDM-vezető).

„Az ifjúságot az ifjúságnak kell vezetnie” – ez a maxima az egész Hitlerjugendre érvényes volt, így aztán a BDM hétköznapiainak megélése is egyrészt meglehetősen esetleges volt, másrészt azonban olyan érzést is keltett a fiatalokban, hogy véd- és dacszövetséget alkotnak, amelyet végre nem gyámolít-

tanak idősebbek. „Úgy éreztük: komolyan vesznek bennünket. Úgy éreztük, egyenrangú tagjai vagyunk a népközösségnek. Ez tényleg felemelő érzés volt, és ami még roppant mód tetszett a fiatalságnak: hihetetlen teljesítményeket vártak el tőle” (Gudrun Pausewang). Nem utolsósorban így sikerült egy igen ütőképes vezetőség magját létrehozni. Hét szervezeti lépcsőfokot alakítottak ki, a mintegy tucatnyi tagot számláló mädelschafttól kezdve a több tízezres obergauig (főkörzet, 36 volt az országban), s ezekhez több ezer vezetőre volt szükség, akik egytől egyig úgy érezhették, hogy az új állam részét képezik. A diákokat pedig nem kellett kötéllel fogdosni egy-egy vezetői poszt betöltéséhez. „Egy iskolás gyereknek kebeldagasztó érzés volt, ha odamehetett az igazgatóhoz, s azt mondhatta: Heil Hitler, Herr Maier, Müller vagy Schmidt, sajnos, erre meg arra az órára nem tudok bejönni, mert szolgálatban leszek!” (Sybil Schönfeldt)

„Egyharmad rész világnézeti nevelés – kétharmad rész testedzés” – Schirach már 1934-ben így határozta meg a BDM nevelőmunkájának lényegét, és ezzel azt is világossá tette, hogy miképpen is képzelik el a nácik a nők képzését. „Célunk az egész ember, az olyan lány, aki egészségesen és tisztán képes használni képességeit a nép és az állam érdekében. Ezért nem a puszta tudásgyarapítás a célunk, hanem a nőnevelés és a közösségi szellem legteljesebb kifejtése” – fogalmazott egy évvel később nem kevésbé egyértelműen a birodalmi ifjúsági vezetőség egy nőtagja.

A nőnevelés nagy részét valóban a testedzés tette ki. A híradó filmkamerái sok kilométernyi filmet vettek fel a lányok tánccsoportjainak gimnasztikai, buzogányos és labdás gyakorlatairól, amelyeket leggyakrabban az olimpiai játékok vagy egy birodalmi pártgyűlés alkalmából rendeztek, s a szereplő lányok száma az ezret is elérte. „Te semmi vagy, a néped minden”, hirdették a nácik, s a lányok ezt sehol sem érezhették annyira át, mint éppen ezeken a tömeges gyakorlatokon, amelyek nem csak a nézőkre fejtették ki hatásukat. „Ebben az életkorban, amikor még nem fejlődött ki a személyiséged, remek érzés egy tömeg részének lenni. Ugyanarra gondolni, ugyanazt tenni” (Ingeborg Seldte,

„Nem az a fontos, életben maradsz-e...”
Halotti megemlékezés egy BDM-találkozó alkalmával Münchenben, 1934-ben

Megteremtették annak a kereteit, hogy az ember rajongjon valamiért, neki szentelje magát, és szinte beleolvadjon valami magasabb rendűbe.

Sybil Schönfeld grófnő, született 1927-ben

Tényleg élmény volt, ha a *Jugendlied*et énekeltük, együtt a Hitlerjugenddel, harsonaszó és dobpergés kíséretében.

Luise Fischer, született 1920-ban

1936-ban az olimpiai táncbemutatók résztvevője). Ezeken a tömegrendezvényeken különösen szembeötlővé vált a náciknak az a törekvése, hogy feloldják az egyéniséget valami ködös-homályos „népi identitásban”. „Az a formula, hogy ne azon gondolkodj, mit tehet érted a néped, hanem azon, hogy te mit tehetsz a népedért, ekkorra már döntően meghatározta sok fiatal gondolkodását és cselekedeteit. Ezt szokták idealizmusnak nevezni” (Eva Sternheim-Peters). Amikor pártgyűlést vagy tömegfelvonulást rendeztek, a beprogramozott odaadásnak ez a formája az egyenruhába bújtatott tömeg képében nyilvánult meg. Egész labdarúgó-stadionok teltek meg a HJ barnájával és a BDM kék-fehérjével. Persze bizonyára akadtak olyanok is, akiknek egy kicsit rá kellett segíteni a lelkesedésükre. „Egész idő alatt, míg begördültek a kocsik, és ez lehetett jó félóra is, fel kellett tartani a kezünket. Jobb és bal oldalon minden sor végén állt valaki, akinek középig be kellett mennie meg vissza, és akiknek nem volt eléggé fenn a keze, azt felcsapták” (Hanne Baer-Page, Hitler fogadására rendelték ki egy tömegrendezvényre). Az elragadtatás és az erőszak – a nemzetiszocializmusnak ez a két alapfogalma a rezsím lányainak tömeges felvonulásait és tömeges tornagyakorlatait is áthatotta.

A némileg idősebb táncosok a tornagyakorlatokon, a tizen-nyolc-huszonegy évesek pedig a Hit és Szépség BDM-munkacsoportokban adózhattak szenvedélyüknek. A lányok szabadon választhattak a több mint harminc munkacsoport közül. Foglalkozhattak táncsal, divattal, gyermekneveléssel és még sok minden mással. A fiatalabbak BDM-jével szemben, ahol inkább katonás-fiús szellem uralkodott, ezekben a csoportokban már a nő- és az anyaszerepre készülhettek fel. „Én is a *Hit és Szépség*-ben voltam. Még ma is áradoznak róla! Valóságos esztétikai élvezet volt, amikor több száz lány végezte egyszerre a gyakorlatokat abban az igen kihívónak mondott tornatrikóban, amely azért nagyon nőies is volt. Mit is lehetett volna tulajdonképpen mindebben kifogásolni?” (Annemarie Strassosky)

Sokan hasonlóan öntik szavakba akkori érzéseiket. Egyéni, ártalmatlan élményeik felidézésével magyarázatot keres-

nek tehetetlenségükre. Hát persze hogy nem voltak rosszak a karikás tornagyakorlatok vagy a zöld pázsitszőnyegen előadott táncok. A rossz – az a nagy cél volt, amely mindez mögött állott, a rezsím minden megmozdulása mögött, az, hogy – Goebbels szavaival élve – „magukhoz láncolják az ifjúság szívét”.

Ritkábban került filmszalagra – pedig éppúgy a BDM mindennapi gyakorlatához tartozott, mint a kecses buzogánylengetés – a sok menetelés. Az éjszakai menetek, tájékoztatósi menetek, gyakorlómenetek, amelyekben a lányok is folyamatosan részt vettek. Sokan mesélhetnének még részletesen ezeknek az erőltetett meneteknek a fárasztó voltáról, a felhőlyagosodott lábakról, a kisebesedett bokákról. És akkor nem beszéltünk még a szigorú teljesítményelv alapján szervezett ügyességi és bátorságpróbákról. Aki itt nem állt helyt, azt „árulónak” tekintették s megvetették. „És rendesen rámásztak. Ha valaki azt mondta, nem tud úszni, se szó, se beszéd, behajították a vízbe. Elég brutális volt, ha a mai eszemmel végiggondolom” (Doris Schmid-Gewinner).

A Hitler-fiúk nevelését egészében véve a folyamatos készenléti állapot jellemezte, akár menetelésről, barkácsolásról, éneklésről, rajzolásról, műkedvelő színjátszásról vagy versmondásról volt szó. A legjobbakat megdicsérték, kitüntették vagy vezető posztokra javasolták. A hitleri birodalom a szigorú teljesítményelvre épült fel, s a kiugró teljesítményeket a lányoktól is megkövetelték. „Mindén reggel ellenőriztek valamit a táborban. Egyszer az ágyainkat, másszor a cipőinket, a kezünk vagy a füünk tisztaságát. Mindig mindennek rendben kellett lennie, akárcsak a katonaságnál” (Maria Eisenecker). És mindenek fölé helyezték az önmegtagadás követelményét. „Nem az a fontos, hogy te élsz-e – írták egy ifjúsági lapban –, hanem az, hogy teljesíted-e néped iránti kötelességedet.”

Arra, hogy a náci állam mennyire kegyetlenül bánt el azokkal, akik ezt a kötelességüket nem tudták vagy nem akarták teljesíteni, a megkérdezettek többsége érdekes módon nem emlékszik. Nem emlékeznek arra, hogy mennyire meggyötörték azokat a lányokat, akik nem álltak helyt a bátorságpróbán;

nem emlékeznek a nem árják diszkriminálására, a fogyatékosok módszeres fizikai megsemmisítésére. Csak hosszas faggatózásra ismeri el néhány egykori BDM-tag, hogy hát igen, valamit sejtettek. Pedig a lányokat sem kímélték. Ceija Stoi-ka, aki épphogy megmenekült a koncentrációs tábortól, elmesél egy mindennapos jelenetet a BDM-es lányokról: „A tarka szoknyám elárulta, hogy cigány lány vagyok, jaj volt nekem. Kiköptek elém vagy nemegyszer az arcomba, és azt ordították: cigány söpredék!”

A gyerekeket még arra is fel tudták biztatni, hogy feljelentsék a szüleiket. Tragikus esetek fordultak elő. Általában úgy kezdődött, hogy az apa vagy az anya lekicsinylő megjegyzést tett Hitlerre, vagy a BBC-t hallgatta a háború alatt: „Hiszen a gyerekeket nem otthon, nem a szüleik nevelték. Nem csoda, hogy néhányan beárulták őket. Nem gonoszságból, hanem mert úgy gondolták, hogy különben »nem egyenesek« a Führerrel szemben. Ilyen naivak voltak” (Gertraude Wortmann). Annemarie Strassosky is rajtakapta anyját, amint idegen adókat hallgatott. Nem jelentette fel, de mély lelki válságot élt át emiatt. „Amikor hazamentem a szolgálatból, jól beoltva jelszavakkal, és megpillantottam az anyámat a néprádió mellett, az angol adást hallgatva – halálosan elkeseredtem.”

Doris Schmid-Gewinner a saját családjában is megért egy feljelentést: „A nővéremet elő akarták léptetni vezetővé, és az anyánk beleegyezését kérte, mert apánk a fronton volt. Anyánk jó hangosan és érthetően azt válaszolta neki, hogy márpedig az ő lányai nem lesznek tisztai ágybetétek. Pár nap múlva érte jöttek, és munkaszolgálatra kötelezték. Valaki feljelentette, minden bizonnyal a családból. Attól kezdve a felnőttek csak franciául beszéltek egymás között.”

A terror a BDM-ben is nem csak a fajelméleti és politikai oktatásra terjedt ki. A renitenciát, sőt a közömbösséget is megtorolták. Aki nem hajolt meg, arról levették a „csomót”, a nyakkendőt, amely az egyenruha részét képezte. „Ha valaki nem megfelelően viselkedett, civilben kellett megjelennie a szolgálatban, vagy lehordták a csapat színe előtt” (Margarete Kassen, egykori BDM-vezető). Néhányan többórás büntető-

„Feszes,
de nem inas,
hűvös, de
nem rideg...”
Ez volt
a náci szépség-
égeszmény

Nincs annál szebb, mint felnevelni egy fiatal teremtet: egy tizennyolc, húszéves lány még formálható, mint a viasz. Egy férfi bármelyik nőre rányomhatja a bélyegét, hiszen a nő mást sem akar!

Adolf Hitler, 1942

A náciak előtérbe állították a testedzést. A leendő német anyának testileg edzettnek kellett lennie.

Sabine Schauer, született 1924-ben

A sportoló lányokat minden módon támogatták. Aki nem sportolt, annak egy kicsit mindig nehezebb volt.

Irmgard Rogge, született 1927-ben

gyakorlatoztatásra is emlékeznek, amely nem túl súlyos függőlemlésért járt. 1936-ban megjelent a Hitlerjugend-törvény, 1939-ben pedig a végrehajtási rendelete, amely kötelezővé tette a mozgalomban való részvételt, s attól kezdve akár rendőrségi eszközökkel is felléphettek a renitensekkel szemben. „Ha valaki sokat hiányzott a szolgálatból igazolatlanul, rendőrökkel vezették elő” (Annemarie Strassosky).

Ezek a visszaemlékezések azt mutatják, hogy nem minden fiú és lány színtiszta lelkesedésből lépett be a Hitlerjugendbe. Bár a propaganda tagadta, s a visszaemlékezők közül is nem kevesen az ellenkezőjét állítják – tömeges jelenség volt a belső ellenállás. „Utáltam az állandó gyülekezőket meg azt, hogy kényszerítettek bennünket, és mindent agyonszervezték. A nagy felvonulásokról általában igyekeztem meglepni. Nem nekem találták ki őket. Egyszer azt mondtam a vezetőnőnek, hogy elszédültem, na, akkor megengedte, hogy leüljek, s még citromos teával is megitatott.”

A szolgálatból, a felvonulásokról való távolmaradásnak különféle okai voltak. A fanatikus társnők által lógósoknak vagy nyavalygóknak nevezett lányok vagy unták az egészet, mint az előbbi visszaemlékező, vagy – az öntudatosabbak – nem óhajtottak kis fogaskerekekké válni az igazságtalanság nagy gépezetében. Azoknak, akik szigorú vallásos világnézetük vagy a szülői nevelésnek köszönhető kritikus véleményük miatt nem akartak együtt úszni az árral, álcázási stratégiákat kellett kidolgozniuk. „Hát, igazán nem is tudom – magyarázza elutasító magatartását Elisabeth Zimmerer –, hogy mit mondjak. Végighallgattam azt a sok ordítóást, mindig ugyanazokat a jelszavakat és ugyanazt a frázispufogatást, utána hazamentem, s nem volt kedvem semmihez. Csak ültem magam elé meredve, mozdulatlanul, mint egy fatuskó.”

De még ebben a látszólag oly alaposan „lefedett” náci terrorállamban is akadtak kis közösségek, csoportok, amelyeknek a tagjai nem vettek részt a nagy össznépi menetelésben. „Kérvényeztük az alkörzetnél, hogy szervezhessünk egy zenei társaságot a BDM-foglalkozások idejére – meséli egy akkor tizenhat éves gimnazista leány. – Egy tanárunk felajánlotta a segítségét. Három hét után azt mondtuk neki, hogy most

A táncművészet a zenével együtt egy nép kultúrájának elsődleges megnyilvánulása. Egy táncosnőnél elsősorban az érzelmek és a zenei érzék a fontos, nem pedig az intellektus.

Adolf Hitler, 1942

A Hit és Szépség nevű táncsoportban fehér ruhát viseltünk tarka fűzővel, táncoltunk, magasba lendítettük a karunkat, és ide-oda hajladoztunk. Az egyiknek több volt a tehetsége, a másiknak kevesebb. Mi ezt egyszerűen csak úgy hívtuk: Hit a Szépségben, nem pedig Hit és Szépség.

Gerda von Irmer, született 1929-ben

Ha jól látszott, hogy egyformák a mozdulataink, borzasztóan büszke voltam rá, hogy egy lehettem a sok közül.

Doris Schmid-Gewinner, született 1930-ban

„Hit és Szépség...”
BDM-es
lányok felvonulása egy tornabemutatóon

már egyedül is elboldogulunk, s feloszlattuk magunkat. Se foglalkozás, se zenekar – és mégsem hiányoztunk senkinek.”

Vajon ritka kivételnek számított ez az eset? Ne lettek volna kis szigetei a tagadásnak az általános egyetértés széles sodrásában? Vagy inkább azt bizonyítja ez az eset, hogy a lányok zöme belső ellenállást tanúsított? Nem oszthatjuk fel az akkori fiatalokat – csálthatatlan módszerekkel – megszállottakra, az árral úszókra, az engedelmességet megtagadókra és ellenállókra. A hitleri korszak társadalmának vizsgálata a történészeknek is igen nagy nehézségeket okoz. Egyelőre merő vágyálom, hogy abból a forrásanyagból ismerjük meg nagyanyáink és nagyapáink ifjúságát, amelyet a háború után a múlt elkendőzésére tett kísérletek, az állami cenzúra és más manipulációk használhatatlanná tettek. Az, hogy ki mennyire kötelezte el magát a rezsimnek, sok mindentől függött: az adott évtől, az életkorától, társadalmi háttérétől, vallásától és családi környezetétől s a diktatúra második felében nemritkán a háború állásától.

Továbbra is alapul vehetjük viszont azt az őszinteséget, amellyel interjúalanyaink a lelkesedésükről mesélnek. Gertaude Wortmann még ma is csak csodálkozik. „Nevettünk. Énekeltünk. Virágokból koszorút kötöttünk egymásnak. És mind jóllaktunk, és aratási hálaadó ünnepet tartottunk.” A rezsim eredményei a harmincas években – a teljes foglalkoztatottság, a szégyenletesnek minősített versailles-i béke felmondása – megtették a magukét; a fiatalok elhitték, hogy csupa jót tartogat számukra a jövő. De korlátozott tájékozódási lehetőségeik miatt nemigen tudtak arról, hogy a teljes foglalkoztatottságot óriási államadósság felhalmozásával érték el, hogy a versailles-i békeszerződés feltételeit már a weimari köztársaság kormányai lényegesen enyhítették. A népbuhtítás olyan tökéletes volt, hogy sokan még ma is az autópályákkal és a jó közbiztonsággal érvelnek a náci rezsim mellett.

Van-e értelme, hogy párhuzamot vonjunk az akkori és a mai fiatalság között, mint ezt sokan teszik a visszaemlékezők közül? A Hitler beszédeit kísérő tömeghisztéria semmivel sem elítélendőbb, bizonygatják, mint Michael Jackson közönségének őrjöngése és csápolása. És azt is gyakran felelme-

tik, hogy azok a jó tulajdonságok, amelyek az ő nemzedéküket jellemezték, hiányoznak a mai fiatalokból. A bajtársiaság, a kötelességtudat, a fegyelmezettség – ezekre a másodlagos német erényekre hivatkoznak. Amikor a BDM-es időkből őrzött szép emlékeik felől érdeklődünk, valóságos szóáradatba kezdenek. De az érem másik oldaláról mélyen hallgatnak. „Sosem kérték ki a véleményünket – ismeri el végre egyikük. – Nem vitatkozhattunk, nem kritizálhattunk semmit. Csak engedelmeskedhettünk.”

Hogyan lehet kamasz fiúkat és lányokat rávenni arra, hogy egyszerre lépjenek, egy ütemre meneteljenek? A visszaemlékezők elsősorban azt a sok ünnepséget idézik fel, amelyek a BDM mindennapjaihoz is hozzátartoztak: a zászlófelvonásokat, az avatási szertartásokat és a patetikus beszédeket. Ezek azt a célt szolgálták, hogy a fiatalokat véd- és dacszövetséggé kovácsolják össze. A Hitlerjugend naptárában egyik mozgalmi ünnep a másikat érte. A HJ mártírjainak emléknapjával kezdődött az év január 24-én, majd következett az első kiemelkedően fontos ünnep: a hatalomátvétel napja, utána április 20-án a Führer születésnapja, a munka ünnepe május elsején, majd anyák napja és a nyári napforduló ünnepe, végül november 9-én az év másik kiemelkedő jelentőségű ünnepe – a müncheni sörpuccs évfordulója. Mindenki tudta, hogy ezzel a végeszakadatlan ünnepségsorozattal az egyházi ünnepeket akarták háttérbe szorítani. A nemzetiszocializmus pseudovallásos ideológiáját szembeállították a keresztény tanításokkal. Hitler konkordátuma a pápával és a német püspökök szüntelen törleszkedése sem változtatott semmit ezen. A diktátor legszűkebb környezetében már azt sem titkolta, hogy a háború megnyerése után végleg leszámol az egyházakkal.

Valamennyi ünnepnap egy-egy teljes évjárat fogadalomtételével érte el érzelmi csúcspontját – ez a szertartás egyaránt emlékeztetett a történelem előtti korok beavatási szertartásaira és az egyházi ceremóniákra is. 1936-tól kezdve a fogadalomtételeket központilag rendezték meg a Német Lovagrend nagymesterének marienburgi, Danzigtól, a mai Gdańsktól nem messze álló várában. A régi falak között fáklafény mel-

lett esküdtek fel, zengték dalaikat a fiatalok, s hallgatták meg a dagályos ünnepi beszédeket. A rádió révén a birodalom legtávolabbi települése is nyomon követhették az ünnepséget, s ugyanazt az esküszöveget mondhatták el a helyi kis fogadalomtételeken: „Fogadom, hogy a Führert, Adolf Hitlert hűségesen szolgálom a Hitlerjugend soraiban. Fogadom, hogy mindent megteszek a német ifjúság egységéért és bajtársiaságáért. Engedelmséget fogadok a birodalmi ifjúsági vezetőnek, valamint minden HJ-vezetőnek. Szent zászlónkra fogadom: mindig azon leszek, hogy méltó lehessen hozzá, Isten engem úgy segítjen!”

Természetesen céltudatosan tették az országos fogadalomtétel napját április 19-ére, Hitler születésnapjának előestéjére, hogy egy teljes fiatal évfáratot nyújthassanak át neki születésnapjára ajándékként. Ezen az estén kötötték fel először a BDM fekete nyakkendőjét a lányok nyakára, akik úgy érezték, mintha egy rendjellel tüntették volna ki őket, mintha egy birtokbavételi szerződés pecsétjét ütötték volna rájuk. Valóban szövetséget pecsételtek meg a nyakkendő felkötésével – és a lányok túlnyomó többsége szívvel-lélekkel akarta is ezt a szövetséget.

Fennmaradt néhány teljes magnófelvétel ezekről az ünnepségekről, egy részük többórás. A mai hallgatóra már nem gyakorolnak olyan hatást, mint a kortársakra. A rikácsoló női hangok, az olyan és hasonló szóvirágok, mint „az égre lobogó láng”, a Führert magasztaló egyhangú szónoklatok inkább némi viszolygást keltenek benne.

Azokat a fiúkat és lányokat azonban, akik hosszú ideig készültek erre a napra, beavatásuk napjára, valósággal megígézték ezek az éter hullámain közvetített szavak. Ahol az érzelemkeltést a tudati befolyásolásra használják fel, ott a gyerekek könnyen válnak áldozatokká. A visszaemlékezők nehezen tudják megmagyarázni a kornak rájuk tett hatását. „Nem is tudjuk soha megmagyarázni” (Gertraude Wortmann).

Az ifjúság nagy része úgyszólván mámoros állapotba került, kollektív hagymáz vett erőt rajtuk. És ki tehetett volna szemrehányást nekik ezért, amikor sok felnőttet is elragadt ez a hangulat? „A Tieid vagyunk” – ez a három szó tízezer, látványosam felsorakozott BDM-es lányból állt össze a mün-

„Nem óhajtok puskás némbereket...” A katonák kultusza azért hatást gyakorolt a fiatal nőkre is

Ha fiú lettem volna, én is háborúba akartam volna menni.

Irmgard Rogge, született 1927-ben

Mint nőnek, soha nem voltak kisebbségi érzéseink. Nem gondoltuk, hogy kevesebbet érünk, mint a fiúk, igaz, nem is úgy bántak velünk.

Elisabeth Zimmerer, született 1928-ban

cheni olimpiai stadionban. És ez nem a propaganda fegyvertárából vett elcsépett jelszó volt. „Örülök, ha a mai fiatalok már csak nevetnek ezen, de mi halálosan komolyan vettük” (Gudrun Pausewang).

Legnagyobb felhajtóerejét a mozgalom a háborút közvetlenül megelőző években érte el. Az 1926-os korosztály egy addig példátlan toborzó hadjárat után szinte egy emberként lépett be a BDM-be. 1937-re a BDM már 2,8 millió tagot számlált. De nem csak a jungmädek, a legkisebbek felvétele volt ünnepélyesen szertartásos. Amikor felesküdték új vezetői, vagy egy évfolyam jungmädel megérett az „igazi” BDM-tagságra – a HJ vezetői és szertartásmesterei minden alkalommal mindent megtettek, hogy fokozzák az érzelmi ráhatást, amelynek révén fegyelmet tarthattak a gyerekek között, s egyszersmind fontosságtudatukat is erősíthették. Tetejébe különféle teljesítménypróbákat írtak elő a kislányoknak, mielőtt átléphetek volna a nagyok közé. Felmérték világnézeti tájékozottságukat olyan kérdésekkel, mint például: „Melyik városban gyűlésezik a párt?” Vagy: „Hol és mikor született a Führer?” Dalszövegeket is ismerniük kellett, a Horst Wessel-dalból például legalább egy versszakot – négyévnyi jungmädelség után ez nem okozhatott gondot számukra. Végül menetgyakorlatokat mutattak be, s rövid jeleneteket adtak elő.

Ahol a párt és az állam ilyen mélyen behatol a közéletbe, ott a valóság vizuális képe is megváltozik. Azok a – nagyon ritka – filmfelvételek, amelyek abban a korban, de nem propagandacélokra készültek, elárulják, hogy a rezsim szimbolikája mindenütt jelen volt. A horogkeresztes zászlók és a barna egyenruhák mellett különösen a BDM fehér blúzai és sötétkék szoknyái ötlöttek legjobban szembe. Az egyenruha hordását szolgálaton kívül nem tették ugyan kötelezővé, de a lányok nem szívesen bújtak ki belőle. „Megfelelt minden alkalomra ez az öltözködés: keresztelőre, esküvőre, temetésre egyaránt. Volt egy tanárunk, aki nádpálcával vert bennünket. De hamar felfigyeltünk rá, hogy ha egy fiún HJ-egyenruha vagy lányon kék-fehér mundér van, elmarad a verés. Tudta, hogy azazal magára az államra emelt volna kezét.”

Többé nem törik igába és nem sorvasztják el a nemes emberi testet. A szépség új világa van kibontakozóban.

Adolf Hitler, 1934

Csodálatos volt: lányok fehér ruhában harmonikus táncmozdulatokat végeznek a szeptemberi nap ragyogásában! Elég dicséretet és elismerést jelentett, ha a Führer azt mondta, a látvány alatt minden egyébről megfeledkezett!

Gertrud Herr, született 1910-ben, BDM-vezető, 1938

Mi voltunk a legjobb, a legderekabb, a legszebb emberek a világon. A zsidók meg pont az ellenkezői – ezt tanították nekünk.

Irmgard Rogge, született 1927-ben

„Aki nem sportolt, annak egy kicsit mindig nehezebb volt...”
Hagyományörzés a párt szolgálatában

A veréstől való félelemnél is erősebb volt a büszkeség érzése a lányokban, hogy egyenruhájuk az új korszakot jelképezi. Pedig mindennek lehetett nevezni ezt a mundért, csak praktikus viseletnek nem. Nyáron túl meleg volt, télen túl hideg. „Alulról folyamatosan fáztunk” – mondja mosolyogva Eva Sternheim-Peters. De ez egyáltalán nem tartotta vissza a legbuzgóbbakat attól, hogy a legdermesztőbb télen is BDM-viseletben „keménykedjenek”. „Becsvágyunkká vált, hogy télen is térdzokniban járjunk. Az anyáink persze kétségbe voltak esve. Ezért előtűk hosszú harisnyát húztunk, de már a folyosón kicseréltük a térdzoknira” (Christine Schemman).

A testedzéseken nyáron szűk tornadresszt viseltek: pánt nélküli pamutinget, hozzá gumis derekú, rövid, fekete szatén-nadrágocskát. „Igen csinosak voltunk benne, de az iskolában, amelyet apácák vezettek, nem engedték meg a viselését” (Eva Sternheim-Peters). A papok több vidéki városban szót emeltek egy, a lányok bájait jobban elfedő öltözkéért, de az érintettek élénken tiltakoztak. Persze a BDM-es bugyikat össze sem lehet hasonlítani a maiakkal. A BDM-ben a testi szerelemről a régi polgári erkölcsi felfogást vallották. A lányoktól elvárták az önmegtartóztatást, hogy olyanok legyenek, mint a „friss, tiszta, német levegő”. „Alaposan belénk verték ezt a mondást. Tartsd tisztán a véred, mert az nem csak a tiéd! Távolról ered, messzire folyik, benne van a jövőnk. Tartsd tisztán halhatatlanságod köntösét! Ez világos beszéd volt” (Margarete Kassen).

De a fennkölt erkölcsi elvek ellenére a kihívó tornaruhák pajzán képzeteket keltettek a férfitársakban. A BDM mozaik-szó többféle elferdített feloldása tanúskodik az egyértelműen hátsó gondolatokról: Bubi Drück Mich (Bubi, tégy magadévá), vagy Bald Deutsche Mutter (hamarosan német anya), vagy Bedarfsartikel Deutscher Männer (német férfiak szükségleti cikke). A lányok azonban általában őrizték ártatlanságukat. Doris Schmid-Gewinner: „Büszkék voltunk, ha egy-egy HJ-vezető belénk esett. De vállat vontunk, és azt mondtuk, hogy mi német lányok vagyunk. És a német lány szűzies és jól nevelt, és csak a házasságkötés után válik anyává. De akkor azonnal.” Eva Sternheim-Peters is megerősíti ezt: „Egész más

volt a fiatalság, mint ma, amikor a fiatalok alig tizenöt évesen már nemi életet élnek. Mi húszon túl kezdtük el.”

Ha az ösztönök mégis erősebbnek bizonyultak a reglamánál, büntetés fenyegetett. „A tizenhat-tizenennyolc éves lányoknál meg sem tudja akadályozni. A mi időnkben, akinek látványosan viszkedett, azt komolyan figyelmeztették, hogy viselkedjen tisztességesen.” Ha azonban az intő szó süket fülekre talált, és egy lányka mégiscsak megesett (nagyon kevés kivétellel), kizárták a mozgalmából.

A szigorúan szabályozott erkölcsi élet miatt az első szerelmek általában platóiak maradtak. A megkövetelt szűzies életmód sokszor szinte kóros tisztaságmániává fajult. Azokat a lányokat, akiknek piszkos volt a blúzuk, hazaküldték. A sminkelést és az ékszerviselést megszólták, csak a karórát tűrték meg a lányokon. És a dohányzás is tilos volt egyenruhában. Az ideális német leány képe a frizurával vált teljessé. A vonalas hajviselet a hosszú fonott copf vagy – az 1936. évi olimpia után – az olimpiai karikákat idéző hajdísz volt.

A diktátor szerette magát az egyenruhás lányokkal körülvenni. Egy-egy egész vagonra való ujjongó bakfist szállítottak időnként Berchtesgadenbe, ahonnan felzarándokoltak a Berghofba, Hitler szállására. Odafent már várt rájuk a Führer és kísérete, és a híradó kamerái megörökítették a „rokonszenves vezért”. Ezek a felvételek tökéletesen beleillenek a Sztálinról, Ceaușescuról és a többi újabb kori zsarnokról készült felvételek sorába, akik ugyancsak szívesen filmeztették magukat fiatal, üde tekintetű alattvalóik gyűrűjében.

Hitler azonban valóban vonzódott a fiatalsághoz. Már a *Mein Kampf*-ban is igen gyakran és terjedősen értekezik az ifjúságról, és körülményesen megfogalmazott, nehézkes mondataiban követeli a „makkegészséges testek kinevelését”, mert hogy ez volna a „germán faj” túlélésének biztosítója. A narcisztikus vezér a német nőknek elsősorban a szülést jelölte ki feladatul. „A nőnek is van csatatere – dicsérte egy nürnbergi nőszövetségi gyűlésen ezt a szerepet. – Minden gyermekkel, akit ennek a nemzetnek szül, ezt a csatát vívja. Csak ez az erő harca, ahogyan a férfinak is megvan a magáé. Úgy küzd a férfi az egész népközösségért, ahogyan a nő a gyermekeiért,

akiknek ráadásul ő maga adta az életet.” Amikor ez a beszéd elhangzott, a német rádió archív felvételének tanúsága szerint a főképp nőköl álló közönség heves tapsban tört ki.

A náci idők lélektani rejtélyei közé tartozik, hogy miért fogadták el azok a német lányok, akik voltaképpen a szülők polgári értékrendje ellen lázadtak, azt a szerepet, amely épp olyan hagyományos, mint a korábbi, s amely a háztartásvezetésre és az utódok létrehozására korlátozódik. „Akkor ez az egész még olyan távolinak tűnt” – mondják a megkérdezettek, s hozzátesszik, hogy azért csendben lázadoztak e felülről rájuk erőltetett szerep ellen.

A férfiuralom elleni nyílt lázadásról azonban sem a BDM, sem a náci nőszövetség soraiban nem tudunk. Minden különösebb ellenállás nélkül tudomásul vették, hogy a női egyenjogúságot hivatalosan „zsidó elmeszüleményként” bélyegezzék meg, hogy a náci párt már 1921-től kezdve kizárja a vezetőségéből a nőket, s hogy minden vezető tisztséget férfiaknak tartanak fenn. Jellemző módon a megkérdezetteknek csak kevesebb mint a fele tudott megnevezni egy-egy BDM-es birodalmi referensnőt – például a szorgos Jutta Rüdigert, aki a háború után számos apologetikus iratban állt ki a BDM mellett –, míg Schirachot és Axmannt, a férfi birodalmi vezetőket mind ismerték.

Az, hogy miért fogadtak el egy ilyen feje tetejére állított nőképet, bizonyára azzal függött össze, hogy a BDM zseniálisan tudta ennek az ellenkezőjét szuggerálni. Főképp a fiatalabbak érezték úgy, hogy megtették első lépéseiket a szabadság felé, ugyanis a polgári nevelésben részesített, romantikus lelkületű bakfis helyett a kisportolt, szép lányt eszményítették, aki egykoron derék, jóra való asszonnyá érik majd. „Erős, öntudatos és önálló szerettem volna lenni, asszonyként pedig a férfi harcostársa és egyenrangú partnere, ahogyan az izlandi hősmundákból tanultuk” (Eva Sternheim-Peters). Gudrun Pausewang is úgy érezte, hogy tökéletesen azonosulni tud a BDM új eszményített nőképevel: „A lány legyen egészséges, szorgos, legyen bajtársa a férfinak. Hatalmas eltérés volt ez az első világháborús ideáltól, amely a háziasszonyt mint

Ha sikerül az északi fajt újra meggyökereztetni Németországban és környékén, arra ösztönözni, hogy a földet művelje, és ebből a vetésből egy kétszázmillió népi nő ki, akkor miénk lesz a világ.

Heinrich Himmler, 1929

Ha az ember egy csapatot el akar indítani, annak természetesen lépést kell tartania, másként nem megy. A birkanyájnak pedig kutyákra van szüksége. A menetelés mellesleg fegyelemre nevel.

Margarete Kassen, született 1920-ban

Tizennégy éves korunkban már keményen dolgoztunk. Nagyon sokat követeltek tőlünk. De meg kell mondanom, teljesen magától értetődőnek tekintettük ezt, és szívesen végeztük a munkánkat. Éreztük, hogy szükség van ránk.

Hilde Seffert, született 1930-ban

az »urát« egy lépcsőfokkal lejjebből csodáló asszonyt mutatta be.”

„A német lány legyen feszes, de nem görcsös, fanyar, de nem romlott” – a birodalmi ifjúsági vezetőségnek ez a jelszava különösen a jungmädek és a BDM fiatalabb tagsága körében lelt nagy visszhangra. Az anyaság a legmagasabb rendű női hivatás – ez a másik jelszó tőlük, akiknek nagy része még serdülőkorát sem érte el, még távol állt. Érdeklődésük csak nővé érésükkel fordult ebbe az irányba. Az, hogy illúziókat tápláltak magukban, hogy egyenrangúak lehetnek, legkésőbb a pályaválasztáskor derült ki. A „magasabb rendű feladatokat” a fiúknak tartogatták. Az egyetemeken már 1933-ban bevezették a nők számára a numerus clausust, hogy mesterségesen tíz százalék alatt tartsák a hallgatónők arányát.

Csak két mondatot emelünk ki a Hitlerjugend fennmaradt írásos dokumentumaiból: „Meg kell akadályozni, hogy a lányok túlságosan nagy ismeretanyagot halmozzanak fel, mert ez gátolná egészséges fejlődésüket.” „Olyan lányokat akarunk, akiknek szilárd a hitük a Führerben, és ezt a hitet egykor majd átplántálják gyermekeik szívébe is, hogy a nemzeti-socializmus és ezáltal Németország örökké fennmaradjon.”

Hitler vazallusai, a birodalmi ifjúsági vezetők vele teljes egyetértésben azt vallották, hogy a lányoknak rendszerhű gyermekeket kell majd világra hozniuk és felnevelniük. Szó sem esett többé arról, hogy az északi mondákból ismert isteni hősnőkhöz hasonlítsanak! Néhány elragadtatott leányzó fájó lélekkel, de megértette, hogy Hitler birodalmában a nők csupán másodrendű állampolgárok. „Sorscsapásnak éreztem, hogy lánynak születtem, hiszen így nem áldozhattam életemet a hazáért” (Gudrun Pausewang).

Maga Hitler csak gúnyolódott, ha valaki szavát tette, hogy nőellenes a rezsimje. „Hát akkor jönnek ezek a külföldiek – élcelődött egy ízben a nőszövetség előtt –, és azt mondják: na igen, a férfiak! De a nők, azok igazán nem lehetnek túlságosan derűlátók nálatok, mert elnyomjátok, gúzsba kötitek, rab-szolgává, sőt háziállattá teszitek őket! Ti nem is akartok szabadságot adni nekik, nem is beszélve az egyenjogúságról! Na

igen, de amit az egyik igának érez, az a másik számára áldás, ami az egyiknek a mennyország, a másiknak a pokol és megfordítva.” A diktátornak valóban nem kellett aggódnia honfitársnői egyenjogúsági követelése miatt. „A háború után azt mondták nekiünk, hogy egész idő alatt meg voltunk fosztva a szabadságunktól. Ez teljesen új nézőpont volt számomra. Én egyáltalán nem éreztem úgy, hogy nem vagyok szabad, hiszen nem is ismertem azt a szabadságfogalmat, amelyet ma már ismerek” (Annemarie Strassosky).

Annak oka, hogy lányok egy egész nemzedéke – legalábbis látszólag – ennyire azonosult egy atavisztikus társadalmi szereppel, a Hitler iránti sajátos vonzódásukban keresendő. Sokan állítják, hogy a (mai szemmel) minden másnak, csak jóvágású férfiúnak nem mondható diktátorból olyan vonzerő áradt, amelynek semmi köze sem volt a politikához. Az egykori leányok jó része elismeri, hogy érzelmi szálak fűtétek hozzá. „Számomra ő volt a szuperapa. Tudom, hogy ma már nehezen értik meg ezt, de így volt.” „Valami mély, bensőséges szeretetet éreztem iránta, nem tudok mást mondani.” „Úgy éreztem iránta, mint Isten iránt.”

„Hallatlanul szerencsés történelmi véletlennek tartottam, hogy egy korban élhetek vele. Tudom, ma már ez morbidnak tetszik, de akkor velem együtt sokan gondolták ezt így. Szinte már misztikus volt. az egész. Mintha a mesebeli Rótszakállú Frigyes császár jelent volna meg közöttünk. Boldogok voltunk, hogy ezzel az egyszeri és megismételhetetlen Hitlerrel élhetünk egy korban.”

Ha megnézzük a korabeli filmfelvételeket, amelyek a német tornaünnepély alkalmából készültek 1938-ban Boroszlóban, a Szudéta-vidékre való bevonuláskor vagy a Franciaország elleni hadjárat győzelmi ünnepségein, feltűnik, hogy a legnagyobb lelkesedés a női arcokról sugárzik. Némelyik felvételen szinte eksztatikus elragadtatást mutatnak, és nehezen hihető, hogy ennek ne lettek volna fiziológiai okai is.

Hitler mint erotikus fétis? A visszaemlékezők persze fél szóval sem utalnak erre, viszont ismerünk nem egy olyan szerelmes levelet, amelyet a leginkább lángba borult lelkű hon-

„Remek
közösség
volt...”
A BDM-
kirándulások
kalanddal és
romantikával
kecsegtettek

A BDM-ben arra kell nevelni a lányokat, hogy a nemzetiszocialista világnézetet képviseljék.

Baldur von Schirach

Örültem, hogy tagja vagyok a BDM-nek. Végre a lányok is kaptak olyan feladatokat, amelyeket korábban csak fiúkra bízta. Komolyan vettek bennünket.

Waltraud Kaulmann-Shin, született 1928-ban

Csodás időszak volt. Az életünkhöz tartozott, és mi lelkesek voltunk, hogy benne élhetünk.

Hilde Seffert, született 1930-ban

Igazán pompásan éreztem magam a BDM-ben. Jó társaság volt, bajtársiasságra, barátságra és összefogásra nevelt. Lelkesedtek érte a fiatalok.

Luise Fischer, született 1920-ban

Volt egy zsidó barátom, aki megkérdezte: „Én miért nem lehetek a BDM tagja?” Nem tudtunk mit válaszolni neki.

Irmgard Gaupp-Wagener, született 1926-ban

Két-három esetről is tudok, amikor valakit kizártak a BDM-ből pontatlanság és rendetlenség miatt. Fegyelem, tisztaság, illemtudás. Ezt a hármat kellett szem előtt tartanunk. Aki nem volt hajlandó rá, attól búcsút vettek.

Hilde Seffert, született 1930-ban

„A fegyelem és tisztaság magától értetődő volt...”
BDM-es
lányok tábortól
szolgálatban

leányok írtak Führerüknek. Willy Eucker (később Emker) egykori német kommunista titkos gyűjtőszervezetének köszönhetjük, hogy ránk maradtak ezek az episztolák. Eucker a Berlinben állomásozó amerikai katonai hatóságok alkalmazásában állt. „Néhányszor elmentünk Hitler kancelláriájába – idézi fel emlékeit –, s végigjártunk csaknem minden termet, helyiséget. A tetőn óriási, bomba ütötte lyukak tátongtak, a földön mindenfelé valóságos papírhegyek tornyosultak. Egy ilyen kupacban bukkantam rá a »Szeretett Führerünknek« címzett levelekre.”

Emker attól kezdve még többször besurrant egy oldalsó bejáraton a kancelláriába, s kimentette a romok közül a leveleket, amelyekre a szovjetek szemlátomást nem tartottak igényt. A Führer és birodalmi kancellár magánlevelezésének néhány ezer darabja – kérvények, autogramkérő levelek, a hódoló hölgyek postája – így került az Egyesült Államokba. Bár nyilvánvalóan a rajongói leveleknek csupán egy töredékéről van szó, a megsárgult papírlapok mégis bepillantást engednek a német lelkek legrejtettebb zugaiba. A lányoktól és asszonyoktól kapott szerelmes levelek egy teljes iratrendezőt megtöltenek. Az izzó, „igaz szerelemről” szóló vallomások és a házassági ajánlatok mellett egyebek közt annak a százsz. hölgyeménynak a sorai is olvashatók bennük, aki gyereket szeretett volna Hitlertől. „Nem hagy nyugodni a gondolat – írta –, hogy épp Önnek nincs gyermeke!” Minden valószínűség szerint sosem jutottak el Hitler kezébe ezek a „Drága édes szívemnek”, „Legédesebb egyetlenemnek”, „Legimádottabb, forrón vágyott Farkaskámnak” címzett levelek. A kancellária általában szabványválaszokat küldött a levélíróknak („Fogadja hálás köszönetemet”), ha azonban egy-egy imádó túlságosan kitartóan folytatta az ostromot, értesítették a helyi rendőrséget, s az illetőt „zavarodott elméjűnek” nyilvánítva elmeorvosintézetbe vitték. Nem kevesen tűntek el így örök időkre.

Ezek a levélíró nők minden bizonnyal szélsőséges kivételek voltak, mégis ékesen bizonyították, hogy különleges vonzerőt gyakorolt Hitler a nőkre. Az viszont történelmi tény, hogy akinek sikerült a közelébe kerülni, előbb-utóbb tragikusan végzte. Geli Raubal, az unokahúga úgyszólván isteníttette, de

végül öngyilkosságot követett el, mert unokabátyja nem viszonozta úgy a szeretetét, ahogy elvárta tőle. Eva Braun kikényszerítette, hogy a szeretője lehessen, de évekig nem fedhette fel a viszonyukat, s csak egy nappal a halála előtt, több öngyilkossági kísérlet után vehette fel a „Hitlerné” nevet. Az angol Unity Midford, minden rajongók legmakacsabbika, aki legalább annyit elért, hogy a diktátor asztalához ülhetett, főbe lőtte magát merő boldogtalanságában. A Hitler iránti szerelem halálos csapdának bizonyult.

„Kicsiben” a visszaemlékezők is bizonyítják, hogy mennyire a diktátor bűvkörébe lehetett kerülni. „Hitler a szemembe nézett, és megsimogatta az arcomat. Leírhatatlan élmény volt. Végtelen boldogságomban nem is akartam arcot mosni többé. Az anyám azt mondta, hogy megőrültem. Azt hiszem, igaza volt” (Lore Schaaf, Hamburg). Ilse Holl a BDM-nek egy pártgyűlés alkalmából rendezett tömeges méretű táncbemutatóján lépett föl. „Kihúzta magát ültében, s azt mondta, hogy lányaim, ahogy elnézlek benneteket, minden gondomat elfelejtem! Mi meg mit tettünk erre? Egymás karjába borultunk, és bőgtünk örömben! Hiszen a Führernek táncolhattunk! Szörnyű, nem?” (Ilse Holl)

Annemarie Aumüller Hitler königsbergi látogatását eleveníti fel. Amikor a BDM-es lányok tombolva ünnepelték az ablaka alatt: „Drága Führer, arra kérünk, mutasd meg magad, vezérünk! – ezt skandáltuk, és miután már rekedtre kiabáltuk magunkat, az ablakhoz lépett, mi meg, mint az örültek, teli torokból üvöltöttük a Heil Hitler!-t, hosszú órákon át. Másnap az iskolában teljes szótlanságba dermedtünk, meg sem mukantunk.”

Vajon mi tette Hitlert a nők szemében oly vonzóvá? Mindegyikfelett a propaganda, amely megközelíthetetlen, magányos férfiúként állította a nagyközönség elé, teljes homályban hagyva a magánéletét. Arról, hogy kapcsolata volt Eva Braunnal, legtöbbször csak a háború után értesültek. Az átlag német nem tudta, hogy a Führer többnyire csak déltájban kel fel, és hogy előbbre valónak tartja berghofi szállásán a henylést, mint az államügyek intézését. A filmhíradó hétről hétre egy,

„Gyermekeket
ajándékozni
a Führer-
nek?”
Himmler, az
SS vezetője
azt tervezte,
„makkegész-
séges és
harcedzett”
férfiakat ad
össze haza-
donokkal és
hadiözve-
gyekkel
„népszük-
ségleti
házasság”
céljából

A férfi világa nagy a nőével összevetve. A nő világa a férfi, másra csak hébe-hóba gondol.

Adolf Hitler, 1942

Minden SS-legénynek nemzenie kellene egy gyermeket, mielőtt hadba vonul!

Heinrich Himmler, 1944

Azok a férfiak, akik nem léptek be a pártba, anyámasszony katonái voltak. Csak a jó nemzetiszocialista – az számított férfinak.

Elisabeth Zimmerer, született 1928-ban

A legfontosabb a jövő szempontjából: legyen minél több gyerekünk! Ez legyen az alapelv: egy családnak csak akkor biztosított a léte, ha legalább négy gyermeke van; tulajdonképpen négy fiúra volna szükségük!

Adolf Hitler, 1941

Tizenhat évesen csecsemőotthonban dolgoztam. Rengeteg, az „Életforrás”-programból származó gyermeket gondoztunk ott, akinek SS volt az apja. Az anyák rendszeresen jöttek látogatóba. Sok olyan gyermekkel ajándékozták meg a Führert.

Sabine Schauer, született 1924-ben

Azt a célt tűztük magunk elé, hogy segítsük elő egy fajtisztá német társadalom létrehozását.

Hilde Seffert, született 1930-ban

„A nő nem él hiába, ha gyereke van...”

Az „Életforrás” bejegyzett egyesületben férjezetlen anyák házasságon kívüli gyermekeket gondoznak

a kötelességtudattól megszállott államférfit mutatott be, aki minden percét népének szenteli – de ez a kép messze nem fedte a valóságot.

Ez a valószínűtlen távolságba emelt, embertömbökkel körülvett, fényoszlopokkal megvilágított kreatúra mélységesen mély női vágyakat ébresztett: a segítségnyújtás, a támogatás, a csodálat vágyát. Mind a szerelmes levelekből, mind a kortársak beszámolóiból egyidejűleg anyai érzések és a szerelmes nő érzései sejlenek ki. Valószínűleg az a magyarázata a végzetes führeri vonzerőnek, hogy szeretnék volna visszahozni a nők a földre a propaganda által teremtett szinte mitikus távolságból, vissza a tűzhely mellé és az ágy melegébe. „Nagy kár, hogy nincs felesége, mondogattuk mindig egymásnak. Milyen helyes férfi, csak meg kellene nősülnie. Akkor bizonyára sokkal jobb sora lenne” (Hildegard Schindler).

Persze Hitler és a BDM-es lányok viszonyát egy kissé egyoldalúan szokták bemutatni: a diktátort cselekvő alanyként, a lányokat az „elcsábított tárgyként”. Ez a felfogás túllontúl árnyalatlan, arra utal burkoltan, hogy a férfiak felelősek a rendszer minden bűnéért, a férfiak hajtották végre az embertelen parancsokat, ezzel szemben a nők csak úsztak az árral, gyászolták a férfiakat, életükért remegtek a légópincékben, a háború után pedig eltakarították a romokat, s újjáépítették az országot.

Ha így gondolkodnánk a nőkről, bizonyára messzemenően elnézőek lennénk velük. A nők éppúgy szavaztak, éppúgy cselekedtek, éppúgy elfordították a fejüket, és pontosan úgy, talán még harsányabban is kiáltották a „heil”-t, mint a férfiak. Persze a jungmädeleket és a pimpfeket életkorukat figyelembe véve kell megítélnie a történetírásnak, korlátozottan cselekvőképesnek tekintve őket, mint a fiatalokú elkövetőket. „Visszaéltek gyermeki jóhiszeműségünkkel. Elhittük, hogy csak az igazat mondják nekünk” (Gudrun Pausewang).

Ezt a hitet a lányok esetében is a fajelméletre alapozták: a „jó” és a „rossz” vér közötti különbségtételre. Az árja faj felsőbbrendűségét – különösen a zsidókkal szemben – a BDM-ben, de már az iskolában is a gyerekek fejébe verték. A lélekmér-

gezés az ifjúsági irodalomra is rányomta a bélyegét. Idézzünk egy szakaszt a visszaemlékezők által oly gyakran emlegetett uszító pamfletből, a *Giftpilz*ből (Mérges gomba): „Vannak jó gombák, és vannak rossz gombák. Vannak jó emberek, és vannak rossz emberek. A rossz emberek a zsidók. De néha igen nehéz megkülönböztetni a jó embereket a rosszaktól.” Gudrun Pausewang a felháborító iromány egy másik passzusára is emlékszik: „Volt egy történet a *Giftpilz*ben, amelytől egész fiatalkoromban nem tudtam szabadulni. Egy lányt az anyukája elküld a fogorvoshoz. A váróban találkozik egy másik lánnyal, akit hamarosan beszélítanak. Az orvosnak persze igazi zsidó arca van, görbe orral, lefittyedő ajakkal, nagy táskás szemmel. A várószobában egyedül maradt lány egyszerre csak sikoltást hall bentről: »Jaj, doktor úr, ne, kérem, ne, doktor úr!« Utána néma csönd, majd kijön az orvos, és őt is be akarja hívni. De nem megy, hanem elfut. És akkor nekem, a gyerekeknek, magamnak kellett elgondolkodnom azon, hogy vajon mit művelhetett az a zsidó azzal a kislánnyal ott bent? Persze rettenetesen nekilódult a fantáziám.”

A megkérdozetteknek csupán mintegy a fele emlékszik úgy, hogy folyt valamiféle hecckampány a zsidók ellen a BDM-ben vagy az iskolában. Lehetséges, hogy a visszaemlékezők másik fele olyan helyen lakott, ahol csakugyan nem uszítottak a zsidóság ellen, de az sem zárható ki, hogy ha voltak is ilyen élményeik, elfojtották magukban őket. Azok azonban, akik emlékeznek hasonló esetekre, világosan beszélnek, mint Irmgard Rogge: „Mi voltunk a legjobb, legderékabb és legszebb emberek a világon. A zsidók meg pont az ellenkezői, így magyarázták ezt nekünk. A vízcsepp kivájja a követ, mondják. Mi voltunk az a kő, amelyre lassan, de folyamatosan csepegett a víz, hát azt hittük, minden rendben is van így.” Margarete Kassen még azt is beismeri: „Életünk legfontosabb szava a »faj« lett.”

Ennek a faji örületnek, hogy úgy mondjuk, a másik, szexuális odalát az ideáltipikus germán vonások hangsúlyozása jelentette. Az északi nőideál természetesen a szőke, kék szemű, magas termetű és világos bőrű volt. Aki csak tudott, egy kicsit rásegített erre. „Vettem egy nagy üveg hidrogén-peroxi-

dot, bemostam vele a hajamat, leöblítettem, megszártítottam. Amikor az anyám meglátott, lekevert egy-két csárdás pofont jobbról-balról, és rám ripakodott, hogy mit műveltél a hajaddal? De akkor már késő volt. Egyszeriben nagyon nordikus lettem, olyan szőke, hogy az már szinte túlzás. A munkaszolgálatban viszont körbecsodáltak a vezetőnők, amiért olyan szép szőke lettem” (Ursula Sempf, Berlin).

Maria Eisenecker arra emlékeztet, mennyire védtelenek voltak a gyerekek és a fiatalok az agymosással szemben: „Kérdeznem nem kérdeztek bennünket. Csak a leckét kellett felmondanunk, hogy lássák, értjük-e. A véleményünkre nem voltak kíváncsiak.” Találgathatjuk, hogy mit érezhettek a lányok, amikor többé nem volt szabad zsidó osztálytársnőikkel játszaniuk, vagy amikor – mint egy visszaemlékező meséli – az anyja 1941-ben zsidó barátját kivágta a családi fényképekről, a gyereke előtt. A megkülönböztetés, a kiközösítés már rég elkezdődött a fejekben, mire a valóságnak is a részévé vált.

A jogtalanság ellen a legkülönbözőbb módokon védekeztek az emberek. A legrosszabb választás az volt, amikor lányok-asszonyok önként vállaltak koncentrációs táborbeli őrszolgálatot. A legtiszteletreméltóbb pedig azoké, akik nyíltan szembeszálltak a rezsimmel. Inge Scholl, a Fehér Rózsa ellenállási mozgalom kivégzett vezetőjének, Sophie-nak testvére egy kérekpártúráról mesél: „Este az egyik tizenöt éves lány hirtelen azt mondta, hogy olyan szép lenne minden, ha nem lenne ez a dolog a zsidókkal. Sophie, akinek az osztályába két zsidó lány is járt, Luise Nathan és Anneliese Wallersteiner, rettentően felháborodott ezen.”

„Erőszakos, uralkodásra kész, rettenthetetlen, kegyetlen ifjúságot akarok. Az ifjúságnak ilyennek kell lennie. Viselje jól a fájdalmaikat. És nyoma se legyen benne se a gyengeségnek, se a gyengédségnek.” Hitlernek ezt az alattvalói elé állított követelményét mind erősebb próbának vetette alá a rezsim, mind kevésbé titkolva a brutalitását. Arról, hogy zsinagógák lobbantak lángra, és hogy embereket deportáltak, sokan már a háború alatt is tudták – állítják a visszaemlékezők. Azokról a tömeggyilkosságokról azonban, amelyeket a lágerekben és

a frontvonal mögött követtek el, a többségnek sejtelve sem volt. „Dachauról természetesen volt fogalmunk, de azt nem tudtuk, mi történik ott. Csak sejtettük, mert időnként ránk förmedtek: Fogd be a szád, különben Dachauban találhatod magad!”

Különösen a Kristallnacht (kristályéjszaka) – 1938. november 9. –, amelyet pedig hivatalosan a „néplélek felforrásával” magyaráztak (persze ez hazugság, mert sok helyütt a pártfunkcionáriusok napokig haboztak, mielőtt cselekedtek volna), hagyott mély nyomokat a kortársak emlékezetében. Gertraude Wortmannt még most is kirázza a hideg, amikor felelevenít egy megrendítő esetet: „Hajánál fogva cibáltak le egy idős asszonyt a lépcsőn, én meg csak álltam és néztem, mi folyik itt, mi ez az egész. Végül arra gondoltam, bizonyára valami gaztettet követett el, ezért bánnak vele úgy. De a gyomrom felkavarodott, s hánytam.” Gudrun Pausewang is beszél arról, hogy milyen nehezen tudták feldolgozni érzelmileg, összeegyeztetni gyermeki világképükkel a leplezetlen terrort: „Egy kis sziléziai faluban laktunk 1938-ban. Egy nap betörték a kis rövidárubolt kirakatát, s idős zsidó tulajdonosa, bábáskodók gyűrűjében, söpörte össze az üvegcserepeket. Nagyon meglepődtem, hogy milyen csönd volt. Végtelenül nagy csönd. Senki se gyalázta, senki se szidalmazta a boltost! Régóta ismertük, s nem hittük el róla, hogy valaha is ártott volna valakinek. Máig sem értem, de mélyszégyen részvét támadt iránta bennem, a tízéves gyerekekben. Megsajnáltam, látva, hogy takarítja össze, úgyszólván pellengérré állítva, egzisztenciájának törmelékeit. De hirtelen eszembe jutott, amire tanítottak: a zsidók iránt nem szabad szánalmat érezni! Majd szétvetett a belső feszültség.”

A náci időszakban a BDM-es lányok is szembekerültek koruk minden polgárának dilemmájával: azoknak, akiknek voltak zsidó ismerőseik, netán barátaik, meg kellett próbálniuk feloldani az uszító jelszavak és a személyes rokonszenvük közötti ellentétet. Túl sok választási lehetőségük nem volt. Vagy úgy döntöttek, hogy nem gyalázzák együtt a többiekkel zsidó polgártársaikat, és segítenek rajtuk, vagy – megtagadták őket. Középút ritkán kínálkozott. Az üldözöttek ezrei, akiket

elbújtattak a náci Németországban Eichmann kopói elől, s túléltek a vészkorszakot, azt bizonyítja, hogy ez első lehetőséget is, az életveszély ellenére, nem kevesen választották.

De a BDM-ben a homlokegyenest ellenkező magatartásra is ösztönözték a lányokat. „Néha hármas sorokba állított bennünket a vezetőnőnk, s elindultunk a Kurfürstendammra. Egy szakaszt futólépésben tettünk meg, többnyire nagy lábdobogással. Azt mondta, itt laknak a gazdag zsidók, zavarjuk már meg egy kicsit a délutáni szunyókálásukat”(Melitta Maschmann).

Annemarie Strassosky már annak révén is érintkezésbe került a terror gépezetével, hogy a BDM egy vezető posztján teljesített szolgálatot. „Közvetlenül alattunk volt az SD (*Sicherheitsdienst*), a Biztonsági Szolgálat irodája, az egyetlen helyiség az épületben, amelyet rácsok védtek. Nem lehetett tehát csak úgy besétálni, mint hozzánk. Onnan néha sikoltozást hallottunk. Döbbsen néztünk egymásra, én kifejezetten féltem.”

Amikor a deportálásokkal elkezdődött a német történelem legsötétebb fejezete a megszállt keleti területeken, a lakosságon úrrá lett az a nyomasztó érzés, hogy valami megfoghatatlan szörnyűség történik. A légerek a „titkos birodalmi ügyek” kategóriájába tartoztak ugyan, de a hazatérő szabadságos katonák elbeszéléseiből sokan tudtak róluk, és a bizonytalanság, hogy mi lett a keleti területekre elhurcolt zsidók sorsa, komor balsejtelmeket ébresztett. Doris Schmid-Gewinner, aki a háború alatt a BDM-ben dolgozott, úgy emlékszik, már akkor is hallott az emberbőrből készült lámpaernyőkről, a kiszaggatott aranyfogakról és más borzalmakról. Az ő esete azonban egyedi eset. A túlnyomó többséget azok alkotják, akik már akkor is tudták, hogy nem akarnak semmit sem tudni mindarról, amit tudnak.

Semmi okunk nincs a bizalmatlanságra azokkal a kortársakkal szemben, akik azt állítják, hogy csak a háború után szereztek tudomást a holokausztról. Ha valaki egy világtól elzárt helyen vagy elszigetelt környezetben nőtt fel, nem juthatnak el hozzá a rémtettek hírei. Hogyan is magyarázhatnánk másképp azokat a heves indulatokat, amelyeket a légerekben készült filmek levetítésével váltottak ki a szövetségesek a né-

„...a nő alá van rendelve a férfinak...”
Hitler
Schirach
HJ birodalmi vezetővel,
Jutta Rüdiggerrel,
a BDM birodalmi vezetőjével és
Clementine von Castell-
lel, aki a Hit és Szépséget képviselte

Az olyan nőszemély, aki politikába üti az orrát, nekem maga a borzalom.
Adolf Hitler, 1942

Ha az ember rátekinthet, csak egy szempárt látott. Ehhez járult különleges csengésű hangja, amelyen a világ elé tárta gondolatait. Költők és írók igyekeztek megörökíteni hasonló benyomásaikat. De teljesen soha nem sikerült nekik.

Gertrud Herr, született 1910-ben, BDM-vezető

Olykor megeresztettünk egy-egy élcet a nagykutyaíráról, de érdekes módon soha nem a Führerről.

Hertha von Bergh, született 1926-ban

metekből? Gondoljuk meg, hogy az embernek van egy olyan képessége, amely elfeledteti vele mindazt, aminek nem lenne szabad megtörténnie. Lore Walb, aki szintén tagja volt a BDM-nek, naplójában hosszan ír szembenállásáról és arról az elfojtási mechanizmusról, amelyet saját magán figyelhetett meg. „A tények, amelyekről olvasok, sarokba szorítanak – jegyzi le önkritikusan. – Nincs olyan, hogy »elfelejtettem«. Azért nem emlékszem, mert az agyam még emlékszik a parancsra: »Ne nézz oda!« Tudatában voltam a szörnyűségeknek, de félttem tudomásul venni őket. Ha tudomásul vettem volna a terrort, annak teljes emberellenességét, az egész világrendem összeomlott volna.”

Néhány visszaemlékező olyan esetekről számol be, amelyek megvilágítják a terror kiterjedését. Barbara Röper például 1943–44-ben kiséítő hadi szolgálatot teljesített villamoskalauzként Koblenzben. „Egyszer egy-két kocsiból álló különjáratra osztottak be a Rajna túlsópartján. Csak annyi a dolgok, mondták, hogy elvigyék az utasaitokat a pályaudvarra, jegyet nem kell venniük.” Nem emlékszik egészen pontosan minden részletre, de azt tudja, hogy az utazás céljával már akkor is tisztában volt. „Valószínűleg megölni vitték azokat az embereket valahová. Igazán rájöhetett az ember, hát lehet, hogy én is rájöttem.” Barbara Röperhez hasonlóan sokan kerültek valamilyen kapcsolatba a terrorral, rendőrként, vasúti alkalmazottként, jegyzőként avagy véletlen szemtanúként.

De hogyan hatott a terror a gyerekekre, akik még nem tudták felfogni az elborzasztó valóságot? Waltraud Günther még ma is megindultan emlékszik vissza rá, mennyire felkészületlenül érte kis barátnője deportálása: „Még tízévesek sem voltunk akkor, s egy reggel elindultam hozzájuk, hogy mint mindig, együtt menjünk az iskolába. De teherautó állt a kapujuk előtt, s hordták ki a házból a bútoraikat. Én meg érzékeny gyerekként vérgigézttem, s rettenetesen felháborodtam. Micsoda galádság, gondoltam, elköltöznék, és még csak nem is szól.” Waltraud Günther csak jóval később fogta fel, mi is történt a barátnőjével.

Még mindig arról faggatják ennek a nemzedéknek a tagjait,

„Fontos, hogy mosolyogva teljesítsük a kötelességünket. Örülünk, ha segíthetünk abban a nagy munkában, hogy felépítsünk egy új Németországot.”

Das Deutsche Mädel, a BDM folyóirata, 1933

Az ember azt képzelte, hogy a Führerért, a népért és a hazáért mindent meg kell tennie, még ha megszakad is.

Hilde Seffert, született 1930-ban

A BDM-ben közösségi és bajtársias szellem uralkodott. A bajtársiasság még a háború első éveiben is kitartott. Kapcsolatban maradtunk egymással, és pedig a BDM-csoport révén.

Erika Augustin, született 1921-ben

„Mosolygós arcot vágni...”
A BDM kenyeret oszt Düsseldorfban egy légitámadás után

hogy miről tudtak és miről nem, s mit tettek és mit nem tettek. A válaszok csakis egyéniek lehetnek. De arra a kérdésre, hogy miképpen vezették le belső feszültségüket, csaknem egyformák a feleletek. Ennek ugyanis általánosan elterjedt, mindenki által ismert módjai voltak. A legfurábbak és legelterjedtebbek közé tartozott, hogy elhitették magukkal: szeretett Führerük közvetlen környezetében kell keresni mindenért a bűnösöket. „Mindig azt mondták, ha a Führer ezt tudná! Ha megemlégették, hogy valakit lágerbe vittek, vagy hogy már megint történt valami borzalom, mindig azt mondták, ha a Führer ezt tudná, de hát semmit sem mondanak el neki.” A legnagyobb gazember mint udvartartásának áldozata – ennek a felfogásnak az elterjedtsége és együgyűsége világít rá például arra, hogy miért is örült annyi német, amikor kiderült, hogy az 1944. július 20-i merénylet után Hitler életben maradt.

Pedig sem a diktátor, sem cinkosai nem rejtették véka alá gyilkos terveiket. Példa erre Hitlernek egy 1939-ben tett kijelentése, hogy a háború „a zsidó faj európai megsemmisítését” fogja jelenteni, Goebbels felszólalása a Volkspalastban, amikor nyíltan a „kiirtás” szót használta, vagy Göring hírhedt beszéde a sztálingrádi vereség után, amikor súlyos következményekkel fenyegetőzött, ha „a zsidó bosszút állna a német aszonyokon és gyerekeken”. Bosszút, miért?

Ahogy foglalkozott a hadiszerencse, mind kevésbé leplezte a propaganda, hogy mi is az *Endlösung* (végső megoldás), azzal a céllal, hogy minél több német váljék a nácik cinkosává, s forrjon össze életre-halálra a horogkereszttel. Sok interjúalanyunk még ma is tisztán emlékszik, mennyire félték a szövetséges csapatok bevonulásakor egy mindenre kiterjedő nagy leszámolástól: „Azt hittük, valamennyien szibériai munkatáborba kerülünk.”

A hitleri idők leányaival beszélgetve világossá vált előttünk, hogy milyen súlyos lelki törést okozott ez a kor nemzedékük sok tagjában – amelyet máig nem hevertek ki. A kellemes, jólétet tükröző polgári otthonok lakói emberi tragédiák sokaságát élték át. A legmegrendítőbbekről az áldozatok tudnak beszámolni. Ceija Stoika, a cigány asszony – aki ragaszkodik

cigány mivolta feltüntetéséhez – iszonyatos megrázkódtatáson ment keresztül attól a perctől kezdve, amikor apja hamvait urnában, postán kapta meg a koncentrációs táborból, egészen addig, amíg maga is megjárta a légerek poklát Ravensbrücktől Auschwitzig. Különösen a ravensbrücki női örök alakja vésődött az emlékezetébe: „Csizmában jártak, korbáccsal a kezükben, és ha valamelyik azt mondta, pofa be, akkor mindjárt ütött is, persze úgy, hogy az embernek azonnal kiserkedt a vére. Mindig a fejünket verték. Rettenetesen megalázónak éreztem, hogy el kell tűrnöm az ütlegeteket – ráadásul egy nőtől.”

A háború után bíróság elé állították a ravensbrücki láger női őreit is. A fiatalabbak pályája gyakran egyenesen a BDM-ből vezetett a táborba. A legkegyetlenebbeket kivégezték, köztük a hírhedt Dorothea Binzet, aki perverz kéjjel gyötörte a foglyokat. De még ezek a női örök sem voltak mind egyformák. Kettő közülük például leveleket csempészett ki a foglyok hozzátartozóinak – és ezért maguk is a szögesdrót mögé kerültek. Bármennyire irritáló lehet, de még az SS-egyenruha alatt is megmaradhattak néha emberi érzések. A háború utolsó éveiben egyre több női erőszakkal soroztak be. Arról, hogy mit jelenthetett ez egy fiatal lánynak, Evelis Heinzerling mesél, aki a légelhárításnál szolgált mint ütegparancsnok. Egyszer új lány jelentkezett nála: „Koncentrációs táborban volt őt azelőtt, de csak annyit mondott, hogy az apja kihozta onnan, mert nem bírta tovább. Sajnáltam, mert nagyon befelé forduló, szótlan lány volt, egy szót sem ejtett a táborról.” Ezeknek a gyilkológépezetből kikerült lányoknak a példája mutatja, hogy mi lett a háború végére a kezdeti nagy lelkesedésből. Az önkéntességből szolgálat lett, a szolgálatból kötelesség, a kötelességből végül kényszer. Nők millióit dolgoztatták a mezőgazdaságban és az iparban a bevonultatott férfiak helyett. Ehhez a megfeszített munkához képest a háború előtti gyakori használatruha- és gyógyfűgyűjtések, a téli segélyakciók, a krumplibogáritás és más hasonló, önként végzett tevékenységek szinte gyerekjátéknak tündek fel. Csaknem minden fiatal nőt munkaszolgálatra köteleztek a hadiiparban, s legtöbbjük tudatában is volt annak, hogy tőle is függ: tudják-e foly-

„Ők azok,
akik némán
tűnek...”
Több mint
hárommillió
fiatal nő dol-
gozik a hadi-
iparban

A női és a férfi munkabérek egyenlősége azt jelentené, hogy semmibe vesszük a férfiaknak a népközösség javát szolgáló teljesítményét.

Adolf Hitler, 1944

Ez az időszak önállóvá tett minket – elvégre háború volt –, helyt kellett állnunk. Csaknem minden helyzetben képesek is voltunk rá.

Waltraud Günther, született 1926-ban

Teljesen magától értetődőnek találtuk, hogy nőknek kellett helyettesíteniük a fronton lévő férfiakat. Nem mi döntöttük el, hogy mit akarunk tenni, fönről szabták meg. Mi pedig minden további nélkül eleget tettünk az utasításoknak.

Irmgard Rogge, született 1927-ben

„Fontos,
hogy moso-
lyogva telje-
sítsük a köte-
lességün-
ket...” Szol-
gálatra köte-
lezett lány a
hadiiparban

Bármennyire kitágítható is a nők tevékenységi köre, egy valóban szer-
ves és logikus fejlődés végcélja mégiscsak a családalapítás kell hogy
legyen.

Adolf Hitler, 1932

Az utóbbi időben mind gyakrabban megakadályozzák, hogy rendkívül tehetséges, jó teljesítményekre képes nők előbbre lépjenek munkaterületükön, s nem ismerik el eredményeiket – csak azért, mert azokat nem férfiak érték el.

Gertrud Scholtz-Klink, a náci nőegylet birodalmi referense, 1938

„A női munkának a háborúban is ott legyen a korlátja, ahol már a nemzet életforrását veszélyeztetné.”

Irányelv, 1938. október 19.

tatni a háborút. A munkamegtagadásért büntetés járt. „Anyánk mindig azt ismételte, hogy tegyük csak meg, amit megkövetelnek tőlünk, mert ha ellenszegülünk, koncentrációs táborba kerülhetünk; a legkisebb vétséggel is nagy bajt hozhatunk a fejünkre” (Doris Schmid-Gewinner).

Mindennek ellenére a falusi, a mezőgazdasági munkaszolgálatot felidézve kifényesedik a visszaemlékezők arca, mert – mondják – jó oldala is volt annak: sokan a nagyvárosi lányok közül a parasztgazdaságokban dolgozva találkozhattak először a természettel. A fiatalok szinte előzőnlőtték a falvakat, tanyákat: csak az 1942. évi aratásban – a korabeli lapok termelési csatának nevezték – több mint kétmillió BDM-es leány és HJ-fiú vett részt: „Csodálatos érzést ismertem meg ezekben a hetekben: a testi fáradságot. Fékezhetetlen munkavágy lett úrrá rajtunk. Ha már nagyon közel álltunk az összerogyáshoz, elég volt egy pillantást vetnünk a tábori zászlóra, s új erőre kaptunk” (Gisela Maschmann).

Az az illúzió, hogy egy, az életben maradásért küzdő nemzeti közösségért dolgozik, minden fiatalt hihetetlen teljesítményekre sarkallt. Még a legfiatalabbak is szent kötelességüknek érezték, hogy hozzájáruljanak az *Endsiege*hez, a végső győzelemhez. „Mi mindent készítettünk a katonák számára a hazafias esteken! Pulóvereket, sálakat kötöttünk, leveleket írtunk nekik. Úgy fogtuk fel: értünk harcolnak, tehát mi is megteszük értük a magunkét” (Doris Schmid-Gewinner). Azt, hogy a hősi halál, ez a hazáért hozandó legnagyobb áldozat vágya mennyire áthatotta a lányok lelkét is, Irmgard Rogge szavai hűen kifejezik: „Emlékszem, kislány koromban hősi pózt vettem fel a tükör előtt, és elképzeltem, hogy ha most a hazáért, a Führerért és a népért meghalhatnék, akkor mindenki élhetne tovább boldogan. Hát ilyen fura dolgaim voltak.”

Amikor 1944-ben a front egyre közeledett Németországhoz, mind nagyobb lett az esélye annak, hogy az ilyen „fura dolgok” szomorú valósággá váljanak. Hitler egészen addig megtagadta a náci vezetőknek azt a gyakori kérését, hogy állítsák csatasorba a nőket is. Ebben persze szerepe volt régi férfiso-

viniszta felfogásának is. Még a háború előtt kifejtette: „Szégyellném, hogy német férfi vagyok, ha háború esetén akár egyetlen nőnek is ki kellene mennie a frontra. És ha a férfiak olyan gyávák és olyan nyomorultak lennének, hogy ezt az egyenjogúság szóval akarnák megmagyarázni, hát kérem, ez nem egyenjogúság, mivel a természet nem erre teremtette a nőt. Arra teremtette, hogy ápolja a megsebesült férfiakat, ez az ő kötelessége.” De mihelyt a már elvesztett háború emberanyag-szükséglete megkövetelte, a diktátor ezt az ígéretét is megszegte.

A nők a Luftwaffénál és a híradóosztagoknál már 1943-tól irodai kisegítő szolgálatot láttak el, 1944-től kezdve pedig teljesen hivatalosan a légvédelmi egységeknél és más, harcoló alakulatoknál is, méghozzá „kiemelten önkéntes szolgálatban” egy hivatalos szöveg szerint. „Én még tényleg önként jelentkeztem, hogy hozzájáruljak a háború megnyeréséhez. Úgy gondoltam, hogy ezt kell tennem, hogy segítenem kell” (Ingeborg Seldte). A háború végéig ötvenezer katonanőt vettek be – és áldozták fel jó részüket. Arról, hogy hányan estek áldozatul a lövegek kiszolgálása vagy a bombázások közben, hány Wehrmacht-katonalány halt meg a mélyrepülések támadások során, nincs statisztika. Evelis Heinzerling, aki ütegparancsnokként több mint száz lánynak parancsolt, még pontosan fel tudja idézni, hogy milyen félelem bénította meg őket egy-egy nagyobb támadáskor: „Egy mélyrepülési támadás után három halottat és tizenhét sebesültet veszítettünk, s ez a lányokat úgy megrendítette, hogy közölték: elégük van az egészből, befejezték. Kerek perec megmondták, hogy nem állnak még egyszer a löveg mellé.” Elisabeth Zimmerer is tanúja volt egy hasonló jelenetnek egy légitámadáskor. A katonalányok elvesztették a fejüket, s ezért igen súlyos árat fizettek. „A szomszédos fényszóróállást vették célba a repülőgépek. A kiszolgálószemélyzethez beosztott lányok a fedezékbe vonultak, amikor sűrűn hullani kezdtek rájuk a bombák. Gyávaság címén agyonlőtték valamennyiüket.”

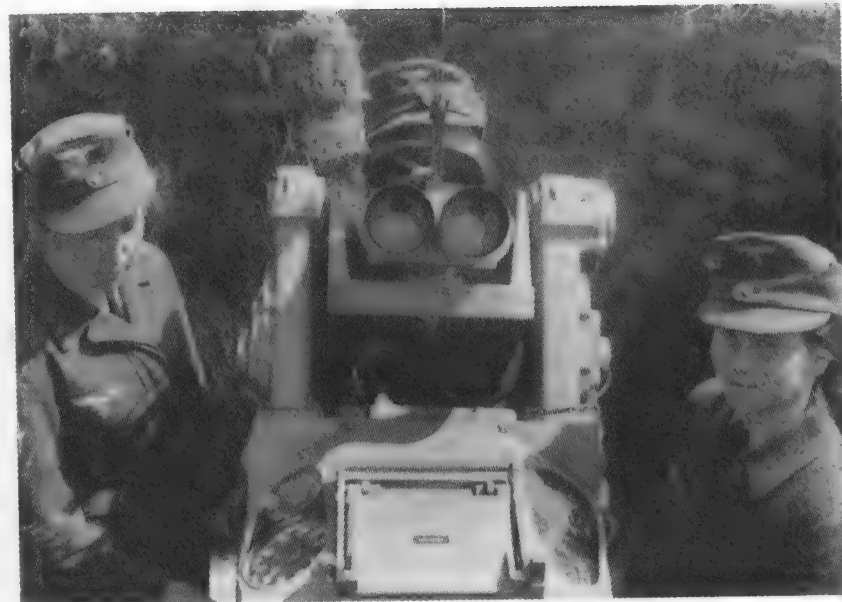
De a fiatal nőket nem csak a halálfélelem bénította meg. Az a tudat is nyomasztotta őket, hogy ölniük kell. „Egyszer a

célkeresztben megjelent egy ellenséges katona feje. Parancs szerint lőnöm kellett volna, de nem tettem meg. Nem voltam rá képes” (Elisabeth Zimmerer).

A legtöbb asszony és lány az első években csak az újságokban olvasott hadijelentésekből, az elesettek listájából és az élelmiszer-fejadagok fokozatos csökkentéséből tudta, hogy háború folyik. De hamarosan saját bőrükön is megtapasztalhatták a háború brutális valóságát. Legnehezebben talán a kórházi szolgálatot viselték. „Az egész szörnyen megterhelő volt lelkileg, de leginkább az borzasztott el, amikor azt a sok láb nélküli fiatalembert láttam, a súlyos lőtt sebeikkel, akik sem élni, sem meghalni nem tudtak. Egyikük-másikuk egész éjszaka nem aludt, olyan fájdalmai voltak, s még a nagy adag morfium sem segített rajta” (Maria Eisenecker). Ezt a beszámolót hallgatva a *Junge Welt*nek, a HJ lapjának korabeli hírdetése szinte cinikus gúnyolódásnak hatnak: „A lányok szerint a legszebb és a hozzájuk legközelebb álló munka a Vöröskeresztnél és a kórházakban várja őket. A BDM-es lányok itt találják meg legszebb feladatukat, és itt valóban »a haza segítő anyáivá« válnak.”

A nagyvárosok bombázáporában az egykori jungmädelek minden maradék illúziója szertefoszlott. Az utcákon hosszú sorokban kiterített holttestek és a romba dőlt lakónegyedek láttán már csak kevesen hittek a nemzetiszocialista új világ eljövetelében. Sokakat tehetetlen düh szállt meg. Doris Schmid-Gewinner, aki tizennégy éves korában bombák szétszaggatta holttestekre aggathatta rá az azonosító cédulákat, és akit 1945-ben még kiképeztek a páncélöklöl kezelésére, eltöprengve idézi fel akkori érzéseit: „Nem hinném, hogy arra gondoltam volna: Hitlerért halok meg. Nem: azokkal kellett szembeszállnunk, akik annyi fájdalmat és szenvedést okoztak nekünk. Elképzelheti, mennyire gyűlöltem azokat a bombázókat! Az összes létező páncélöklöt kilőttem volna rájuk, ha Stuttgart fölé repülnek!”

A fanatizmusban, amely nagyrészt az információhiány következménye, minden diktatúra erős támaszra lel. Az a szaka-

„Mindannyiunk szent kötelessége lesz, hogy megvédjük és beteljesítsük a hazánkat, mivel halálos ellenségeink, akik köröttünk lapulnak, minduntalan megpróbálják hamvasságunk hímporát elsorvasztani.” Ilyen zagyaságokat hordtak össze az iskolai dolgozatokban – a náci agymosás megtette a hatását.

Erika Augustin, született 1921-ben

Most már nem csupán a hadkötelesekre vonatkozik a mozgósítási parancs, hanem minden németre, aki betöltötte tizenhatodik életévét, legyen lány avagy fiú.

Hermann Göring, 1939

Egyszer a célkeresztben megjelent egy pilóta feje, de képtelen voltam lenyomni a gombot. Inkább agyonlővettem volna magam, mintsem hogy lelkemre vegyem egy ember halálát.

Elisabeth Zimmerer, született 1928-ban

„Szégyellném, ha akár csak egy nőnek is ki kellene mennie a frontra...”
Női Luftwaffe-segédszolgálatosok 1944-ben

dék, amely 1944–45-ben, a háború utolsó hónapjaiban a propaganda hazug, eltorzított valóságképe és a tényleges valóság között tátongett, még diktatúrákban is párját ritkítja. Sokan, nehezen megmagyarázható módon, még mindig készek voltak feláldozni magukat a „Führerért, a népért és a hazáért” – a hadi helyzet kilátástalanságát tekintve, nagy talánya ez a kornak. De tárgyilagosan nézve, a rezsim ezért folytathatta a népiertást, ami a lakosság nagy részének odaadását az évszázad német „mene, tekeljévé” értelmezi át. „Egyáltalán nem kételkedtünk abban, hogy helyesen cselekszünk – magyarázza Irmgard Rogge, hogy miért tartott ki egészen a keserű végig. – Csak azt éreztük át – de tulajdonképpen végig nem gondoltuk –, hogy *velünk* mit tesznek: a katonáinkkal, a hadseregünkkel, az ellenünk intézett légitámadásokkal. Ezért pedig bosszút kellett állnunk.”

A BDM a háborús években már nem ugyanaz a BDM volt, mint a háború előtt. Interjúalanyaink sötétnek, zavarosnak, szűkösnek nevezik ezeket az éveket, amelyek elhalványulnak a háború előtti „napsugaras” időszak fényében. A kirándulások, táborozások kedves emlékei helyett most a kegyetlen háborús hétköznapiakat idézik fel. Azt például, hogy még a korai évek erkölcsi szigora is felengedett. Az új irányvonal, amely mögött az SS vezetője, Himmler, valamint Hitler árnyéka, Martin Bormann állt, az volt, hogy a nők szüljenek minél több gyereket, hogy a rendszer pótolhassa az elesettek és a fogságba esettek millióit. A szülési kedv növelésére minden módszert felhasználtak. Az SS családos tagjait minden gyermekük születésekor megjutalmazták, az úgynevezett népi szükségházasságokban pedig pártában maradt hajadonokat és hadiözvegyeket adtak össze „harcedett, egészséges” férfiakkal. A *Lebensborn*-ban (életforrás), az SS bejegyzett egyesületében a leányanyák – az abortuszok ellensúlyozására – névtelenül hozhatták világra gyermekeiket.

A *Lebensborn*-otthonokat szinte teljes titoktartás övezte, ezért az a kép alakult ki róluk a háború után, hogy voltaképpen „árja tenyészbordélyok” voltak. Néhány újságcikk is ezt sugallta, holott csak szülték, de nem nemzették bennük a gye-

reket. A cél az volt, hogy az anyák által nem vállalt újszülötteket egy ideig falaik között neveljék, majd kiadják az SS-hez hű nevelőszülőkhöz. A *Lebensborn*-t az ette bűnös intézménnyé, hogy az SS-katonák által a megszállt országokból elrabolt gyermekeket is gondoztak bennük. A Franciaországból, Lengyelországból, Norvégiából elhurcolt tízezer szőke aprósággal a németiség vérvonalát akarták „feljavítani”. A háború után csak kevesen kerültek vissza közülük a szüleikhez.

A BDM-es lányokat is minden eszközzel arra ösztönözték, hogy gyerekeket szüljenek a Führernek. Ilse Burch-Lennartz egy jellemző történetet mesél el: „A nővéremet leánytáborba vitték, egy fiútábor közvetlen közelébe. A két tábor vezetői egy éjszaka ajtót-ablakot kitértak, s rászabadították a fiúkat a lányokra. Az ifjak persze kapva kaptak az alkalmon. Szegény nővérem bögve menekült.”

Amikor a háború már német területen tombolt, a német asszonyok és lányok váltak százezerszámra a győztesek áldozataivá, keleten éppúgy, mint nyugaton: a német nők tömeges megérőszakolásával az a gyűlölet és düh tört ki a katonákból, amely a német támadó hadjáratok éveiben halmozódott fel bennük. Szinte minden visszaemlékező nő beszámol a szövetségesek bevonulásakor átélt általános rettegésről, azokról a trükkökről – arcuk bekormozásáról, ócska göncökbe öltöztetésükről –, amelyekkel minél jobban igyekeztek elcsúfítani magukat. „Hónapokig olyan rongyokban jártam, hogy el sem tudja képzelni. Úgy vadásztak ránk, mint a nyulakra, minden éjjel jöttek. Betörték az ajtónkat. Még most is hallom a nők sikoltozását. De engem nem kaptak el” (Gertraude Wortmann). Akiknek nem volt ilyen szerencsájuk, azok máig szenvednek lelki sérüléseiktől.

Bizonyára az emberi természet lényeges vonása, hogy legélénkebben saját fájdalmainkat, szenvedéseinket őrzi meg emlékezetünk. Interjúalanyaink legmegrendítőbb beszámolóí közé tartoznak azok, amelyekben azoknak a napoknak az erőszakosságait ecsetelik. Az egykori BDM-es leányoknak máig emlékezetébe vésődött a totális vereséggel párosuló totális megalázottság és meggyalázottság élménye. „Nagyon fájdal-

„Tudatosan
fel akarjuk
kelteni
a lányok
érdeklődését
a politika
iránt...”
BDM-veze-
tők megláto-
gatják
a dachau
koncentrá-
ciós tábor
1936-ban

Ha egy nő elkezd töprengeni a lét kérdéseire, az ember idegeire megy!

Adolf Hitler, 1942

Megtanultuk, hogy a KZ koncentrációs tábor jelent. Azt mondták, hogy vannak emberek, akik a kormány ellen vannak, s azokat ott át kell nevelni.

Luise Fischer, született 1920-ban

Tizenkét éves koromban apámtól hallottam először a koncentrációs táborokról. Figyelmeztetett, hogy ha bárkinek beszélnék róluk, lefokoznák, s vele együtt mi is egy ilyen táborban találalnánk magunkat.

Gerda von Irmer, született 1929-ben

Azt rebesgették, hogy a koncentrációs táborokban halálra kínozzák az embereket. De nem volt szabad róla beszélni, különben az ember maga is odakerült. Félelmemet mintha elfűjták volna, mikor szolgálatban voltam, helyét mély közösségi érzés foglalta el. Képtelen voltam a két végletet összeegyeztetni: egyfelől a koncentrációs tábor és a félelmet, másfelől az együttműködést és az örömet – a kettő nem fakadhatott egy töről.

Doris Schmid-Gewinner, született 1930-ban

A ravensbrücki koncentrációs tábor nőket vezetett, akik gonoszabbak voltak a sátánnál is, s gonoszabbak auschwitzi társaiknál is. Leírhatatlan borzalmakat követtek el.

Ceija Stoika, született 1934-ben, egykori KZ-fogoly

„Féltünk
attól, hogy
rádöbbenünk
az igazság-
ra...” A ber-
gen-belseni
koncent-
rációs tábor
őrei brit fog-
ságban

mas felismerni azt, hogy az ember szégyellni való ideálokban hitt, hogy az egész egy nagy ámtás volt, és hogy visszaéltek a bizalmával, a hitével.”

Mindenesetre nem is sikerül valamennyiüknek összeegyeztetni a BDM-es, szubjektíven „szépnek” látott világot Auschwitz árnyával. „Nem tudom tisztázni magamban. Kívül esik a felfogóképességemen. És ha még mélyebbre akarnék hatolni, minden bizonnyal teljes kétségbeesés fogna el” (Evelis Heinzerling). Eva Sternheim-Peters íróné éleslátással fejezi ki ezt a felismerési folyamatot: „Azzal a személlyel, aki korábban voltam, már csak a nevem azonos. Akár meg is kérdezhetném magamtól: ez most én vagyok, vagy valaki más?” Gertraude Wortmann éppily szigorúan ítéli meg önmagát: „Hogy valaki ennyire elvakult lehet, mint amilyen én voltam, és hogy ennyire hívővé, ilyen elvakult hívővé válhat, minden bizonnyal a személyiségében is keresendő az oka.”

Hitler leányai ma már nagymamák, sőt dédmamák. A háború után mindent újra kezdtek, és mindkét német államban kivették a részüket az újjáépítésből. Gyakran a szemükre hányták, hogy hallgattak, nem tettek semmit. A mi beszélgetőtársaink azonban már nem hallgatnak: nagyon is őszintén, gyakran megdöbbenően nyíltan válaszolnak a néha bizony kényes kérdésekre is. Lehet, hogy végre ennek, az őszinte beszédnek is eljött az ideje. Majdnem mind azt vallja, hogy egy olyan nemzedékhez tartozik, amelyet politikailag kihasználtak – mégis legtöbbjük előtt a tulajdon fiatalságuk egy része rejtély maradt. „Ahogy ma a gyerekeket meg fiatalokat elnézem, mindig meglepődöm, mennyire mások. Ilyenkor úgy érzem, mintha mi akkor aludtunk volna, mintha csak rosszat álmodtunk volna.”

„Még nagyon sokáig hittem a győzelemben...”
Wehrmacht női kisértő szolgálatos fogságban, 1945-ben

A háború vége katasztrófa volt. Mindaz, amiben hittünk, szertefoszlott.
Gudrun Pausewang, született 1928-ban

Becsaptak bennünket, elrabolták a fiatalságunkat.
Hilde Seffert, született 1930-ban

Borzalmasan fáj, ha az ember kénytelen felismerni, hogy hamis eszmé-
nyekben hitt, és hogy visszaéltek a jóhiszeműségével.
Gudrun Pausewang, született 1928-ban

1
 A NAUJAVS S A 214 VINGHALL
 NENET FASINDA RENITEN
 NAGA A HIRCHHVS A NENET NENLET
 ENFALDI IMPHIZANS FACHAUS E AZ I VINGHALL
 VERMEH KONCERN
 NAGHENT NAGA A TOTALIS HIRCHHVSIN ZMÓ
 TOTALIS NENET TRAGERIA

INÜ PAPA A NENET RENITENEN LEEVORGA
 NENETMA AZ ENBENISEGNEH NIMPHEN
 A HOLOCAUST NIMT FÖLEG

Nevelés

A népi állam egész nevelőmunkájának elsősorban nem a pusztá tudás besulykolására kell irányulnia, hanem makkegészséges testek kinevelésére. Csak másodsorban következhet a szellemi képességek fejlesztése. Itt azonban ismét a jellem tökéletesítése áll az élen, kiváltképpen az akaraterő és a határozottság erősítése, összekapcsolva a felelősségtudattal való neveléssel, s csak végezetül következhet a tudományos képzés.

Adolf Hitler: Mein Kampf

Az a célunk, hogy felkeltsük bennetek, fiatalokban a harci szellemet, és ébren tartsuk. Arra kell törekednetek, és azt kell elérnetek, ami célként lebeg a Führer szeme előtt Németország felépítésére irányuló tevékenysége során. Ennek jeleként vonják föl itt a jövő zászlaját, amelyért az SA szenvedett és vérzett, azt a zászlót, amelyért a legjobbak a halálba mentek.

Ernst Röhm, az SA vezetője

A testedzés túlhajtása miatt az Adolf Hitler Iskolák beváltották a rendszer hozzájuk fűzött reményeit, azt, hogy a hatalom olyan menedzsereit neveljék fel, akik tettekre készek, teljesítmény-központúak, de konfliktushelyzetekben iránymutatást várnak!

Harald Scholtz, született 1930-ban, egykori Hitler-iskolás

Számunkra a hivatás legkevesebb egy szibériai gauleiteri posztot jelentett. Ezt oltották belénk.

Klaus Geue, született 1931-ben, egykori Hitler-iskolás

Először is engedelmeskedni kellett megtanulnunk. Ennek oka világos volt: csak az tud parancsolni, aki engedelmeskedni is tud.

Uwe Lamprecht, született 1929-ben, a plöni napola egykori növendéke

Mindig azokat a fotókat nézegettük, amelyeken Hitler gyerekek fölé hajolt, megsimogatta az arcukat, vagy a nagyobbak vállára tette a kezét. Erre vágytunk mi is. Végül is Hitler-iskolások voltunk. Az ő nevét viseltük.

Theo Sommer, született 1930-ban, egykori Hitler-iskolás

Mire véget ért a háború, csak meghalni tanultam meg a hazámért, élni nem. Azt sulykolták belénk, hogy te semmi vagy, a néped minden. Németországnak élnie kell, akkor is, ha mi meghalunk. „Németország fátylafény, világít a Föld egén, s ez akkor is így lesz, ha már belőled por se lesz” – énekeltük.

Hans Buchholz, született 1927-ben, a naumburgi napola egykori növendéke

A zsenik a politikai életben értéktelenek, amennyiben nincs jellemük. Politikai vezető esetében fontosabb a jellem, mint az úgynevezett zsenialitás, a bátorság előbbre való, mint a bölcsesség vagy a belátás. Az a döntő, hogy férfiak olyan szervezetét építsük fel, amely szívósan, de szükség esetén gátlástalanul képviseli a nemzet érdekeit. Ez a döntő.

Adolf Hitler

Szégyellem magam, hogy milyen keveset tudtunk a német irodalomról, Mannról, Bennről és más írókról, s a matematikai ismereteink is hiányosak voltak. Szellemi téren tehát a sor végén kullogtunk.

Harald Grundmann, született 1927-ben, egykori Hitler-iskolás

Ami gyenge és nem elég erős, megfullad és elesik. Megölik, kegyetlenül és kíméletlenül, tehát a legkedvezőbb módon. Az Úristen így alkotta meg a természetet.

Heinrich Himmler, 1944

Ha gyengének mutatkoztunk, akkor ránk fogták, hogy anyámasszony katonái vagyunk, gyáva nyulak, az egész szakasz vagy század szégyenei.

Hans Müncheberg, született 1929-ben, a potsdami napola egykori növendéke

Magától értetődik, hogy mindenekelőtt a testgyakorlásnak tulajdonítottuk kiemelkedő jelentőséget. Az északi faj szép és egészséges teste, valamint acélos akarata az elérendő célunk.

Bernhard Rust birodalmi nevelésügyi miniszter, 1935

A fehér köpenyes férfiak a tornacsarnokban várakoztak. Előttük hosszú asztal mappákkal, jegyzőkönyvekkel és különös fémeszközökkel. Volt ott például egy hosszúkás mérőműszer, amely egy óriás rovar csápjaira emlékeztetett. Mellette fekete dobozka üvegszemekkel, amelyek élettelenül, üresen meredtek a levegőbe. Minden szemszínhez egy szám tartozott. Szemszintáblának nevezték. Egy falécen, karnyújtásnyira, hajminták függtek: egyenes szálúak, hullámosak, göndörök, barnák, feketék, szőkék. A fehér köpenyesek szigorúan néztek körbe, mint bírák az igazság keresése közben. Azt is keresték: a „rasszista igazságot”.

A fiúk meztelen felsőtesttel, rövidnadrágban, egy kicsit riadtan álltak az idegenek gyűrűjében: sejtették, mi vár rájuk. Hallottak már erről biológiaórán és „fajtanon” is – így nevezték azt az órát, amelyen a tanárok az antiszemitizmust tudományként adták el. Koponyájukat megméri, és őket magukat is felméri „fajtisztaságuk” szempontjából. Megtanulták, hogy csak a „fajtiszta fiúk” alkalmasak arra, hogy az új rendszer felsőbbrendű embereivé váljanak – erre készítették fel őket az úgynevezett napolákban: ez a *Nationalpolitische Erziehungsanstalt* (nemzetpolitikai nevelőintézet) rövidítése volt. A fiúk alig múltak tizenkét évesek, amikor felvették őket azzal a céllal, hogy majd ők legyenek az „ezeréves birodalom” vezetői: talán Kijev vagy Minszk gauleiterei, az uráli hadsereg parancsnokai vagy India kormányzói, a vezetők tehát mindegyike, ahol hamarosan az új német birodalmi határokat jelzik a horogkeresztes zászlók. Talán. A Német Birodalomban azonban nem lehetett führer (vezető) az, aki nem kapott zöld alkalmassági igazolást. A fehér köpenyes urak ezért érkeztek ezen a napon Naumburgba. Munkaadójuk az SS Faj- és Tele-

pítésügyi Főhivatala volt, megbízásuk pedig arra szólt, hogy válogassák ki a fajtiszta fiatalokat a diákok közül.

Az igazság pillanata jött el Naumburgban Hans-Georg Bartholomäi számára is. Fellépett a mérlegre, megmérték a magasságát is, aztán ez egyik ember egy hosszúkás mérőműszert csattantott fel, mint egy fogót, és a hideg fémlapot Bartholomäi járomcsontjához szorította. Megfelelő méretű-e a koponyája? Beleillik-e a sablonba? Az elit iskolásoknak „túl-nyomóan nordikusnak” kell lenniük, ez állt az orvosok utasításaiban, elfogadható még a „fälsch” és a „nyugati”. Vajon Bartholomäi melyik ismérvek felel meg?

Az egyik orvos rejtélyes szám- és betűkombinációkat motyogott. Úgy tűnt, minden rendben van. A Bartholomäi faji alkalmasságát vizsgáló férfiak szemmel láthatóan elégedettek voltak. „Akárcsak a legtöbbünk, én is a »jól kiegyensúlyozott fajtakeverék« minősítést kaptam” – emlékszik vissza arra a napra, amikor „fajilag” meghatározták. Kuncog, annyira abszurdnak és tébolyítóan találja ma, hogy embereket vélt „fajjellegük” alapján osztályozzanak. „Én árja kettes lettem – mosolyog Hans Müncheberg, aki Potsdamban nőtt fel. – A legjobb barátom viszont, akinek olyan koponyája volt, mint az idős Hindenburgnak, az fälsch lett. És a többiek is sorra nordikus, fälsch, dinári, nyugati vagy keleti minősítést kaptak.”

A „vér szerinti kötődésről” és a fajról szóló agyzagyalék eszményi alakja a „nordikus felsőbbrendű ember” volt. Tulajdonképpen az eljövendő birodalom minden vezetőjének ilyennek kellett volna lennie, de csak igen kevesen feleltek meg ennek a mintaképnek. Hans-Georg Bartholomäi iskolájában szinte senki. „A több mint négyszáz diákból mindössze nyolcat minősítettek nordikusnak vagy fälschnek. Ezek tényleg magasak voltak, és szőkék, kék szeműek, orruk a homlokuk vonalában folytatódott.” A maradék, akárcsak ő maga, fajtakeveréknek minősült, amely minősítés általában nem járt semmiféle következménnyel. De az SS-orvosok látogatása után egy fiúnak mégis el kellett hagynia a naumburgi intézetet. A diagnózis szerint „kerek keleti koponyája” volt, és ez úgy hangzott, mint egy ítélet. „Nem akarom említeni a nevét – mondja Hans-Georg Bartholomäi, s ez majdnem úgy hangzik, mintha

ez az ítélet máig érvényben volna. – El kellett hagynia az intézetet. Szintisza keleti volt.”

— Az iskolai minősítésen, a politikai magatartáson és a személyes teljesítőképességen kívül öröklésbiológiai szempontok is döntő szerepet játszottak abban, hogy ki számított fényes jövőt ígérő oktatásra a Harmadik Birodalomban. Akárcsak a brit elit kollégiumban, Etonban, a náci elit iskoláiban is az új német birodalom jövőendő elitjét akarták kinevelni, az új nemességet, amelynek meg kellett volna tanulnia ellentmondást nem tűrően parancsokat osztogatnia, s tisztában kellett volna lennie a modern hatalomgyakorlási módokkal is. Már a kezdet kezdete is ellentmondásos volt: az iskolákban ugyanis kritikus szellemű, művelt, sokoldalúan tájékozott vezetőket akartak képezni a gyerekekből, akiknek ugyanakkor feltétel nélküli engedelmességet, áldozatkészséget és halálig tartó hűséget kellett volna fogadniuk Hitlernek. Kritikus szellemű náci? „A Führer hűséges követőivé és hívő nemzetiszocialistákká kellett volna válnunk – mondja Hans-Günther Zempelin, az oraniensteini napola egykori növendéke. – Azt várták tőlünk, hogy saját akaratom legyen, önállóan gondolkodjunk, önállóan döntsünk, s szerezzünk is érvényt döntéseinknek. Mindez természetesen nem vághatott egybe. Nem lehet valaki egyszerre hívő nemzetiszocialista, hű a Führerhez és kritikusan gondolkodó ember.”

Az ellentmondások hozzátartoztak Hitler elit iskoláinak mindennapjaihoz, amelyekben az újfajta embert „tenyésztették” volna ki. Az akarták, hogy olyanok legyenek ezek az iskolák, mint Cambridge vagy a Harvard, de sohasem érték el azok színvonalát: a pártkatonák gyermekeinek politikai-oktatási központjai lettek. A horogkeresztes kadétek fényes pártvezéri, hadvezéri vagy gauleiteri karrierről álmodoztak. Tőlük várták, hogy valóra váltsák Hitler álmát a hatalom gyakorlására termelt ifjúságról, amelytől rettegnie kellett volna a világnak, amelynek uralkodó típusnak, irgalmat nem ismerőnek kellett volna lennie, gyűlölettel telve minden ellen, ami nem német. 1937-ben egy SS-vezető azt mondta a Német Lovagrend ősi vogelsbergi várában: „Mi, a Führer utánpótlás-csapatának nevelői modern államalakulatot akarunk, a helle-

Számunkra a világ legtermészetesebb dolga volt, hogy a zsidók gonoszak. Állandóan ezt hallottuk, s elhittük. Ebből állt a történelemoktatás, ezt kellett megtanulnunk.

Hans Negel, született 1927-ben

Valahányszor kijöttünk az iskolából, már vártak ránk a Hitler-fiúk, keresztülkergettek a városon, és megverték bennünket.

Evelyn Eigermann, született 1929-ben, német zsidó

Azt a versikét, hogy „Termetemre kicsiny vagyok, abban tiszta szívem dobog, benne senki más ne lakjék, csak Jézusomé e hajlék”, a tanárunk úgy költötte át, hogy: „csak Führeremé e hajlék”. Elsősök voltunk.

Otto Pack, született 1932-ben

„Egészséges gyűlöletre nevelték a gyereket...” Nem mindegyik tanár tartotta magát Julius Steicher felhívásához, ennek ellenére mindenütt volt „fajismereti oktatás”

nisztikus városállamok mintájára. A lakosság öt vagy tíz százalékanak, a legjobbaknak kell majd uralkodniuk, a többinek pedig dolgozni és engedelmeskedni kell. Csak így tehetünk szert azokra a legmagasabb rendű értékekre, amelyeket mind önmagunktól, mind a német néptől megkövetelünk.”

Ha Hitler birodalma csak pár évvel tovább fennmarad, a rendszer első neveltjei épp beérték volna a vezetői posztokra – és ezek az emberek kiskoruktól kezdve egyet tanultak: azt, hogy a Führert kell szolgálniuk, az ellenségeit pedig meg kell semmisíteniük. „Legkésőbb egy nemzedék múlva – állította Albert Speer a háború után – a régi vezető réteg helyére egy olyan nemzedék lépett volna, amelyet az Adolf Hitler Iskolákban és a Német Lovagrend egykori váraiban neveltek az új elvek szerint, és amelyet már pártkörökben is túlságosan gátlástalannak és felfuvalkodottnak tartottak.”

Hitler már a *Mein Kampf*-ban megvetette annak a militarista és militáns pedagógiának az alapjait, amelyet a hatalom megragadása után minden oktatási intézményben irányadónak kellett volna tekinteni. „A népi állam egész nevelőmunkájának elsősorban nem a puszta tudás beszélykolására kell irányulnia, hanem makkegészséges testek kinevelésére. Csak másodszorban következhet a szellemi képességek fejlesztése.” Hitler gyermekeinek a sportolással – amely a legjobb „test- és akarat-edzés” – kellett „háborúviselésre is alkalmas jellemvonásokat” kifejlesztetniük. Az iskolák kevés ismeretet közvetítettek, helyette az új ellenségkép (a zsidóság elleni gyűlölet) vagy az erősebb jogának végzetes tévtana szerepelt első helyen a tananyagban. És természetesen a harcedzett felsőbbrendű embert állították példaképül az ifjúság elé, akit sajátosan germán erények jellemeznek: a hűség, a bátorság, a kitartás, az engedelmesség és az áldozatkészség.

A mítoszok és a legendák nagyobb szerephez jutottak, mint a belátás és a tudás. Hitler így akart egy új nemzedéket kinevelni: egy kemény, vad, elszánt és kíméletlen ifjúságot, a „hordavezérek” nemzedékét. Hogy elérje ezt a célját, hatalomra jutása után átírták a tankönyveket, és megváltoztatták a tanterveket, a faji és a náci ideológiai szempontokra helyezve a hangsúlyt. A náci ideológia eluralkodott az osztálytermekben,

„Faji kiválasztás”
– SS-orvosok osztályozzák az elit iskolásokat

Kötelező oltás volt. Fel kellett sorakoznunk tornanadrágban, meztelen felsőtesttel. Jött az orvos. A mellünkbe adta az injekciót. A tű letörött, s benne maradt a mellünkben. Majd jött egy nővérke, aki reszkető kézzel és egy csipesz segítségével kihúzta a tűt – mindegyikünknek szándékosan törték bele...

Klaus Geue, született 1921-ben, egykori Hitler-iskolás

Egy nap SS-orvosok érkeztek az iskolába. A tornateremben asztalokat helyeztek el, s felsorakoztattak bennünket. Megmérték a magasságunkat, a testsúlyunkat és a koponyánk kerületét, s csoportokba osztottak.

Hans-Georg Bartholomäi, született 1924-ben, naumburgi napola

s kiszorította a reformpedagógiát. Ha egy tanár nem értette meg az „idők szavát”, kiadták az útját. Előtérbe került a „testi és ideológiai nevelés”, amelynek a tanárokat is alávetették – az úgynevezett pedagógiai akadémiákon és tanárképző intézetekben. Arra kellett nevelniük tanítványaikat, hogy „ha kitör a háború, bátran harcoljanak, adják bizonyosságát áldozatkészségüknek, hogy majd egyszer felsőbbrendű emberként élhessenek Európában és a világon. Sokat beszéltek az úgynevezett szent haragról is, amelyet mindennel szemben éreznünk kellett volna, ami nem német” (Ludwig Harig, az idsteini tanárképző egykori növendéke).

Azt, hogy mi minősül németnek, a faji származás döntötte el. Aki nem illett bele a zavaros fajelméletbe, az még „társutasnak” sem volt jó. A faji érzés beoltása a gyerekekbe mindekelőtt a tanárok feladata volt. Kellőképp fel is készítették őket erre. Olyan „szakirodalmi művekkel” látták el őket, mint például *A zsidókérdés az oktatásban* című segédkönyv, amelyben félreérthetetlenül megfogalmazták: „A nemzetiszocialista világnézet központi kérdése a faji és a zsidókérdés. E kérdés megoldása biztosítja a nemzetiszocializmus fennmaradását és ezáltal népünk fennmaradását is örök időkre.”

De hogyan értessek meg a gyerekek a „zsidókérdést”? A pamfletben erre is javasoltak megoldást: „Minél természetesebben és mesterkéletlenebbül adjuk elő, annál tartósabb hatást érünk el vele. A természetismereti óra kiválóan alkalmas erre.” Vagyis ezen az órán el kellett magyarázniuk a tanároknak, a fajelméleti tanokhoz híven, hogy „a természetben minden faj a saját fajához húz: egy csapat zergét nem vezethet szarvas, s a seregély csak seregéllyel párizik. A faj a saját fajhoz vonzódik, és ugyanazt a fajt hozza létre. De ha az ember közbeavatkozik, és mesterségesen keresztesz fajokat, fagytyút, korcsot segít a világra, amely a legrosszabb tulajdonságokat egyesíti magában”. Az ilyen és hasonló példákra kellett elvezetniük a „fajtanhoz” és a „zsidókérdéshez”. Abban a hamburgi iskolában, amelybe Rudolf Banuscher járt annak idején, a tanára kiállította az osztály elé, és megkérdezte a diákokat: „Tudjátok, mi az a korcs?” Minden gyerek tudta, mert már tanult róla a biológiaórán, de hallgattak. A tanár egy kis

idő múlva rámutatott Banuscherre: „Ez a korcs. Az anyja zsidó. És ezzel mindent megmondtam.”

Banuscher úgy érezte, rosszat álmodik. Úgy állt az osztály előtt, mint akit leprásnak bélyegeztek. Mit szólnak majd az osztálytársai? Még ma is csodálkozik a viselkedésükön: „Nem szóltak semmit. Szinte egyáltalán nem reagáltak a megbélyegzésekre.” Úgy tűnt, hogy a konzervatív, jobb polgári családok meg tudják védeni gyermekeiket a náci mételetől. A legtöbb gyermek azonban teljesen ki volt szolgáltatva a könyvekből áradó gyűlöletnek. A legkisebbeket sem kímélték, olyan könyveket adtak a kezükbe, mint amilyeneket a nürnbergi gauleiter, Julius Streicher kiadója terjesztett, aki a *Der Stürmer* című uszító lap hasábjain a legközönségesebb antiszemitizmust hirdette. A könyveknek ilyen címük volt: *Mérges gomba* vagy *Ne higgy a rókának a zöld mezőn és a zsidónak, ha esküdjözik*. És ezeket a gyerekek sajátos igényeit kielégítő sátáni fércműveket az egész országban forgalmazták. „Magától értetődő volt számunkra, hogy a zsidó a gonoszság kvintesszenciája. Ezt tanultuk meg, ezt sulykolták belénk” (Hans Negel, Nürnberg). „A zsidók okozzák Németország minden baját. Ezt olvastuk az újságokban, ezt sugallták a karikatúrák is. Az iskola semmit sem tett ez ellen” (Günter Glowka, Magdeburg). „A tanárok mindig a zsidók ellen uszítottak. A fajtánórán pedig azt tanították, hogy a germán faj magasabb rendű, vezetésre teremt” (Gerhard Wilke, Berlin).

Wilke tanárai ezek szerint pontosan követték a nevelésügyi minisztérium előírásait. 1935-ben Bernhard Rust miniszter a következőket írta be a tanárok emlékkönyvébe: „Az európai fajok és különösen a német nép fajtanának tárgyalásakor rá kell mutatni a mai német nép északi jellegű fajkeverékének fölényére más, idegen fajú néptörzsekkel szemben, kivált a zsidósággal szemben. Az idegen népfajokkal való keveredés veszélyeire fel kell hívni a figyelmet, mivel a népek és a kultúrák nem tudnak megfelelni küldetésüknek, csak ha a faj szerinti életfeladatukat teljesítik a történelem folyamán.” Rust számára persze nem volt kétséges, hogy a testnevelésnek különleges szerepet kell játszania: „Az északi faj szép és egészséges teste, valamint acélos akarata az elérendő célunk.”

Az önbizalmat az önhittségig kellett fokozniuk az ökölvívásnak és a hasonló sportoknak. Az iskola a harcra készítette fel a diákokat. Hitler szerint az utánpótlás számára, amely majd megvívja a germánság élethalálharcát, döntő fontosságú az „adott emberanyag faji minősége”. Az államnak az a feladata, hogy „a néptársak közül kiemelje a legkiválóbbakat, és hivatalhoz, méltósághoz juttassa őket. Csak így teremthető meg az új világ. A nevelést (már Hitler 1925-ben kiadott *Mein Kampf*-ja szerint is) „annak kell megkoronázni, hogy a faji öntudatot és érzést ösztönileg s értelmileg az ifjúság szívébe és agyába vésik. Ne hagyja el egyetlen fiú vagy kislány se az iskolát úgy, hogy ne legyen tisztában a vértisztaság szükségességével és lényegével”. Az embertelen pedagógiának ezekre a pilléreire seregnyi elit iskola épült fel, amelyekben megkísérelték valóra váltani Hitler lázalmát a német felsőbbrendű ember kineveléséről: ilyenek voltak a napolák, a nemzetpolitikai nevelőintézetek vagy az Adolf Hitler Iskolák, de a feldafingi NSDAP Birodalmi Iskola is. A háború végére a Hitler-iskolák és a feldafingi iskola mellett harminchét napolát tartottak számon.

Több mint tizenhétezer fiú járt ezekbe az iskolákba. A politikai elit első nemzedéke készen állt rá, hogy megragadja a hatalmat. Az emberanyagot a rezsim a birodalom minden részéből és minden rétegeből válogatta össze, a Wehrmachttól kezdve a közigazgatásig. A legvisszataszítóbb a rendszer csábításainak kiszolgáltatott gyerekek kiválogatása volt. A gyerekek hamar fellelkesülnek, és könnyen irányíthatók. Ezt tudták a nácik is, és profitáltak is belőle, különösen az elit iskolák révén.

Hitler 1940. december 10-én, berlini hadiipari munkások előtt tartott beszédében kijelentette: „Megnyitottuk ezeknek az iskoláknak a kapuit a tehetséges gyerekek, a néptömegek gyerekei előtt. A munkásfiúk, parasztfiúk továbbtanulási költségeit soha nem tudták volna megfizetni a szüleik. Ezekben az iskolákban viszont magas fokú képzésben részesülnek, s idővel kikerülnek az államéletbe. Később belépnek a pártba, és tovább képezhetik magukat a régi várakban létesített oktatási intézményeinkben, hogy egykor majd a legmagasabb tiszt-

„Úgy éreztük, különbek vagyunk a többiek-nél...”
A feldafingi NSDAP Birodalmi Iskola növendékei a Starnbergi-tónál

A legfontosabb természetesen az úgynevezett árjaigazolás volt. Zsidókat nem vettek fel. Szemüvegeseket sem.

Rolf Diercks, született 1915-ben, plöni napola

Mindenekelőtt az árja származást követelték meg. Ez állt az első helyen. És a náciizmus megbízható híveként kellett kikerülnie a növendéknek az intézetből, hogy mindenütt terjeszthesse annak az eszméit.

Peter Zollenkopf, született 1934-ben, putbusi napola

ségeket tölthessék be. Fantasztikus célok lebegnek előttünk. Olyan államról álmodunk, amelynek minden állását a nép legrátermettebb gyermekei fogják betölteni, bármelyik réteghez tartozzanak is. Olyan állam lesz ez, amelyben nem a születés (sic!), csakis a teljesítmény és a tudás számít majd.” Ez volt az egyetlen alkalom, amikor Hitler a kiválasztottjairól beszélt.

Az elit iskolák egyik legelterjedtebb típusát egyenesen Hitler születésnapjára ajándékként hozták létre. 1933. április 20-án egy addig ismeretlen ember úgy rendelkezett, hogy „a három eddigi kadétiskolát Plönben, Köslinben és Potsdamban nemzetpolitikai nevelőintézeti hagyományaik alapján a nemzeti forradalom szellemében át kell alakítani”. Ahol korábban porosz kadétiskolások tanulták a hadművészet fogásait, s a húszas évek során „állami képzőintézetek” néven ifjúsági nevelőintézetek álltak fel, ott most a jövő elitjét kezdték el képezni, azt az ifjúságot, amelynek megalkuvások nélkül kellett volna szolgálnia a Führert, a népet és a náci államot – a modern zsarnokság hatékony vezéreit.

Ezt az embert Bernhard Rustnak hívták, oktatási tanácsos volt, és 1928-tól Dél-Hannover és Braunschweig gauleitere. Hitler uszályába kerülve a porosz kultuszminisztériumban „birodalmi komisszár” lett, és ezeknek a kísérleti iskoláknak a létrehozásával szerette volna kivenni a részét a nemzetiszocialista forradalomból, azzal a hátsó gondolattal, hátha Hindenburg birodalmi elnök kinevezi miniszternek. Rust tudta, hogy az agg tábornagy egykor Wahlstadtban kadétoskodott, s úgy vélte, bizonyára örülne neki, ha megélné még a versailles-i szerződésben betiltott intézmények újjáéledését. És a „potsdami nap”, 1933. március 21-e után, amikor Hitlernek a potsdami helyőrségi templomban sikerült a konzervatív elit kegyeibe férkőznie, Rust elérkezettnek látta az időt, hogy előrukkoljon az elit iskolák tervével. És a hal ráharapott a horogra: Hitler kinevezte porosz tudomány-, művészet- és oktatásügyi miniszternek, s 1933. április 20-án már serényen munkálkodhatott azon, hogy Németországot igazi „népállammá” nevelje át.

Abban a harcban, amelyet Németország spártai mintára

való átalakításáért folytatott, legjobban a napolákra támaszkodhatott. A spártai szellemmel mindenkinek azonosulnia kellett, aki német polgár akart maradni. A napolák növendékei lettek volna a nép politikai vezetői Hitler államában, minden foglalkozási ágban és minden területen, mint ideológiailag tökéletesen felkészített, katonai előképzésben részesített uralkodó réteg. Ezek a főiskolai végzettségű és katonailag kiképzett gyerekek „világbíró” németekké váltak volna. A hadművészetet is magas fokon oktatták a napolákban. A terepsportok alapvetőnek számítottak, és döntő szerepet kaptak a náci új ifjúság kinevelésében. A napolák így már fennállásuk első évében több harci gyakorlatot tarthattak. 1933. október 28-án többek között Ernst Röhmnek, az SA vezérkari főnökének mutatták be a tudásukat kétszázán. Röhmöt olyannyira lenyűgözte a szereplésük, hogy elvállalta a plöni napola védnökségét.

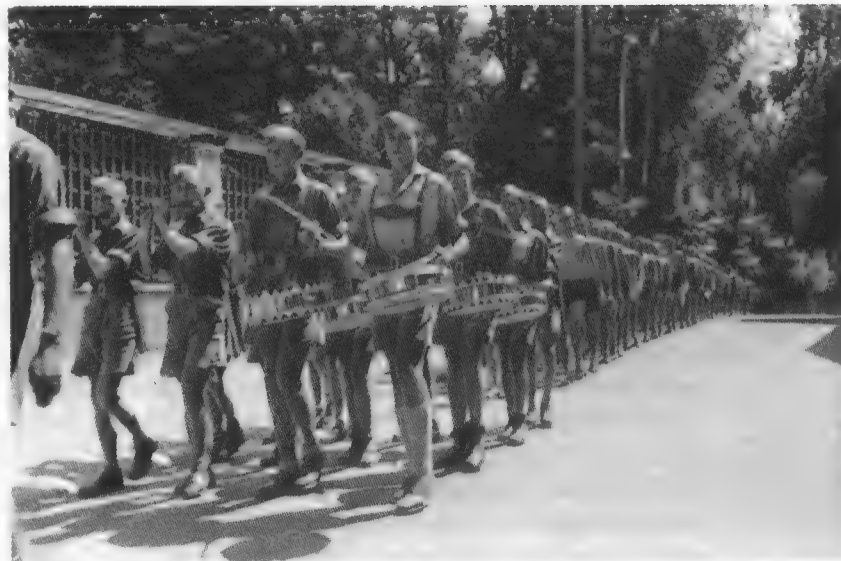
Persze a katonaságot is érdekelní kezdték azok az iskolák, amelyekben katonai fegyelemre szoktatták a gyerekeket. 1934 nyarán a katonapalánták Werner von Blomberg hadügyminiszternek adtak ízelítőt tudásukból. „Amikor a terepgyakorlatok során hetvenkét fiatalember egyenruhástul a Weserbe vetette magát, zárt alakzatban átúsztá, majd a túlparton nyomban, pihenés nélkül különféle gyakorlatokba kezdett – írta egy megfigyelő –, a nézők megéreztek, hogy egy teljesen új szellemiséggel találkozhattak.” Csak az válhat igazi férfivá, dicsérte meg Blomberg a napolák nevelési módszereit, aki gyerekkorában fiúnak is igazi fiú volt.

Hamarosan feltűnt egy másik prominens látogató is a napolákban, akit ugyancsak lenyűgöztek az új nevelési módszerek: Heinrich Himmler. Az SS birodalmi vezetője egy látogatás után megkérte Rustot, hogy hadd foglaljon le három intézetet az SS számára előkészítő iskolaként. De ez a három nem elégítette ki az étvágyát, s rövidesen valamennyi napolát be akarta kebelezní. Folyamatosan növelte befolyását az iskolákra – végül Rustnak már csak formális szerepe maradt. 1936-ban már az SS nevezte ki a napolák felügyelőjét Gruppenführer August Heissmeyer, az SS főhivatal-vezetőjének személyében. A növendékek ruházatát az SS fizette, s 1941-től kezdve a „faji

válogatást” is az SS felügyelte. Végül már semmi sem történhetett a napolákban az SS tudta nélkül. Himmler szinte teljesen rájuk tudott tenyerelni, pedig a napolákban nem az SS utánpótlását nevelték. Mégis sok fiú választotta a fekete egyenruhás karriert: a napolában végzeteket semmiféle erkölcsi törvény nem kötötte, csak a Hitlerhez való hűség. A náci ideológia hitszónokainak, üzenetvivőinek és terjesztőinek kellett lenniük egy személyben; kovásznak, amelynek révén a nép és a diktatúra „népközösséggé” forr össze. „Faragjon jó nemzetiszocialistákat a fiúkból” – bocsátott útjára Rust 1933-ban egy frissen kinevezett napolagazgatót.

Ugyanezt várták el a szintúgy elitképző Adolf Hitler Iskolák igazgatóitól is, amelyeket Robert Ley és Baldur von Schirach alapított 1937-ben. Nem bíztak ugyanis a napolákban, mert nem volt befolyásuk rájuk. Az Adolf Hitler Iskolákat másképp szervezték meg. Ezek már közvetlenül a párt felügyelete alatt állottak, politikai vezetők képzésére szakosodtak, és az eljövendő diktátorok előiskoláinak számítottak. Minden *gaunak* (körzet) meg kellett volna kapnia a maga Adolf Hitler Iskoláját – de ez illúzió maradt, mivel hiányzott a pénz. Akkoriban senki sem elitképzésről beszélt. Aki az elitre gondolt, az „válogatást” mondott, mindig válogatást, egy olyan folyamatot értve rajta, amelyben mindenkinek állandóan meg kellett mérettetnie, kiválasztandó a legtehetségesebbeket. Ley meggyőződéssel állította, hogy az újszülött korát élő „Ezeréves Birodalomban” csak az juthat vezető beosztáshoz, aki a folyamatos válogatásban teljesítménye alapján bizonyítani tud. „Az Adolf Hitler Iskolák a német ifjúság legjavának politikai neveldei. Aki végigjár egy ilyen iskolát, politikailag képzetté és a nemzetiszocializmus tántoríthatatlan harcosává válik. Fanatikusán hisz az eszmében, az egész nép számára a nemzeti-szocialisták példaképévé válik, az ingadozók szilárd vonatkoztatási pontjává, a nép kártevőinek ellenségévé. Ezek az ifjak nem haszonélvezői a mozgalom egy intézményének, hanem reprezentánsai, eszmeiségének hordozói.” Az Adolf Hitler Iskolák a barnaingesek káderképzői voltak, ahol a nagy karrier reményével kecsegtették a növendékeket.

A német ifjúság legjavának mondott ifjak előtt minden párt-

„A Führer neve a mi nevünk, a legjobbjai mi vagyunk. Nem kérde senki, honnan jöttünk, ha legény kell, hát itt vagyunk. Nyúlászvekre nincs szükségünk, nótá mellett léptünk dörög, kivágjuk a díslépést, hitünk, vágyunk, éltünk örök.”

A Hitler-iskolások dala

Az egyén nem számított többé. Csak a közösség, amely egy ütemre, lépést tartva menetelt.

Rolf Diercks, született 1915-ben, plóni napolá

A tanóráktól eltekintve mindent vezényszóra és menetütemre tettünk.

Hardy Krüger, született 1928-ban, sonthofeni Hitler-iskolás

„Már kis katonák voltunk...” Menetgyakorlat egy nemzetpolitikai nevelőintézetben (napolában)

és állami karrier lehetősége nyitva állt. Ám addig – a gauleiteri posztig vagy egy távoli, meghódított keleti terület kormányzói tisztéig – hosszú és rögzös lett volna az út: öt év egy Adolf Hitler Iskolában, katonai szolgálat, munkaszolgálat, majd újabb válogatás után führerjunker minőségben továbbképzés az ősi várak egyikében (az Allgäuban Sonthofen, az Eifelben Vogelsang, Pomerániában pedig Crössinsee volt ilyen vár). A tantervüket már összeállították: az első iskolai évben „az új rend rasszista filozófiája” oktatása Vogelsangban, a második évben „jellemformálás” Crössinseeben, a harmadik évben pedig „közigazgatási és katonai feladatok, valamint diplomáciai ismeretek tanulmányozása” Sonthofenben.

„Tudni szeretnénk – szónokolt Robert Ley 1935-ben, a sonthofeni vár bokrétaünnepén –, hogy vajon megvan-e ezekben a férfiakban a vezetni akarás, az uralkodni akarás. Az NSDAP-nek és vezetőinek akarniuk kell az uralkodást... Uralkodni akarunk, örömrünk telik az uralkodásban, de nem azért, hogy zsarnokokká váljunk, vagy hogy valamiféle szadista ösztönt éljünk ki, hanem mert sziklaszilárdan hiszünk abban, hogy az élet minden területén csak egy ember vezethet, és viselheti a felelősséget. Ezt az egyet illeti meg a hatalom. Ezek a férfiak például lovagolni is ezért tanulnak meg, és nem azért, hogy egy úri divatnak hódoljanak, hanem hogy érezzék, milyen az, amikor egy élőlény teljes egészében a hatalmukban van. Uralkodniuk kell a lovon, de nem a sarkantyúikkal, hanem az akaratukkal.”

A „junkerek” képzését a háború kezdetén leállították. A párt-egyetemet, az úgynevezett NSDAP-főiskolát, amelyet az ősi várakban szervezett képzés befejezése után kellett volna elkezdeni, sem tudták létrehozni az elitképzés fanatikussai. Soha nem nyitották meg.

Csak három, már említett régi várat újítottak fel és vettek használatba: Sonthofent, Vogelsangot és Crössinseet. Először az Adolf Hitler Iskolákat helyezték el bennük. De ez csak kényszermegoldás volt. Ley ugyanis azt tartotta, hogy az Adolf Hitler nevét viselő tanintézetek növendékei csakis az új rezsim által épített „nemzetiszocialista” épületekben tanulhat-

nak, s nem „a múlt épületeiben”. Az ősi várakat tehát átmene-
ti megoldásnak tekintették, amíg el nem készülnek a Hitler-is-
kolások számára a továbbképző intézetek a gaubban (körze-
tekben). Mind a tervek, mind a színhelyek megvoltak már: Kurmark Gauban a Templiner-tó Potsdam mellett, Köln–Aachen Gauban Waldbröl, Koblenz–Trierben a Koblenz melletti Aster-
stein, Thüringiában a weimari Goethe-park, Kelet-Poroszország-
ban a tilsiti várhegy, Frankföldön a Hesselberg, a München-
Felső-Bajorország Gauban Mittenwald, Westmark Gauban a landstuhli Bismarck-magaslat, Mecklenburgban pedig a heili-
gendammi Kísértet-erdő.

Mialatt a párt megpróbálta előteremteni a pénzt a drága presztízsiskolák felépítésére, az Adolf Hitler Iskolák központ-
ja Sonthofen lett. Az ősi falak között mintegy ezerhétszáz is-
kolás zsúfolódott össze tíz iskolából. „Számunkra, lelkesedni
tudó gyerekek számára nagyon fontos volt, hogy a hosszú
évekre tervezett képzés alatt ne mondjunk csődöt, és minden
erőnkkel felkészüljünk arra a napra, amikor a halál rákény-
szeríti a Führert, hogy letegye a kormánypálcát a kezéből,
mert utána a mi feladatunk lesz az Ezeréves Birodalomról
szótt álmát valóra váltani s a következő nemzedékeket is fel-
készíteni erre” (Joachim Baumann).

A leendő kis főhrerek nem szenvedtek önbizalomhiány-
ban: a legjobbak legjobbjainak tartották magukat. Már iskolai
éveik alatt megrészegültek tündökletesnek hitt jövőjüktől,
amelyet – úgy vélték – ők fognak alakítani. „Minden osztály-
társamnak az volt a célja, hogy gauleiter lehessen Szibériá-
ban” (Klaus Geue). Baumann, az osztálytársa hozzáteszi: „Én
azért tudtam, hogy ugyanúgy nem fognak megkérdezni ben-
nünket, hogy hová akarunk menni, mint a jezsuitákat. Én fel-
készültem erre is.” Mivel ugyanarra a lovagrendre esküdtek
fel, valamennyiüket áthatotta az a büszke tudat, hogy ők tes-
tesítik meg a jövőt. „Az az érzés töltött el bennünket, hogy mi
vagyunk a kiválasztottak, mi vagyunk az új nemzedék. Mi
vagyunk azok, akik megújítjuk Európát, és akiket mindenki-
nek követnie kell” (Harald Scholtz).

Önhittségüket napról napra céltudatosan táplálták. „Min-
dig csak építettek bennünket. Ti vagytok a legjobbak, ti vagy-

„A férfiak
formálják a
történelmet,
mi formáljuk
a férfiakat...” Elit
tanulók angolórája

Osztálytársaim is minden bizonnyal teljesen azonosultak ezzel az ideológiával. Olyannyira, hogy más alternatívát egyáltalán nem ismertek, nem ismertünk.

Ludwig Harig, született 1927-ben, idsteini tanítóképző

A tanítást nem vették túlságosan szigorúan, és inkább egyetemi előadásra emlékeztettek az órák. A nevelőket tegeztük. Dolgozatíráskor elhagyták az osztálytermet, bízva benne, hogy nem puskázunk.

Hardy Krüger, született 1928-ban, sonthofeni Hitler-iskolás

Az volt a cél, hogy magabiztos, jó fellépésünk legyen, és tudjunk nyelveket. Emlékszem, amint egy tanárunk egyenesen azt mondta: „Semmik vagytok, amíg nem tudtok tíz arab nyelvjárást, tökéletes kiejtéssel.”

Hans-Günther Zempelin, született 1926-ban, oraniensteini napola

„Elitet akartak minden területre...” Az SA is érdeklődött a „kiválasztott tanulók” iránt

A népi államban az iskolának minél több időt kell fordítania a testnevelésre. Felesleges a fiatalok agyát olyan ballaszttal megterhelni, amelynek a tapasztalat szerint csak egy töredékét raktározzák el.

Adolf Hitler: Mein Kampf

Mindig azt mondtuk: napolák! Adolf Hitler Iskolák! Fityfirittyek hozzánk képest. Úgy éreztük, különbek vagyunk a többi pártiskola növendékeinél.

Otto Schuster, született 1925-ben, az egykori feldafingi NSDAP Birodalmi Iskola

tok a nemzet reménysége!” (Heinz Giebeler, sonthofeni Adolf Hitler Iskola) Már az iskolák épületeinek hatalmas méretével is kiválasztottságuk érzését akarták erősíteni. Olyan pompás kastélyokban, mint a bensbergi vagy az oraniensteini, kaptak helyet a napolák. A sonthofeni vár különösen az újonnan érkezettekre hatott lenyűgözően. Az Allgäuban található, nyugalmas üdülőhely fölé magasodó látványos palota inkább emlékeztetett egy túlméretezett román stílusú erődtemplomra, mint iskolára. Amikor a Hitler-iskolás Grundmann először megpillantotta, „félelmetesnek és nyomasztónak” látta. „Másnap reggelre azonban már úgy éreztem: ez a legszebb üdülő-paradicsom!” A többi épület, még az úgynevezett szép udvar is, gondosan ápolt gypszöngyegével inkább nyaralóhelynek, kényelmes szállodának tűnt – kívülről. „Úgy éreztem magam első nap, mint egy herceg” (Joachim Baumann).

A kiválasztottakat a büszkeség érzése töltötte el. Különösen a Starnbergi-tó partján lévő feldafingi NSDAP Birodalmi Iskolában, amely érzelmileg minden más náci iskolánál erősebben magához láncolta növendégeit. Még ma, ötven évvel az utolsó óra után is áradoznak róla az egykori kiválasztottak. Ellátottságuk, felszereltségük tekintetében a birodalom egyetlen más iskolája sem vehette fel velük a versenyt. „Aki csábítani akar, annak csábító kínálatot is kell nyújtania” – ez a mondat mindennél jobban illett erre a tanodára. Növendégei például Németország egyik legszebb pályáján tanulhattak golfozni, s az új olimpiai jollékkal vitorlázhattak a Starnbergi-tavon. A motorsport kedvelőinek huszonöt jármű állt rendelkezésére. Már szálláskörülményeik is szinte fejedelmiek voltak: negyven nagypolgári villában laktak. (Sok közülük zsidó polgároké volt korábban.) Az ifjabbik Martin Bormann, a Harmadik Birodalom egyik legbefolyásosabb nagykutyájának fia, egykori feldafingi növendék olyan villákról tesz említést, amelyeket tulajdonosaik 1933. április elseje után „vagy eladtak, mert nem látták biztosnak a jövőjüket, vagy el se adtak, csak otthagyták és elmenekültek”.

A jövő vezetői semmiben nem szenvedhettek hiányt. Nem sajnálta a pénzt képzésükre a rezsim. Ha valamelyikük, tegyük fel, eltörte a sílécét, azonnal újat kapott. A sportoktatás-

ban benne foglaltatott a vitorlázás, a vívás, a lovaglás, az evezés és a vitorlázórepülés, de a felsőbb osztályokba járók autót és motorkerékpárt is vezethettek, s megszerezhették a jogosítványt az iskolában. Egyenruha erősítette bennük azt a tudatot, hogy egy véd- és dacsövetséghez tartoznak. „Minden arra mutatott, hogy különleges emberek vagyunk. Sok utazás és harci gyakorlat szerepelt a programunkban. Eljutottunk az Alpokba, a tengerpartra. Síelhettünk, vitorlázórepülhettünk. Ezek rendkívüli élményt jelentettek egy akkori fiatalnak. Magas rangú látogatóink voltak: Heinrich Himmler, az SS birodalmi vezetője, vagy Bernhard Rust, a birodalmi nevelésügyi miniszter. Törődtek velünk, amit természetesen észrevettünk” (Hans-Georg Bartholomäi, naumburgi napola).

A nevelőknek nagy erőfeszítésükbe került, hogy valamilyen képpen kordában tartsák a szerénységre intsek a fiúkat. Öntudatosak lehettek, de önteltek nem a kiválasztottak. Ám azok a gyerekek, akik tizenkét évesen, különféle kiváltságokat élvezve, egy ősi várban vagy kastélyban nevelkedhettek, nem egykönnyen maradtak meg a földön. Teli torokból nevettek – emlékszik vissza Joachim Baumann –, amikor egyik osztálytársuk hangosan is kimondta, amit titokban valamennyien gondoltak: „Ha a nordikus fajta a legjobb rassz, ha a német nép a legjobb a nordikus rasszok között, és ha mi a legjobbak vagyunk a németek között, akkor mi vagyunk az egész világon a legeslegjobbak!”

[FAZI PATOGEN IDEOLOGIAI STEREOTIPIA]

Az az örökség, hogy mindenféle zavaros faji ismérvek alapján sorolták be önmagukat, nem egy növendéken már az első órán teljesen elhatalmasodott. Sőt! Már a felvételi vizsgán. A jövő kiskirályainak klubjába csak az juthatott be, aki megfelelt a legfontosabb ismérvek: az árja származásnak. Minden elit iskolásnak bizonyítania kellett „fajtisztaságát” és családjának „örökletes egészségét”, ha azt akarta, hogy egyáltalán szóba álljanak vele. „Volt akkoriban nekem egy nagy gondom – réved vissza a múltba Theo Sommer, a *Zeit* korábbi kiadója, aki mindenáron Hitler-iskolás szeretett volna lenni. – Valamikor a 19. században a városunkban elégett pár egyházi anyakönyv, így hiányos volt a családfám. Valósággal

sokkolt, hogy nem akarják első szóra elfogadni a származáso-mat.” Mit volt mit tenni, Theo Sommer minden szögből le-fényképezte magát, s a képeket elküldték Berlinbe, hogy a fajspecialisták megvizsgálják. „Több hónap múlva érkezett meg a válaszuk, hogy árja vagyok, s ez a megváltást jelentette számomra.”

Joachim Baumann-nak nem voltak ilyen gondjai. 1937 elején betegen feküdt otthon, amikor az anyja egy újságot lo-bogatva bement hozzá: „Hallgasd csak meg, kisfiam, mi áll ebben! A Führer valami új iskolát alapít, s te minden feltétel-nek megfelelnél: nemzetiszocialisták a szüleid, jól tanulsz, a Hitlerjugendben is megállod a helyed, kis zászlótartóm. És tandíjat sem kell fizetned. Na, mit szólsz?”

Baumann apja eleinte egyáltalán nem volt elragadtatva az ötlettől, hogy „valami kadétiskolába vagy hasonlóba” küldje a fiát. De az anya azt szerette volna, ha a fia sokra viszi, ha nem csak a népiskolát járja ki, s utána szakmát tanul, ha a legjobb érvényesülési lehetőségek nyílnak meg előtte. „Sem-mibe sem kerül, s micsoda tisztesség” – győzködte a férjét, aki végül, Baumann szerint az utóbbi érv hatására, beadta a derekát. De maga Baumann is mindenképp Adolf Hitler Isko-lába akart járni, amelynek névadóját – ahogy ezt a sonthofeni várban csakhamar megtudta – Krisztusként tisztelik.

Baumann minden ismérvnek megfelelt. Családfája maku-látlan volt, szülei politikailag megbízhatónak számítottak, és mivel a Jungvolkban és a HJ-ben is kitüntette magát, a helyi pártvezetőség javasolta – ez volt az egyetlen módja az Adolf Hitler Iskolába való felvételnek. Magától senki sem jelent-kezhett, a Hitler-iskolások „elhivatottak” voltak – a párt ve-zetői által elhivatottak. Először egy „válogatótáborban” kel-lett fennmaradniuk a rostán. Baumann a HJ-Bannes 152 nevű táborban, a stuhmi Marienburgban állta ki a próbát. Hatvan fiúból csak tíz jutott tovább a területi válogatótáborba, Marien-werderbe. Köztük Baumann, aki simán vette az újabb aka-dályt. Itt a vezetői tulajdonságait és az „uralkodási ösztönét, jellemerejét, keménységét, tisztességét” vizsgálták. Két héten át hadijátékok, szertorna, éjszakai riadó, bátorságpróbák kö-vették egymást a táborban, de számolás, olvasás és fogalma-

Megnyitottuk ezeknek az iskoláknak a kapuit a tehetséges gyerekek, a néptömeg gyermekei előtt. A munkásfiúk, parasztfiúk továbbtanulási költségeit soha nem tudták volna megfizetni a szüleik. Ezekben az is-kolákban viszont magas fokú képzésben részesülnek, s idővel kikerül-nek az államéletbe. Később belépnek a pártba, és tovább képezhetik magukat a régi várakban létesített oktatási intézményeinkben, hogy egykor majd a legmagasabb tisztségeket tölthessék be.

Adolf Hitler, 1940

Tudtuk, hogy Ley a sonthofeni várban lévő lakásán nagy ivászatokat rendez. Rossz volt a híre, és ezt még a növendékek is szóvá tették neki.

Harald Grundmann, született 1927-ben, egykori Hitler-iskolás

„Úgy érez-tem magam, mint egy herceg...”
A patinás sonthofeni vár architek-túrája sok újoncot lenyűgözött

zás is volt a feladatok között. A bokszingben azt figyelték, „ki az, aki támad, ki a rámenős”, ahogy azt Baldur von Schirach megkövetelte. „A legjobb az éjszakai hadijáték volt – jegyezte fel egy Hitler-iskolás a válogatásról. – Egy erdőben rohamoztuk az ellenség elsáncolt állásait. Nagyon kellett ügyelnünk, nehogy hátba támadjanak bennünket. Verekednünk is kellett. Partizánvadászatot is rendeztünk.”

A hadijátékok és a sportteljesítmények ugyanolyan súllyal estek latba, mint a tanulmányi eredmények. Sőt a testi erőki-fejtést talán még többre is értékelték, mint az írás-olvasást. „Azt kellett bebizonyítanunk, hogy ki tudunk tartani a hadijátékokon meg a hátizsákos meneteléseken. Egész idő alatt szellemileg sohasem erőltettek túl, de testileg gyakran” (Harald Grundmann).

Mind e mögött módszertani megfontolások rejlettek. Hitler azt hirdette: „Aki élni akar, annak helyt kell állnia, aki pedig nem tud helytállni, az nem is érdemi meg az életet, az elpusztul. A Föld nem a gyáva népeknek való, nem is a tunyáknak és nem a gyengéknek, hanem azoknak, akik megszerzik maguknak. A Föld vándorserleg: mindig azok a népek nyerik el, amelyek megérdemlik, amelyek elég erősnek bizonyulnak a létért folytatott küzdelemben, hogy megvevessék létezésük alapjait.” A Hitler-iskolásoktól igencsak elvárták, hogy megfeleljenek és majdan érvényt szerezzenek e követelményeknek – a Führer szellemi örökségének. Joachim Baumann-nak is ezért kellett „rámenősségét” bizonyítania.

Bemászott a ringbe. Amikor megpillantotta ellenfelét, rögtön tudta, nem a győzelemért, hanem a túlélésért fog küzdeni. A másik magasabb volt, súlyosabb és erősebb nála. A három menetnek mintha sohasem akart volna vége lenni. Záporoztak az ütések. Erich Koch, Kelet-Poroszország gauleitere lépett a terembe, s félbeszakították a mérkőzést. Egy HJ-vezető jelentett neki. Utána folytatódott a párviadal. Baumannra tovább zuhogtak az ökölcsapások. Biztosra vette, hogy a harmadik menetben kiütik. Lehúzta a bal kesztyűjét. Az egész hüvelykujja merő vér volt, de nem a küzdelem során sérült meg. Három héttel korábban repülőgépmodeellt épített, és véletlenül hozzáért a körfűrészhez. Akkor szerzett sebe szakadt most fel.

Koch észrevette, és bizonyára azt gondolta, hogy egy különösen bátor és fájdalomtűrő gyerekpéldány áll előtte. Nyomban utasította adjutánsát. „Ezt! Az, aki ilyen sérülést mukkanás nélkül elvisel, az számunkra az igazi.” És Joachim Baumann máris Hitler-iskolás lett. Úgy érezte, mintha lovaggá ütötték volna.

Már önmagában az a tudat, hogy helytállt a válogatáson, azzal az örömteli érzéssel töltötte el, hogy tett valamit, hogy jobb, mint a vele egykorúak, hogy az elithez tartozik. „Iszonyú büszke voltam, hogy felvettek. Volt miről mesélnem az osztályban! Örültem annak is, ahogy a szüleim örültek, és boldogabb már nem is lehettem volna” (Heinz Giebeler). A növendékeken eluralkodott a fölény érzete. És voltak olyan dalok, amelyek még fokozták is ezt: „Büszkén viseljük a Führer nevét, mi akarunk a legjobbak lenni. Nem kérdi senki, honnan jöttünk, nálunk csak maga az ember számít. Nem viszünk félembert magunkkal, dalolunk és menetelünk, menetelünk csak, egyforma lépésben.”

Az ősi várban eltöltött minden héttel kézzelfoghatóbbá vált a jövő Joachim Baumann számára. „Nekünk kellett volna Németország jövődó politikai vezetőinek lenni. Nekünk kellett volna az egész népnek példát adni, az egész népet nevelni – és a lelkükre beszélni, segíteni azoknak, akik csak félszívvel követtek minket.” Elvileg szabadon választhatták meg majdani élethivatásukat, de Baumann tudta, hogy mit vár tőle mint Hitler-iskolástól a párt. Sok bajtársa tiszt akart lenni, Baumann azonban politikai vezetőnek készült. Ma már csak csodálkozni tud ezen.

Ilyen karierről akkoriban sok fiú álmodozott, ám talán még több szülő. A napolákba a harmadik-negyedik általános iskolai év végén közvetlenül is lehetett jelentkezni felvételre. Ezekben volt tandíj: 10–120 birodalmi márka, az anyagi helyzettől függően. A többi elit intézetben nem kellett fizetni.

Baumann esete elég egyedinek számított. Nagyjából azok a gyerekek kerültek be a napolákba, akikre a tanítók felfigyelték a népiskolában. A válogatási ismérvek meglehetősen szigorúak voltak. „A gyengébb gyerekek, akiknek valami

testi vagy örökletes hibájuk, például szem- vagy szívhibájuk volt, szóba sem jöhettek, még ha faji szempontból kifogástalan-nak minősültek is. Nagyon sajnáltuk őket, de a humanitárius érzéseket figyelmen kívül kellett hagynunk. A köz érdeke, az egészségesek érdeke semmiféle formában nem engedte meg, hogy tekintettel legyünk a betegekre vagy gyengékre” (Fritz Kloppe nevelőtánár, Potsdam). Elég volt a szemüvegviselés ahhoz, hogy az illetőt eltanácsolják egy napolából. Még a jó kapcsolatok sem segítettek mindig. Nem egy náci potentát sarjától váltak meg a napolák egészségügyi okokból. Bensbergből például Robert Leynek, a Német Munkafront vezetőjének az unokaöccsét, valamint a helyi HJ területi vezetőjének csemetéjét tanácsolták el „testi és szellemi hiányosságok miatt”.

A szerencsések viszont, akik kiválóan sportoltak, akik kiállták az elengedhetetlen bátorságpróbát és a nyolc próbanapot, jungmannok (fiatalember) lettek a „nemzetiszocialista közösségi nevelés egy anyaintézetében”, hogy Rust nevelésügyi miniszter pontos meghatározását idézzük. Az újoncok tízéves korukban kezdték meg tanulmányaikat az elit iskolákban. Kiszakítva környezetükből, távol a szülőtől és a barátoktól, teljesen ki voltak szolgáltatva az intézetnek, amely korlátlan hatalmat akart gyakorolni fölöttük. A rendszer könnyű zsákmányra tett szert személyükben. Új családjuk az intézet lett. A bensbergi napola felvételi követelményei szerint „a nemzetpolitikai nevelőintézetekben a jungmannok kilenc éven át minden pillanatban szolgálatban vannak, egyenruhában. Csak olyan fiúkat veszünk fel, akiket annyira eltölt a nemzetiszocializmus szelleme, hogy hajlandók érte lemondani a gyerekes gondolkodásról és a diákcsínyekről, és egészen új életet kezdenek”.

Ez az új élet majdnem olyan volt, mint a kaszányákban. „Válódni katonai közösségbe kerültem át a szülői házból – emlékszik vissza Hans-Georg Bartholomäi az első napokra, amelyeket a naumburgi napolában töltött –, sok újoncot ez sokként ért. Minden idegen volt, a hangvétel pedig nyers. A szekrényt rekesznek hívták, az osztályt szakasznak. Az új ruha egyenruha volt. Szüleinket csak a szünidőben láthattuk, csak akkor

mehettünk haza. Az első pillanattól a parancsszó és az egyszerű lépés dominált. Agyunkba kellett vésni: te semmi vagy, a néped minden.”

„Az egyén nem számított többé, csak a közösség, amely egy ütemre, lépést tartva menetelt” (Rolf Diercks, plöni napola). Szigorú napirend volt, amelyet véletlen események nem boríthattak fel. „Kora reggeltől estig meneteltünk. Ébresztő után le az udvarra gyülekezésre, aztán reggeli torna. Reggeli után vissza a szobákba, majd ismét gyülekező, végül elmasírozunk az órákra” (Hans-Georg Bartholomäi). Minden reggel ágyvizitet tartottak. És jaj volt annak, aki bevizelt! Utána a fürdőben ellenőrizték, hogy tisztára mosták-e a növendékek a nyakukat és a fülüket. Aki szemet szűrt valamivel, az büntetéssel számolhatott: éjszakai felzavarásokkal, büntetőgyakorlatokkal. „Először is engedelmeskedni kellett megtanulnunk. Ennek oka világos volt: csak az tud parancsolni, aki engedelmeskedni is tud” (Uwe Lamprecht, plöni napola).

Erre szolgáltak a szobavizitek, a ruhavizitek, a teljesfel-szerelés-vizitek, a vigyázzállás, a zászlós felvonulások és minden délben az új jelszó, amelyhez az egész közösségnek igazodnia kellett: „A haláltól azok félnek a legkevésbé, akiknek a legtöbbet ér az élete.” Vagy: „Aki élni akar, az harcoljon, aki pedig nem akar harcolni ebben a küzdelmes világban, az nem érdemli meg az életet.” Ezekhez a „zászlós jelszavakhoz” még Goethe gondolataiból is merítettek: „Legyetek végre bátrak, engedjétek, hogy felemeljenek benneteket, sőt hogy tanítsanak és valami nagy iránt lángra lobbantsanak és felbátorítsanak benneteket.” Megperdültek a dobok. A tanulók vigyázzban álltak, időről időre felharsant a lúdbőrdöntető korál: „Szent hazánk, veszélyben vagy, de mielőtt az idegenek elragadják koronádat, mi esünk el fej fej után.”

„Hamarosan mindenkibe mélyen bevésődött: aki fittyet hány a szabályokra és a törvényekre, netán szándékosan megszegi őket, az kitaszítottá válik, annak minden következményével együtt. Az ember került minden feltűnést, nehogy megbüntessék. Másrészt volt egy afféle »csípési rend« is. Ha valaki gyakran »keltett feltűnést«, azt tökfilkónak, fajankónak, anyám-

„Elsőrangú-
an öltöztet-
tek bennün-
ket...” Akár-
csak a kato-
naságnál, itt
is fontosnak
tartották,
hogy rend-
legyen a
szekrényben

A jelmezbál volt a legkedveltebb szórakozás. Egy szakaszvezetőnk különösen szerette... Például olyan parancsot adott, hogy a legrövidebb időn belül ilyen és ilyen öltözékben sorakozó! Majd öltözköcsere: sportöltöny vagy kimenő – a továbbiakban hol ez, hol az. Mikor aztán – és ez volt az igazi kitolás – már mindent összevissza hánytunk a szekrényünkben, akkor jött a szekrényvizit.

Peter Zollenkopf, született 1934-ben, putbusi napola

Ha a szolgálatban valaki nem százszázalékosan teljesített, annál valami nem stimmelt, és rossz pontot szerzett.

Gerd-Ekkehard Lorenz, született 1930-ban, potsdami napola

„Ügyszólván
aludnunk is
egy ütemre
kellett...”
Beágyazás
egy interná-
tusban

Kemény, tekintélyelvű, teljesen antidemokratikus nevelésben részesültünk. Ma már nemigen képzelhető el ilyen.

Hans-Georg Bartholomäi, született 1924-ben, naumburgi napola

Abból, amire annak idején neveltek minket, minden bizonynyal profitált a demokrácia. Nem volt elvesztegetett idő.

Ernst Esser, született 1926-ban, feldafingi NSDAP Birodalmi Iskola

asszony katonájának neveztük. A feltűnést keltők nevét mindig felsorolták a zászlófelvonásnál, étkezés előtt” (Gerd-Ekkehhard Lorenz). Aki nem parírozott, azt pellengérré állították. Aki nem volt „bajtárs”, annak nem sok nevetnivalója maradt. Arra „bünti” várt. „Ez azt jelentette, hogy a szakasz egy ideig levegőnek nézte, nem tárgyalt vele. Többnyire már ez is épp elégnek bizonyult. De büntethették keményebben is: éjszaka megpokrócozták az ágyában, és bekenték a hátsó felét cipőkrémmel” (Peter Zollenkopf, rügeni napola). Ha még ebből sem okult, eltángálták: „szakaszklópfolásnak” vagy „kopácsstrófának” nevezték ezt. „A nevelés nagy adag testi és lelki tűrőképességet kívánt meg, amely hiányzott jó néhány rendes, de érzékenyebb fiúból. Az érzékenyekkel és az individualistákkal szemben gyakran nem voltunk elnézőek. Aki eltért a normától, azt kiközösítettük” (Harry Bölte, ilfeldti napola).

„Ebben az iskolában a nemzetiszocialista tartás mintha a legfelsőbb alaptörvény lenne. A leghatározottabban elutasítanak mindent, ami a nemzetiszocializmus ellen szól” (részlet egy újságcikkből a plöni napoláról).

Azt, hogy milyen erők szabják meg a rendet a közösségen belül, nemcsak a nevelők döntötték el, hanem azok a növendékek is, akik a „neveljétek egymást” mozgalom jegyében felváltva gyakorolták a parancsnoklási jogot. A napolákban minden szakaszt egy-egy jungmann vezetett, aki ilyen módon bizonyíthatta vezetői rátermettségét. Az Adolf Hitler Iskolákban már a tizenkét éves pimpfek szolgálatot teljesítettek, és felelősséget viseltek a napirend megtartásáért, az ébresztésért, az órákon és az étkezéseken való pontos megjelenésért, a beágyazásért és a körmök tisztaságáért. „Így tanulja meg a parancsolást, és erősödik meg az önbizalma, ami szükséges ahhoz, hogy érvényesíthesse akarát másokkal szemben – nyilatkozta egy lelkes náci nevelő a sajtóban. – A következő héten egy másik pimpf váltja fel: ekkor újra az engedelmességet gyakorolja. Mindenki vezet, és mindenki engedelmeskedik. Ily módon válnak lassan csapattá az újonnan felvett pimpfek.” Heinz Giebelernak kevésbé kellemes emlékei vannak a „neveljétek egymást” mozgalomról: „Az eredménye voltaképpen az lett,

hogy az ököljog lépett érvénybe a fiúk között. Persze ettől a kicsik és a gyengébbek szenvedték a legtöbbet.” A két-három évvel idősebb szakaszparancsnokok gyakorlatilag teljhatalomra tettek szert. Teljesen ellenőrzésük alatt tartották a növendékeket, döntőbíróként léptek fel vitáikban, büntettek, s testi fenytést is alkalmazhattak. Megvolt minden eszközük ahhoz, hogy kis bajtársaik életét pokollá tegyék. „Kemény, tekintélyelvű és tökéletesen demokráciaellenes nevelésben részesültünk” – állapítja meg Hans-Georg Bartholomäi.

Csakugyan nyers és kíméletlen volt a „közösségi nevelés” Hitler internátusaiban. Az újonnan érkezetteket a nevelők és az idősebb növendékek először is besorolták a hierarchiába – ha másképp nem ment, veréssel. Az első hónapokat minden diák a „csípési rend” legvégén töltötte – sokuk ezt az időszakot viselte el legnehezebben. Mihelyt azonban ismét újabbak érkeztek, akkor már – egy visszaemlékező szerint – „nem az utolsó kapcarongynak, hanem az utolsó előttinek érezhették magukat”. Mindenkinek előre kellett küzdenie magát. Azt mondták: csak a gyenge adja fel. Ezzel az önérvényesítési, bizonyítási kényszerrel nem egy volt növendék alapozta meg a karrierjét a háború után. Hosszú azoknak a listája, akik barnainges elit iskolai éveik után az élvonalba küzdöttek fel magukat a demokráciában: Alfred Herrhausen bankár (Feldafing), Mainhardt Nayhauss, a *Bild* magazin rovatvezetője (spandau napola), Hardy Krüger színész (Hitler-iskolás), Werner Lambert, Honecker kiszemelt utódja (Hitler-iskolás), Rüdiger von Wechmar, Willy Brandt kancellár szóvivője és nagykövete (spandau napola), Harald Ofner osztrák igazságügyi miniszter (traiskircheni napola), Hellmuth Karasek publicista (annabergi napola), Horst Janssen rajzoló és grafikus (hase-lünnei napola), Theo Sommer, a *Die Zeit* korábbi kiadója, aki szintén Hitler-iskolás volt. Ők valamennyien megtanulták, hogy kell keménynek lenni – önmagukkal, és ha kellett, saját bajtársaikkal szemben is.

„Egyszer egy gyengébb fizikumú fiú kisebb vétséget követett el, elcsent valamit. Nekünk meg megparancsolták, hogy

büntetésül tángáljuk el. Nem mondhattunk ellent, s megvertük. Még ma is látom azokat a vörös csíkokat, amelyeket a nadrágszíjunk hagyott a hátán” (Heinz Giebeler).

Büntették a kiválasztottakat maguk a nevelők is, akik főképp a HJ, az SA vagy az SS tagjai voltak, s tulajdonképpen az intézetek igazi urai. Ugyanolyan egyenruhát viseltek, mint a fiúk. Harry Bölte, az ilfeldti napola egykori növendéke szerint „azt akarták ezzel kifejezésre juttatni, hogy a napolákban nincs tanár, és nincs diák, csak idősebb és fiatalabb bajtársak vannak”. A potsdami napola intézményvezetője 1940-ben a következő irányelvet adta ki: „A nevelők és a jungmannok szorosán összetartó bajtársi közösséget alkotnak, amelyet áthat a nevelés és a rend szelleme, s amelyben a tekintélyelv alapján oldják meg a kiszabott feladatokat.”

A nevelők legtöbbje harmincadik évét sem töltötte be, s mindenütt találkozni lehetett velük. A közös hálótéremben aludtak, ők tartották az órákat, és ellenőrizték a házi feladatok elkészítését, parancsnokoltak a harci gyakorlatokon, a táborokban, reggel, délben és este együtt voltak a fiúkkal. „A nevelői testület – adta utasításba August Heissmeyer SS-Gruppenführer, aki 1936-tól kezdve felügyelte a napolákat – legyen fanatikus és önzetlen az ügy szolgálatában. A napolákban csak értékes személyiségek dolgozzanak, akik mind jellemük, mind testi és szellemi fejlettségük révén kiemelkednek a többiek közül.”

Volt ilyen nevelő bőséggel. Az egykori elit iskolások némelyiküket még ma is bajtársi szeretettel emlegetik. „Tanárainkat jó átlagosnak mondanám – vélekedik Hans-Günther Zempelin, aki az oraniensteini napolában tanult –, néhányan igen jók voltak szakmailag. Pedagógiai vénája mindegyiknek erős volt, és többségükben hatást gyakoroltak a diákokra. Egyértelműen nemzetiszocialisták voltak, páran csak úsztak az árral, sokan meggyőződéses idealisták. De fanatikus nemigen akadt közöttük.” Az olyan másodlagos értékekre azonban, mint a jólneveltség, a rend, a fegyelem, valamennyien nagy súlyt fektettek. És persze minden intézetben voltak olyan idomárok, akiktől rettegték a diákok, mert hatalmukat eszement fegyelmezésre, csuklóztatásra használták fel. Úgy érezték, hogy

A nevelőink, akik a HJ-ből kerültek ki, jó cimborák voltak, és a legjobbat akarták, de a tudásuk hézagos volt. Szellemi téren tehát a sor végén kullogtunk.

Harald Grundmann, született 1927-ben, egykori Hitler-iskolás

„Az ifjúságot az ifjúságnak kell vezetnie.” Ez a jelmondat a mi esetünkben azt jelentette, hogy jungmann-führerek, vagyis szobaparancsnokok, és jungmann-zuführerek alá tartoztunk. Nem kis hatalmat adtak a kezükbe, és ezt keményen éreztették is velünk. Pofonokat osztogattak, és ott babráltak ki velünk, ahol tudtak. A nevelők sem maradtak el mögöttük. Végül is nem közönséges iskolába jártunk

Hans-Georg Bartholomäi, született 1924-ben, naumburgi napola

„Adnunk kellett a jó modorra...”
Hitler elítjé-
től példás
külsőt és vi-
selkedést
vártak el

a „Dicsértessék, ami acélossá tesz” jelszó szabad kezet ad nekik a gátlástalan brutalitásra. A legkülönbébb módszereket eszelték ki, hogy a jövő urait ne csak megfegyveljék, hanem meg is alázzák, hogy megmutassák nekik, mennyire tehetetlenek, hogy megtörjék őket, és hogy romjaikból olyan embert építsenek fel a saját kedvükre, aki a legostobább parancsot is gondolkodás nélkül teljesíti.

A napolák és az Adolf Hitler Iskolák nevelőinek kedvelt fegyvelmezési módszere a „jelmezbálnak” nevezett szórakozás volt. Talán már a névből is sejthető, miféle alávaló időtöltést jelentett ez. A diákoknak a lehető legrövidebb időn belül a legkülönbébb egyenruhákba vagy ezek önkényes kombinációiba kellett bújniuk. „Egyszerű gyakorlatokkal kezdődött – írja Hans Müncheberg (potsdami napola) *Dicsértessék, ami acélossá tesz* című, tényeken alapuló, önéletrajzi regényében. – Öt percen belül kimenőruhában, köpenyben, sapkával! Négy perc alatt zsávolynban, hátizsákkal! Három perc alatt melegítőben!”

Aztán jöttek a mókásabb változatok: „Négy percen belül sínadrágban, nyári ingben, tornacipőben! Három perc alatt téli ingben, rövidnadrágban, bakancsban! Négy perc alatt zsávolyzubbonyban, fürdőnadrágban, félcipőben, sátrat a vállra akasztva, fogkefe a bal kézben!”

A szoba ajtajában stopperrel a kezében egy nevelő mérte az időt, és mindig jelentette, mennyi idő telt már el. Aki nem tudott lépést tartani, azt feljegyezték, mert „feltűnést keltett”. Amikor Müncheberg szakaszában mindenki „feltűnést keltett”, a nevelő megvonta a kimenőjüket, s szekrényvizitét tartott. Természetesen ezzel újabb büntetésre talált okot, hiszen egy-egy „jelmezbál” után minden szekrény maga volt a káosz. Ugrott a szabadidő is. Helyette ruhatisztítás és -foltozás, cipőpucolás, végezetül pedig a mosószoja ellenőrzése következett.

A másnap rögvest szobavizittel kezdődött. Erkenbrecher nevelő mindenütt alaposan szétnézett, így mindenütt talált valami kifogásolnivalót, és szinte két kézzel osztogatta a további büntetéseket. „Hát még mindig nem tértetek észre? – üvöltötte. – Na jó, akkor végigcsináljuk. Evés után téli ruha-ellenőrzés – mindenkinek!” „Egy forró nyári nap történt ez, 1940-ben – gombolyítja tovább a fonalat Hans Müncheberg. – Minden

tankönyvünket be kellett raknunk a hátizsákba, hogy utána teljes menetszerelésben felsorakozzunk. Erkenbrecher menetlépést vezényelt, pontos oldaltávolság-tartást, aztán: nóta!”

De még mindig nem volt elégedett. „Ez a nóta úgy szól, mint a varjúkárogás. Nyavalyás disznócsürhe, futólépés!” A kisebbek, köztük Hans Müncheberg is, dugig tömött hátizsájukat cipelve nem tudtak lépést tartani. „Látom, az urak nagyon ráérnek” – gúnyolódott a nevelő, s szaggatott hangon újabb parancsszavakat vakkantott. „Sapkát le! Fülvédőt le! Sapkát fel! Hátizsákot le! Hátizsákot mellő tartásban kitart! Térdhajlítás! Ugrál! Ugrál! Ugrál!”

Müncheberg már teljesen kimerült, megbotlott, elesett. „Nem mondtam, hogy lefekhet! Felkel és tovább!”

Müncheberg ereje végére ért. „Tartsd magad, te mosogatórongy! Nyomás! Zsákot kitartva!”

Müncheberg iparkodott megtartani a könyvekkel telítömött zsákot. Nem ment. „Alig kaptam levegőt. A hőség úgy borult fölém, mint egy nagy harang.”

Erkenbrecher nem engedett. „Mi az? Megtagadod a parancsot?”

Müncheberg oldalra támo lyogott.

Erkenbrecher üvöltött: „Az ilyen anyámasszony katonái tönkreteszik az egész szakasz munkáját! Takarodj!”

Müncheberg előrebukott a naptól izzó salakon.

Ilyen esetekről talán minden egykori elit iskolás beszámolhatna, a csuklóztatásról és a vakfegyelemről, az olyan nevelőkről, akik minden bajukat-bűjüket rajtuk vezették le – veréssel. Hans Günther Zempelin (orániensteini napola) is emlékszik ilyen esetre: „Egyszer egy nevelőnk készakarva nagyon halkan fújta a sípját. Az első sípszóra fel kellett rohannunk egy kis magaslatra, és ott megállni. A másodikra pedig visszazaladni. Tízszer eljátszatta ezt velünk. Ha kiabál, feleolyan rossz lett volna az egész. De aljas módon olyan halkan sípolt, amennyire csak tudott, hogy szinte szó szerint hegyezniünk kellett a fülünket, hogy halljunk is valamit. Nagyon megalázó volt az egész.” A csuklóztatás azonban össze is kovácsolta a fiúkat, dacot váltott ki belőlük, s néha szövetségre léptek kínzóik ellen. Ilyenkor még erősebbé vált bennük a véd- és dacszövet-

séghez tartozás érzése. „Egyszer irgalmatlanul meggyötörtek bennünket – meséli Gerd-Ekkehard Lorenz, a potsdami napola egykori növendéke. – Először a szokásos séma szerint ment minden. Menetgyakorlat, majd elhangzott a rettegett vezényszó: Futópályára fel! Gyerünk, gyerünk! Feküdj – föl, feküdj – lassú előrekúszás! Utána békaugrás következett előretartott hátizsákkal. Az elől levők elfeküdtek, s csak nehezen tudtak felkászálódni. Alighogy újra menetoszlopba rendeződtünk, már hallottuk is az újabb vezényszót: gázmaszkokat fel! A gázmaszkok szemüvege persze rögtön bepárasodott. Nóta! – üvöltötte el magát a nevelőnk. Rázendítettünk, de nem a jól ismert indulóra, hanem a régi dacnótára: »Még messze nincs, még messze nincs, még messze nincs tele a hőcípőnk!« Amikor harmadszorra ismételtük meg, felharsant a következő parancsszó: Gázmaszkot le! Nóta állj! Röviddel rá: Szakasz, állj! Balra át! Úgy álltunk ott, mint a faszemek. Dacosan, de mosolyogva. A nevelő oszlojt vezényelt. Befejezte a csuklóztatást. Provokáltuk – és mi győztünk. Egészen el voltunk ragadtatva magunktól.”

Az alapelv ez volt: akitől követelnek, az különbnek érzi magát másoknál. A növendékeknek el kellett jutniuk teljesítőképességük legvégső határára. Meg kellett tanulniuk legyőzni a félelmüket. Már csak ezért is tartoztak a bátorságpróbák az iskolák mindennapjaihoz. Arra törekedtek, hogy kedvet ébresszenek bennük „a veszélyes és kemény élethez”. A sonthofeni Hitler-iskolásoknak például a szállásuk emeleti erkélyéről gugoló tartásban ki kellett ugraniuk a mellvéd fölött – de nem tudták, hogy lent ugróponyva várja őket. A napolákban is hasonló próbatételeknek vetették alá a fiúkat. „Megkaptuk a parancsot: ugorj! Kettős célja volt ennek. Először, hogy bele merjek ugrani az ismeretlenbe, másodszor, hogy megbízzam a feljebbvalóban, ne gondoljam róla azt, hogy a halálba küld, ha csak nem okvetlenül szükséges. Hiszen ha később katona lettem volna, akkor könnyen a halálba küldhettek volna, bennem pedig kellett lenni annyi bátorságnak, hogy végrehajtsam ezt a parancsot, és meg kellett bíznom a parancsnokomban, hogy nem ad ki rossz parancsot” (Uwe Lamprecht, plöni napola).

Mindenekelőtt szigorú pontosságra, fegyelemre és feltétel nélküli engedelmességre neveltek bennünket. Tanárként nekünk is ugyanezt kellett volna megkövetelnünk tanítványainktól.

Ludwig Harig, született 1927-ben, idsteini tanítóképzős

Először is engedelmeskedni kellett megtanulnunk. Ennek oka világos volt: csak az tud parancsolni, aki engedelmeskedni is tud.

Uwe Lamprecht, született 1929-ben, plöni napola

„Az ifjúságot az ifjúságnak kell vezetnie...” Hitler iskoláiban azt kellett megtanulniuk a fiataloknak, hogyan uralkodjanak másokon

A kiválasztottaknak tehát minden iskolában parancsszóra kellett bizonyítaniuk bátorságukat. Az úszni nem tudóknak az uszodában a háromméteres ugródeszkáról kellett hanyatt a vízbe vetniük magukat, és csak akkor halászták ki őket, ha már kétszer elmerültek, és kétszer felbuktak. „Mi egy befagyott tó vastag jegébe lékeket vágtunk. A két lék között tíz méter volt a távolság. Egymás után be kellett ereszkednünk a vízbe, s a jégpáncél alatt átúszni a másik lyukhoz” (Hardy Krüger, Hitler-iskolás).

„A cél mindig az volt, hogy legyőzzük a bennünk megbúvó gyáva kutyát – mondja Theo Sommer. – Az uszodában teljes menetszerelésben, hátizsákkal, acélsisakban, tízméteres deszkáról ugrottunk a medencébe. Sisakjainkat állszíjjal erősítettük fel, s amikor becsapódtunk a vízbe, majd letépte a sisak a fejünket.” Bátorságpróbák már a felvételi vizsgákon is voltak. Aki ki akart bújni alóluk, azt elküldték, nem vették fel. „Ha gyengeséget mutattunk – összegzi társai beszámolóit Hans Müncheberg (potsdami napola) –, akkor anyámasszony katonái voltunk, gyáva nyulak, a szakasz vagy az egész század szégyenei. Az volt a legfőbb parancsolat számunkra, hogy bebizonyítsuk férfiasságunkat, ne mutassunk nőies gyengeséget, viseljük el a fájdalmainkat.”

És mivel a keménységet a legfontosabbnak tartották, Plönben rendeztek úszóversenyt négyfokos vízben, akadályfutást jégben és hóban, csupasz felsőtesttel. Mindenkinél meg kellett próbálnia, senki nem vonhatta ki magát. „Szégyellnie csak annak kellett magát, aki feladta” (Theo Sommer). „A végletekig fokozták a fizikai teherbíró képességünket. A ringben gyakran idősebb fiúkat állítottak ki ellenünk, hogy laposra verjenek bennünket” (Klaus Geue, Hitler-iskolás).

Így kellett megtanulniuk a növendékeknek, hogy önmaguk fölé nőjenek. Egészen a teljes kimerültségig hajszolták őket, addig a pontig, ahol már kikapcsolt az értelmük, megszűnt a halálfélelmük és mindennel tökéletesen azonosultak, ami csak a rendszert jelentette számukra. „Meg kellett tapasztalnunk ezt a pontot, hogy majd tudjuk, honnan indulunk, amikor a Führerért és a népért az utolsó erőforrásainkat is be kell vetnünk.” Azt mondták, aki legyőzi magát, az önmaga fölé nő.

Elvégre Hitler uralmi céljait csak edzett fiatalok valósíthatják meg. A napolák létrehozásának tizedik évfordulójára megjelent ünnepi kiadvány hangsúlyozta: „A nemzetiszocialista szellemben vezetett iskolában a legfontosabb nevelési eszközök egyike a testgyakorlás. Másodrendű kérdés, hogy ez vagy amaz a jungmann lesz-e a győztes. Az a fontos, az a személyiségformáló élmény, ha le tudunk győzni másokat. Ha két fiú bátran megküzd egymással a ringben, utána a helytállás boldogító érzése töltheti el.”

Az Adolf Hitler Iskolák tantervében pedig az áll, hogy „a testnevelés célja az, hogy felismerjük, a harc mind az egyén, mind a közösség elementáris élni akarásának kifejezése. Ez maga a testet öltött eleven világnézet”. Ám azt, hogy az Adolf Hitler Iskolák mindennapjai valójában milyenek is voltak, egyebek között egy nevelőtanár Hegyi túra az Allgäuban című beszámolójából tudhatjuk meg. „Az ilyen utak – írta – megkövetelik az utolsó energiatartalékok felhasználását, a legszorosabb bajtársiasságot, a legvégső bátorságot. Szinte kihívjuk a veszélyt, hogy jól a szemébe nézhessünk, s felismerhessük benne önmagunkat. A hosszú távú sífutás, amikor lemondunk a bőséges táplálkozásról, kiszűri a gyengéket. A legnagyobb öröm éppen ennek az erőpróbának a során ér: egy fiú sem adta fel, még csak rossz képet sem vágta hozzá. A bennünk megbúvó gyáva kutya legyőzésében szép példáját látom annak, hogy milyen odaadásra lesznek képesek, ha elérkezik a végső bevetés ideje.”

Végső bevetésen természetesen a háborút értette. Még a hosszú távú sítúrák is ennek előkészítését szolgálták. Igazolódtott Baldur von Schirach megállapítása, mely szerint „az Adolf Hitler Iskoláknak semmi közük a hagyományos iskolához, növendékeiket a lehetetlenbe vetett hitnek kell jellemeznie”. És főleg azt kellett megtanulniuk, mi mindent tehetnek meg a háborúban – egyelőre még csak hadijátékokon és harci gyakorlatokon.

A napolaféle elit iskolákban a tanrend néhány heti harci gyakorlatozást és terepgyakorlatot foglalt magában. A jungmannok ilyenkor menetoszlopokban kivonultak és a szabadban

táboroztak, háborúsdit játszottak. Egyelőre még csak buzogányt dobáltak – a háborúban majd kézigránátot fognak. Megtanulták álcázni magukat, kihasználni a „terep adta lehetőségeket”, térképet olvasni, tájolóval eligazodni, parancsot osztani és parancsot teljesíteni, elsősegélyt nyújtani. Támadtak, rohamoztak, és „megölték” az ellenséget. Hódítaniuk kellett, és legyőzni az „ellenséget”. Minden fiú karjára gyapjúszalagot kötöttek: akiét letépték, az halottnak számított.

A tavaszi gyakorlatot külön-külön, de a nyárit már közösen tartották meg az iskolák – hadszíntérré változtatva az ország sok részét: a Lüneburger Heidét, a Balti-tenger partját vagy a karintiai Faaker-tó környékét. Az intézetek növendékei különvonattal érkeztek, s két táborra oszlottak: pirosakra és kékerekre, s felvonultak egymással szemben. Akárcsak a valóságos háborúban, felderítőrajokat és motoros előőrsöket küldtek ki az ellenség erőinek felmérésére. A rohamosztatok bevetésre készen várakoztak, mialatt a két tábor hadoszlopai megindultak egymás felé. Minden gyakorlat a végső összecsapásban tetőzött be. „A két sereg, mint Nagy Károly korában, két széles sávban közelítette meg egymást, elől a zászlóvivők és a rohamkürtösök, zenészek csoportjai – festi le a jelenetet Hans-Georg Bartholomäi. – Felállították a német heti híradó kameráit; Heinrich Himmler vagy Rust és törzskara is megjelent, s elfoglalta helyét. Elkezdődhetett a nagy csetepaté. A cél az volt, hogy minél több ellenségről lépjük a kék vagy piros szalagot. Később ezeket a trófeákat büszkén hordtuk a zubbonyunk gomblyukában.” A háborúban a gyapjúszalagokból Vaskereszt lesz majd. „Az ily módon felkészített fiúkkal remélhetőleg könnyű dolga lesz a hadseregnek, remek katonákká képezheti ki őket” – írta 1938-ban az egyik napola vezetője a hadi sportok és gyakorlatok jelentőségét méltatva.

A napolákban még csak játék volt a háború. A „halottak” feltápáskodhattak, a sebesültek levehették kötéseiket. A jungmannok nem igazi fegyvereket tartottak a kezükben, csak olyanokat, mint amilyen az a dísztőr volt, amelybe belegravírozták minden napolás jelmondatát: *Mehr sein, als scheinen* (Több légy, mint aminek látszol) – mintegy figyelmeztetésül, hogy nap mint nap bizonyítaniuk kell. A hatodik évfolyamon, pszeu-

...Nincs még egy sport, amelyik ennyire fokozná a támadó szellemet. Villámgyors döntést követel, és a testet acélosan hajlékonnyá teszi. Ha két fiatalember nézeteltérését az öklével intézi el, az semmivel sem durvább annál, mint amikor késsel támadnak egymásra.

Adolf Hitler: *Mein Kampf*

„Dicsértes-ség, ami acélossá tesz.”
A rezsim neveldéinek jelszava

Ha két ifjú bátran megküzd egymással a ringben, a helytállás boldog érzése töltheti el őket.

Iskolai újság, *naumburgi napola*, 1944

A végletekig fokozták fizikai teherbíró képességünket. A ringben gyakran idősebb fiúkat állítottak ki ellenünk, akik laposra vertek bennünket.

Klaus Geue, született 1931-ben, egykori Hitler-iskolás

doszakrális beavatási szertartás keretében osztották ki ezeket a töröket. Az ünnepélyes aktus a jungmannok életének csúcspontját jelentette. Attól kezdve joguk volt arra, hogy becsületük szimbólumaként hordják a tört – és meg is védhették vele azt –, s attól kezdve hadra foghatónak minősültek.

„Elkötelezettségeket csak a halál vagy a hűtlenségeket oldhatja fel. Tartsátok testeteket és lelketeket olyan tisztán, mint ezt az acélt, és legyetek olyan kemények, mint törötök pengéje” – kapták útravalóul a plöni napola növendékei vezetőjüktől. A jungmannok, mielőtt elhagyták volna az iskolájukat, halálíg tartó bajtársiasságot fogadtak egymásnak: „Ha kettőnk közül egyikünk elesik, a másik helyette is helytáll.”

A törnek kultikus feladata is volt: ébren kellett tartania azt a hitüket, hogy „szent ügyért” harcolnak. „Már a germánok is fegyveres esküt tettek, a lovagoknál pedig ott volt a lovaggá ütés – írta egy tizennégy éves napolás 1941-ben az iskolai újságban. – Az ifjak ezzel levetkőzték minden gyermeki vonásukat, és kardot fogtak, hogy becsületükért és népükért harcoljanak az idősebbek oldalán.” Egészen addig terjedt a tör kultusza, hogy csak akkor volt szabad elővenni, ha tisztították. A plöni jungmannokat arra oktatták, ahogy Uwe Lamprecht meséli, hogy „csak akkor dughatjuk vissza a tokjába, ha az ellenség vére szárad rajta, az ellenségé, amellyel szemben megvédjük magunkat, ha ránk támad”. „Nagyon büszkék voltunk erre a törtre. Amikor megkaptuk, az olyan volt, mint primitív népeknél a férfivá avatás rítusa – de igen hatásos” (Hans-Günther Zempelin, oraniensteini napola).

A tör átnyújtásakor tartott vezetői beszédek is maradandó hatást gyakoroltak a fiúkra. Azé például, amelyet Mannich naumburgi intézetvezető intézett hozzájuk 1944. november 9-én: „Előttetek már a nemzetpolitikai intézetekben oktatott fiúk ezrei vehették át ezt a tört, és becsülettel viselték. Sok százuk úgy esett el a Führerért és a népért, ahogyan annak idején megfogadta. Ezt a fegyvert csak a halál téphesse ki a kezetekből.”

A becsület, a hűség és a halál piedesztálra emelése már az első években áldozatokat követelt. Egy plöni jungmann úgy

érezte, hogy társai kiközösítik, ezért egy este a kastély parkjában szíven szúrta magát a törtével (Rolf Diercks visszaemlékezése).

Álljanak helyt a bátorságpróbákon, tűrjék jól a katonai nevelési módszereket, ne mutassanak gyengeséget – nem minden növendék tudott megfelelni ezeknek a követelményeknek. Volt, akit a honvágy, a nevelőktől való félelem, az állandó versengés a szobatársakkal (akik talán ellenállóbbak voltak, többet bírtak, vagy nagyobbakat ütöttek) hamarosan eljuttatott a fizikai és lelki kimerültség végső határára. Mégis csak igen kevesen kérték meg szüleiket, hogy vigyék őket haza. Fogcsikorgatva is kitartottak, mert büszkék voltak kiválasztottságukra. „Helyt kell állnod!” – ez volt az elit iskolások legfőbb belső parancsa. Amikor Hans-Günther Zempelin, az oraniensteini napola növendéke megkérdezte magától éjszakai nap: „Istenem, hát mindig csak vigyázzban kell állni, mindig csak engedelmeskedni kell?” – mindig „igen” volt a válasz. „Ezt kell tenned, ennyivel tartozol népünknek, a Führernek.”

Klaus Geue csak néhány hónapig volt Hitler-iskolás a kelet-poroszországi Sonthofenben. Ő is megkérdezte magától ugyanezt, de a válasz más volt. Egyfolytában sürgette a szüleit: vegyék ki az iskolából, ne kelljen annyi idomítást meg verést eltűrnie. Végül eleget tettek a kérésének, s Geue elhagyhatta az intézetet, de Ludwig Magsam Oberbannführer, az iskola vezetője olyan jellemzést adott róla, amelyben apját, anyját sem kímélte: „Engedték, hogy a fiú nyavalygása meglágyítsa a szívüket, ami az iskolával szembeni ellenséges magatartáshoz vezetett.” Igaz, utána elismerte: „gyermekük igen tehetséges, és a szellemi követelményeknek nagyon is megfelelt”, még ha aztán hozzá is fűzte: „Kudarcat elsősorban jellembeli adottságai okozták. Individualista személyiség, aki különleges igényeket támaszt az élettel szemben, és a közösségi nevelést úgy értelmezte, hogy elviselhetetlenül korlátozzuk vele személyes szabadságában. Különösen megnehezítette a dolgát, hogy rendkívül érzékeny, s azt is tragikusan fogta fel, ha előljárói időnként rá-rápirítottak. Attól a kényszerképzetétől, hogy mindenáron meg kell szabadulnia tőlünk, gyakran került olyan idegállapotba, hogy azt orvosunk egyenesen pszicho-

„Csak másodszorban következhet a szellemi képességek fejlesztése...” A testedzésnek az volt a célja, hogy megacélozzák a jövő fűhereit, például ilyen „római kocsihajtóversenyeken”

Kiválasztottakat akartak nevelni a Wehrmachtnak, az igazságszolgáltatásnak, a gazdaságnak, egyszóval a Harmadik Birodalom minden fontos ágazatának.

Peter Zollenkopf, született 1934-ben, putbusi napola

Teljesen világos volt, hogy nekünk kellett volna Németország jövőbeli politikai vezetőinek lenni. Nekünk kellett volna az egész népnek példát adni, az egész népet nevelni – és a lelkükre beszélni, segíteni azoknak, akik csak félszívrrel követtek minket.

Joachim Baumann, született 1924-ben, egykori Hitler-iskolás

Tulajdonképpen az volt a cél, hogy erőnket meghaladó feladatokat végezzünk. A sporttal el kellett érniünk teljesítőképességünk határát, és le kellett győznünk önmagunkat.

Uwe Lamprecht, született 1929-ben, plőni napola

A cél az volt, hogy az ifjú képes legyen keresztülvinni az akaratát, jó sportoló legyen, s természetesen egészséges és edzett. Másrészt viszont korrektnek is kellett lennie. És magától értetődően árjának, nemzetiszocialista értelemben.

Peter Zollenkopf, született 1934-ben, putbusi napola

„Hogy te ezt hogy élveznéd, kisapám...” Bőszéges szabaddióprogramok csábítottak sokakat a Hitlerjugendbe és a Hitleriskolákba

szomatikusnak nevezte. Távozása mindezért sem az iskola, sem a jövő vezető rétege számára nem jelent veszteséget.”

Klaus Geue tehát visszatérhetett régi iskolájába, s elképedve állapította meg, hogy tudása igencsak hiányos. És ki másnak tulajdoníthatta volna ezt, mint a sonthofeni elitképző nevelőinek. Az Adolf Hitler Iskolák átlagosan huszonhét éves tanárai, az egykori Hitlerjugend-vezetők ugyanis, mint Harald Grundmann mondja róluk: „Jó cimborák voltak, és a legjobbat akarták – de a tudásuk hézagos volt.” A kezdeti években igen jól képzett tanárok oktattak, de ahogy sorra behívták őket katonának, mind mélyebbre süllyedt a tanítás színvonala. Minden elit iskolában a magasabb iskolák követelményeit vették a tantervbe, de másként magyarázták el az anyagot. Legjobban még talán a napolák feleltek meg annak a követelménynek, hogy átfogó képzésben részesítsék növendékeiket. Az Adolf Hitler Iskolákban azonban eleve egy bizonyos emberfajta akartak kinevelni: a pártembert, ennél fogva nem annyira a tudásgyarapítást, mint inkább a világnézeti oktatást helyezték előtérbe. Hitler szavait tartották irányadónak: „Nem a profesz-szorok és a tudósok, nem a költők és a gondolkodók hozták vissza a népet a szakadék széléről. Kizárólag pártunk politikai katonái tették ezt vele. A zsenik a politikai életben értéktelenek, amennyiben nincs jellemük. Politikai vezető esetében a jellem fontosabb, mint az úgynevezett zsenialitás, s a bátorság előbbre való, mint a bölcsesség vagy a belátás. A döntő az, hogy férfiak olyan szervezetét építsük ki, amely állhatatosan, szívósan, de szükség esetén gátlástalanul képviseli a nemzet érdekeit.”

Az ilyen szavak nem maradtak visszhangtalanul Hitler iskoláiban. A „néptan”-órákon azt oktatták, „ami bizonyítja világnézetünk helyességét: történelmet, földrajzot, fajtant, németet, művelődéstörténetet, gazdaság- és társadalomtant, filozófiát”. Howard K. Smith amerikai tudósító, aki 1941-ben többek között a CBS-nek és a *New York Times*nek küldte híradásait a náci Németországból, ezt írta az Adolf Hitler Iskolákról: „Az olvasás, írás és számolás, valamint a meghamisított német történelem mellett azt oktatják a fiúknak, hogyan működik egy szénbánya, vagy hogyan kell hidat építeni, rá-

„Eljutottunk az Alpokba, a tengerpart-ra...” Különleges kiképzés a hegyi-vadászoknál

Aki csábítani akar, annak csábító kínálatot is kell nyújtania. Erről volt szó. Rendkívül ügyesen és nagy hozzáértéssel csábítottak minket.

Hans-Günther Zempelin, született 1926-ban, oraniensteini napola

Elsőrangúan öltöztettek bennünket. Rengeteg kirándulást és harci gyakorlatot szerveztek. Síelhettünk, vitorlázórepülhettünk. Ezek rendkívüli élményt jelentettek egy akkori fiatal számára.

Hans-Georg Bartholomäi, született 1924-ben, naumburgi napola

adásul mindehhez olyan testnevelés társul, hogy a spártaiak elbújhatnak.” A nevelés, vonta le végül a következtetést Smith, „alapjában véve nem egyéb, mint agymosás. A fiúk agyába belevésik, hogy a német minden más népnél különb, kőkeményen beléjük verik a fajelméletet, megtanítták gyűlölni a kereszténységet és minden más értékrendet, és elhitetik velük, hogy a Führer mindenható, mint az Úristen. Úgy hagyják el az Adolf Hitler Iskolákat, mint technikailag igen képzett, erős, jól nevelt és élénk érdeklődésű fiatalok, ám erkölcsi érzékük és értéktudatuk csak egy kicsivel haladja meg az orangutánét... A legmagasabb rendű életcél, amelyet el tudnak képzelni, a hősi halál”.

„Természetesen különösen a tudati nevelésünkre fektettek súlyt – ismeri el Hans-Georg Bartholomäi (naumburgi napola). – Nemcsak testileg kellett megfelelnünk a Führer azon kívánalmának, hogy a német ifjú legyen gyors, mint az agár, szívós, mint a bőr, és kemény, mint a Krupp-acél, hanem belülről is teljes emberré, eszméinek hű követőivé kellett válnunk. Így a tanterv mellett még heti két óra politikai oktatásban részesültünk, amelyen a *Mein Kampf*ot és Alfred Rosenberg *A 20. század mítosza* című könyvét dolgoztuk fel. A világnézetnek megvolt a maga helye a tanrendben. Olyan óráink voltak, mint »NSDAP«, »Pillantás a világba« vagy »Nemzetpolitika« – ezeken elsősorban ideológiai kérdésekről beszéltünk, Hitler útjáról a hatalomig, a gyűlölet tanáról a »mások«, a »csökkent értékűek« iránt.” Minden elit iskola egyik legfőbb oktatási témáját a versailles-i szerződés képezte. „Az úgynevezett szegénybékéről tanulva mindig emlékezetünkbe idézték, hogy az 1918–19-ben elvesztett területeket természetesen vissza kell szerezni, és ez a mi kötelességünk” – mondja Rolf Diercks, a plöni napola egykori növendéke. Diercks ha akarta volna, sem tudott volna erről megfedezkedni, mert a plöni intézet „fekete kirakatában” fekete bársony alátétlen nap mint nap láthatta a nemzeti szegény tárgyát, a versailles-i békeszerződés szövegét, amelyet törrel döftek át, s láncra vertek. 1933. június 28-án, a versailles-i békeszerződés aláírásának évfordulóján a plöni intézetvezető figyelmeztette a fiúkat:

„Fiatal bajtársaim! Életünk Németországa. A szégyenletes békediktátum következményeit nap mint nap a szemünk előtt láthatjuk. Minden területen elnyomnak bennünket. Németország nem szabad. Ne pihenjete, ne tétlenkedjete addig, amíg ezt a szerződést nem érvénytelenítették. Németországnak fel kell szabadulnia, még ha mind meghalunk is.”

Nem akadt olyan tantárgy akkoriban, amely alkalmasabb lett volna a lelki befolyásolásra, mint a történelem. „Azt tanították nekünk – pillant vissza Theo Sommer sonthofeni éveire –, hogy bizonyos császárok túl sokat kacsingattak dél felé, és túl keveset keletre. A történelemórákon azt verték a fejünkbe, hogy kelet felé kell terjeszkednünk, s ez minden német ember szent kötelessége.” A németórákon sem maradt hatás nélkül a mindennemű uszítás. Olyan dolgozatcímek tanúsítják ezt, mint „Németországban diktatúra és zsarnokság uralkodik! Németország készül a háborúra! A német kultúrát laposra hengerelik! Mit válaszolna a külföldi újságokból vett uszító címekre?”. A tanárok az ilyen dolgozatokon lemérhették, hogy mennyire tartanak lépést tanítványaik a korról. A náci elit iskolákban nemcsak oktatták, hanem számon is kérték a világnézetet.

A tankönyvírók is kitettek magukért. A napolák a szerint válogattak közöttük, hogy mennyire tulajdonítottak fontosságot „a fajnak, a népnek és a fennálló helyzetnek”. És csak olyan könyveket választottak ki, amelyek foglalkoztak a következő három alaptémával: 1. A németiség. 2. A németiség lényege és sorsa szembeállítva egyrészt a germániség többi részével, másrészt a kereszténységgel és a görög–római világgal. 3. A jelen kor erői. A némettanárok kedvtelve és lelkesülten elemezték az ógermán költeményeket, izlandi sagákat vagy a Nibelung-éneket. Nietzsche művéből, a *Der Wille zur Macht*-ből (A hatalom akarása) hosszú részleteket olvastak fel. Az irodalmi kánonba olyan szerzők tartoztak, mint Paul de Lagarde (*Vallomás Németországhoz*), Hans Grimm (*Tér nélküli nép*), Ernst Jünger (*A harc mint belső élmény*) vagy Werner Beumelburg (*17 évesen Verdunban*). Latinórán tanárok és diákok olyan abszurd témákat boncolgattak, mint „A római írók és a zsidókérdés”. Görögórán Plátón műveit áldozták fel

arra, hogy a demokráciát bírálják. Mindenekelőtt németórán, biológia- és nemzetpolitika-órán szolgálták már a megoldandó feladatok is az ideológiai irányítást.

1937–38-ban ez volt az érettségi feladat matematikából: „Egy 108 km/h sebességgel szálló repülőgép kétezer méter magasból ledob egy bombát. Mennyi idő múlva és hol ér földet a robbanótest?” Az érettségi tétel biológiából: „Mely tények alapján kutatják a fajkutatók a német nép jövőjének jobbra fordulása szempontjából a nordikus fajt?” A nemzetpolitikai: „Hogyan és mivel teremtette meg Hitler a nemzetiszocializmus győzelmének alapjait?”

Nem csoda tehát, hogy az elit iskolások messze elmaradtak tudásban az átlagdiákoktól. A sport, hadijátékok és gyakorlatok töltötték ki tantervük nagy részét, még ha egyik-másik intézetből nem is szorultak ki teljesen a humán tárgyak. De egyetlen Adolf Hitler Iskolában sem lóttek úgy túl a célon, nem lihegték úgy túl a nemzetiszocialista nevelési eszményt, mint a feldafingi NSDAP Birodalmi Iskolában. Ezt még az SA alapította, de az 1934. évi hosszú kések éjszakája után a párt rátette a kezét. Olyan notabilitások vállalták a védnökségét, mint Rudolf Hess vagy később Martin Bormann. Az iskola nem támasztott túlzottan magas felvételi követelményeket. A kiugró sportteljesítmények, az egészség, a jó megjelenés, a jellemző és a jó származás elég volt a felvételhez. Feldafingben a tanterv „arra korlátozódott, amire a jövő állampolgárának szüksége van ahhoz, hogy helytálljon a munkahelyén, és aktívan kivegye részét a nemzetiszocialista állam felépítéséből”. Főképp a német, a történelem, a földrajz és a nemzetpolitika oktatására fektettek súlyt. Az első helyen azonban, heti tizennégy órával, kétségtelenül a sport állt. Az érettségi bizonyítványt az már megkaphatta, aki részt vett egy vizsgabeszélgetésen, s írásban kidolgozott egy szabadon választott témát a következők közül: „A törzstárstól a néptársig, Minden forradalom új embert követel, A népek belső életében mindig a háború teremti meg az új rendet, És a német lelkektől még egyszer megújul a világ...” Olyan nem volt, hogy egy feldafingi növendék elhasalt volna a vizsgán. Osztályt ismételni? Egy felőbbrendű emberrel ez nem eshet meg.

„Aki csábítani akar, annak csábító kínálatot is kell nyújtania...”
A Führer-utánpótlást ámulatba ejtik a hadgyakorlatok és a haditechnika

A Führer hűséges követőivé és hívő nemzetiszocialistákká kellett volna válnunk. Azt várták tőlünk, hogy saját akaratunk legyen, önállóan gondolkodjunk, önállóan döntsünk, s szerezzünk is érvényt döntéseinknek. Mindez természetesen nem működhetett. Nem lehet valaki egyszerre hívő nemzetiszocialista, hű a Führerhez és kritikusan gondolkodó ember.

Hans-Günther Zempelin, született 1926-ban, oraniensteini napola

Egy jungmannak az volt a legfontosabb, hogy férfiasan viselkedjék, ne mutasson nőies gyengeséget, képes legyen elviselni a fájdalmat, győzze le önmagát.

Hans Müncheberg, született 1929-ben, potsdami napola

A felfedezéseket is az jellemezte, amit egy, a plöni napolában végzett jungmann állapított meg kijózanodva 1938-ban letett érettségije után: „Testileg ügyesebbek és gyakran gyorsabbak vagyunk, de mindenekfölött felszínesebbek... Főlényünk kizárólag világnézetünkől táplálkozik. Foglalkoztunk mi minden kérdéssel, de ijeszten felületesen, így gyakran dogmatikussá vált a világnézetünk, vagyis hajlunk arra, hogy a legfontosabb, legnehezebb kérdéseket pár mondatral elintézzük. Némelyikünk beletörődik ebbe, biztonságunktól lesújtva, csendes elégedettséggel; mások kurtán, de fájón figyelmeztetnek bennünket üresfejűségünkre és felszínességünkre.”

A szülők között hamarosan szóbeszéd tárgya lett, mennyire nem elit oktatás folyik ezekben az állítólagos elit iskolákban. A napoláknak meggyűlt a bajuk az imázsukkal. „Robotemberek”, „izomagyú fickók” kerülnek ki a falaik közül, mondták mind többen. A napolák egy kicsit sután igyekeztek védekezni 1944 májusában a *Völkischer Beobachter*-ben: „Nem vagyunk nagy nullák gyülekezete! (...) A nagyon tehetséges énekest, rajzoló, matematikust egyáltalán nem daráljuk be, inkább fejlesztjük a képességeit, így nem kell attól félni, hogy elidegenedik a közösségtől, vagy – amint egy nevelőjük kifejezte – »a szépelgő virtuozitás csapdájába« esik.” A napolák egykori növendékei azonban, mint Falk Knoblau, pontosan tudják, hogyan értelmezendők ezek a sorok. Knoblau-nak korrepetálásra kellett járnia, amikor átiratkozott a görlyitzi főreálba. „Nyomasztó volt, hogy épp velem, az elit tanulóval kellett ennek megtörténnie. Szégyelltem magam.”

Nem állítható, hogy összeroskadtak volna a növendékek annak a tudásnak a súlya alatt, amelyre szert tettek a napoláiban. „Ismereteitek elegendők ahhoz, hogy katonaként megálljátok a helyeteket – nyilatkoztatta ki egy Adolf Hitler Iskola parancsnoka, amikor a végzős negyedik osztályt szárnyára bocsátotta. – Ami pedig még hiányzik, azt a háború kemény életiskolájától hamarosan megkapjátok majd élettapasztalat formájában.”

Hogy mi hiányzott még? Harald Grundmann, egykori Hitler-iskolás: „Szégyeltem magam, hogy milyen keveset tudtunk

a német irodalomról, Mannról, Bennről és más írókról, s a matematikai ismereteink is hiányosak voltak. Szellemi téren tehát a sor végén kullogtunk.” Harry Bölte (ilfeldti napola) hozzáteszi: „A legnyomorúságosabb hátránynak azt érzem, hogy vallási vákuumban nevelkedtem fel.”

Ahol a Hitlerben való hitről prédikáltak, ott nem volt helye más vallásnak. Eleinte csak korlátozták, később teljesen megszüntették a hitoktatást a napolákban. Naumburgban megkérdezték a jungmannok a szuperintendánst: „Összeegyeztethető-e egyáltalán a nemzetiszocializmus és a kereszténység? Kétszázmilliót kap az államtól az egyház. Jól van ez így? Miért kell megtanulnunk a zsidó Tízparancsolatot? Miért tagadta meg az egyház a temetést egy SA-tiszttől?” 1938-ban törölték a napolák tantervéből a felekezeti hitoktatást. „Valláspolitikai kérdésekben szigorúan semleges álláspontot” kellett képviselniük. Nem kinek-kinek a lelki üdvössége a fontos, hanem „egyedül az, hogy mi lesz Németországgal”, mint ezt August Heissmeyer napolainspektor megjegyezte.

Az elit internátusok mind *istentelenebb* helyekké váltak. 1942-re a 6093 jungmannból csak minden negyedik hitt Istenben. És az Adolf Hitler Iskolákban sem imádkoztak többen reggelenként és esténként. 1944. március elsején egy diákjuk a következőt írta naplójába: „Az anyakönyvi hivatalban. Kiléptem az egyházból. A szüleim nem akarják, de hogy fizessen az ember adót az ellenségének?”

Vallás helyett az Adolf Hitler Iskolák nevelői vagy a germán mondavilág isteneivel, vagy párttannal tömték meg az ifjak fejét. Meg is lett az eredménye. Egy Adolf Hitler Iskola záróvizsgáján, 1942-ben, igen kínos eset történt. Annál is kínosabb, mert az iskola támogatói, Robert Ley és Schirach, a birodalmi ifjúsági vezető is megjelent rajta, s elkövétték azt a hibát, hogy ők is kérdeztek. Ley a pártprogramba ázott bele – és eleinte nem hitt a fülének, de el kellett hinnie, hogy a pártprogramot egyetlen Hitler-iskolás sem ismerte. Joachim Baumann, aki szintén a vizsgázók közé tartozott, ma ezt így magyarázza: „Sokkal többet jelentett nekünk akkor maga a nemzetiszocializmus, mint a pártprogram huszonnégy szakasza.”

Hogy mit jelentett? „Erőt és annak hitét, hogy Németországnak és a német szellemnek nincs párja; hittünk abban, hogy a zsidó szellemiségtől beteg világon csak a német szellem segíthet. A mi feladatunk pedig nemcsak abból állt, hogy saját népünk kételkedőit mind egy szálig meggyőzzük, hanem abból is, hogy a többi európai germán fajú emberhez is eljuttassuk a germán tavasz ébredésének híret, és hogy a majdani, a nagygermán birodalom alapját képező nagynémet birodalom megteremtésében közreműködjünk.” Az elvakított és megtevesztett Baumann öt év elteltével diplomás Hitler-iskolásként hagyta el Sonthofent, hogy azontúl hirdesse a náciizmus eszméit. Politikai vezető akart lenni. Ma már csak csodálkozik ezen.

És nem csak ezen. Baumann nemrég fellapozta a régi iskolaújságot, az érdekelte, hogy milyen témájú dolgozatokat írtak akkoriban a szakaszával. Úgy kezdődött az óra, hogy a tanár felírta a címeket vagy a feladatokat a táblára, s utána kiment. A növendékek nem használták ki a távollétét, s nem puskáztak, mert becstelenségnek tartották volna. Ha valaki mégis erre vetemedett, azt jelentették. Büntetés nem járt érte, csak egy rövid hegyi beszéd a következő órán a becsületességről. „Fiúk, miért is írártok tanári felügyelet nélkül a dolgozatokat? Gondolom, azért, mert kiválasztottak vagytok, vagy nem? Nahát akkor. Most pedig írártok egy újabb fogalmazást. A címe: Jellem és őszinteség. Hát akkor, viszontlátásra!”

Ártatlan kis téma volt. De Baumann emlékszik más, politikailag igen egyértelmű fogalmazástémákra is. A tanár csak megadta a címet, rendszerint kérdés formájában, s ők már tudták is, mit kell írniuk. Régóta világos volt ugyanis előttük például, hogy „Németország fel akarja és fel is fogja váltani Anglia világuralmát”. Kétség nem fért ahhoz sem, hogy a dzsessz „nigger zene”, s mint ilyen, elvetendő, hogy saját vérük olyan „elemei”, amelyek „veszélyeztetik a fajtisztaságot, sterilizáció útján eltávolítandók”, hogy a „kereszténység politikai intézményei” a nemzetiszocialistákkal helyettesítendőek, hogy a népet „ki kell szabadítani a katolikus egyház karmaiból”, hogy az elfoglalt keleti területeket meg kell tisztítani a szlávoktól... Ha Joachim Baumann újraolvassa ma ezeket a

Minden arra mutatott, hogy különleges emberek vagyunk. Magas rangú látogatóink voltak: az SS birodalmi vezetője és az SS-intézetek felügyelője, August Heissmeyer Obergruppenführer, Scholtz-Klink asszony, valamint Rust birodalmi nevelésügyi miniszter. Törődtek velünk, amit természetesen észrevettünk.

Hans-Georg Bartholomäi, született 1924-ben, naumburgi napola

A férfiak formálják a történelmet. Mi formáljuk a férfiakat.

August Heissmeyer SS-Obergruppenführer, a napolák felügyelője

„Aki először
lő, annak
több az esélye az életre...” Bemutató Rust nevelésügyi miniszternek

fogalmazásokat, nem is annyira a „vonalas, ma már részben nevetségesnek ható elmefuttatásaik” lepik meg. Sokkal inkább bántja, hogy gondolkodás nélkül elfogadta annak idején társaival együtt azokat a „hihetetlenül maguktól értetődőnek, természetesnek tetsző érveket”. „Hittünk, nem tudok mást mondani – vonja meg a vállát –, mindent elhittünk. Idealistává akartak nevelni minket.” Ma már tudja, mennyire emberelenesek voltak az ideáljaik, s hogy mennyire eltompították gondolkodásukat az újabb és újabb ellenségekkel.

Joachim Baumann szakasza egy napon kirándulni indult München-Haarba, az idioták intézetébe, ahogy akkor nevezték az elmegyógyintézetet – hivatalosan. „Egy professzor megmutatta a pácienseit. Valószínűleg arról akart meggyőzni bennünket, hogy ezeknek a nyomorultaknak megváltás lenne az eutanázia. Megpróbálták emberbaráti jótettnek beállítani a szellemi fogyatékosok legyilkolását.” Sok meggyőzésre ezek után már nem volt szükség. Mélyen bevésődött az elit iskolások agyába a tanítás az erősebb jogáról és az „életre méltatlan gyengékről.” „Arról sohasem tanultunk – egészíti ki Baumann szavait Ernst-Christian Gädke, aki a spandau napolába járt –, hogy az ember többek között azért van a világon, hogy segítsen a rászorulókon, a nála gyengébbeken. Azokat ugyanis nem találták méltónak az életre.”

És hogyan vélekedtek a náci korszak diákjai az úgynevezett zsidókérdésről? Legtöbbjük ma azt bizonygatja, hogy nem is nagyon ejtettek szót a zsidókról. „Soha senki nem mondta, hogy a zsidókat meg kell ölni. Csak azt mondták, nem akarjuk, hogy bármi közünk is legyen hozzájuk” (Uwe Lamprecht, plőni napola). Az, hogy ellenségnek tekintendők, ugyanannyira természetes volt, mint az, hogy Németországban hamarosan már egy se lesz belőlük. Akkor meg minek pazarolni rájuk a szót? „Azt tanították nekünk, hogy mire mi felnövünk, és átvesszük a hatalmat – fejtí ki egykori, sonthofeni társai felfogását Joachim Baumann –, addigra megszűnik a zsidókérdés. Nem lesznek már zsidók. Akkorra már zsidómentes lesz Németország. De Auschwitzról vagy elgázosításról szó sem volt. Az ilyesmit el se tudtuk volna képzelni.” Kirekesztésről, menekülésről persze hallottak, ismeri el Baumann, de gyilkossá-

gokról nem. Uwe Lamprecht hozzáteszi, hogy igen, a „koncertlágerekről” is beszéltek. E cinikus-ártalmatlan kifejezés alatt akkoriban afféle büntetőtáborot értett, ahová „azok kerültek, akik – mindannyiunk akkori véleménye szerint – teljesen megmakacsolták magukat, teljesen Hitler ellen voltak, pedig ő szerintünk csak jót tett a német néppel”.

„Az antiszemitává nevelés a tanterv része volt. A zsidókérdés »végső megoldására« azonban egy szót sem vesztegettek” – teszi hozzá Gerd-Ekkehard Lorenz, a potsdami napola egykori növendéke, aki arra is emlékszik, hogy egy történelemórán „zsidó kútmérgezőkről” beszéltek. Azt is megtudhatták, hogy Anglián a zsidók uralkodnak, a világot pedig a „zsidó plutokrácia” tartja kézben. Propagandafilmeket is néztek, amelyek az „elzsidósított nigger dzsesszt” és Benny Goodmant pellengéreztek ki, aki „bűnös zsidó mancsaival a klarinétot gyötörte”. Megnézték a berlini Lustgartenben *A szovjet-paradicsom* című propagandakiállítást, s elhitték, hogy vadállatian kegyetlenek a zsidó komisszárok, s hogy micsoda veszedelmet jelent a világra „a zsidó bolsevizmus”.

„Történelmi okokkal magyarázták az antiszemitizmust. A wormsí és a speyeri pogromokra hivatkoztak. Persze az nem is volt kérdés, hogy a zsidók gonoszak. Hogy miért azok, azt nem tudtuk, mindig is azok voltak, mindig gettóban éltek, beértük ezzel a válasszal” (Hans-Günther Zempelin, oraniensteini napola). Nem meglepő tehát, hogy az a tény, hogy a háború kezdete után a keleti zsidókat megint csak gettóba zárták, egyetlen elit iskolást sem rázott meg. Pedig százezreket szállítottak ezekből a gettókból Treblinkába vagy Auschwitzba, a haláltáborokba. Amikor 1941 augusztusában Litzmannstadtban, a mai Łódzban járt egy elit iskola szakasz, vezetőjük azt írta be a jelentésébe: „Remekül szórakoztak a gettón a jungmannok.”

A náci rémtettek színhelyeire is ellátogattak a leendő fűherek, hogy lássák, mi történik „a birodalom ellenségeivel”. A türingiai Hitler-iskolások egy csoportja a buchenwaldi koncentrációs táborot vette szemügyre. Harald Grundmann is közöttük volt. Beszámolójából bepillantást nyerhetünk a Hitler-iskolások lelkivilágába. „Busszal vittek bennünket, láttuk a

feliratot: *Jedem das Seine* (Mindenkinek azt, ami jár neki), aztán bementünk, de nem mozoghattunk szabadon, egy SS-katona vezetett körül bennünket.”

A tábor kitűnően felkészítették a látogatásra. A Hitler-iskolásoknak egy olyan, ártalmatlan munkatábor akartak bemutatni, amelyben példás rend uralkodik, tiszták a barakkok, s jól bánnak a foglyokkal. Semmi sem utalt arra, hogy már több mint ötvenhatezer ember elpusztult Buchenwaldban, akik részben halálra robotolták magukat, részben az orvosi „kísérletek” során halálra kínozták őket. Hitler iskolásai nem szereztek tudomást a borzalmakról. Holland kutatókkal ismerkedtek meg, akik zsugorított fejekkel kísérleteztek. „Elmesélték, hogy a gyarmatokon, a mai Indonéziában, régen így összezugorították az ellenséges harcosok levágott fejét, s ők ezt a szokást tanulmányozzák. Hogy miért – nem is sejtettük” (Harald Grundmann). A fejek lengyel foglyok fejei voltak. Eredetükre azonban egyetlen ifjanc sem kérdezett rá.

„Láttunk olyan embereket, akiknek különféle formájú és színű jelzés volt a mellén – folytatja Harald Grundmann. – Láttuk, amint az úgynevezett »gyors úton« csak futólépésben közlekedhettek, és ha megpillantottak egy egyenruhást, le kellett kapniuk a fejfedőjüket. De mindezt meg tudtuk emésztetni, hiszen tudtuk, ezek népünk ellenségei, akiket harcunk – értsd: háborúnk – alatt »el kell különítenünk« magunktól.”

A láger bejárásakor a jungmannok elértek egy sötét, magas kéményű épülethez. „Azt mondták, ez egy krematórium, és kérdéseinket megelőzve hozzátették, itt annyi ember él együtt, amennyi Weimar városában, kereken ötvenezer. Weimarnak is van saját krematóriuma, nekünk is van egy, hiszen természetesen itt is vannak halálesetek. Ezzel a válasszal meg is elégedtünk.”

Ma már Harald Grundmann is tisztában van azzal, hogy Potemkin-falvakat mutattak nekik. Olyan látszatvilágot, amelyet ők valódinak hittek. Ma már tudja, mit akartak ezekkel a nevelési módszerekkel elérni náluk: „Érzéketlenné akartak tenni bennünket a fájdalomra, mind önmagunkkal, mind embertársainkkal szemben. Elmondhatom, ezen a téren sikeresek voltak. Csak a háború után fogtuk fel, mit is veszítettünk.”

Elkötelezettségeteket csak a halál vagy hűtlenségetek oldhatja fel. Tartásotok testeteket és lelketeket olyan tisztán, mint ezt az acélt, és legyetek olyan kemények, mint törötök pengéje!

Hermann Brunk, a plöni napola vezetője, 1934

Elitről mit sem hallottunk. Inkább arra neveltek, hogy egész életünket a hazánknak és a Führernek szenteljük.

Uwe Lamprecht, született 1929-ben, plöni napola

Hitler-iskolásként úgy éreztük, toronymagasan felette állunk a napolák növendékeinek.

Hardy Krüger, született 1928-ban, sonthofeni Adolf Hitler Iskola

„A Föld vándorserleg...”
Tengerész
HJ-kiképzésen

A rémtettekről, a terrorról, a diktatúra mindennapjairól szinte semmit nem tudtak a jungmannok. Mintha távoli szigeteken éltek volna a kiválasztottak. „A való élettől és annak minden kísérőjelenségétől elzártan élünk a várban – írja Reinhard Wild 1941-ben, az egyik Adolf Hitler Iskola újságjában. – A háborús hétköznapiakat csak közvetve éljük át. Mit is tudhatunk mi az élelmiszerjegyről, a ruhajegyről, a nehézségekről és a nélkülözésekről, amelyek a háborúval járnak? A kurta, otthon töltött szünidőben csak futó benyomásokat szerezhettünk. Megvan a magunk kis »állama«, amelyben egészen mások a körülmények, mint rajta kívül.”

A való életbe tett kirándulások valóban ritkaságnak számítottak. Tizenkét hetet minden jungmannak bányában kellett töltenie, hogy felsőbbrendű emberi ismereteket és tapasztalatokat szerezzen „a nép közösségéről”. „Ha ugyanis a jungmann – mondta August Heissmeyer napolainspektor – később német, dolgozó emberek fölé lesz rendelve, akkor nem előljárójuknak fogja érezni magát, hanem emberei vezetőjeként fog előttük járni. És ez könnyebb lesz neki, ha valamikor együtt dolgozott velük.” Minden elit iskolásnak meg kell ismernie a fizikai munkát, hogy utána válaszolni tudjon magának arra a kérdésre: „Hogy kell bánnom ezekkel az emberekkel, hogy nehéz munkájuk és sorsuk ellenére szívvel-lélekkel csüggyenek német hazájukon?”

A mezőgazdaságban végzett munka során néhány jungmannak egészen más gondolatok is megfordultak a fejében. Sokuk, a parasztokkal találkozáskor, először mérhette le, hogy mennyire készültek fel ideológiailag. És bizony világnézete és a valóság között mély szakadékot fedezhetett fel. „Na, milyen errefelé az élet, mióta eltűntek a zsidók?” – kérdezte például egy oraniensteini napolás egy sauerlandi paraszttól. A válasz nem igazán felelt meg a derék német szántóvetőről alkotott képének. Merthogy a gazda azt válaszolta neki, hogy elég keserves, teljesen megszűnt az állatkereskedelem. A jungmann meghökkent, s érveket keresett. Ne ilyen szűk látókörűen fogja fel ezt, bátyám, mondta, vegye észre a jelenségek mögött a szélesebb összefüggéseket. De a nyakas földművest nem lehetett meggyőzni. A gyakorlati érvek diadalmaskodtak, azok

pedig hiányoztak Hitler mintadiákjainak szellemi fegyvertárából.

Az idő múltával szaporodtak a jungmannok kételyei, s nyíltan hangot is adtak nekik a tanáraikhoz intézett kérdésekben. Miért kell háborúzni a germán testvérnéppel, a britekkel? És miért kell a Szovjetunióknak hadat üzenni, amikor a *Mein Kampf*-ban világosan meg van írva, hogy sohasem szabad többé két fronton háborút vívni? Miért számítanak alacsonyabb rendűnek a zsidók, amikor kiállták kétezer éves üldöztetésüket? Nem lehet, hogy ezért éppen ők a magasabb rendű faj? A birodalom vezetői iránt is mind kevesebb tiszteletet éreztek. Még hogy a drogoktól felpuffadt Hermann Göring testesítené meg a germán felsőbbrendű embert? Vagy Robert Ley, a Német Munkafront birodalmi vezetője, még ha ő kezdeményezte, pénzeli és védi is meg az Adolf Hitler Iskolákat? Szerette joviális embernek mutatni magát, és jó néhány jungmannak megígérte, hogy kinevezetesi kapitánynak a szünidőben a *Kraft durch Freude* (Erő az öröm révén) mozgalom valamelyik üdülőhajójára. De a fiúk előtt nem volt becsülete, mert nyílt titoknak számított, hogy alkoholistá. Mindenki tudott azokról a nagy ivászatokról, amelyeket a sonthofeni várban levő lakásán rendezett. „Gyakran állt alkohol befolyása alatt” – nyilatkozik róla visszafogottan Heinz Giebler, egykori Hitler-iskolás. Nem ok nélkül nevezték tehát a „birodalmi szeszakáznak”. De kevesen akadtak, akik leplezetlenül utalni is mertek pusztító szenvedélyére. Joachim Baumann közékük tartozott.

„Birodalmi vezető, tudja, hogy a nép iszákosnak tartja?” – kérdezte tőle Baumann, iskolás éveinek legizgalmasabb pillanatait élve át. Robert Ley összerezszent, majd halkán azt felelte: „Fiúk, legyetek bármik, csak iszákosok ne!” Ley annyit vesztett tekintélyéből a fiúk előtt, hogy már kisebb lázadásoktól sem riadtak vissza. „1945 január végén, február elején lehetett – meséli Theo Sommer –, amikor hirtelen egy autó tűnt fel a vár bejáratánál. A kormányánál Robert Ley ült, mellette egy színésznő. Nyilván a szeretője volt, akivel Ley bizonyára a várhoz tartozó három síkunyó egyikében akart eltölteni egy-két kellemes napot. Mi azonban nagyon megdühödünk,

és szabad folyást engedünk haragunknak, nehéz sícsizmáinkkal összerugdaltuk a motort. Ő testesítette meg számunkra a fejest, aki mindent megengedhet magának.”

Voltak ellentmondások az elit iskolákon belül is. Egyetlen ember emelkedett csak minden kritika fölé: maga Adolf Hitler. Róla rosszat mondani, az már szinte bűn lett volna. „Isten meghalt, de a gondviselés szerencsére nekünk ajándékozta Hitlert” (Hans Müncheberg, potsdami napola). „Ő magasabb rendű lény volt számunkra” (Hans-Günther Zempelin, oraniensteini napola). Már önmagában az a tény, hogy a nevét viselik, ösztönzőleg hatott rájuk, s kötelezettséggel járt. „Ezzel nagy bizalmat helyezett belénk – jegyezte föl 1940-ben egy Hitler-iskolás a naplójába. – Számunkra ez azt jelenti: úgy kell viselkednünk, hogy bármelyik pillanatban elébe léphessünk. Mindenben ő a példaképünk. Büszkéek vagyunk, hogy viselhetjük a nevét.” Szinte mindenki arról álmodozott, hogy egyszer személyesen találkozhatson vele. Theo Sommer nemkülönben: „Mindig azokat a fotókat nézegettük, amelyeken Hitler gyerekek fölé hajolt, megsimogatta az arcukat, vagy a nagyobbak vállára tette a kezét. Erre vágytunk mi is. Végül is Hitler-iskolások voltunk. Az ő nevét viseltük.” Adolf Hitler azonban sohasem jelent meg az elit iskolákban.

És ezzel nagy csalódást okozott a jungmannoknak. Volt, akinek egyenesen fájt. „Sajnos a Führer még nem látogatott meg bennünket a várban – kesergett 1940-ben a naplójában egy Hitler-iskolás. – De reméljük, hogy a következő években teljesül ez a vágyunk is.” Hitlert azonban nem érdekelték különösebben a nevét viselő iskolák. Csak a háború utolsó hónapjaiban jutottak eszébe az „örökösei”, amikor tudatták vele, hogy hány elit iskolás áldozta fel már magát „a Führerért, a népért és a hazáért, bátran szembenézve az ellenséggel”. A növendékeknek így csak az maradt, hogy a hivatalos alkalmakkor – felvonulásokon, nagygyűléseken, ünnepélyeken – elkapják Führerük egy-egy pillantását. Joachim Baumann még emlékszik arra a pillanatra, amikor leghőbb óhaja teljesült. 1937. november 9-én történt.

Háromszáz társával különvonattal utazott Sonthofenből Münchenbe, ahol Hitler egy csapatnyi „rég harcos” társasá-

„A paradicsom a kardok árnyékában van...”
Fegyverismeret-oktatás

Megparancsolom, hogy a jövőben a hadsereg és a fegyveres Waffen SS aktív tiszti, illetve vezetői utánpótlását a Wehrmachtba való besorolása előtt a nemzetpolitikai nevelőintézetekben, az Adolf Hitler Iskolákban, a feldafingi NSDAP Birodalmi Iskolában ... neveljék.

Adolf Hitler, 1944

Sokat beszéltek arról a „szent haragról” is, amelyet mint németeknek mindennel szemben éreznünk kellett volna, ami nem német.

Ludwig Harig, született 1927-ben, idsteini tanítóképző

gában kultikus szertartás keretében – mint minden évben – megemlékezett a mozgalom halottjairól. Az 1923. évi balsikerű puccskísérlet történetét a Hitler-iskolás Baumann már a *Mein Kampf*-ból ismerte, hiszen minden reggeli után részleteket olvastak fel belőle. Most pedig a Karolina tér obeliszkjei körüli pázsitzőnyeg szegélykövein állva várta Führerét, tízezrekkel együtt. Várta, hogy feltűnjön a „Vérrend” viselőinek menete, élén magával Hitlerrel. A Feldherrnhalléhoz vezető utat szegélyező oszlopok tetején lángnyelvek lobogtak. A ceremónia csúcspontját tompa dobütések jelezték. Minden, amit Joachim Baumann a sonthofeni várban elméletben tanult, itt valósággá, kultusszá vált: a halál istenítésévé, a lángoló áldozatkészség morbid pátoszává. Még ma is bármikor idézni tud egy strófát az *Eddá*-ból: „A tulajdon meghal. A törzsek kihalnak. Te magad éppúgy meghalsz, mint ezek. Egy van csak, ami örökké él: a holtak tetteinek dicső hírneve.”

Baumann kellőképp megilletődötten állt az út szélén. „Egy pisszenést nem lehetett hallani, olyan csönd volt. De csakhamar feltűnt egy ember, aki 1923. november 9-én azt a zászlót vitte, amelyet ma vérlobogónak neveznek. Vagy húsz méterrel mögötte, egyszerű barna ingben, bal kezét derékszíja csatján tartva közeledett Hitler. Egyenesen előrenézett.” Arkifejezése Baumann előtt elhaladtában is rezzenéstelen maradt. Egy pillantást se vetett se jobbra, se balra. Baumann még aznap este levelet írt a szüleinek: „Képzeljétek el, láttam a Führert. Egészen közel ment el előttem. Mellette Hess, Göring, Goebbels, Julius Streicher. De rajtuk csak végigsiklattam a tekintetemet, mert a Führer szemébe szerettem volna nézni, remélve, hogy elkapom egy pillantását. De csak bámult magam elé mereven. Nagyon csalódott voltam!”

Nemcsak Baumann és társai, hanem még olyan náci vezetők, mint a napolák inspektora, August Heissmeyer SS-Gruppenführer is úgy érezte, hogy Hitler, megszégyenítő módon, levegőnek nézi. Hans-Günther Zempelin egy ízben fültanúja volt, amikor Heissmeyer egy napolabeli látogatásán arra panaszkodott keserűen, hogy csak egyetlenegyszer fogadta Hitler: amikor a hadsereg-főparancsnokság tájékoztatta, hogy a napolások

igen jól beváltak fiatal tisztekként és tisztjelöltekként. Akkor egy órát beszélgetett vele. De utána soha többé nem került a színe elé. Mégsem adta föl a reményt, hogy Führere egyszer majd meglátogatja a napolákat. Erre számítva a padlótól a tetőig felújíttatta például az oraniensteini kastélyt. Mindhiába. Hitler továbbra is váratott magára.

Helytartói annál gondosabban felügyelték az iskolákat, mind közül is legfőképp Himmler SS birodalmi vezető. Legfőbb törekvése, hogy valamennyi napolára kiterjeszthesse hatalmát, egy 1944. december 7-i vezéri parancsban teljesedett ki: „Megparancsolom, hogy a jövőben a hadsereg és a fegyveres SS tiszti utánpótlását, a Wehrmachtba való belépésük előtt, a nemzetpolitikai nevelőintézetek, az Adolf Hitler Iskolák, a Feldafing Birodalmi Iskola és a többi bentlakásos intézet képezze ki.” És ennek fő felelőssévé legfőbb hőhérát, Heinrich Himmlert tette meg. A Reichsführer már a háború kezdete óta igyekezett minél több napolát alapítani a fegyveres SS vezető káderei és általában a vezető káderek előiskoláiként. És azt tervezte, hogy nemcsak a birodalmat, hanem a leigázott keleti területeket is betelepíti napolákkal; a holland, dán, norvég, flamand fiatalok között pedig elhinti a „birodalmi gondolat” magvait. Himmler, a jövődőlő háború katonai vezetőit kinevelendő, ki akarta szűrni a „vér szerint megfelelő halrajokból” a meghódított népek „jó fajú gyerekeit” az internátusokban és a napolákban. Hitler már 1940-ben jóváhagyta azt a javaslatát, hogy a napolák számát öt-hét éven belül megnégyszerezve, százra emeljék.

Hitler parancsa, mely szerint csak elit iskolásokból lehetnek tisztek, találkozott a legtöbb intézeti fiú óhajával. Bár szabadon választhatták meg hivatásukat, többségük tudta, hogy mit várnak el tőle, és katonai pályára készült. Ezt az SS-főhivatal 1942. május 26-i titkos feljegyzése állapította meg. A növekedésekben a háború minden egyes napjával erősödött a vágy, hogy tisztekké válhassanak, hogy végre bizonyíthassanak. Ennél már csak az a félelmük volt nagyobb, hogy lekésik a háborút. „A franciaországi hadjárat után bejött a nevelőnk, és azt mondta: na, fiúk, újra békebeli érettségi elé néztek. Ennek már a gondolatára is végigfutott a hátunkon a hideg” (Hans-

Günther Zempelin). August Heissmeyer, a napolák inspektora a háború után azt nyilatkozta, hogy a fiúk hetvenöt százaléka tisztí pályára készült.

A már behívottakat irigyelték a társaik. „Apám, gondoltuk magunkban, milyen jó nekik, ők már a helyükön vannak!” (Gerd-Ekkehard Lorenz, potsdami napola) A már végzett jungmannok lelkes hangú frontbeszámolóit csak még tovább szították a fiúk harci vágyát. Édesanyja születésnapjára az oraniensteini napola egyik diákja a következő levelet küldte haza a frontról: „Drága anyám, nem tudok elég hálás lenni azért, amivé tétél: derék katonává, aki Neked és a Führernek engedelmeskedik – mindhalálig. Fülünkbe cseng még elesett bajtársaink kiáltása: győzzetek és haljatok meg, ha kell, a Führer nagy ügyéért! Az övéi vagyunk! Heil Hitler: fiad.”

Ördögi jelszavakkal érték el, hogy a fiúk „édesnek” és romantikusnak találják a halált, életük feláldozását „a Führerért és a hazáért”. A paradicsom „a kardok árnyékában” van. A Hitler-iskolások bajtársaik halálhírét Hölderlin himnuszával fogadták: „Győzelmi követek, jöjjetek le! Miénk a csata! Éljen, szülőhaza, ne számold a holtakat! Érted, te drága, senki sem esett el hiába!” Ám a fiatalságnak ez az állítólagos színe-virága szinte egyáltalán nem ismerte a háború igazi arcát. „Arról, hogy milyen nyomorultul pusztul el az, aki haslövést kap, senki sem beszélt” (Harald Grundmann). A lovagkeresztes hadfiak és más háborús hősök, akiket az iskola meg-meghívott, hogy tovább szítsák a lángot, szintén meghagyták a növendékeket abban a naiv hitükben, hogy a háború olyan, mint a hadijáték. „Csodáltuk ezeket az embereket. Irigykedtünk rájuk, ők pedig azzal vigasztaltak bennünket, hogy nem akarják már túl hosszúvá nyújtani a háborút, de ne aggódjunk, lesz elég tennivalónk a végső győzelem után is” (Hans Müncheberg, potsdami napola).

Szinte egyfolytában attól rettegetek, hogy lekésik a háborút. Akit azután végre besoroztak, az azt hitte, hogy mint kiválasztottnak különösképpen ki kell tüntetnie magát. 1944 márciusában August Heissmeyer ezt jelentette Heinrich Himmlernek: „Az ifjú vezetői utánpótlás épp most állt helyt fényesen, né-

A frontkatonákról azt gondoltuk: „Nekik aztán jó dolguk van, ők már a helyükön vannak.” És mindnyájunkban megvolt az érzés: eljön az idő, amikor majd ránk is sor kerül. Akkor aztán mi jövünk.

Gerd-Ekkehard Lorenz, született 1930-ban, potsdami napola

Az ifjú vezetői utánpótlás épp most állt helyt fényesen, négyen megkapták a Tölgyfalombot, harminchárman a Lovagkeresztet, kilencvenhatan a Német Kereszt arany fokozatát, 1226-an elestek, eltűntek...

August Heissmeyer, a napolák felügyelője Himmlernek, 1944

„...csak meghalni tanultam meg a hazámért, élni nem.”
A jövőben elítelt kitüntetésekkel elhalmozott hadfiak részesítették katonai kiképzésben

gyen megkapták a Tölgyfalombot, harminchárman a Lovagkeresztet, kilencvenhatan a Német Kereszt arany fokozatát, 1226-an elesetek, eltűntek...” A napolákban megszorodtak azok a gyülekezők, amelyeken az elesett bajtársak nevét olvasták fel. „Eleinte büszkék voltunk rájuk, hogy feláldozták az életüket Németországért. Akkoriban így gondolkoztunk. Aztán összezavarodtunk. Egyre fiatalabbak is elesetek, olyanok, akiket személyesen is ismertünk. És hát nemcsak a bajtársaink estek el, hanem az apáink is” (Uwe Lamprecht).

„Mire véget ért a háború, csak meghalni tanultam meg a hazámért, élni nem. Azt sulykolták belénk, hogy te semmi vagy, a néped minden. Németországnak élnie kell, akkor is, ha mi meghalunk. Németország fáklyafény, világít a Föld egén, s ez akkor is így lesz, ha már belőled por se lesz” (Hans Buchholz, naumburgi napola). Egy egykori köslini napolás ezt írta végrendeletében a fronton: „Ha elesnék (elesett), azt kívánom, hogy haláloamat semmi egyébnek ne tekintsék, mint ami valójában volt: szükséges áldozatnak, amelyet szívesen hoztam meg Németország győzelméért és katonaeletem beteljesüléséért.”

Még 1944 őszén Heissmeyer, a napolák inspektora minden intézetet „a harc szilárd támaszpontjává” akart tenni, egy rég elvesztett háború utolsó védőbástyáivá. 1945 januárjára előtte is világossá vált, hogy a vereség elkerülhetetlen. Visszavonult a spandau napolába. A Vörös Hadsereg által már megszállt területekről is evakuálták a jungmannokat. Csak az Adolf Hitler Iskolákban tervezgették tovább a jövőt. Új tanévet készítettek elő, és a birodalmi ifjúsági vezetőség bizakodott abban, hogy két-három éven belül minden körzetben lesz elit iskola. A következő Adolf Hitler Iskolát 1945 februárjában szándékoztak megnyitni a Warta-vidéken.

Gerd-Ekkehard Lorenz potsdami napolás számára a vég 1945. április 19-én kezdődött el. Szakaszát áthelyezték Spandauba, Heissmeyer vezénylete alá. A jungmannok kerékpáron, a kormányra fektetett páncélökölrel, fejükön acélsisakkal, karabéllyal vagy géppisztollyal indultak az „osztálykirándulásra”.

Heissmeyer fogadta őket a „Radeland támaszpont” névre át keresztelt napolában. Öt nappal később Lorenz és társai számára halálosan komolyra fordult a helyzet.

Nem ez volt az első harci bevetésük. Egyszer elűzték már egy csapat vöröskatonát egy erdőből, és győztesnek érezték magukat. De 1945. április 24-én olyasvalami történt, amire senki sem számított. Az elit iskolásokat olyan helyre küldték, ahonnan nemrég verték ki a vöröskatonákat a német katonák. Az árkokban fiatal légvédelmi katonák és kisegítő szolgálatosok holtteste heverték, orosz oldalfegyverek ütötte, szögletes sebekkel. A megcsonkított tetemek látványa sokkolta a gyerekeket, akik addig még sohasem láttak halottakat. Egyikünk se mert megszólalni. „Vajon mi is nemsokára így fekszünk itt?” A szanaszét heverő fényképek láttán is elszorult a szívük. Anyák? Testvérek? Barátnők?” A jungmannok még mindig hittek abban, hogy a 12. hadsereg Wenck tábornok vezetésével kitör a Berlin köré vont gyűrűből, s fordulni fog a kocka. Hiszen Heissmeyer is ezt ígérte! „Már csak huszonnégy órát kell kitartanotok, fiúk. A Führer Berlinben van, s nektek hűnek kell maradnotok hozzá. Wenck hadserege közeledik. Még huszonnégy, legrosszabb esetben negyvennyolc óra!” (Hans Müncheberg)

Másnap reggel erős tüzéségi tűzre ébredtek. Nem sokkal rá a sorozatvetők is felvonítottak. A Sztálin-orgonák vették tűz alá a potsdami napola 5. szakaszát. A jungmannok védhetetlenek voltak lövedékeikkel szemben. Estefelé a gépfegyversorozatok és a robbanógránátok hangjába már nyögések és sikolyok is vegyültek. Otto Möller, a potsdami napola egyik nevelője fájdalomtól eltorzult hangon morfiumért rimázkodott. Gránát tépte le mindkét lábát. „Irgalmazzatok, adjatok morfiumot!” Kósza hírek keringtek közöttük. Wenck serege óráról órára közeledik. Velük szemben Sztálin-iskolások ásták be magukat. Elit alakulat elit alakulat ellen. Valaki azt mondta, Heissmeyer a feleségével, Gertrud Scholtz-Klink birodalmi vezetőnővel együtt nyugati irányban „rugalmasan elszakadt”. „Cserbenhagyott bennünket a disznó.”

Április 26-ára virradó éjszaka a Heissmeyer-harcsoport jungmannjai megkísérelték a kitörést. Lorenz és társai egé-

szen a gatowi repülőtérig elverekedték magukat. Az azonban le volt zárva, orosz tűz alatt állt. Egy részük innen is megpróbált kitörni. Nemsokára elvesztették egymást szem elől. Berlin védelmében minden harmadik jungmann meghalt a potsdami napola 5. szakaszából. Félrevezették, elvakították, ágyútölteléknek használták fel őket. „Nem adhatjuk meg magunkat. Csak holtan kerülhetünk az ellenség kezébe, erre neveltek bennünket” (Harald Scholtz, egykori Adolf Hitler-Iskolás, akkor alig tizenöt éves).

A Hitler nevét viselő intézetek növendékei úgy érezték, hogy a „végső harc” során „lovagként, a halállal és a sátánnal” is szembeszállva inkább el kell esniük. 1945. február 11-én ezt írta naplójába egy Hitler-iskolás: „Tíz nappal ezelőtt önként részt vettem egy támadásban. A közelünkben visszavettünk egy falut az Ivánoktól. Negyven-hatvan Hitler-fiú volt a sorainkban. Szintén önkéntesek. Többségük a Warta-vidéki Adolf Hitler Iskolából érkezett, a többi a tanárképzőből. Öröm volt látni, ahogy előretörtek, s szünet nélkül tüzeltek. Végig az élen rohamoztak. A katonák vagy kétszáz méterrel elmaradtak mögöttük. Mi, srácok meg eget verően hurráztunk, s harci dalokat énekeltünk. Közülünk estek is el a legtöbben. A legfiatalabbak tizennégy évesek voltak. Hát így áldozzuk fel magunkat az eszményeinkért.”

Egy halott Hitler-iskolás zsebében lapuló Hitler-képen a következő írás állt: „Ha mások meginognak is, mi annál szilárdabban hiszünk Benned.” Mindhalálig fanatizmus. Két másik fiút – mint partizánokat, ún. werwolfokat („farkasembereket”) – 1945. február 21-én dobtak le az Eifel északi részén az ellenséges vonalak mögé, egy adó-vevő készülékkel. Azt a feladatot kapták, hogy figyeljék meg az amerikai és a brit csapatok mozgását, derítsék fel erejét és fegyverzetét, s jelentsek rádión a Wehrmachtnak. De túl messze, a Vogelsang vár közelében, az Urft folyó völgyzáró gátja körül értek földet, ahol heves harcok folytak. A két werwolfot már másnap foglyul ejtette egy amerikai járőr. Először egy Aachen melletti hadifogolytáborba kerültek, majd a 9. hadsereg hadbírósa

„A csata a miénk, ne számláld a halottakat...” Hitler gyermekeinek meg kellett tanulniuk a hadvezetést

A Föld vándorserleg, mindig azok a népek nyerik el, amelyek megérdemlik, amelyek elég erősnek bizonyulnak a létért folytatott küzdelemben, hogy megvessék létezésük alapjait.

Adolf Hitler

Gyalázatos célok érdekében, de végül is jó nevelést és képzést kaptunk.
Hans-Günther Zempelin, született 1926-ban, oraniensteini napola

elé kellett állniuk. Egynapos tárgyalás után halálra ítélték őket kémkedés miatt. A súlyos ítélet döntő oka a szövetségesek túlzott félelme volt a werwolfoktól.

A fiúkat egy aacheni fogdába vitték. Védőjük, egy amerikai tiszt, kegyelmi kérvényt nyújtott be. A döntés hetekig váratott magára. 1945. május 30-án átszállították őket Braunschweigbe. Május 31-én az amerikai katonai hatóságok közölték velük, hogy kegyelmi kérvényüket elutasították, s másnap reggel tízre kitűzték a kivégzésüket.

Az amerikaiak azt megengedték nekik, hogy búcsúlevelet írjanak a szüleiknek. Egyikük, Franz, a szavakat keresve igyekezett elmagyarázni apjának és anyjának, hogy miért vállalkozott a bevetésre: „Nem a kormányért, amely megcsalt és elárult bennünket, hanem abban a hitben, azzal a meggyőződéssel halok meg, hogy szeretett német hazámat és népemet szolgálom vele.” Hozzáfűzte még, büszke rá, hogy meghalhat hazájáért, s ha már majd a sírban fekszik, gondoljanak arra, hogy „nem Himmlerért vagy Goebbelsért, hanem Németországért” adta az életét. A levél így fejeződik be: „Pap is volt nálam, így mindenre felkészülten halok meg. Igen, fogságom két hónapja alatt megtanultam, mit jelent Istenben hinni, elmondhatni, hogy igen, van valaki, aki fölöttem áll, és a legnagyobb bajban is mellettem áll, amikor ember már nem tud vigaszt nyújtani.”

1945. június elsején, vasárnap amerikai katonák a két fiút egy Braunschweighez közeli kavicsbányában egy oszlophoz kötözték. Melléje már odakészítettek két fakoporsót. Tíz óra körül eldőrdültek a kivégzőosztag fegyverei. Franz alig múlt tizenhat éves, barátja, Herbert tizenhét éves volt.

A hitleri birodalom széthullásával szertefoszlottak a „jövő vezetőinek” reményei és illúziói is. „Még máig sem hevert ki. Köröttem és bennem is romba dőlt egy világ a kapitulációval. Mindaz, aminek számomra a világon értéke volt, egy pillanat alatt érvényét veszítette. Az embereket, akikre felnéztem, bűnözőkké minősítették. Az eszmékről, amelyekért éltem, és amelyekért meghalni is képes lettem volna, kiderült, hogy a zsarnokság eszközei” (Hans Buchholz, naumburgi napola). Hitler öngyilkosságának híre némelyeket hideg zuhanyként

ért, és felnyitotta a szemüket. „Úgy bőgtem, mint egy kisgyerek” (Hans Müncheberg).

Egy egész világ hevert romokban. „Egy világ – mondja Leopold Chalupa, a naumburgi napola egykori növendéke, később a NATO közép-európai legfőbb parancsnoka –, amelyben élve egészen a végig hittem, hogy a Nagynémet Birodalom győzhet majd a csodafegyverei segítségével.” Ez a fatális csodavárás némelyeket még a hadifogságba is elkísért. Ernst Lorenz, a potsdami napola volt növendéke egy szép májusi nap lágy szellő simogatását érezte az arcán. „És mi jutott eszembe? Hogy ez bizonyára a csodafegyver keltette légváltó utolsó fuvallata. Valahonnan indulnia kellett ennek a lémozgásnak.”

Az agymosás, az örökös csuklóztatás és fegyelmezés nem múlt el nyomtalanul. Sokaknak még évek múlva is nehezükre esett leszámolni azokkal az illúziókkal és legendákkal, amelyek meghatározták a nevelésüket. De évről évre mindinkább felismerték az igazságot, mondja a spandau napola egykori diákja, Ernst-Christian Gädke. „Mindaz, amit tettek velünk, és aminek a végrehajtásában részben lelkesen magunk is részt vettünk, egyetlen célra irányult: a hősi halálra.”

Minden második elit iskolás hősi halált halt: egy embertelen nevelési rendszer félrevezetett és elvakított áldozataként. De az egykori kiválasztottak közül sokan még ma is azt hangsúlyozzák, hogy mennyire javukra vált ez a nevelés. Hans-Günther Zempelin: „Egy gyalázatos ügy szolgálatában, de jól neveltek bennünket.” Uwe Lamprecht: „Abban a vészterhes, vérgőzös, halállal és nyomorúsággal teli világban úgy éltem, mint egy szigeten. Védett voltam. Volt mit ennem. Nem kellett az utcán csavarognom.” Persze a napolákban sem volt minden fenéig tejfel. De hogy ártalmukra lett volna? Lamprecht orvos lett. Sikeres orvos. Nevelése, azt állítja, sokszor segített, hogy talpon maradjon. Meglepően sok elit iskolás meglepően sokra vitte az életben. Helytálltak – úgy, ahogy tanították nekik: fegyellemmel, keménységgel, kitartással. Az ideológia ballasztját könnyen levetették magukról – mondja Uwe Lamprecht. Hardy Krüger gyermekszínészként a zsidók Svájcba menekítését segítette. Martin Bormann pap lett Kon-

góban. (A történelemtudomány általánosan elfogadott álláspontja szerint 1945 májusában Berlinben halt meg/tűnt el.) A legtöbb elit iskolás megszabadult a náciizmus mótelyétől.

De mi maradt bennük utána? „Sebhelyek a lelkeken – mondja Hardy Krüger azokról az időkről, amikor Hitler-iskolás volt. – Azóta hihetetlen, szinte már eltűzött az igazságérzetem, olyan megértő vagyok minden másképp gondolkodóval, minden más vallással szemben, ami előtt sokan értetlenül állnak. Éppen az ellenkezőjét érték el nálam, mint amit belém akartak nevelni.”

Hans-Günther Zempelin számára, aki ma egy milliárdos konszern élén áll, egyvalami maradt meg: „az emlékezés arra a sok, nagyszerű, szeretetre méltó fiatalemberre, akiknek élete 18-19 éves korukban véget ért. Egy bűnös rendszer áldozatai voltak.”

Háború

Minket, Hitler gyermekeit menetelésre neveltek, nótázásra meg gyilkolásra.

Volker Fischer, született 1928-ban

Kioperálták belőlünk Istent, de az olyan erényeket is, mint a felebaráti szeretet vagy az igazságszeretet, az etika középpontjába a hazához való hűséget állították, amelyet a Führerrel azonosítottak.

Manfred Rommel, született 1928

A boldogság netovábbja lett volna számomra, ha a Führer lejön az óvóhelyünkre, súlyos, Istenéhez hasonlatos kezét a vállamra teszi, és azt mondja: fiam, német katona vagy.

Klas Ewert Everwyn, született 1930-ban

Veszélyes volt abban az időben tizennyolc évesnek lenni. Az egyiknek kilőtték a szemét, a másik elvesztette a fél karját – mindent egybevetve csaknem ötvenszázalékos volt a veszteségünk.

Franz J. Müller, született 1925-ben, a Fehér Rózsa ellenállási mozgalom tagja

A gyerek még nem tud igazán fogalmat alkotni a halálról, s nem ismeri a félelmet sem. Készek lettünk volna az életünket adni – Németországért és a Führerért.

Günter Adrian, született 1925-ben

Mindig azt gondoltam: te jó ég, hiszen még csak tizennyolc éves vagyok. Nem akarok meghalni.

Kurt Palm, született 1925-ben, sztálingrádi katona

Embernek lenni annyit tesz, mint harcosnak lenni. Németnek lenni annyit tesz, mint százszorosan harcosnak lenni. Nemzetiszocialistának lenni annyit tesz, mint ezerszer harcosnak lenni.

Hans Schemm, a náci tanárszövetség elnöke

Ha a germán már nem lát kiutat, marad a pusztulás heroizmusa, az istenek alkonya. A heroikus kitartást az utolsó emberig bátorságnak tekintették, nem pedig az ostoba önpusztítás netovábbjának.

Franz J. Müller, született 1925-ben, a Fehér Rózsa ellenállási mozgalom tagja

Abban a szellemben nevelkedtünk, hogy az igazi férfi csak a háborúban ismerszik meg.

Klaus Bölling, született 1928-ban, légvédelmi kisegítő szolgálatos

Aki Németországért harcolt, az persze Adolf Hitlerért is harcolt, a kettő csaknem egyet jelentett. Ez a hozzáállás csak a háború vége felé változott meg némileg, de Hitlernek végig kikezdehetetlen maradt a tekintélye.

Paul Kehlenbeck, született 1926-ban

A front megköveteli, hogy a Hitlerjugend a legsúlyosabb sorsküzdelem közepette továbbra is azt tekintse legfőbb feladatának, hogy a harcoló csapatok legjobb katonai utánpótlása legyen.

Adolf Hitler, 1943

Führer, bízz az ifjúságban, neked pedig, ifjúság, minden okod megvan rá, hogy imádkozz a Führeredért: Isten tartsa meg őt nekünk, mivel örök Németországot szeretnénk.

Josef Bürckel, gauleiter

A légierő kisegítő szolgálatai jól beváltak a birodalom, a hazai háborús területek légvédelmi ütegeinél. Ezek a fiatalok lelkes tettekeszségükkel, bátorságukkal, gyors felfogóképességükkel és remek képzettségükkel fogva már harcban bizonyították, hogy tökéletesen megállják a helyüket...

Hermann Göring, 1944

Töletek függ, vajon hátul és utolsóként akartok-e kullogni egy semmirekellő és az utókor által lenézett nemzedék soraiban, vagy elsőként akartok-e lenni egy minden elképzelést felülmúló csodás időszakban.

Artur Axmann birodalmi ifjúsági vezető, 1944

Mindig azt hittük, hogy a Wehrmacht, a katonáink biztosak a győzelemben. És egyszerre csak észrevettük, hogy nem biztosak benne. Azt mondták nekünk: „Húzd meg magad, öcsi, az újjáépítésnél lesz rád szükség. Sokkal jobb élni, mint meghalni Németországért.”

Karl-Heinz Böckle, született 1929-ben

Nem szeretném a tükröben megpillantani gyerekkori arcunkat – fejünkön acélsisakkal. A gyerekeket dolgoztatni aljas dolog, de még sokkal aljasabb hőst csinálni belőlük. Az életben ne forduljon többé elő.

Dieter Hildebrandt, született 1927-ben

A második világháború előestéjén csalóka szerencse érte a danzigi (gdanski) Werner Gottschaut. Röviddel este tizenegy előtt azt a parancsot kapta a tizenhat éves fiú, hogy azonnal jelentkezzen egyenruhában a HJ helyi parancsnokságán. Két ember várt ott rá: egy szürke bőrkesztyűs Wehrmacht-tiszt, valamint az SS-Heimwehr Danzig egy vezetője fekete acél-sisakban. Vigyázzba állították Wernert, s feleskették, majd felszólították, hogy HJ-karszalagját cserélje fel egy sárga, Deutsche Wehrmacht feliratú karszalagra. „Kitört a háború, s neked kell megvinned a hírt mindenhova. Kint vár rád egy új kerékpár, arra ülj fel. De indulj már!” – sürgette a két egyenruhás.

A fellelkesült fiú postástáskát akasztott a nyakába, felpatant a kerékpárra, s ide-oda cikázva a danzigi német állások között az éjszaka sötétjében széthordta a jelentést. Kora hajnalban fülsiketítő dörrenést hallott. „Az volt csak az égszakadás, földindulás! Láttam, ahogy a *Schleswig-Holstein* tüzet nyit, gránátok robbantak, házfalak omlottak le: mindenütt kidőlt fák, füst és zaj...” 1939. szeptember elseje volt, hajnali háromnegyed öt. A *Schleswig-Holstein* páncéloscirkáló akkor nyitott tüzet a Westerplatte erődtámaszára. Ugyanebben az órában német gyalogosok léptek Lengyelország földjére. Megkezdődött a második világháború. A Hitler-fiúk az első pillanattól kezdve ott voltak mindenütt, ahol a golyók süvítettek.

Werner örömmel fogadta a háborút. Arra gondolt, Hitler mindig is azt követelte, hogy bármi áron, de Danzig és a lengyelországi német kisebbségek „térjenek haza” a birodalomba. A fiú azt nem sejtette, hogy Hitler „végleges leszámolója” Lengyelországgal csak annak a hódító politikának kezdő lépése volt, amely egész Európát szenvedéssel és rettegéssel

töltötte el. „Nem Danzigról van itt szó – árulta el tábornokainak Hitler. – Kelet felé kell kiterjesztenünk életterületünket, biztosítani az ellátást, és meg kell oldanunk a Baltikum-problémát is.” És mialatt a hadúr mindent egy lapra tett fel, a tét pedig az egész földkerekség volt, Werner még mindig azt hitte: igazságos háborút viselnek. Még akkor sem hagyott alább lelkesedése, amikor megtudta, hogy szintén futárnak beosztott osztálytársát halálos lövés érte: „Azért harcolunk, hogy megint Németországhoz tartozhassunk. Mindig is tudtuk, hogy ez nem megy áldozatok nélkül.” Wernernek szárnyakat adott az a gondolat, hogy tizenhat évesen, katonaként kivetheti részét a Németországért folytatott harcból. „Egész nap ott kerekedtem a városban, és jól előretartottam a bal karomat, csak hogy mindenki lássa: ez igen, ez a Werner igazi német katona! De a kutya sem törődött velem, és nagyon el voltam keseredve.”

Csak akkor támadt egy kis repedés lángoló lelkesedése addig töretlen héján, amikor a német stukák (zuhanóbombázók) tévedésből szétbombázták szülőhelyét, Neufahrwassert. Lepelletlen félelem szorította össze a szívét: „Sírtam és ordítottam, reszkettem, magam előtt kellett tolnom a biciklit, mert fel se tudtam ülni rá, olyan döbbenet fogott el a pokoli láрма közepette, a por és a romok láttán. A házakból semmi se maradt, a tetők az utca közepén hevertek, borzasztó volt.” Egy orvos néhány csepp nyugtatót adott be neki, s közben azt mondta: „Te német fiú vagy, csak nem fogsz itt sírni?” Werner észhez tért. „Persze hogy nem fogok – feleltem, és már újra német fiú voltam.” Buzgón rohant az újabb bevetésre, és a háború nyers valósága visszatérítette a földre.

A lengyelországi hadjárat sikeresnek mutatkozott: Hitler már szeptember 19-én Danzigban beszélt, szeptember 27-én pedig Varsó is megadta magát. Werner azt a feladatot kapta, hogy járja körbe az egész Westerplatte-félszigetet, s vegye számba a lengyel halottakat és sebesülteket. „Szomorú látványt nyújtottak a kimerült, bátor lengyel katonák, ahogy csüggedten előjöttek a bunkerekből, és megadták magukat. Sokáig elkísért ez a kép. A halottaikat köpenyekben vitték el előttünk. Akkor

„Bukszába be könyökig, aki nem ad, lelövik!”

Hitler-fiúk fémhulladékot gyűjtenek a hadiiparnak ezzel a tréfás versikével

A járókelők figyelmét nemcsak dobozcsörgetéssel és álldogálással lehet felkelteni, idejekorán meg is kell őket szólítani.

A 359-es weimari HJ-órs gyűjtési szelvényéből, 1944 augusztusa

Már a könyökünkön jöttek ki a hazafias estek, a feszes vigyázzállás a nemzeti ünnepeken és egyéb rituálékon. Persellyel kellett körbejárnunk. Véget értek az első évek tábortüzei meg a nagy biciklitúrák.

Dieter Wellershoff, született 1925-ben

A Hitlerjugendben állandóan menetelnünk kellett. Ez volt, amit annyira gyűlöltem, amit teljesen elutasítottam. S akkor azt mondtam magamnak: soha az életben nem mégy többé közéjük.

Uwe Storjohann, született 1925-ben, szvingkölyök

Vannak, akik kövérré zabálják magukat, és mások termését aratják le... és vannak a katonák...

Baldur von Schirach

A német ifjúságot nem lehet elég korán arra nevelni, hogy mindenekelőtt németnek érezze magát.

Adolf Hitler, 1932

„Führer, bízz az ifjúságban...” Hitler-fiúk reklámozzák az egytálételes vasárnapot, amelyet azért találtak ki, hogy élelmiszert takarítsanak meg

értettem meg először: de hiszen ők is Lengyelorszáért harcoltak. Ugyanolyan katonák voltak, mint a mieink, csak más egyenruhát viseltek. Addig még sosem láttam halottat. Azok a földön heverő, piszkos és véres lengyel egyenruhás tetemek voltak az elsők életemben. Mindezt akkor nem tudtam megemésztetni.”

Werner azonban továbbra is a frontvonalban maradt. Hét nap, hét éjszaka még ruhát sem tudott váltani. A sokéves agyködösítés és a propaganda megtette hatását. Werner is olyan akart lenni, mint amilyennek Hitler lefestette a német ifjút: „Gyors, mint az agár, szívós, mint a bőr, és kemény, mint a Krupp-acél.” Hitt a harsogó jelszavaknak: „Mi vagyunk a jövő, menetelünk, és ami elénk kerül, azt legázoljuk. Menetelünk, és ha fal magasodik elénk, ledöntjük. Példaképekké akarunk válni.” Sok Hitler-fiú gondolkodott úgy, mint Werner. Most már a háborúban kellett bizonyítaniuk, hogy a Jungvolk és a HJ testileg és szellemileg is jól felkészítette őket. Az agymosás vetése szárba szökken.

„Az ifjúságot nem holmi szalmaláng-lelkesezés lobbantotta lángra. Elszántságát a háború hat esztendeje alatt mindvégig megőrizte” – harsogta még évtizedekkel később is Artur Axmann, aki 1940 augusztusától az NSDAP birodalmi ifjúsági vezetője, valamint a Német Birodalom ifjúsági vezetője volt. „Amikor hivatalba léptem, a legfőbb parancsolat ez volt számomra: minden erővel elősegíteni a háború megnyerését.” Győzelem mindenáron – az olcsó munkaerőből és az önkéntes ágyúöltelékekből felállított, kilencmilliós hadsereggel.

Artur Axmann a széplélek Baldur von Schirachnak, Hitler bizalmasának a nyomdokaiba lépett az ifjúsági vezetői posztón. A berlini munkásfiút a párt szerette „kirakatproliként” mutogatni, ő azonban nem tudta levetkőzni komplexusait. Nem kerülhetett olyan közel a Führerhez, mint annak idején Schirach. De akárcsak Schirach, ő is a legtöbb energiát abba fektette, hogy az ifjúságot a rezsim engedelmes eszközévé tegye, és ezáltal elnyerje mestere tetszését. „Axmann számára Hitler ideál volt, a német nép legnagyobb hőse, igazi übermensch – mondja Armin Lehmann, aki a háború vége felé fu-

tárként szolgált mellette. – Valósággal a megszállottja volt annak, hogy megmutassa a Führernek, milyen hűséges hozzá az ifjúság.”

A náci fejesek nem győzték hangsúlyozni, hogy a hadi szolgálat „mint a német népnek tett becsületbeli szolgálat” nyenyire önkéntes. És ez szemükben nem volt álszentség még azután sem, hogy Hitler a háború kitörése előtt pár hónappal kötelezővé tette a HJ-tagságot. Hiszen a szolgálat az önkéntesség miatt amúgy is már rég belső kötelességgé alakult át, az ifjúság nagyobbik része számára magától értetődővé vált – legalábbis ezt írta Otto Bartel, Axmann egyik beosztottja. „Mivel a német fiatalság szolgálatának teljesítését nem kötelességnek, hanem becsületbeli jognak tekinti, amelyet folyamatosan ki kell érdemelnie”, ezért a HJ nem is az állam kényszerintézménye, hanem marad az, ami volt: német ifjúsági mozgalom.

Immár tehát mindenki nyomtatásban olvashatta, ami már rég gyakorlattá vált: a HJ átfogta az egész német ifjúságot, s aki nem akart részt venni Hitler utódneveldejében, az szankciókkal számolhatott. Volker Fischer, aki akkor még meggyőződéses Hitler-fiú volt, így emlékezik: „Elmentek a szülőkhöz, és azt mondták nekik: ha a fiuk a jövő héten nem jelentkezik szolgálatra, kellemetlen következményekre számíthatnak.”

„Az ifjúságot az ifjúságnak kell vezetnie” – ez volt Baldur von Schirachnak, az „első óra” vezetőjének fennkölt hitvallása. Az „ifjúság” magában esetenként rabiátussá is válhatott: ha nem mindenki akart a többiekkel együtt tartani. „Azokat a fiúkat, akik nem illeszkedtek be, akik nem érezték jól magukat a közösségben, gyakran kiközösítették, bántották, akár meg is verték” (Volker Fischer). A rezsim úgy nyújtotta ki csápjait a fiúk után, mint egy óriáspolip, és fojtogató ölelésébe fogta őket. A birodalmi ifjúsági vezetőség évek óta törte a fejét azon, miképpen szippantson be mindenkit a szervezetbe, s miképpen ossza be a fiúk minden szabad percét a HJ-ben. A legtöbb gyerek el se tudta képzelni, hogy kibújhatna a kötelességek alól. „Persze akkoriban nem számított még olyan szegényletesnek, ha valaki azt tette, amit a többiek. Sőt, épp ellenkező-

leg. Az volt a szégyenletes, ha valaki kilógott a sorból, és mást tett, mint a többiek” (Paul Kehlenbeck, egykori Hitler-fiú).

Ezt a hozzáállást követelte meg később a háború is. Az ifjúság harcra és áldozatra kész volt – de nemcsak meggyőződésből, hanem alternatívák hiányában is. „Meg vagyunk győződve arról, hogy a háborúban nem válik hitványabbá a fiatalság – jelentette ki Axmann a Wehrmacht-főparancsnokság előtt tartott beszédében. – Az ifjúság egyre inkább belenő a háborúba. Nem tudja már a háború lehetőségeit a békés lehetőségekkel összemérgetni. A háborús állapotokat maguktól értetődőnek fogadja el. Küldetésének tekinti ezt a háborút.”

Az ilyen szavakat szívesen hallgatta Hitler, mivel szüksége volt a fiatalokra. „A német történelemben soha többé nem ismétlődhet meg 1918 novembere” – dörögte 1939. szeptember elsején a Reichstagban. A német összeomlás tragikus pillanatainak hatását még a csontjaiban érezte. Sem kapitulációt, sem olyan forradalmat, mint amilyen az első világháború után tört ki, nem akart még egyszer. Akkor kikiáltották a köztársaságot, és elsöpörték a monarchiát – amely után az éhségtől és betegségtől legyengült lakosság alig ejtett könnyet. Sőt, a felkelőkkel együtt hátba támadta az állítólag győztes hadsereget, legalábbis sokan gondolták ezt úgy Hitlerrel együtt. Afölött átsiklott a Führer, hogy a tábornokok maguk kérték a fegyverszünetet, s a demokratikus kormányra hárították a felelősséget a katonai vereség következményeiért. Még egy ilyen „tördöfést” nem akart megélni a diktátor. Az ifjúságnak kell arról gondoskodnia – hangoztatta –, hogy a lakosság a háború ellenére se nélkülözzön, s az ifjúságnak kell helytállnia a hátszágban hódító hadjáratai idején. A fronton folyó véres harcoktól távol, „normális” élet látszatát kell keltenie, hogy megőrizhesék erkölcsi tartásukat a németek.

Sok szülő tiltakozása ellenére a fiatalok mind több idejét kötötte le a HJ, a tanítás vagy a munka mellett órákat, napokat, heteket dolgoztatták őket. Az apák és a HJ-vezetők a frontra mentek, s velük akarták pótolni a kiesett munkaerőt minden területen. Az iparban és mezőgazdaságban ugyanúgy hasznukat látták, mint a légvédelmi osztagoknál vagy az egészségügyben. Mindemellett országos futárszolgálatot teljesítettek,

propagandaanyagot hordtak szét, kiosztották az élelmiszerjegyeket, segédkeztek a Vöröskeresztnél és a postán s más hivatalokban. A „gazdasági és üzemi bevetésen” élelmiszeres és szenesvagonokat raktak ki, s kiszállították az árut az üzletekbe. Télen havat lapátoltak, és felszórták az utakat, a kórházakban pedig HJ-zenekarok muzsikáltak, hogy kedvet ébresszenek a sebesültekben a frontszolgálat folytatásához.

A lányok főztek a kibombázottakra és a menekültekre, ruhát foltoztak, és zoknit stoppoltak, harisnyát és kesztyűt kötöttek a katonáknak. 1940-ben 319 ezer lány teljesített háztartási kisegítő szolgálatot, hatvannégyezer dolgozott a Vöröskeresztnél, hatvanezer a kórházakban a sebesülteket ápolta, százezer pályaudvari szolgálatot látott el, háromezer-ötszázak pedig a légvédelmi figyelőszolgálatban vették hasznát.

A hadigazdálkodás legfőbb parancsolata a gyűjtés volt. A gyerekek szétszéledtek, mint egy sereg hangya, és mindent összeszedtek, amit csak hasznosítani lehetett a háború alatt. A legkisebbek, a pimpfek és a jungmädek tonnaszámra szedték a gyógyfüveket és a teának valót, amivel a gyógyszeripar szinte teljes szükségletet fedezni tudták a háborús években. Felszedték a lehullott gyümölcsöt, s gombát, bogyót, makkot gyűjtöttek az élelmiszer-ellátás javítására, és összefogdosták a krump-libogarakat. Gyűjtőszenvédejük helyenként már-már komikus méreteket öltött. Házról házra jártak, a hadiiparban felhasználható papír, fém, üveg, bőr vagy csont mellett még a fésűben maradt hajszálakat is elkérték a nőktől: ezzel a nemes anyaggal hőszigetelték a tengeralattjárók légénységének ruházatát.

A nemzetiszocialista téli segélyakciót először 1933-ban hirdették meg, és az kezdettől fogva a náci szociálpolitika gerincét képezte. A sok utcai és házi gyűjtés, a havi „egyáltalételes vasárnapok”, a levonások a bérekből és a fizetésekből, s a „téli fillérek” gyűjtőládikói nem csak a politikai, faj- és öröklésbiológiai szempontból méltónak ítélt rászorulóknak megsegítésére szolgáltak. Azzal, hogy a népközösséghez való tartozásra, a „nemzeti szolidaritásra” vagy az „áldozatkészségre” apelláltak, két legyet ütöttek egy csapásra: a cél egyrészt a nemzeti

„Mindnyájatoknak segítenetek kell, hogy megnyerjük a háborút...”
BDM-es lányok hágyamaszüreten
Brandenburgban

Később kiszámítottam, hogy tizenkét éves koromban értem rá utoljára játszani. Valószínűleg teljesen elfelejtettem már, mit is jelent játszani és tétlenkedni.

Telse Zimmermann, született 1929-ben

A nők nevelésére különös gondot kell fordítani. Az e téren elkövetett baklövések kiváltképp rossz közérzetet okozhatnak mind a hátszágban, mind a fronton.

Wilhelm Stuckart államtitkár, 1940

Használt holmit és gyógyfüveket gyűjtöttünk éneklés és kirándulás helyett.

Telse Zimmermann, született 1929-ben

„Amint azt már közzétettük, idén a HJ egyedül felelős a hárslevelek, nyírfalevelek, mogyoróbokor-levelek, valamint a gyűszűvirág és a körömvirág gyűjtéséért. A HJ egyéb tea- és gyógynövényfajtaát nem gyűjt.”

Részlet a HJ zaberni 737-es órának 51/44-es köriratából, 1944

Az olyan ifjúság, amelyet aktivitásra neveltek, nem is tehetett egyebet, mint hogy részt vegyen a háborúban, azzal a csillapíthatatlan vággyal, hogy minél több feladatot bízzanak rá.

Herbert Reinecker: Das Junge Deutschland, 1943 augusztusa

Úgy neveltek bennünket, hogy már gyermekkorunkban tudtuk: egykor katonák leszünk. Ez valami örült jó dolog volt a számunkra.

Theo Nicolai, született 1928-ban

„Hozzájárulás a keleti német parasztság újjáélesztéséhez...”
Mezőgazdasági munkaszolgálatot teljesítő Hitler-fiúk egy HJ-tangazdaságban

készülődés állapotának megteremtése volt, másrészt a családok magánéletének az ellenőrzése.

A számítás bevált. 1942 telén a gyűjtés eredménye 1,6 milliárd birodalmi márkára rúgott. Az 1939. évi 680 millióhoz képest ez 135 százalékos növekedés volt, amelyből a Hitlerjugend alaposan kivette a részét. „Mozgósítottak bennünket a téli segélyakcióra, azzal, hogy gyűjtsünk, és csapjunk reklámot, hogy az emberek jó mélyen a zsebükbe nyúljanak. A házak bejáratához álltunk a főtéren, majd sípszóra felrohantunk az emeletekre, eget verő lármát csaptunk, hogy magunkra vonjuk a figyelmet. Gyorsan a lakókhoz léptünk, és elhadartuk a kuncsorgó versikét. Hol finomabbat: Nyúljatok az erszénybe, kérünk pénzt a segélyre! Hol morbidabb hangvételűt: Bukszába be könyökig, aki nem ad, lelövik!”

Minél nagyobb területekre terjesztette ki a legfőbb hadúr a háborút, s minél több embert vittek ki a frontra, annál inkább fogyott a munkaerő a háterszámban – mindenekelőtt a mezőgazdaságban. Amikor 1941-ben Hitler lerohanta a Szovjetuniót, a frontvonal hirtelen több ezer kilométerrel megnyúlt. 1942 áprilisában szabályozták az „ifjúság hadi szolgálatát a német nép élelmezésének biztosítása végett”. Attól kezdve minden évben, április és november között heteket töltöttek el a lányok és a fiúk kötelezően a földeken. Csak 1942-ben ötszáznyolcvanezer fiút és egymillió-háromszázezer lányt rendeltek ki mezőgazdasági munkára. És hogy a bajor sör továbbra is lecsoroghatott a kiszáradt torkokon, azt is jelentős mértékben a HJ-nek köszönheték; Axmann adatai szerint a háború alatt 90 százalékban a HJ tagjai szüretelték a komlót.

Egészen bizarr látvány volt a mezítlás akció, amelyet szintén Axmann kezdeményezett 1942 nyarán. Mivel „a Német Birodalomra erőszakolt háború a hadiipart a legnagyobb erőfeszítés elé állítja, és mivel a bőr meg a cérna a harcoló alakulatok számára döntő fontosságú, a HJ-tagoknak a maguk módján kell hozzájárulniuk ahhoz, hogy ezek a fontos anyagok a katonák rendelkezésére állhassanak”, vagyis kímélniük kell a cipőjüket és a ruhájukat. Ezért felszólították az ifjakat, hogy járjanak mindig mezítláb. Azontúl mintha nap mint nap

rongyosbálba indultak volna: „kifakult, elhordott, foltozott holmikat viseltek”, tehát még a gyerektalpak is megszenvedték a második világháborút.

A kíméletlen fegyelmezési módszerekkel, a gleichschaltolással sikerült az évek során engedelmes eszközzé alakítani az ifjúságot, amely már csak arra várt, hogy Hitler felhasználja. „Ez volt a Harmadik Birodalom egyik erőssége: hogy nekünk már eszünkbe sem jutott gondolkodni, csak elhittük, amit mondtak. Hogy mindannyiunknak segíteni kell abban, hogy megnyerjük ezt a háborút, mindenek fölé kell emelkednünk” (egy egykori Hitler-fiú). A birodalmi ifjúsági vezető büszkén jelentette 1940-ben, hogy „több mint ötmillió német ifjú és leány állt munkájával a Führer és a nép szolgálatába”. A német gazdaság és a társadalmi intézményrendszer a HJ tagjainak serény közreműködése nélkül hamarabb összeomlott volna. Az ifjúság tehát jelentős mértékben hozzájárult a háború elhúzódásához.

Az első háborús években a fiatalok még a halált hozó frontoktól távol űzhették tevékenységüket. Egy csapásra megváltozott azonban a helyzet, amint a háború elérte Németország területét. A héjának nevezett Winston Churchill, a náci Németország elleni engesztelhetetlen harc híve, 1940. május 10-én felváltotta a megbékélési politikát folytató Neville Chamberlain miniszterelnököt, és megalkuvást nem ismerő ellenállást hirdetett meg. 1940. május 10-én a német háterszagra küldte a Royal Air Force gépeit. Az első bombák a Ruhr-vidékre, Berlinre, Hannoverre, Hamburgra, Brémára és más német városokra estek. 1942. február 20-tól pedig, amikor Arthur Harrist nevezték ki a brit bombázóflotta parancsnokává, a britek teljesen áttértek a terrortámadásokra. „Bomba Harris” neve hamarosan a rettegés szinonimájává vált Németországban: nem titkolt célja az volt, hogy „morálisan felmorzsolja a német népet”, s ennek eszközéül a német városok szőnyegbombázását választotta.

A nyitányt Lübeck bombázása jelentette 1942 márciusában, amikor is először dobtak le gyújtóbombákat a hagyományos robbanófejes bombák mellett. 1942 májusában a Köln

elleni, megsemmisítő hatású „ezerbombás támadás” megmutatta, mire képesek az angolok. Ráadásul 1943 elejétől támogatást kaptak Amerikától, s akkortól a pusztító bombaterror nem akart véget érni. Az amerikaiak precíziós berepüléseket hajtottak végre nappal, az angolok pedig folytatták az éjszakai szőnyegbombázásokkal. A gyújtóbombák és a robbanóbombák, amelyeket részben foszforos kaniszterekkel együtt dobtak le, olyan pokoli tűzvészeket okoztak, amelyek például Hamburgot s Drezdát porrá és hamuvá változtatták.

A Hitlerjugend most már folyamatosan szolgálatban volt – mindenütt, ahol forró volt a helyzet. Tagjai éjjel-nappal készenlétben álltak, hogy mentsek a sebesülteket és a romok alatt rekedteket, s bármikor gondolkodás nélkül kockára tették az életüket. A tűzoltó HJ gyakran már akkor kivonult, amikor még a bombák potyogtak. „Alighogy riasztottak bennünket, már indulásra készen is álltunk. A szőnyegbombázások utáni tűzvészek miatt állandó életveszélyben dolgoztunk. Csak az út közepén mozoghattunk, egyméteres magasságig hajolva, mivel följebb már elfogyott az oxigén. Nagy házak omlottak össze, alattuk igen sok halott feküdt. De nekünk menni kellett, segíteni – a legnehezebb feltételek közepette is” (Werner Steinberg, egy HJ-tűzoltócsapat egykori tagja).

A légvédelmi kiképzés, amely a békeidőben még kellemetlen kötelesség volt, most halálosan komollyá vált. A támadások után pimpfeket és Hitler-fiúkat vontak be a romeltakarítási és a mentési munkákba – ezeket folytonosan az a veszély fenyegette, hogy maguk is az életükkel fizetnek, ha rájuk omlik egy fal, vagy működésbe lép egy fel nem robbant lövedék gyújtószerkezete. Pár fiúba mélyen bevésődött ez az élmény: „Az első háborús halott, akit láttam, egy fiatal nő volt Bremerhavenben, akinek egész testét, az altestétől a karjáig felhasította valami – valószínűleg bombaszilánk. El kellett vinnünk, és hát húzódoztam egy kicsit, kellemetlennek találtam, mégis egy fiatal nő, teljesen felhasítva, hát nem akaródzott megfogni. Erre rám ordított az altiszt, aki velünk volt, hogy bezzeg ha élne, szívesen hozzányúlna! Na, akkor már nem húzódoztam, megfogtam én is, és elvittük” (Lothar Gulich).

Négymillió lakás dőlt romba. A bombatámadásokban mint-

Az apák háborúztak, az anyák gyakran hadi szolgálatot láttak el. Egyedül voltunk, pusztán arra utalva, amit az iskolában és a Hitlerjugendben hallottunk.

Karl-Heinz Böckle, született 1929-ben

Ha az apák és a fivérek áldozatot hoznak a harcmezőn, minden fiú és lány becsületbeli kötelessége úgy viselkedni, hogy minden évfolyam, amelyet talán még behívnak a birodalom védelmére, erős és egészséges legyen.

Baldur von Schirach, 1936

Szüntelenül azt hajtogatták nekünk: Ti vagytok Németország jövője, vállatokon nyugszik a jövő.

Karl-Heinz Böckle, született 1929-ben

„Méltónak lenni a katonához...”
Hitler-fiúk hólapátolás közben Berlinben

egy ötszázezer ember halt meg, még többen sebesültek meg. A fiatalok mindennapjaiba lassan beférkőzött, mindenütt jelenlevővé vált a halál: „Fiatalkori szerelmemet egy bombatámadás során vesztettem el, és azon az éjszakán sok iskolatársam holttestét hoztam fel a pincékből. Előző nap még beszélgetsz valakivel, másnap pedig már csak egy megszenesedett, elégett, nyomorúságos rongyhalmaz... Fürdőkádban vittük el a maradványokat: az ember ilyenkor elgondolkodik az élet meg a halál értelmén...” (egykori légvédelmi kisegítő szolgálatos).

A nemzetiszocialista vezetőség 1940 őszétől megpróbálta a gyerekeket biztonságos helyekre telepíteni. A hivatalos sajtóban ezt úgy tállták, hogy „megóvják az ifjúságot azoktól az egészségi ártalmaktól, amelyeket a kevés és szűk légvédelmi pincékben való gyakori tartózkodás” okoz, az új helyeken pedig „akadálytalanul folyhat tovább az iskolai oktatás és a közösségi nevelés”. Látszólag emelkedett, humanitárius célok voltak ezek. A valóságban azonban a gyermekek vidékre küldése azt a célt szolgálta, hogy a gyerekeket és fiatalokat a rezsim immár „nagy tömegben és hosszú időre teljesen hatalmába kerítse”.

A tíz-tizenhat éves gyerekek iskolástul-osztályostul sereglettek a táborokba, amelyeknek száma 1943 végén már ötezer-ötszázra rúgott. Ifjúsági szállókban, erdei iskolákban, szállodákban és vendégházakban helyezték el őket a birodalom egész területén. Ám voltak ilyen táborok a Cseh–Morva Protektorátusban, a Lengyel Főkormányzóságban, Szlovákiában, a németlakta magyar vidékeken, Romániában és Jugoszláviában is. Elméletileg a szülők dönthették el, hogy elengedik-e gyerekeiket. Sokukra azonban nyomást gyakoroltak, amikor nem akartak megválni a gyerekektől. Rémhírek kaptak lábra, hogy a katonaság már nem tudja megvédeni a városokat, ezért menekítik el a gyerekeket. Hitler propagandafőnökének, Goebbelsnek beszédei, valamint az olyan propagandafilmek, mint a *Kezeket fel* című, a tábori élet romantikáját bemutató alkotások próbálták a nyugtalanság hullámaint lecsillapítani. De végül a bombázások, az élelmiszerhiány és 1943-tól az iskolák bezárása után a szülőknek már nem maradt más választásuk.

A gyerekek vidékre küldésének megszervezését Hitler az egykori birodalmi ifjúsági vezetőre, Bécs gauleiterére, Baldur von Schirachra bízta. A hű vazallus ráruházta az ügyet a HJ-re, együttműködve a nemzetiszocialista tanárszövetséggel és a nemzetiszocialista népjóléti intézménnyel. Ez pedig a gyakorlatban sokszor azt jelentette, hogy a nyolcszázötvenezer fiú és lány, távol a szülői háztól, éppannyira volt kitéve a náci agymosásnak, amennyire „vonalasak” voltak a táborvezetők. „A nevelőt belső megelégedettség töltheti el, ha hazatérve elmondhatja: a veszélyeztetett ifjúság az ő kezei alatt hívó nemzetiszocialista közösséggé alakult.” A tanárszövetség egy röpiratában volt olvasható ez a mondat. Amikor pedig a szülők megneszelték ezt, és neheztelni kezdtek, Martin Bormann, a pártkancellária vezetője, Hitler árnyéka szükségét érezte, hogy „elejét vegye a pletykáknak”, miszerint „a gyerekek vidékre küldése azt a célt szolgálja, hogy a szülők kezéből kivegyék a nevelésüket”.

A szülőknek pedig – elővigyázatosságból – megint csak jobb volt, ha nem tudták meg pontosan, hogyan is érzi magát a gyermekük távol tőlük. A táborokban a legszigorúbb cenzúrát vezették be. „Egyszer téves címet adtam meg, és visszakaptam a levelemet. Észrevettem, hogy vannak benne befejezt helyek. Tehát ellenőrzik, amit írok” (Frieder Schott).

Sokuknak kellemes emlékeik maradtak a békés, gondtalan tábori életről, a bajor vagy ausztriai táborokról. Ezeket csakugyan elkerülték a bombázógépek. A gyerekek előtt általában elhallgatták a „vidéki nyaralás” valódi célját: ők is csak foglyok voltak ennek az elaljasodott rendszernek a hálójában. Nem is sejtették, hogy rajtuk teljesedik be minden zsarnoki rendszer álma: a legkisebbekre gyakorolhat közvetlen hatást a külön erre a célra berendezett táborokban.

Ezt a célt az is elárulta, hogy gyakran a napolákból, a nemzetpolitikai nevelőintézetekből választották ki a táborok vezetőit, olyan megbízható embereket, akik a „náci szellemiségtől különösen áthatott kezdeményezésekkel és tettekkel” felhívták magukra a figyelmet, akiktől elvárhatták, hogy „testi, szellemi

és erkölcsi” szempontból egyaránt megfelelő szellemben nevelik a gyerekeket. A szigorúan szabályozott napirend és a különleges egyenruha miatt a tábor inkább emlékeztetett kaszárnyára, mint vidéki nyaralásra. „Úgy megcsuklóztattak bennünket, ahogy talán sokszor még a katonákat sem. A vezetőinket a frontról helyezték át, s a táborban pihenték ki a harcok fáradalmait. Jöttek az SS-ből, az RAD-ból (Birodalmi Munkaszolgálat), a tanárképzőből, mindegyik tanult valamit, amit ki is próbált rajtunk. Vért izzadtunk tehát a kezük alatt, hogy mást ne mondjak” (Wigand Kusitzky).

Zászlófelvonások, menetelés, világnézeti oktatás, terepszolgálat és aratási munkák, valamint fegyvergyakorlatok töltötték ki a napokat. A fiatal HJ-vezetők túl gyakran ragadták magukhoz a gyeplőt, hatalmukat szégyentelenül kihasználva. A tanítást többnyire félvállról vették. Néha olyan tárgyakat kellett volna oktatniuk a tanároknak, amelyekről halvány sejtelmük se volt. Hiányoztak a tanszerek, mindennaposak voltak a lyukasórák. A gyerekek szellemi színvonala sebesen süllyedt. „Barbárokká neveltek bennünket – emlékezik Jost Hermand, aki a leggorombább módon esett áldozatul a kimerült és közönyös táborvezetési szellemnek. – Nemcsak keménységre szoktattak bennünket a hadijátékokon vagy erőpróbákon, hanem arra is tanítottak, hogyan öljünk meg állatokat, vágjuk le a tyúkok fejét, csapjunk agyon nyulat, tekerjük ki galambok nyakát. Igen barbár edzési taktika volt ez!” Jost Hermand arról is beszámol, hogyan gyötörték egymást a fiúk, hogyan verekedtek és erőszakoskodtak egymással, s a táborvezetőség nem avatkozott közbe.

Ám a legkisebb vétkekért is drákói büntetés járt: „Ha elcsentünk a desszertnek szánt krémtúróból egy kiskanálnyit, azonnal megtorolták. A táborvezető bottal vert bennünket, vagy bezáratott a füstölőkamrába, amíg nem kaptunk levegőt. Aki-re meg órákra rácsukták az udvari árnyékszék ajtaját, az nyáron majd megfulladt a bűztől és az iszonyú hőségtől, ráadásul szögekkel kivetett fala miatt sem leülni, sem támaszkodni nem lehetett benne.”

A táborokban az erősebb joga érvényesült, amelyet Hitler kezdettől fogva hirdetett: a front közeledtével már a legkisebb

táborlakókat is mozgósították. 1944 márciusától kezdve részben zárt csapatokban vonultak a HJ, a hadsereg vagy az SS kiképzőtáborai, ahol előkészítették őket jövődő ágyútöltelék szerepükre.

A gyermekek vidékre küldésének megszervezése után más feladatok végrehajtására is alkalmasnak bizonyultak a HJ vezetői. Néhányuk – elvakult vezérükkel az élen – nem riadt vissza a háborús bűncselekményektől sem. Szinte minden olyan kegyetlenkedésben, amelyet a körzetvezetők és az SS a megszállt keleti területeken elkövettek, részt vettek: döntöttek németek betelepítéséről és a helyi lakosság elűzéséről, életről és halálról. Erre nemrég derült fény, s nagy megdöbbenést váltott ki: Michael Buddrus történész a Hitlerjugendről írott tanulmányában dolgozza fel a témát.

A lengyelországi deportálásokat, áttelepítéseket és a germanizálást legmagasabb szinten Heinrich Himmler, az SS birodalmi vezetője irányította. A nemes germán daliát, a náci ideológia elszánt harcosát már 1939 októberében „a német népiség erősítésének megbízottjává” nevezték ki, és titkos vezéri utasítással azt a feladatot kapta, hogy „kapcsolja ki a népidegen lakossági elemeket” a keleti területeken, a „megfelelő rétegeket” németesítse el, minden „nem németesíthető, idegen népi csoportot” távolítsa el, és helyükbe német telepéseket csalogasson.

Himmler előtt végre megnyílt a lehetőség, hogy megvalósítsa őrült ötletét, a „germán faj paradicsomát”, a röghöz tapadt „északi vérű” emberek idillikus paraszti világát. Buzgón és mindent megtett azért, hogy ezt az újabb kori népvándorlást könnyörtelenül kikényszerítse. Nyugat-Lengyelország elnémetesítésére nemcsak az „óbirodalomból” csalogatta a telepéseket, hanem a baltikumi, volhíniai, észak-bukovinai, besszarábiai és észak-dobrudzsai német kisebbségeket is – elég durván – felszólította a visszatelepülésre, és a Warta-vidékre telepítette le őket. Egymillió lengyelt űzött el onnan 1941 nyaráig, és telepített át a Lengyel Főkormányzásba, hogy ott „vezető nélküli munkásnépként Németország rendelkezésére álljanak, s évente bizonyos számú vándormunkást és különleges

„A jelszó:
zülleni...”

„Szing-
kölykök”

Hamburg-
ban. Tiltako-
zás az
egyenruha és
a beilleszke-
dés ellen

Nincs szükségünk alamuszokra, anyámasszony katonáira és talpnyalók-
ra, azt akarjuk, hogy a mi ifjúságunk, hogy a mi német ifjúságunk vég-
re egyszer egyenes, gerinces nemzedék legyen.

Adolf Hitler, 1937

Megkérdezték, miért nem vagyok a Hitlerjugendben. Azt válaszoltam:
azért nem, mert szabad ember akarok lenni. És ezért a kijelentésemért
koncentrációs táborba küldtek.

Günther Discher, született 1925-ben, egykori hamburgi szvingkölyök

Rendesen fogdostuk egymást ezeken a szvingzenés bulikon, pettingel-
tünk is, ezért szexuálisan teljesen romlottunk minősültünk, mivel a ná-
ciknál az ilyesmi szóba se jöhetett...

Uwe Storzjohann, született 1925-ben, egykori hamburgi szvingkölyök

„A szving a
szabadságot
jelentette,
korlátlan
szabadsá-
got...”
Szingrajon-
gó fiatalok
titokban
zenélnek egy
kertben

Egy tanár egyszer azt mondta: „Benny Goodman zsidó bűnözőjjaival
gyilkolja a klarinétot.”

Gerd-Ekkehard Lorenz, született 1930-ban, egykor potsdami napola

Ezt a fajta zenét száműzték, mondván, hogy olyan német fiatal, amilyen-
nek a Führer szeretné a fiatalokat, nem hallgat szvingzenét. Egyrészt
Amerikából származott, másrészt zsidók voltak a zeneszerzők, végeze-
tül pedig nagyrészt színes bőrűek adták elő. Több negatívumot már nem
is lehetett volna találni benne.

Günther Discher, született 1925-ben, egykori hamburgi szvingkölyök

feladatokra szánt munkást állítsanak ki” – vagyis kényszer-munka, rabszolgasors várt rájuk.

Axmann 1942-ben új feladatot szimatolt, és kiadta a jel-szót a HJ számára: bevetés és szolgálat keleten. A megszállt lengyel területeken a „germán ifjúság keleti önkénteseinek” meg kellett nyerniük a náciizmus eszméinek a már ott lakó né-meteket, valamint a Baltikumból vagy a Szovjetunióból bete-lepített német ajkúakat, és meg kellett erősíteniük őket „né-metségükben”. Céljuk az volt, hogy a „nyugati kulturális és társadalmi javakat” „átmentsék nyugatról keletre”, és hozzájáruljanak az „új, keleti német parasztság kialakulásához”. A szo-kásos, közismert keleti „bevetés” célja általában a betelepített németekről való gondoskodás volt. Ez a feladat mindenekelőtt a BDM-re várt. 1942-ben tizenhatezer lányt küldtek ki csalá-dokhoz, hogy segítsenek nekik a háztartási és a mezőgazdasá-gi munkákban, az óvodákban és az iskolákban. Ünnepekyeket, dalos rendezvényeket, gyermekdelutánokat szerveztek, helyi HJ- és BDM-csoportokat alakítottak, és arra törekedtek, hogy „a legeredményesebb keleti propagandisták” legyenek.

Számos visszaemlékező úgy summázza életének ezt az időszakát, hogy csak jót tettek, önzetlenül segítettek mások-nak – azaz valóságos jó tündérek voltak. Ezzel szemben áll az, hogy hozzájárultak a keleti területek gátlástalan germani-zálásához.

Különösen az újonnan megalakított Warta-vidéki körzet-ben vették ki részüket a leányzók a lengyel lakosság elüldö-zéséből, hogy szabaddá tegyék az utat a betelepülő „népi né-metek” előtt. Melitta Maschmann, aki vezető szerepet játszott ebben, a következőképp számol be „bevetésükről”: „Egy SS-vezető elmagyarázta, miért van ránk szükség. Ki kellett taka-rítanunk az üresen maradt házakat, hogy készen álljanak a né-met parasztnak fogadására, ezek pedig rendszerint még aznap meg is érkeztek. Amikor egy reggel felkeltettek és egy kiürítésre váró faluba vittek bennünket, az SS-parancsnok azt mond-ta, hogy nincs elegendő embere, de reméli, a lányok is helyt tudnak állni. A lengyelek még csomagolnak, de hatra a falu végén kell gyülekezniük a szekereikkel. Minden család csak annyit vihet magával, amennyi a szekerre fér, ingóságai egy

részét hátra kell hagyniuk a helyükre érkezőknek. Én a lá-nyokkal azt ellenőriztem, hogy eleget tesznek-e a lengyelek a kiürítési előírásoknak. Az ellenségeink voltak, ki kellett hasz-nálnunk azt a pillanatot, amikor erősebbek voltunk náluk, hogy gyengítsük a »népiségüket«. Az ilyen érveket mi akkor reálpolitikának neveztük. Valamennyien úgy éreztük, hogy Németországot szolgáltuk abban a faluban, és ez a biztonság és valamifajta titkos védettség érzetével töltött el bennünket.”

Az áttelepülőkkel ellentétben a lengyelek a náci zsargon-ban „szolgalelkű népek” számítottak „saját népi kultúrájuk mélypontján”, amelyet nem lehet „átnépiesíteni”. Magyarán: „Behatolásuk a német vértestbe azt vonná maga után, hogy a német nép elveszti északi karakterét.” A cél csak egy lehet: a „maradéktalan eltávolítás”. Amikor azonban a „fajilag nem-kíváncsi emberek” deportálása akadozni kezdett az új terüle-teken, és „germán” betelepülők sem termettek minden bokor-ban, a náci fajpolitikuskok is lejjebb eresztették a mércét: a tendenciában a germanizálás erősödött fel, vagyis a lakosság kényszerszermétesítése – persze mindenekfelett a fiataloké. Az alapelv az volt, hogy mentsék a német vért, ahol még le-het. „A jó vérű gyermekek szüleit választás elé állították: vagy odaadják a gyereket, vagy átköltöznek Németországba, ahol vállalják, hogy lojális állampolgárrá válnak – írta Himmler 1940-ben. – Minden évben meg kell rostálni a Lengyel Főkörmányszóság területén élő hat- és tízévesek korosztályát, hogy megállapítsák: kinek a vére értékes, és kié értéktelen.” „Német néplistát” állítottak össze, amelyben minden német származású személyt osztályoztak aszerint, milyen mértékben találták alkalmasnak a németesítésre.

A Hitlerjugend és az SS között mindig is szoros kapcsolat állt fenn. Himmler már 1938 decemberében megállapodott a birodalmi ifjúsági vezetőséggel, hogy az úgynevezett földi szol-gálat önkénteseit – ezt a szolgálatot amúgy is Himmler szelle-mében szervezték meg, volt benne keleti bevetés, mezőgaz-dasági munka és letelepítés – részesítsék előnyben, ha felvé-telüket kéri az általános vagy a fegyveres SS-be. Ezért kato-nai szolgálatuk leteltével földhöz juthattak volna: a megszállt

keleti területeken „földvédő parasztok” lehetek volna, akik az eke mellett fegyverrel is szolgálják a hazát. Ehhez hozzájárult még az is, hogy Axmann elkötelezett híve volt a náci teoretikusok *Blut und Boden* (Vér és Föld) politikájának, s a Hitlerjugendben a „germán birodalmi gondolat zászlóvivőjét” látta. „Keleti határainknál húsból és vérből kell falakat emelnünk, olyant, hogy erősebb legyen, mint a vas és a beton – követelte 1942-ben, újévi beszédében. – A keleti bevetésre a legjobbak is éppen csak megfelelnek. Ezért: előre az önkéntesekkel!” Amikor pedig a birodalmi ifjúsági vezetőségben főosztályt nyitottak „a német népiség megerősítésére”, az a HJ és az SS közötti összefonódás végső bizonyítéka volt.

A HJ keleti bevetési feladata az lett, hogy a betagolt keleti területeken – Kelet-Poroszországban, Danzig–Nyugat-Poroszországban, a Warta-vidéken és a Lengyel Főköormányzóságban élő – németesítésre alkalmasnak minősített fiatalokat, hatvan-négyezer népi német telepest és félmillió lengyelt szárnyai alá vegye és letelepítse. Külön erre a célra alakított táborokban „nemzetiszocialista gondolkodást” tanítottak nekik, és előkészítették őket a vidéki munkára. Mivel azonban a birodalmi ifjúsági vezetőség deklarált céljai közé tartozott, hogy „megvédi magát az idegen vér behatolásával szemben”, de „a német vért újra összegyűjti, és megakadályozza, hogy tovább fogyjon”, a HJ vezetői 1942-ben azzal voltak elfoglalva, hogy faji ismérvek alapján osztályozzák az áttelepülteket. Tehát döntöttek arról, hogy ki számít egyáltalán népi németnek (és ezzel letelepítésre méltónak), és ki nem.

Litzmannstadtban, a mai Łódzban székel 1940 tavaszától Himmler áttelepítési központja, amely a keleti területek zsidó és lengyel lakosságának kitelepítését, deportálását és fizikai megsemmisítését koordinálta. Ugyanebben a városban a bevándorlási hivatal a népi német bevándorlók letelepítését és befogadását intézte. Ebben az SS-hivatalban egy HJ-parancsnokság is „válogatott”. 1942 novemberétől 1944 áprilisáig kereken harmincezer fiatalot vizsgáltak meg egészségük, származásuk és politikai magatartásuk szempontjából, de mindelelőtt „faji jellegüket” ellenőrizték. Ebben döntőnek számított a „testmagasság, az alkat, a tartás, a lábszár hossza, a fej-

Egy szving táncdelutánra járó fiú azt mondta nekem, vannak olyan fiatalok, akik éppen annyira idealista felfogásúak, mint én, de egész idealizmusukkal Hitler ellen lépnek fel. Teljesen meg voltam döbbenve.

Renate Finckh, született 1926-ban

Bátorság és hősiesség, ezt verték belénk. Persze csak azokról a hősökről esett szó, akik katonai hőstettet hajtottak végre. Az élet más területein nem ismertek hősöket.

Joachim Ellert, született 1928-ban

„...mielőtt az utolsó fiatal is el nem vérzik egy emberi mivoltából kivetkőzött lényért...”
Sophie Scholl, aki szembe mert szállni a ná-cikkal, búcsúztatja a keleti frontra induló bátyját és barátait

forma, a fej hátsó részének alakja, az arc formája, az orrhát és az orr magassága, az orr szélessége, a járomcsont, a szem hosszúsága, a szemhéj alakja, a szemzug redője, az ajkak, az áll, a hajzat formája, a testszőrzet, a hajszín, a szemszín és a bőrszín". Azokat, akik megfeleltek a „germániség” magas kritériumainak, rögtön elkülönítették, és táborokba osztották szét, hogy a HJ vezetésével vakfegyelemre szoktassák: világnézetileg kiképezzék és letelepítésükre előkészítsék őket. Akinak ez nem sikerült, arra az elűzetés, a gettó, a kényszermunka, a deportálás vagy – legrosszabb esetben – a gázkamra várt.

A HJ-vezetők a fekete-tengeri régióból a Warta-vidékre érkezettek között is válogattak. A vegyes házasságokban született fiatalok „nem méltó a letelepítésre” minősítést kaptak, és – a HJ felügyelete alatt – a birodalom hadiüzemeibe küldték őket. De az elzászi vagy a Jugoszláviából elszármazott fiatalok is – akiket egyébként letelepítésre és német állampolgárságra méltónak ítélte a HJ – gyakran szintén csak nélkülözésre és elszigetelődésre számíthattak. Sokszor kiszakították környezetükből, elválasztották a szüleiktől és a Hitlerjugend által vezetett táborokba vitték a fiatalokat további átnevelés végett. „Megkönnyítették számukra a német nép közösségbe való beilleszkedést” – ahogy a HJ zsargonjában mondták ezt.

Amikor pedig nem érkezett kíváncsi számú áttelepülő Besszarábiából, Volhíniából, Galíciából vagy a Baltikumból, a „németeket” alacsonyabbra helyezett mércével kezdték mérni. Lázás igyekezettel kutattak az „ellengyelesedett német törzsűek”, a „visszanémetesítésre” alkalmasak után. A HJ is nekirbuzdult, hogy a szétszórt német vérűeket akár a föld alól is előkerítse, nehogy a Führer előtt egy csepp német vér is rejtve maradjon. Mindenekelőtt a szőke, kék szemű gyermekekre és fiatalokra vadásztak. Akárkit nem lehetett ám „visszanémetesíteni”, csak azt, aki megfelelt a faji ismérveknek. Ezeket pedig a HJ határozta meg. Azokat a fiatalokat, akik alkalmasnak találtattak, egykettőre elszakították a szüleiktől, és a „visszanémetesítési táborokba” vitték. És ezekből a táborokból úgy kerültek ki, mintha az ördög vette volna birtokába a lelküket; vakhitükben úgy gondolták, hogy – mint a felsőbb-

rendű germán fajhoz tartozóknak – joguk van eldönteni: kiknek az élete értékes, és kiké értéktelen.

„Az ön feladata, Axmann, hogy a csapatoknak és tisztjeiknek kinevelje a bevetésre kész utánpótlást, és elvégezze a válogatást a fiatalok körében. A kiválasztottak képezik majd a holnap elitjét. Tegyen meg mindent, ami a frontnak és a hazának hasznára válik!” Axmann emlékezete szerint e szavakkal fogadta a Führer 1942 márciusában kelet-poroszországi főhadiszállásán.

Hitler elkötelezett hívének nem volt szüksége erre a biztatásra. Már rég megtette a szükséges intézkedéseket. 1942 tavaszától kezdve a fiúk katonai előképzését háromhetes tanfolyamokkal egészítették ki hadi előkészítő táborokban, amelyeken „még egy utolsó eligazítást kaptak politikai és katonai bevetésüket illetően”. A különleges HJ-alakulatok tagjait már 1935 óta a megfelelő csapatrészek utánpótlására képezték ki. Azok a fiatalok, akik szerették a motorozást, és ezért a motoros HJ-be jelentkeztek, hamarosan motoroslövész-kiképzésen találták magukat. A repülő HJ tagja alapkiképzését vitorlázó-repülő-foglalkozáson kapta meg, de a motoros repülőgépek vezetését is kitanulta. A tengerész HJ a haditengerészeti kiképzést előlegezte meg. A híradós HJ hadgyakorlati viszonyok között, terepen próbálhatta ki, hogyan lehet távbeszélőkábelt fektetni és telefonbeszélgetéseket folytatni vagy morzejelentéseket továbbítani.

Minden tizenhatodik évét betöltött fiú számíthatott rá, hogy behívják egy ilyen hadi előkészítő táborba. Vezetői kiérdemesült HJ-vezetők voltak, akik katonaként megsebesültek, és alkalmatlanná váltak a szolgálatra. A kiképzést a hadsereg vagy a fegyveres SS tagjaira bízták. A cél a HJ hadikiképzési igazolványának és az ezüst fokozatú teljesítményjelvénynek a megszerzése volt. Térkép- és terepismeret, álcázás és megtévesztés, híradás, csapatbiztosítás és felderítés, kis kaliberű fegyverrel lögyakorlat és világnézeti oktatás szerepelt a tantervben. A világnézeti oktatási anyagot szinte beleverték a fiúk fejébe. A témák önmagukért beszéltek: „Harcolunk; Reggeli ünnepség: ahol a német, ott a hűség; Esti zászlólevonás: üzen-

jetek csak hadat mindannyian! Én küzdeni és győzni fogok, mert hiszek és tudok küzdeni.”

Olyan szigorú katonai fegyelemnek vetették alá a fiúkat, hogy hitlerjugendbeli kiképzésük sétalovaglásnak tűnt hozzá képest. „Igen kemények voltak velünk, igen durvák. És még csak tizenhat évesek voltunk” (Peter Wacker).

Szinte gúnynak hatott Schirachnak a nürnbergi perben tett vallomása: „A HJ-ben nem készítettük fel a háborúra a fiatalokat, hiszen nem léptek át közvetlenül a HJ-ből a hadseregbe. Én mindig is gyűlöltem a katonásdít az ifjúsági szervezetekben.” Ezzel szemben a táborokban már nem a fiatalok nevelésén volt a hangsúly, Hitler jövőd katonáit készítették fel bennük. „Egyszer olyan területre vittek bennünket, ahol éleslövészetet tartottak, persze elmondták, hogyan kell viselkednünk. Mégis reszkettünk félelmünkben, mire befejeztük a gyakorlatozást. Valósággal belesimultunk a földbe, mert szünet nélkül fűtyültek a golyók a fejünk fölött” (Volker Fischer).

A hadseregnek az volt a legfontosabb, hogy „a táborokban katonás szellem uralkodjék, a gyakorlatok hasznára váljanak az ifjúságnak”. Hogy a tetőtől talpig katonát előállítsák, a világnézeti nevelés órán katonadalokat harsogtak, hadviseléssel kapcsolatos témákról beszéltek, és megvitatták a háború alakulását. A nevelőket megerősítette önbizalmukban a siker: „A tanulók önkéntes jelentkezései azt bizonyítják, hogy a harci szellem igen jó” – jegyezte fel egy kiképző tanár.

A hadi előkészítő tábor, hiába tagadta Schirach, a katonai kiképzés első lépcsőfoka volt. Hitler semmi mást nem látott benne. Amikor 1943 szeptemberében először rendezték meg a hadi felkészítés HJ-napját, a Führer személyesen fordult Axmannhoz: „A front megköveteli, hogy a Hitlerjugend a legsúlyosabb sorsküzdelem közepette is azt tekintse legfőbb feladatának, hogy a harcoló csapatok legjobb utánpótlása legyen. A nemzetiszocialista akarás és cselekvés egyre erősebben ki fog fejeződni az ifjúság tartásában és fellépésében. Az a kemény nemzedék nő lassan fel, amely sikerrel fogja megoldani mindazt a feladatot, amelyet a sors népünknek szánt.”

„Így nőtt fel a régi nemzetiszocialista erények szellemében és egy jól kiépített szervezet talaján ez az ifjúság, amelyik rövid idő elteltével már csak azt az egyetlen jelszót ismerte, hogy »Fel a győzelemre!«.”

Részlet: Das junge Deutschland 37. szám (1943)

A katonáskodást már a háború előtt dicsőítették. Dicsőségszámba ment katonának lenni, főleg ha tiszt volt az ember.

Paul Kehlenbeck, született 1926-ban

Elsősorban az állam érdekében akartam olyan fiatalember lenni, akiben bízni lehet, másrészt bátor katona akartam lenni, aki egyszer majd a német Luftwaffe pilótájaként teljesíti a kötelességét.

Volker Fischer, született 1928-ban

„Senki sem kételkedik a végső győzelemben...”
Légvédelmi kisegítő szolgálatosok Münchenben jeleket festenek a járdaszegélyre, tájékoztatósul elsőtűtés esetére

Hitler a meggyőződés hangján beszélt, amikor a háború elején kijelentette a Reichstagban: „Az ifjúság pedig ragyogó szívvel fogja megtenni azt, amit a nemzet, amit a nemzetiszocialista állam elvár és megkövetel tőle.” A zsarnok környezetének tagjai már nem voltak ilyen biztosak ebben. Hogy fozkazzák az ifjúság lelkesedését, a propagandagépezet teljes sebességre kapcsol, s egyik felhívás a másikat követte. Hermann Göring 1939. szeptember 10-én már az egész német lakossághoz intézte szavait: „Ma már nem csupán a hadkötelesek számíthatnak behívóparancsra, hanem minden tizenhatodik évét betöltött német – akár lány, akár fiú.”

1940 tavaszán Alfred Rosenberget, a párt főideológusát megbízták, hogy vegye kézbe az ifjúság szellemi felkészítését a háborúra. Rádióbeszédeiben „a néha nehéz hétköznapiakban való bátorságra” és harcra kész magatartásra buzdított, abban a tudatban, hogy „egy korrumpálódott plutokrata kapitalista világban hordozzák a nagy európai kulturális, népi újjárendezés zászlaját”. Egyik propaganda-hadjáratával a tanuló és a dolgozó fiatalságot célozta meg, hogy fenntartsa, sőt erősítse benne a tudatot „népünk élethalálharcának nagyságáról és keménységéről”, ugyanakkor felkeltse bennük azt a vágyat, hogy maguk is részt vegyenek e harcban.

Agyafűrt eszközökkel tartották ébren a félelmet is, azt hangoztatva, hogy vereség esetén a fiatalokat „a nemzetközi pénzügyi hatalmak és a német szabadság egyéb esküdt ellenségei rabszolgasorba taszítják”. A fiataloknak kezdettől fogva az volt a leghőbb vágyuk, hogy hősök lehessenek. Az iskolákba vagy a HJ-táborokba rendszeresen meghívtak szabadságos, kitüntetett katonákat, akik hősi tetteikről meséltek. „Járt nálunk egyszer egy kapitány, mellén arany kitüntetés, a Német Kereszt első fokozata: az nagyon tetszett nekünk. Azt mesélte, a németek hősieen harcolnak, nincs a világon még egy ilyen hadsereg, győzni fogunk, jobbak a fegyvereink” (Willi Rabe).

„Bátorság és hősök – körülbelül ennyit vertek belénk. Persze nem a hétköznapiak hőseire gondoltak, hanem azokra, akik katonai hőstetteket vittek véghez” (Joachim Ellert). „Mind katonák akartunk lenni, és példaképeink is elsősorban olyanok voltak, mint Adolf Galland vadászrepülő. Ő és a hozzá

hasonlók mind igen magas kitüntetések kaptak, és minden újságban őket láthattuk” (Karl-Heinz Böckle).

De persze a legnagyobb példakép maga Adolf Hitler volt. A HJ hazafias estjein, a heti híradóban és a sajtóban azt sulykolták a gyerekek fejébe: „Führer, a tieid vagyunk!”

A csábítóért akár meghalni is készen álltak a gyerekek. „A gyerek még nem tud igazán fogalmat alkotni a halálról, s nem ismeri a félelmet sem. Készek lettünk volna az életünket adni Németországért és Hitlerért” (Günter Adrian). „Führer, te parancsolsz, mi pedig követünk – ez volt a Hitlerjugend legfőbb jelszava. – Kötelességed, hogy egészséges légy, mert a tested a Führéré.” Sally Perel is ezt érezte. Sally Perel zsidó volt, és úgy élte túl a holokausztot, hogy Jupp Perjell néven bemerészkedett az oroszán barlangjába: Hitler-fiú lett. Egész végig ide-oda ráncigálta ez a kettősség: el volt ragadtatva a HJ-szolgálatról, ugyanakkor rettegett, hogy leleplezik, és mint „a nép ellenségét” meggyilkolják.

A náci ideológusok azt hirdették, hogy a háborúban teljesedik ki a fiatalok élete, hogy voltaképpen a háborúban válnak férfivá. Goebbels, aki maga is filmrajongó volt, felfedezte az ifjúsági propaganda eszközeként a mozgóképet mint a legvarázsozabb hatalmú eszközt. Vasárnaponként dokumentumfilmeket mutattak az ifjúságnak: *A lengyelországi győzelmet*, a repülő-sök *Tűzkeresztységét*, a *HJ hadi bevetéseit* vagy *A fiúk a tengerhez akarnak menni*, aztán olyan játékfilmeket, mint az *Égi kutyák*, a *Fiatalsasok*, a *Jakkó* vagy *A fiúk*. A tengerész vagy a repülő HJ tagjainak lelkesedését akarták szítani velük, s kijelölni a helyes ideológiai irányt számukra. Az *Égi kutyák*-ban a következő szavakkal korholja a kiképzőtiszt az egyik önfelajkáló Hitler-fiút: „Tudom, hogy sohasem szeretnél engedelmeskedni... Mi, repülők mindig vásárra visszük a bőrünket. Olyan disznó kutyákra, akik a parancsok okait firtatják, nincs szükségünk.” A fegyelmet és az engedelmességet olyan központi értéknek mutatták be, melyek nélkül elképzelhetetlen az igazi bajtársiasság.

A *Kadétok* című filmmel, amelyet 1941-ben tűztek műsorra, a náci propaganda a fiúk harcászóságát akarta fokozni. Egy

csapatnyi kilenc–tizenkét éves porosz kadétról szólt a film, akik a hétéves háború során orosz fogságba kerülnek. Hamarosan azonban kiszabadulnak, sikeresen felveszik a harcot a slamposnak és közönségesnek ábrázolt oroszokkal, s áttörnek egészen a saját csapataikig. A filmpozs elérte a célját: „Egész nemzedékeket lenyűgözött ez a film. Mi is lelkesen fűjtük a dalt, amelyet a filmben a hősök énekelnek: Kedvem van a szabad mezőn csatázni az ellenséggel. Igen megragadott bennünket a szereplők dacos magatartása: a csak azért is kitarunk” (Bernhard Heisig önkéntes).

A *nagy király* című film pedig, amely Nagy Frigyes életét dolgozta fel, a nép önfeláldozására apellált, arra, hogy a végző győzelemig vagy a vereségig végigküzdje a háborút. „Igen meglódította a fantáziánkat ez a film: csodáltuk a szereplőit, s hozzájuk akartunk hasonlítani. Nagy Frigyes például a film végén gyakorlatilag teljesen körülfárja az ellenség, s mégis győz – nekünk is ilyennek kell lenni, gondoltam. Szorongasson minket mindenfelől is az ellenség, mi leszünk a végsőkéig kitartó zászlóalj. Szenvedésnek, szétépett testeknek, patakzó vérek persze nyoma sem volt a filmben. Mindig csak diadalmaszkodó hősöket láthattunk” (Karl-Heinz Böckle).

Lélekben a fiúk már rég felkészültek a háborúra. „Amikor megkezdődött a háború, a tanárok azt mondták: ti is sorra kerültek. Reméltük is. Alig vártuk. Volt egy barátom, aki halálosan komolyan azt mondta: tudod, én el szeretnék esni” (Bernhard Heisig).

A náciik arra nevelték a fiatalokat, hogy minden gondolatukat a háború töltse ki, hogy minden sejtjüket a harc akarása, az önfeláldozás vágya járja át. Herbert Reinecker, aki a birodalmi ifjúsági vezetőség sajtó- és propagandaosztályán dolgozott mint a HJ-újságok főszerkesztője, később pedig olyan tévés krimisorozatok forgatókönyvírója volt, mint a *Derrick* vagy a *felügyelő*, 1943-ban a *Junges Deutschland*-ban a következőket írta: „Akit a győzelem biztos tudatában neveltek, aki a kishitűséget sértésnek vette, annak minden változás és próbatétel csak erősítette a dacot a szívében. A hívó fiatal lélek sok szempontból túlnőtt biológiai életkorán. Ahogyan a hirtelen megterhelések alakították a fiatal lelkeket, az annak

a tevékeny bátorságnak ajándéka volt, amely mindenki lelkébe helyezte a háborút, és amely miatt senki nem akart elbújni előle. Minden jó, ami megérlel. Úgy látszik, a fegyveres szolgálat tűnik az ifjúság számára az egyetlen olyan célnak, amely felé törvén érdemes.”

Nemsokára a jó német katona el sem tudta képzelni, hogy ő más is lehetne, mint katona. A kamaszok számára persze döntő fontosságú volt, hogy a lányok a nem egyenruhásokat már pillantásra sem méltatták. „Szívünk ifjú hölgye már szóba se állt velünk, ha nem viseltünk egyenruhát – mondja Bernhard Heisig, aki tizenhat éves korában jelentkezett páncélosnak. – Egy lépést sem tett meg olyan fiú oldalán, aki nem katona volt. Még nagyobb előnyt jelentett az olyan szép egyenruha, mint a miénk, páncélosoké, különösen ha még néhány kitüntetés is fityegett rajta.”

Hogy példaképeket gyártson, a birodalmi ifjúsági vezetőség nem győzte hangsúlyozni, hogy 1940 júniusáig a HJ vezetőségének kilencvenöt százaléka felöltötte „a katonai munkát”. Ám attól kezdve, hogy mind hosszabb lett az elesettek névsora a lapokban, már nem lehetett meggátolni, hogy némelyik fiatalban fel ne merüljön, hogy a hőssé válás utolsó állomása a háromsoros gyászújság az újságban. „Még mindig előttem van gimnáziumunk gyászújságlapja. A rajztanár egy régi rajztáblára fölírta hat nevet a lengyelországi hadjárat után. Újabb hat név követte a francia hadjáratot, míg végül betelt a tábla. Tett alája egy másikat, később balra egy harmadikat, majd jobbra is egyet – vészes gyorsasággal szaporodtak a táblák” (Karl Kunze).

Fordult a hadiszerencse, s Hitler „villámháborúja” elakadt. A Barbarossa-terv – a Szovjetunió lerochanása, amelynek célja a náciik halálos ellenségének eltiprása lett volna – csődöt mondott. Naponta egy egész ezred vérzett el a keleti fronton. 1942-ig a német keleti hadsereg vesztesége több mint nyolcszáz ezer halott, sebesült és eltűnt volt. Mindennek a tetejébe Hitler még az Egyesült Államoknak is hadat üzent 1941. december 11-én, amivel új, legyőzhetetlen ellenséget szerzett magának. Elkezdődött a náciizmus haldoklásának feltartóztathatatlan folyamata.

„A Hitler-
jugendet
mindeniütt
bevetették,
ahol siste-
regni kezdett
a levegő...”
HJ-tűzoltók
munkában
bombatáma-
dás után

A fiatalok példaképe az olyan fiú, aki megmenti testvéreit, kihozza anyját a lángok közül, légvédelmiüteg-állásokban teljesít szolgálatot, lelövi az ellenséges repülőgépeket, s bombazáporban is kitart a helyén.

Herbert Reinecker: Das Junge Deutschland, 1943

Elöljáróinktól azt hallottuk, hogy csupán egyvalamire kell törekednünk: a Harmadik Birodalom győzelmére, amiért mindent fel kell áldoznunk.

Volker Fischer, született 1928-ban

„Bevetés
volt ez,
a legnehe-
zebb körül-
mények
között...”
Hitler-fiúk
1943-ban,
egy berlini
bombatáma-
dás után
mentik, ami
még ment-
hető

Az ember valóban minden éjszaka remegett az életéért. Egyik napról a másikra éltünk, és boldogok voltunk, ha megértük a másnapot.

Lore Schaaf, született 1925-ben

Az ifjúság engedelmissége önként megtenni azt, amit a szív parancsol.

Herbert Reinecker: Das Junge Deutschland, 1943

Persze nem minden fiatal tekintette isteni kegynek, hogy rendíthetetlen hűséget és áldozatkészséget tanúsítva szolgálja a Führert. Nem mindenki érezte úgy, hogy a menetelés az egyetlen lehetséges járásmód. A HJ-szolgálati kötelezettség, a propaganda és a nagy nyomás ellenére is akadtak olyan makacs fiatalok, akik kilógtak a sorból. Először Hamburgban, majd hamarosan több más nagyvárosban is összeálltak a dzsesszmuzsikát kedvelők, s együtt hallgatták különlegességnek számító szvinglemezeiket. A háború idején többnyire tiltották a táncot. Az „elfajzott” amerikai zenére járt tánc pedig egyenesen árulásnak számított: nemcsak azért, mert ez a zene Amerikából származott, és főképp feketék játszották, hanem azért is, mert a komponisták között sok zsidó is volt! A *Völkischer Beobachter* már 1935 októberében azt írta: „Mától a nigger dzsessz eltűnik a német rádióból.” A főképp improvizált, a rock and rollt megelőző, ahhoz hasonlóan vad mozgásforma semmiképpen nem illett a fúvószenére lépést tartva masírozáshoz.

E sötét korszak légkörét talán felidézi az a memorandum, amelyet a birodalmi ifjúsági vezetőség adott ki 1942 szeptemberében. Szerzői valószínűleg a keringőt találták a legekstatikusabb mozgásformának, ha már a következőképp fogalmazták meg szövegüket: „A táncolók megsemmisítő látványt nyújtottak. Hol két fiú táncolt egy lánnyal, hol többen kört alkotva összekapaszkodtak, és úgy ugrándoztak – karjukkal-lábukkal vadul csapkodva-rugdosva. Sőt még a tarkójukat is egymáshoz szorították, aztán petyhüdt tartásban, lazán himbálták a felsőtestüket, hosszú hajuk az arcukba lógott. Amikor pedig a zenekar rázendített egy rumbára, a táncolókon vad ekstázis lett úrrá, összevissza ugráltak, és az angol refrént a zenészekkel együtt gajdolták. A zenekar tagjai sem ültek már a helyükön, hanem felpattantak, és fékevesztetten »hottoltak« a pódiumon... Egymást szvingboynak meg szvinggírlnek vagy old-hit-boynak szólítják. A leveleiket így fejezik be: »Swing-Heil«. A jelszavuk pedig: »csavargás«.”

Mai szemmel ez nem lehetett rossz buli, de a diktatúra nem látott benne egyebet, mint „állam- és pártellenes fiatalok illegális gyülekezését”. 1940-től az Alster-pavilonban vagy a Kaiser-

hof Szállodában betiltották ezeket az esteket, s a Gestapo le tartóztatta a szvingkölyköket. Volt olyan este, amikor a rendőrség több mint négyszáz résztvevőt számolt össze, és közülük csak ketten voltak huszonegy évesnél idősebbek. Miután a nagyobb táncesteket betiltották, a szvingkölykök, hordozható lemezjátszóikat magukkal cipelve, magánlakásokban vagy az Alster partján „ráztak”. És mivel a bulikról az erotika sem hiányzott, a Gestapo meg volt győződve róla, hogy „szexuális szörnyek” szabadultak rá a városra. A helyzetet tovább súlyosbította, hogy ezek a fiatalok már megjelenésükkel is el akartak ütni az egyenruhás Hitler-ifjaktól. Ismertetőjelük a hosszú haj volt, a felsliccelt skót kockás zakó, a vastag gumitalpú cipő és a feltűnő sálak. Shag pipát szívtak, vagy hosszú szipkából cigarettát, fejükön Unger diplomatakalapot viseltek, karjukon szép és csúnya időben egyaránt esernyő fityegett. A lányok, derék BDM-es társnőikkel ellentétben, kibontva hordták a hajukat, csinosan öltözködtek, és festették magukat.

A politikai ellenállás azonban távol állott a szvingkölyköktől. Nem lázadtak fel a rendszer ellen, csupán – mialatt köröskörül bombák hullottak, és csak idő kérdése volt, hogy kit mikor hívnak be katonának – Artie Shaw, Louis Armstrong vagy Benny Goodman zenéjére élvezték egy kicsit az életet. Nem politizáltak, pusztán dacoltak. Csak a Hitlerjugend ellen tiltakoztak kézzel-lábbal: a katonai előképzés, a menetelés, a csuklóztatás gyűlöletes volt a szemükben. Sokuknak sikerült is különféle trükkökkel és kifogásokkal kibújni a HJ-szolgálat alól. De ennek az lett a következménye, hogy gyakran összetűzésbe kerültek a rettegett HJ-járőrökkel. Heinrich Himmler 1940. március 9-én az engedetlen ifjúság kordában tartására kiadta az „ifjúságvédelmi rendőrségi rendeletet”, amelyben minden, tizennyolc év alatti fiatalnak megtiltotta a nyilvános helyeken (vendéglőkben, mozikban, varietékben vagy kabarekban) való tartózkodást, valamint az alkoholfogyasztást. Hősi halált tehát már akár tizenhét évesen is halhatott bárki, de szórakozni nem szórakozhatott. Fél évre rá, 1940. szeptember 17-én bevezették az „ifjúsági szolgálati elzárást”, ami azt jelentette, hogy a tizennégy éven aluli fiatalokat akár egy hónapra is bezárhatták, szó szerint kenyéren és vízen tartva

„Ki kell venni a gyerekek nevelését a szülők kezéből...” Gyerekek vidékre küldése a Ruhr-vidéki Wuppertal-ból – el a szülőktől, táborokba

Schirach, ezeket a gyerekeket evakuálnunk kell a veszélyeztetett városokból.

Adolf Hitler, 1940

„A Führer rendeletére nem evakuálásról, hanem a városi ifjúság vidékre küldéséről kell beszélni.”

Bormann egy körleveléből a KLV-program, a gyerekek vidékre küldése kapcsán, 1940. szeptember 27.

Kétségtelenül sok mindentől megkímélt bennünket a sors... Jómagam azonban szörnyű, rendkívül szörnyű időszaként éltem meg azokat az éveket, és nem kívánom egyetlen utánam jövő nemzedéknek sem.

Mildred Scheel, 1932–1985

„Ma mindenütt veszélyben vannak a gyerekek... Átéltük együtt a katasztrófát városunkban, és semmiképpen nem válunk el a gyermekeinktől. Ha meg kell halnunk, a gyerekeink se éljenek túl bennünket.”

Részlet egy hamburgi általános iskola igazgatójának írásából, amelyben kipellengérez a szülők ellenkezését a KLV-programmal szemben

Valójában valószínűleg az volt a cél, hogy utánpótlást neveljenek ki a rendszerek.

Wigand Kusitzky, született 1930-ban

„Az ifjúság hívó nemzetiszocialista közösséggé formálódott...”

KLV-program végrehajtása Wuppertalban

őket. A rendelet betartását a rendőrség és a HJ járőrszolgálat ellenőrizte.

Egy, Schirach és Heinrich Himmler SS birodalmi vezető közötti, 1938-ban kötött megállapodás értelmében ezt a különleges HJ-alakulatot szoros szálak fűzték az SS-hez. A rendőrség és Himmler halálfejesei utánpótlásának tekintették. Persze szigorúan rasszista szempontok szerint válogatták össze a tagjait, s nem egy közülük SS-őr lett valamelyik koncentrációs táborban.

A HJ járőrszolgálat a háború éveiben a légvédelem és a tűzoltóság bizonyos feladatait is ellátta. Ugyanakkor szorosan együttműködött a rendőrséggel, a Gestapóval és az SD-vel, a Biztonsági Szolgálattal, és egyre inkább a Hitlerjugend spicli szervévé alakult át. A háború utolsó éveiben már azokkal az ifjúsági szervezetekkel szemben is fellépett, melyek a HJ-n kívül jöttek létre.

„Megnézhettem magát, akit elkaptak. Áadták a Gestapónak, s azok nem egykönnyen engedtek ki a markukból” (Uwe Storjohann, egykori szvingkölyök). A szvingkölyök úgy védekeztek, ahogy tudtak. Igaz, többnyire gazdag polgárok elkényeztetett csemetéi voltak, de akadtak közöttük munkássrácok is. Tőlük pedig nem volt idegen egy kis utcai verekedés. Így azután nemcsak szvingkölyök tűntek el a Gestapo kihallgatópincéiben, hanem HJ-járőrök is az Alster fenekén.

Ha a szvingkölyöket elkapták, elvették a kedvüket a táncolástól. A fuhrsbütteli Gestapo-fogda igen rossz hírűnek számított a dacoskodók között. „A szokásos Gestapo-módszerekkel kínozták őket: kiverték a fogukat, hüvelykszorítót tettek rájuk, égő cigarettát nyomtak el a bőrükön. Nyomorultul néztek ki, amikor kiszabadultak” (Uwe Storjohann). „Ha egy diktatúrának szüksége van a fiatalokra a háborújához, az ilyen szvingre táncolókkal nem tud mit kezdeni. Azonkívül féltek is, hogy azok a Hitler-fiúk, akik másképp akartak élni, és ki akarták vonni magukat a gleichschaltolás alól, átállnak közéjük. A náci rezsim persze ellenállást szimatolt, és minden eszközzel meg akarta akadályozni, hogy a lappangó kór tovább terjedjen” (Günter Discher, szintén egykori szvingkölyök).

Jó ürügy volt a szvingesek letartóztatására egyebek közt

az, hogy hallgatták a BBC-t, és ezzel „rádiózási büntettet” követtek el. De börtönbe kerülhettek hazaárulás előkészítésének vádjával az „állam és a párt ellen elkövetett, alattomos támadások elleni törvény” alapján, 1934-től pedig a „védőőrizeti” parancsok juttatták börtönbe vagy táborba a fiatalokat. Az ifjúság büntethetőségi korhatárát a háború éveiben leszállították, és ezzel megkönnyítették a nép kártevőinek bélyegzett fiatalok fegyházbüntetésre vagy akár halálra ítéelését.

Most már az ártalmatlan szvinges ifjúsággal is le akartak számolni. Axmann javaslatára Heinrich Himmler 1942. január 26-án utasította Reinhard Heydrichet, a Biztonsági Szolgálat vezetőjét, hogy zárassa koncentrációs táborba a szvingeseket. „Csak akkor kerülhetjük el ennek a veszedelmes anglofil irányzatnak az elharapódzását, ha kemény kézzel nyúlunk a problémához – most, amikor Németország a létéért küzd.” A szvingkölyöket letartóztatta a Gestapo, büntetőalakulatokban a front-ra kerültek, vagy a rendőrség, a Gestapo vagy a HJ mindenféle bírói ítélet nélkül elküldehte őket az 1940-ben alapított moringeni ifjúságvédelmi lágerbe. Günter Discher is letartóztatta és kihallgatta a Gestapo. És amikor dacos naivsággal közölte, hogy „azért nem léptem be a HJ-be, mert szabad ember akarok maradni”, azonnal koncentrációs táborba küldték. A tánc a vulkán tetején hirtelen véget ért. „Tudtam, hogy vannak ilyen táborok, de hogy ott meghalnak és éheznek, azt 1939-ben még nem tudtuk.”

Éhezés, verés, kényszermunka, betegség és megaláztatás – ez várt Günter Discherre Moringenben. „Aki elmegy a moringeni temetőbe, láthatja, hogy százötven fiatal kapart el ott az SS, akik mind végelgyengülésben haltak meg.” 1944 júliusáig 1386 fiú sínylődött Moringenben, részben állítólagos köztörvényes bűnözők, részben politikai elítéltek.

Más német nagyvárosokban is alakultak ilyen „vad” fiatalokból álló csoportok meg bandák: Lipcsében Meutennek, Bécsben Schlurfennek, Münchenben Blasennek nevezték magukat. A közös az volt bennük, hogy nem akarták alávetni magukat a Hitlerjugendben uralkodó vakfegyelemnek, s szabados életvitelre törekedtek. Olyan neveket adtak maguknak, mint Vö-

rös X, Navajók és a Havasigyopár-kalózok. Utóbbiak onnan kapták nevüket – amely hamarosan minden HJ-ellenes banda gyűjtőfogalma lett –, hogy ezt a kedves kis alpesi virágot hímeztették zakójuk hajtókája alá. Sokféleképp töltötték az idejüket: voltak, akik ártalmatlan, táncos ötőrai teákat rendeztek, mások – például a halbstarkék (suhancok) – az utcákon garázdálkodtak az elsötétítések idején. Engesztelhetetlenül üldözték őket, bár korántsem jelentettek akkora veszélyt a rezsimre, amekkorát tulajdonítottak nekik. A diktatúra, a terror oda vezetett, hogy közönséges bűnözők a politika felé fordultak, s politikailag aktív emberek a bűnözés útjára léptek. Aki bármi módon eltért a közös irányvonalától, azt „bomlasztónak”, „kultúrbolseviknak”, „népellenesnek” kiáltották ki. De már az is „züllöttnek” számított, aki nem hagyta magát behálozni a Hitlerjugend által.

A szövetségi ifjúságnak, amelyet Schirach annak idején szétvert és beteretelt a HJ aklába, fennmaradt egy-egy töredék csoportja, de ezeket is kíméletlenül üldözték. A HJ feljelentésére letartóztatták például Robert Oelbermannt, a Nerothi Vándormadarak egyik alapító tagját, s többé nem láthatta viszont a családját: ötévi dachau-i fogság után meghalt. Helmuth Hirscht, a d.j.11. mozgalom tagját kivégezték, a mozgalom vezetője, Eberhard Köbel, alias Tusk viszont megszökött a Gestapo fogságából, s külföldre menekült.

A Szocialista Munkásifjúságnak, a betiltott szociáldemokrata párt ifjúsági tagozatának, valamint a kommunista fiataloknak földalatti tevékenysége elsősorban politikai formát öltött. Röplapokat osztogattak, náciellenes jelszavakat festettek a falakra, támogatták a letartóztatottak szükségét szenvedő családtagjait. Mozgalmuk azonban nem szélesedhetett ki, mivel szervezeteiket Hitler hatalomra kerülése után túlnyomórészt szétverték. Ebben az időben már sokezernyi fiatal szocialistát és kommunistát tartottak fogva a koncentrációs táborokban és a börtönökben.

Keresztény fiatalok is szembeszálltak a rezsimmel. 1942-ben egy müncheni katolikus iparitanuló-csoport ellen indítottak hazaárulási pert. A csoport vezetőjét, a tizenhét éves Walter

Sztálingrád volt az első igazi vereség, és tudatában voltunk annak, hogy elkövetkezett a most vagy soha, el fog dőlni a háború sorsa, és most az a cél, hogy elkerüljük a további vereségeket, s ebben nekünk is segítenünk kell.

Paul Kehlenbeck, született 1926-ban

A háború szörnyű, de még szörnyűbb, ha olyan fiatalon kell megismernie az embereket.

Peter Boenisch, született 1927-ben

A legjobb fiatalokkal háborút viselni, mivel nincs fantáziájuk. Abban reménykednek, hogy kitűnnek a többiek közül, és félnek attól, hogy kudarcot vallanak.

Manfred Rommel, született 1928

*„Egyre csak azt gondoltam: nem akarok meghalni...”
Fiatal német katonák Sztálingrád alatt*

Klingenbeck 1943-ban München-Stadelheimben kivégezték. Helmuth Hübener épp csak betöltötte tizenhetedik életévét, amikor 1942. október 27-én lefejezték. Mormon volt, tehát az Utolsó Napok Szentjeinek Jézus Krisztus Egyházához tartozott, és saját tervezésű, náci- és háborúellenes rölapokat osztogatott.

A katolikus és a szövetségi ifjúsági mozgalmakból nőtt ki a Scholl testvérek vezetete Fehér Rózsa ellenállási mozgalom is. Rölapokkal és falfeliratokkal akarták mozgósítani az egyetemi ifjúságot a diktatúra ellen. A csoport tagjait aznap tartóztatták le Münchenben, amikor Goebbels a totális háborúról szónokolt a berlini Sportpalotában. Roland Freisler, a hírhedt vérbíró halálos ítéletet mondott ki rájuk, s 1943. február 22-én Sophie Scholl, Hans Scholl, Christoph Probst és Alexander Schmorell életét adta a jövő Németországáért.

„Figyelmeztetésképpen” és „elijesztésül” pedig 1944. november 10-én Köln-Ehrenfeldben hat, 16–18 éves fiút akasztatott fel a Gestapo tárgyalás és ítélet nélkül. Holttesteiket csaknem egész nap lógni hagyták a bitófán. A tizenhat éves tetőfedőtanonc, Bartholomäus Schink is közöttük volt. A fiúk a kölni Havasigyopár-kalózok közé tartoztak, és épp csak megkezdték diktatúraellenes tevékenységüket: szökött kényszer munkásokat és katonaszökevényeket rejtegettek, merényleteket követtek el a Gestapo és a náci funkcionáriusgárda tagjai ellen. A háború éve alatt összesen százhatvankét, 16 és 25 év közötti fiatalot végeztek ki, mert szembeszálltak a Hitler-rezsimmel, annak bűnös háborús politikájával. Ez a politika azonban önmagában, a rezsim ellenzői nélkül is elegendő volt ahhoz, hogy lesöpörje az „ezeréves birodalmat” a történelem színpadáról.

„Minden idők legnagyobb hadvezérének” diadalmas győzelmei mára a múlt homályába vesztek. 1942 vége és 1943 eleje között Hitler 6. hadserege lassan és gyötrelmesen elvázott Sztálingrádnál. A Volga menti város elfoglalása szinte rögeszméjévé vált Hitlernek. Nem is annyira stratégiai jelentősége, mint inkább – a neve miatt. Sztálingrád bevételével akarta

megadni jelképesen a kegyelemdőfést halálos ellenségének: „megfosztani a kommunizmust szent helyétől”.

A csata azonban Sztálin bukása helyett a német katasztrófa mene, tekelle lett keleten. A kétségbeesett küzdelem hetvenöt napon át tartott. Hiába kérték tábornokai, Hitler nem engedélyezte a kitörési kísérletet a katlanból. „Harcoljanak az utolsó töltenyig!” – adta ki a parancsot hajthatatlan fanatizmussal. A Vörös Hadsereg harapófogóba zárta a németeket. Csapdába kerültek – és nyomorultul odavesztek. Vagy sebeiktől, vagy a hidegtől, vagy az éhségtől pusztultak el. 1943 januárjában száznyolcvanezer katona esett el a keleti fronton. A háromszázezer német katonából, akik novemberben benn szorultak a katlanban, kilencvenezer került orosz fogságba, s csak hatezer tért közülük haza.

Hitler egykori híveit, akik annak idején hősi elszántságot és áldozatkészséget mutatva vonultak a frontra, a halál közeledte kijózanította. Egy fiatal tiszt elkeseredetten írta haza Sztálingrád alól: „Még huszonhat lövedéke van az ütegemenek. Ez minden, többet már nem kapunk. Ülök egy pincében, bútorokat tüzelek el, néhány hete roppantul örültem a váll-lapomnak, veletek ordítottam a Heil Hitler, és most itt fogok felfordulni, vagy visznez Szibériába. És ami a legrosszabb: most már tudom, hogy az egésznek semmi értelme nem volt, s ettől fejembe szökik a vér.”

Mások az utolsó pillanatig illúzióikat kergettek: „Számomra a néppé válás, az eddigi történelem lezárása az értelme ennek a harcnak. És ilyen körülmények között valóban minden áldozat helyénvaló. Nekem a népem a földi törvény, érte követtem a Mindenható utasításait.” Ezek a fiatal emberek azért haltak meg, mert Hitler így akarta. Számára a fiúk csak örült eszméi valóra váltásának eszközei voltak. És ha nem tudta a győzelem jegyében harcba küldeni őket – hát harcba küldte őket a közeledő vég jegyében.

1943 januárjában Franklin Delano Roosevel, az Egyesült Államok elnöke és Winston Churchill angol miniszterelnök Németország feltétel nélküli kapitulálását követelte Casablancában. A propaganda azt kezdte terjesztetni, hogy a szövetség

geseknek nemcsak a Harmadik Birodalom legyőzése a céljuk, hanem Németország, a németek elpusztítása is. „A falaink ledőlhetnek, de a szívünk nem törik meg!” – hangzott a jelszó, harc a keserű végig. „Az ifjúság tudja, hogy minden hidat felégettünk magunk mögött – nyilatkoztatta ki Axmann –, és azt is tudja, hogy a nép és az ifjúság a Führerben való bizalom és hit jegyében csak egy jelszót ismerhet: Előre!”

Axmann birodalmi ifjúsági vezető már 1942 óta egy vezéri parancson dolgozott, amely a német ifjúság háborús bevetését célozta, hogy „egységesen szabjuk meg azokat a feladatokat, amelyeket a háborús bevetés során az egész német ifjúságnak egyre fokozottabban kell teljesítenie”. Axmann Schirach nyomdokába lépett, amikor a háborúban ki akarta terjeszteni a HJ igényét az egész ifjúság nevelésére, hogy a versenytársak kizárásával egyedül a HJ dönthesse a fiatalok bevetéséről.

Két éven át huzakodott a nevelésügyi miniszterrel, a munkaügyi miniszterrel, a belügyminiszterrel, a légierővel, a haditengerészettel, a RAD-dal (Birodalmi Munkaszolgálat), valamint a Fegyverkezési és Hadiipari Minisztériummal, amelyek valamennyien igényt tartottak volna a fiatalokra, a fiatalok munkaerejére. Az az 1943. december 2-án kelt rendelet, amelyet Göring, Lammers, Keitel és Bormann írt alá, kompromisszum volt, s Axmann vereséggént könyvelte el. Nem minden alap nélkül: a rendelet alaposan megnyirbálta a birodalmi ifjúsági vezetőség jogait, a korábbinál kisebb hatalmat hagyva neki. Kivették a HJ kezéből a légvédelmi és a haditengerészeti kisegítő szolgálatosokat, a munkaszolgálatra, a Wehrmachtba vagy a fegyveres SS-be idő előtt bevonulókat. Végül az ifjúság kisegítő szolgálatra való tömeges behívásával is jócskán gyengítették a HJ befolyását. A birodalmi ifjúsági vezető szerepe arra korlátozódott, hogy költséget nem kímélve fiatalokat toborozzon azokra a bevetésekre, amelyek fölött már rég elvesztette az ellenőrzését.

Schirach az ifjúságot afféle „állam az államban” elven akarta nevelni – de ez a terve szánalmasan megbukott. A háborúban mindenkinek erre a „pompás” ifjúságra fájt a foga, amelyet a birodalmi ifjúsági vezető amúgy is épp erre a célra képezett ki. A háború negyedik évében a *Junges Deutschland*,

Tizennégy hónap kisegítő légvédelmi szolgálat után már harcedzett veteránoknak tekintettük magunkat. Elszállt minden lelkesedésünk, és csak arra vártunk, hogy véget érjen a háború.

Manfred Rommel, született 1928-ban

Csak ültünk a légvédelmi löveg mellett, és lőttünk, ez volt az ifjúságunk. Volt persze sok más is, mint például bajtársiasság, amelyet talán jobban megtapasztalhattunk másoknál, meg hogy tudtuk, mi is rejlik a felszín alatt. Teljesen nem tudom elítélni azt az időszakot, hiszen hozzátartozik az életemhez.

Joachim Redlin, született 1928-ban

A háború alatt mi itthon tartottuk a frontot. Arra gondoltunk, hogy a katonáink a fronton harcolnak, és mi velük egyenlők akartunk lenni.

Friedhelm Busse, született 1929-ben

„Utolsó lehetőségként gyerekeket vonultattak be...”
Légvédelmi segédszolgálatosok bevetésén

a birodalmi ifjúsági vezetőség hivatalos szócsöve a következőképp jellemezte ezt az ifjúságot: „annak az ellenségnek látán, amely megsemmisítést és kiirtást ígért ennek az ifjúságnak, a fiúk és a lányok meg fogják köszönni a Führernek, hogy a háború elkerülhetetlen nélkülözései közepette sem lettek nyápicok és henyék, hanem kora gyermekkoruktól fogva acélosodhattak, tökéletesíthették testüket és szellemüket.” Hamarosan eljött az ideje, hogy ez az „acélos ifjúság” a háborúban is bizonyítson.

A sztálingrádi katasztrófával 1943 februárjában az ifjúság hadi célokra való mozgósítása is fordulóponthoz érkezett. Hitler az utolsó erőtartályok mozgósítását követelte, a pimpfektől az aggókig. És a fanatikus, ördögi ékesszólású, háborús gyűjtogató Goebbelsnek sikerült a berlini Sportpalotában összegyűlt hallgatóságot a végső harcra mozgósítania. „Hisztek a Führerrel és velünk együtt a német nép végső és totális győzelmében? – kérdezte elcsukló hangon. – Elszántátok-e magatokat, hogy a Führert követve, akár a legnehezebb nélkülözéseket is vállalva, kiharcoljátok a győzelmet? Akarjátok-e a totális háborút? Akarjátok-e akkor is, ha az még sokkal totálisabb és kíméletlenebb lesz, mint ahogy azt ma egyáltalán el tudjuk képzelni? Erősebb, rendíthetlenebb-e bizalmatok a Führerben ma, mint valaha?” Válaszként a lelkesedés hulláma söpört végig az utolsó helyig megtelt Sportpalotán. A tömeg őrzöngött. Az emberek szinte eksztázisban ugráltak fel a helyükről, és minden ördögien hangzatos kérdésre harsány igennel válaszoltak.

Goebbels másnap reggel boldogan írta a naplójába: „Az emberek őrzöngtek. Olyan állapotba hoztam a hallgatóságot, amely általános lelki mozgósítással ért fel. A gyűlés vége teljes zűrzavarba vezetett, a hangulat forrpontjára ért. A nép mindenre kész, mindent hajlandó feláldozni a háborúért és a győzelemért. Remélem, nem pusztába kiáltott szó marad, amit a végén mondtam: akkor hát, nép, kelj fel, és vihar, törj ki!”

Hitler álma a német élettér keleti kiterjesztéséről – legalábbis a katonák számára – megvalósult. Német katonák álltak az Északi-foktól Észak-Afrikáig, az Atlanti-óceántól a hó-

födte orosz síkságokig. A háború azonban már a hátszágban is rég érezte a hatását. A légvédelmi ütegek már honi városokat, repülőtereket, ipari létesítményeket és hadiüzemeket védtek a szövetségesek bombázóival szemben. Az „emberanyag”-tartály már csaknem kimerült, amikor Göringnek, a Luftwaffe főparancsnokának az az ötlete támadt, hogy az 1926-ban és 1927-ben született diákokat is behívhatná a légvédelemhez. Száz diák bizonyára felérne hetven katonával, vélte. A haditengerészet lelkesedett az ötletért, annál is inkább, mert a saját légvédelmi ágyúi mellé is szeretett volna fiatalokat állítani. Bormann, Hitler szürke eminenciása tiltakozott: az ellenséges propaganda kihasználhatná ezt, azzal érvelhetnének, hogy Németország erői annyira kimerültek, hogy most már „végső megoldásként a gyerekeket vonultatja be”. De Göring elképzelése Hitlernek is tetszett. És 1943. január 22-én meghozták a rendeletet a „német ifjúság légvédelmi kisegítő szolgálatáról”. Ez az eddigi legsúlyosabb beavatkozás volt a HJ vezetőségének hatáskörébe. A légvédelmi és haditengerészeti kisegítő szolgálatosok behívásával kezdődött el az a folyamat, melynek során egyre több kiskorút hívtak be közvetlen katonai feladatokra a Wehrmachtba vagy a fegyveres SS-be. A háború végéig mintegy kétszázezer gyereket köteleztek légvédelmi szolgálatra.

Törvényi alapot minderre az a kisegítő szolgálatról szóló rendelet adott, amely 1938 óta egy íróasztal mélyén hevert, de most a háborúban leverték róla a port. Göring ugyan hangsúlyozta, hogy „a légvédelmi kisegítő szolgálatosokat jogi értelemben nem tekintjük katonáknak, a hadi kisegítő szolgálat idején is diákok maradnak”. A birodalmi ifjúsági vezetőség is ragaszkodott ahhoz, hogy a segédszemélyzet megkapja a (HJ) kiegészítő minősítést, a Repülő-HJ egyenruháját viselje, és kimenő esetén HJ-karszalagot tehessen föl. Esküjükben megfogadták, hogy kötelességüket „hűségesen és engedelmesen, bátran és bevetésre készen” teljesítik, „ahogyan az egy Hitler-fiúhoz illik”!

Oldalszámra nyomtatták a tájékoztatókat arról, hogy milyen világnézeti nevelésben, testgyakorlatoztatásban és hadioktatásban kell részesíteni a légvédelmi kisegítő szolgálatoso-

kat a hadi szolgálatuk mellett. Gyakorlatilag a HJ-nek már alig volt befolyása a légvédelemre. Az az oktatás, amelyet a nevelésügyi miniszter tett kötelezővé, leggyakrabban szintén elmaradt. Alapjában véve Hitler környezetében is mindenki tudta, hogy ezek a fiúk a diktátor legfiatalabb katonái. Schirach szerint „ők verték a hidat a hazafias próbák és a valódi háborús bevetés között”. Göring azt hangsúlyozta: „A fiatal emberek büszkék arra, hogy – bár még nincsenek hadköteles korban – máris bevetik őket a hadsereg soraiban a német győzelem érdekében. Feljebbvalóiknak pedig az a kötelességük, hogy ezt a büszkeséget elmélyítsék bennük, a katonaélet iránti elragadtatásukat ébren tartsák és örömmé fokozzák.”

Sok fiúnak nem is volt szüksége biztatásra. A náci nevelés gyümölcse beérett: „Ujjongásban törtünk ki, amikor megkaptuk a behívót, annyira örültünk neki. A némettanárunk meg, akivel éppen óránk volt, ujjával a homlokára mutatott, és azt kiáltotta: idióták!” (Lothar Gulich)

Paul Kehlenbeck, aki Hamburgban volt légvédelmis, úgy érezte, hogy nagy hasznát veszik: „A sztálingrádi volt az első nagy vereség, amelyről a nép is tudomást szerzett. Mi is tudtuk, hogy ezzel élethalálharc kezdődött el, és mi is szerettünk volna részt venni benne.”

A szolgálat négyhetes alapkiképzéssel kezdődött. A kiképzők általában az egység altisztjei voltak. A szokásos terepgyakorlatok és csuklóztatás után a gyerekek megtanulták a légvédelmi fényszórók és a lövegek használatát. A rádiós bemérőeszközök és a löelemképzők mellett teljesítettek feladatot mint töltő vagy irányító tüérek, ők kezelték a gyújtásbeállítót, vagy muníciófelelősként akár negyvenhat kilós gránátokat is cipeltek. Ott álltak a 88–128 mm-es nehéz és a 20 mm-es könnyű légvédelmi ágyúk mellett is. „A löveg elnevezését holtom napjáig nem felejttem el. Rendesen be kellett magolnunk. Volt olyan, hogy valamelyik altiszt éjszaka őráratozott, lerántotta rólam a takarót, és rám ordított: Milyen lövegre képeznek ki? Én meg morogva daráltam: a 105 mm-es SKC32NL, a 88 mm-es MPLC30D” (Lothar Gulich).

A kiképzés után a lőállás következett. „Huszonnégy fiúval

„A harcot végig kell harcolnunk...”
Guderian vezérezredes (középen) beszél a sáncot ásó HJ-tagoknak, jobbra Artur Axmann birodalmi ifjúsági vezető

Fiatal embereknek remekül lehet parancsot osztani, ha egyidejűleg felértékelik őket, és bókolnak nekik.

Manfred Rommel, született 1928-ban

Reggeltől estig gürcöltünk, akár a rabszolgák. Összeszorítottuk a fogunkat, és robotoltunk.

Theo Nicolai, született 1928-ban

voltunk egy barakkban, emeletes ágyakban aludtunk, és ugyanazt az egyenruhát hordtuk, mint az újoncok. De persze sokunkra – rám is – nagy volt. A hosszú jégeralsó fölért a hónom aláig, az ing meg lelógott a térdemig” (Joachim Eller, akkor tizenhat éves).

Sok fiú azonban úgy érezte, hogy beteljesült régi álma: katona lehet. A náci propaganda elérte a hatását. Legtöbbjük megaláozónak tartotta, hogy hordania kellett a HJ-karszalagot. Nem akartak már Hitler-fiúk lenni, hanem – ha már egyszer nap mint nap kockára teszik az életüket a lövegek mellett – teljes jogú katonák. Amikor kimenőt kaptak, azonnal leszedték a karszalagot, az utolsó, hazug jelét annak, hogy az állam még gyermeknek tartja őket.

A tűzvonalon azután a háború teljes valójában megmutatkozott Hitler gyermekkatonái előtt. Különösen az olyan nagyvárosokban, mint Berlin, ahol ipari létesítmények és repülőterek védelmére rendelték ki őket, s ahol állandó készültségben várták az ellenséges bombatámadásokat. „Először, tizenhat évesen, egy 20 mm-es, négycsövű légvédelmi gépágyúhoz osztottak be a Siemens Schuckert tetején. Az elég kellemetlen volt. Akkor már kezdtem sejteni, hogy a háború nem az az acélfürdő, ahol a német férfinak edződnie kellene. Akkor volt életemben először halálfélelmem” (Klaus Bölling, volt légvédelmi kisegítő szolgálatos Berlinben).

Peter Boenisch ezt szintén Berlinben élte át, s nagy megrázkódtatás volt számára is a tűzkeresztség: „Egy fényszórós szakasznál szolgáltam, s elmés hadicselt találtunk ki, amelyet »halotti lepелnek« nevezünk el. Megfordítottuk a fényszórót, és kivettük belőle a tükröt. Így a fény nem egy pászmában, hanem széles sugárban tört fel a felhőkre. Ez a német vadászipülőknél kedvezett, mert így jobban észrevették a megvilágított felhőtakaróban közelgő ellenséges bombázórajt. Persze nekünk, akik lent voltunk, már kínosabb volt, mert kitűnő célpontot nyújtottunk. Kaptuk is felülről az áldást, szünet nélkül robbantak körülöttünk a lövedékek. A gyerekek közül sokan – hiszen gyerekek voltunk még, alig tizenöt évesek – idegösszeomlást kaptak, taknyuk-nyáluk egybefolyt, úgy bőgte. Nem is tudom, hányan haltak meg ezekben a légítámadásokban.”

Hitler gyerekkatonái olyan fiúk voltak, akiktől elvárták, hogy egyik napról a másikra férfivá váljanak. A támadások szüneteiben visszavédlettek diákokká, borsot törtek tanáraik orra alá, fej vagy írást játszottak, amíg újra fel nem sívítottak a légvédelmi szirénák, cigaretta helyett extra adag édességet kaptak, éjszaka pedig álomba sírtak magukat, mert szerettek volna hazamenni a mamájukhoz. Ha néha meg is volt az az elégtételük, hogy igazi katonának érezhették magukat, meg is kellett halniuk, mint a katonáknak. Axmann egy korabeli nyilatkozatával akaratlanul is elárulta, hogy mennyire semmibe vette az emberi életet: „Akadt olyan légvédelmi szakasz, ahol kisegítők szolgáltak, és amelyet telitalálat ért. Már csak a halottakat tudtuk kitüntetni a bátorságukért. A birodalom fővárosában megéltük azt a megrázó jelenetet, amikor a Vaskeresztek a légvédelmi kisegítő szolgálatosok koporsóira szögezték rá.” No igen: kitüntetés a halott gyerekeknek, akik – éppen Axmann meg a hasonszőrűek miatt – sohasem tudhatták meg, milyen is az: békében élni.

Van egy hullám verte sziget a Helgolandi-öbölben, amely százötven schleswig-holsteini, keletporosz, sziléziai és pomerániai fiú számára maga volt a pokol a második világháború utolsó napjaiban: Helgoland. A haditengerészet egy bevehetetlennek hitt erődöt épített ki rajta, tengeralattjáró-bunkerrel és a legmodernebb rádiólokátor-állomással, amelynek hatótávolsága hatszáz kilométerre terjedt. Tragikus módon a másfél négyzetkilométeres sziget útba esett a Németországba berepülő és onnan visszatérő szövetséges bombázógépeknek. Minden éjszaka riadó volt. A pokol azonban csak három héttel a háború vége előtt szabadult el a kis földdarabon: 1945. április 18-án a britek átfogó támadást intéztek Helgoland ellen, a második világháború egyik legkoncentráltabb támadását. Két órán át záporoztak a szigetre a bombák: összesen ezret dobtak le rá.

Lothar Gulich, a Westklippe légvédelmi üteg kisegítő szolgálatosa: „Ültem az erős nagyítású távcsőnél, és figyelhettem, hogyan nyílik ki a közeledő gépek hasa, és hogyan hullanak a bombák – ránk. Pár perc alatt minden löveget ronccsá lőttek. Az egyik az egész kezelőszeméllyel együtt alázuhant

a sziklákon – senki se maradt életben közülük. A parancsnokunk elordította magát: meneküljön, aki tud! Lélekszakadva rohanni kezdtem, át a bombatölcséreken, a parancsnoki harcállás felé, már amennyire rohanhattam a körülöttem becsapódó bombák között, s berepültem egy bombatölcsérbe. Már feküdt benne egy idősebb katona, egy őrmester, aki a végét járta. Tovább akartam szaladni, mert a bombák továbbra is potyogtak. Tudtam, ha elérem a bunkert, ott már nem történhet semmi bajom. De a haldokló egyre csak azt hajtogatta – sosem fogom elfelejteni –, fiam, maradj velem. Nem sokkal később kiszenvedett. Jó két óra hosszáig, egészen a támadás végéig a holtteste mellett gubbasztottam a bombatölcsérben. Amikor kimásztam belőle, körös-körül csak halottakat láttam, mindenki, aki nem tudott elmenekülni, meghalt. Az osztálytársaim legnagyobb része Helgoland szigetén esett el.”

A legtöbb fiút a súlyos veszteségek sem ingatták meg abban a szilárd hitében, hogy hazáját védi az ellenséggel szemben. Arra nem gondoltak, hogy a szövetségeseket Hitler tette az ellenségükké, amikor támadó háborút indított ellenük. Cselekedeteiket a kötelességérzet, a fegyelem és az engedelmeség, valamint az a jó érzés határozta meg, amellyel egy-egy sikeres támadást jelenthettek. Bármily keményen védekeztek is, azzal nem semmisíthették meg az ellenséget, de az összpontosított légvédelmi tűzzel éppúgy hozzájárultak a szövetséges támadások elhárításához, mint a vadászrepülő. Az 1943. márciusi, esseni bombatámadáskor például 422 angol bombázóból csak 153 érte el kiszemelt célpontját. A „Ruhr-vidékért folytatott csatában” 1943 márciusa és júniusa között 18 506 bombázógépből 872-t lelőttek, s 2126-ot megrongáltak. A Berlin elleni légitámadások során, 1943 augusztusában 176 gépet lőttek le, és 114-et rongáltak meg, ez tizennégy százalékos veszteséget jelentett. Azokat a fiúkat, akik bizonyítani tudták, hogy lelőttek egy gépet, kitüntették.

Hitler olyan szívósnak akarta látni a fiatalokat, mint a bőr, és keménynek, mint a Krupp-acél. A háború mindennapi borzalmi kétségtelenül meg is keményítették a fiúkat, némelyikük olyan könnyöfönszen nézett szembe a halállal, hogy még ma

„Fiatalok! Veszélyben a haza! Barbár ellenség áll a nyugati bástya előtt, és meg meri kockáztatni, hogy ránk támadjon... Az idők parancsa: árkolni, árkolni és még egyszer árkolni!”

A HJ területi vezetőjének napiparancsa a Köln–Aachen körzet fiatal férfilekosságának, 1944. szeptember

Tehervagonokba raktak, majd az Eifelhez vittek, ahol már hallottuk az ágyúdörgést. Kísérteties volt, éjszaka, mikor a hegyek felvillantak a tűzérsegi lövedékek fényében. Éreztük, hogy most már mi is benne vagyunk a háborúban, és hát egy kicsit féltünk is.

Klas Ewert Everwyn, született 1930-ban

„A harcokcsíárkok ásásával fel kell hagyni, mivel semmit sem érnek a rájuk fordított energiához és időhöz képest.”

A Nyugati Főparancsnokság parancsa 1944. december 4-én

„Ha már az atlanti fal nem tart ki...” Hitler-fiúk harcokcsíárkot ásnak Kelet-Poroszországban

is megborzong, ha visszagondol rá. De jellemző az alábbi történet is, amelyet egy nevét felfedni nem akaró szemtanú mesél el: „Lelőttünk egy Mosquito típusú angol gépet. Azonnal odaszaladtunk, és végignéztük, hogyan leheli ki a lelkét a két pilóta. A gép kormány szerkezetével maguk fojtották meg önmagukat. Láttunk mi már akkorra elég szenvedést és kegyetlenséget, láttuk, hogyan halnak meg az emberek. Mindent úgy fogadtunk el, ahogy volt. Merő kíváncsiságból futottunk oda a füstölő géphez. Érdekelt bennünket a felszerelése, a fegyverzete, a pilóták ruházata. Úgy kivetkőztünk magunkból, hogy lehúztuk a pilótákról a csizmát és a kezeslábast, s belebújtunk. Egyáltalán nem találtuk ezt akkor, a háborúban visszaszítónak. Néha éjszaka, az ágyban eszembe jutott ugyan, s azt gondoltam, borzasztó, amit tettünk. De bizonyára azért tudtuk megtenni, mert úgy neveltek bennünket, olyan kiképzést kaptunk.”

Abban az államban, amelyben a gleichschaltolás határozta meg a mindennapi életet, ahol a menetlépés volt az egyetlen elfogadott járásmód, és ahol az egyéniség feloldódott az egyenruhás tömeg arctalanságában, a fiúk számára a „Jelen lenni: minden!” jelszó többet jelentett, mint bármely más rendszerben. A nehéz gyakorlatok együttes végigszenvetésénél csak az volt rosszabb, ha kimaradtál belőle. Klaus Bölling ezt a saját bőrén tapasztalhatta meg. Kezdetben ő is olyan Hitler-fiú volt, mint a többiek. Akárcsak társai, ő is a Jungvolkban kezdte, csapatvezetővé lépett elő, példaképeit a tisztekben látta, Hitler születésnapján ő is díszsorfalat állt, és légvédelmi kisegítő szolgálatosként kitüntette magát Berlin védelmében.

És egy nap hirtelen összedőlt a világ. „Apám hazajött, és azt mondta: anyát letartóztatták, és gyűjtőtáborba vitték, te pedig vedd le az egyenruhád. A napokban el fognak bocsátani, mivel zsidó származásod miatt »hadviselésre méltatlannak« minősítenek.” A fiú addig nem tudta, hogy anyja zsidó származású. Most rá kellett jönnie, hogy kizárólag a származása miatt „nem méltó” többé arra, hogy harcoljon a Führerért. De a rezsím valódi arca csak kiközösítése után mutatkozott meg előtte. „Valóban: két héttel később megkaptam az elbo-

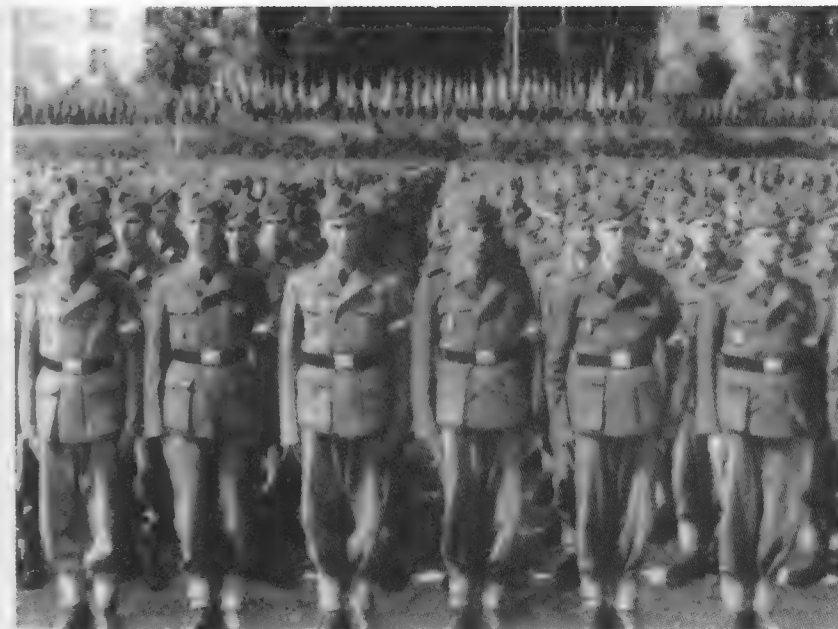
csátó papírjaimat. Előtte még meglátogathattam az anyámat a gyűjtőtáborban, ahonnan Auschwitzba vitték. Oda még a légvédelmi kisegítő szolgálatos egyenruhában mentem. Szorosan magához ölelt, igen szomorú volt, kétségbeejtően nézett ki, szinte csontsovány volt, és azonnal sírni kezdett. Hiába akarta visszafojtani a könnyeit, nem sikerült neki, én meg, akinek csak igen homályos fogalmaim voltak arról, hogy attól a pillanattól kezdve valami nagyon gonosz dolog történik az anyám életében, de az enyémben is – én is elbőgtem magam. Nem magamat sirattam már, nem azt, hogy leszakítják a káromról a karszalagot, csakis az anyámat sirattam. Ez volt az a pillanat, amikor – a rendszer lényegéről még mit sem tudva – ösztönösen megéreztem: kitaszítottak, már nem tartozom közéjük.” Klaus Böllingnek le kellett vetnie az egyenruhát. Csupán arra találták méltónak, hogy a Todt szervezetben dolgozzon a nyugati fal felépítésén, mint „első fokozatú keverék”.

A légvédelmi kisegítő szolgálatosok behívása, azaz a legfiatalabbak bevonása Hitlernek az országot végromlásba döntő háborújába csak a kezdet volt. 1943 végére a német hadsereg négymillió-kétszázezer katonáját veszítette el. Több mint egymillió-nyolcszázezren elesetek, hadirokkantak ezrei jelentek meg az utcákon, százezrek tűntek el vagy estek hadifogságba. Az ifjúság számára az önkéntesség a háborús szolgálat egyik formája volt. A voltaképpeni behívóparancsot a törvény szerint a tizenkilencedik életév elérése után küldte ki a Wehrmacht. A valóságban azonban egyre fiatalabbakat hívtak be. 1941–42-ben még csak a tizennyolc éveseket mozgósították, 1943–44-ben már a tizenhét éveseket is. 1945-ben elvértve már tizenhat évesek is kaphattak behívót. 1944-ben a legfiatalabb önkéntesek az 1928-as évjáratból kerültek ki, ők éppen tizenhat évesek voltak.

A tizenhat évesekre erős nyomás nehezedett, hogy önként jelentkezzenek a Wehrmachtba vagy a fegyveres SS-be. Ha Axmann az 1943. évet általában a mozgósítás évének nevezte, akkor 1944-ben a Hitlerjugendet a háborús önkéntesek mozgalmává kellett volna minősítenie. A százhusz hadi előkészítő táborban mintegy futószalagon gyártották a Wehrmacht-után-

pótlást. Az SS bizalmatlanul figyelte ezt, mert szívesebben látta volna, ha a fegyveres SS számára nevelik az utánpótlást. A birodalmi ifjúsági vezetőséggel egyetértésben utóbb az SS is felállított magának negyven ilyen kiképzőtábor, ahol a „saját” Hitler-fiút nevelgethette. Gottlob Berger, az SS Főhivatalának főnöke azonban még így is panaszkodott Himmlernek: „Nem tudtuk elérni a birodalmi ifjúsági vezetőségnél, hogy kizárólag faji szempontból tökéletesen megfelelő fiúkat kapjunk.” Az SS szabályos reklámhadjáratokat szervezett, hogy magához édesgesse az ifjú néptársakat, bár azok nem mindig egészen önként kötöttek ki Heinrich Himmler „fekete rendjében”. Volt az SS tarsolyában néhány trükk, amellyel lépre csalták őket. Ulrich Krüger volt HJ-egészségügyis egy közönséges tbc-vizsgálatról számol be: „Miután kiléptek a röntgengépből, kaptak egy papírt: »Ezennel tanúsítom, hogy részt vettem a röntgenvizsgálaton.« Hely, dátum, aláírás. Utána egy vonal alatt, apró betűkkel ez a szöveg állt: »Ezennel kijelentem, hogy önként jelentkezem a fegyveres SS-be.« Hát ez nem lehet igaz, gondoltam, az embereket akaratuk ellenére rákényszerítik valamire, amiről fel sem világosítják őket.” Lothar Schmitz is emlékszik egy olyan SS-toborzó rendezvényre birodalmi munkaszolgálatos korából, amely ugyancsak nem tűnt egészen tiszta ügynek: „Sört adtak, és virslit is. Volt ott minden, amit csak akartunk. Igaz, jelentkezési űrlapokat is dugtak az orrunk alá a fegyveres SS-be. De nem ez volt a baj, hanem az, hogy aki nem mutatott hajlandóságot, annak szentül megígérték, hogy mehet a haditengerészethez vagy a lovassághoz, de lehet írnok is. Ceruzával áthúzták a fegyveres SS-t, és föléje írták a jelentkezők óhaját. De le merném fogadni, hogy tíz perc sem telt el, és már ki is rádiózták.”

A fegyveres SS elit alakulatnak számított, de mivel felduzzasztották, és nagy létszámú sereggé alakították át, a háború végére már semmi nem volt belőle a kezdeti idők „zárt rendjéből”. Ráadásul az a kétes híre támadt, hogy nemcsak fanatikus, hanem egyenesen kíméletlen harcot folytat az ellenséggel. Ezért sokan a fiatalok közül inkább önként jelentkeztek a hadseregbe, ahol tényleg maguk választhatták meg a fegyvernemet, először rendesen kiképezték őket, és kicsúsztak az SS

A háború hatodik esztendejének kezdetén Adolf Hitler ifjúsága készen áll arra, hogy élete és jövője szabadságáért önfeláldozóan és elszántan harcoljon.

Artur Axmann birodalmi ifjúsági vezető, 1944. szeptember (részlet a Völkischer Beobachterben megjelent cikkéből)

Volt valami ellenérzésünk a fegyveres SS-szel szemben, valahogy éreztük: jobb, ha az égvilágon semmi közünk nincs hozzájuk. Egyáltalán nem tudtunk mindarról, ami később kiderült róluk – de nem tudtunk szabadulni attól a megmagyarázhatatlan, kényelmetlen érzésünktől.

Günther Adrian, született 1925-ben

Fel kellett sorakoznunk az udvaron, majd odajött egy SS-tiszt, és azt mondta: „Na, most pedig azt várom el tőletek, hogy önként jelentkeztek a fegyveres SS-be. Vagy tán akad itt olyan, aki nem óhajt önként jelentkezni?”

Burkhard Köttlitz, született 1929-ben

„Fanatikusabbak voltak nálunk...”

A fegyveres SS-be önként jelentkezett HJ-tagok

markából. De azt sem mondhatjuk, hogy az SS minden tagját kötéllel fogták. Sok fiú szíve feldobogott arra a gondolatra, hogy az elithez fog tartozni. Albert Bastian például a HJ-től kapta meg a behívóját az alkalmassági vizsgálatra a HJ-járőrszolgálatához, mégis SS-orvosok vizsgálták meg. „Három-négy férfi ült egy asztalnál, és azt mondták: »Egy ilyen szép magas, erős, egészséges legénynek igazából a fegyveres SS-ben lenne a helye. Nem volna kedved beállni közénk?« Na, erre felágaskodott bennem a becsvágy: »De igen, persze hogy szeretnék az elit csapat tagja lenni!« – válaszoltam, s összecsaptam a bokámat.”

De amikor otthon örömtől ragyogó arccal beszámolt a törtétekről, az anyja elsörnyedt: „Először keresztülnézett rajtam, aztán folyni kezdtek a könnyei, s dührohamot kapott: »De hiszen azok mind gonosztevők!« Kirohant, becsapta az ajtót, és hallottam, amint kint az udvaron azt kiáltozza: »Hát hiszen ezek még gyerekek, hát ezeknek már semmi se szent?!«”

Albert Bastian anyja elintézte, hogy a fia ne kerüljön a fegyveres SS-be. Másoknak nem volt ilyen szerencsájuk.

Artur Axmann kizárólag a Führer kívánságait tartotta tiszteletben. Az ifjúság volt az a csodafegyver, amellyel el akarta kápráztatni Hitlert. A sztálingrádi vereség után úgy érezte: elérkezett az ő ideje. „Sok háborús esztendő után először kérdeztük meg magunkat: meg lehet-e még nyerni ezt a háborút? Elveszteni nem akartuk. Nem volt szabad letargiába esnünk. Cselekedniünk kellett. És éppen a fiatal nemzedéknek, amelynek veszélyben forog a jövője, kell biztatnia és bátorítania bennünket.” A birodalmi ifjúsági vezetőnek hajmeresztő ötlete támadt: állítsanak fel HJ-önkéntesekből egy elit egységet. Perverz ajándékként Hitler születésnapjára. Kurt Meyer, „Páncélos Meyer” így indokolta meg az egység felállításának szükségességét: „A német ifjúság kitartásának és áldozatkészségének jelképe lehetne.” Az SS-Brigadeführer harminchárom évesen került Fritz Witt halála után a HJ-hadosztály élére, és ezzel ő lett a Wehrmacht legfiatalabb parancsnoka. A háború után kanadai hadifoglyok hidegvérű legyilkoltatásáért katonai bíróság elé állították a szövetségesek.

Hitler örömmel üdvözölte a tervet, hiszen egy újabb katonai egység csak tovább növelhette haderejét. Goebbels azonban szkeptikus volt: „Ebből bizonyára arra fognak következni, hogy azért fordulunk a fiatalokhoz, mert már nem győzzük emberrel a háborút.” 1943-ban tehát megalakult a 12. SS-páncélosadosztály, amely a Hitlerjugend nevet vette fel.

„Kemény magját” Adolf Hitler testőrsége, az SS-hadosztály, a Führer elit alakulatának tisztjei és altisztjei adták. Mivel azonban nem voltak elegendő, néhány szakaszvezetőt gyorsan előléptettek századparancsnokká. Azokat a Hitler-fiúkat, akik a hadi előképző táborban kitüntették magukat, három hónapos gyorstalpaló tanfolyamokra küldték a Waffen SS iskolájába, Lauenburgba, majd altisztek lettek a Hitlerjugend-hadosztálynál. Harci tapasztalatuk semmivel sem volt több, mint azoknak, akiknek parancsolniuk kellett. Végül azokat a Wehrmacht-tiszteket szintén a hadosztályhoz irányították, akik HJ-vezetőként is szolgáltak.

Így összesen húszezer „önkéntest” gyűjtöttek össze, jórészt egyenesen a hadi előkészítő táborokból. Nem mindegyikük jelentkezett teljesen „önként”, egyiküket-másikat meg kellett „győzni” – ahogy „Páncélos Meyer” óvatosan megfogalmazta –, de a legtöbb fiú valóban csupa lelkesedés volt. Bernhard Heisig eredetileg a páncélosokhoz jelentkezett. A sorozáson azonban egy SS-tiszttel találta szembe magát. „Csak fél karja volt – és ez nagy hatást tett rám. A tiszt megkérdezte, hogy nem jönnek-e inkább hozzájuk. Mondom: már jelentkeztem. Ugyan már, felelte, épp elég páncélosunk van. Vagy talán valami kifogása van ellenünk? Kifogásom – az nem volt. Ezért azt válaszoltam, miért is ne? Tudtuk, hogy az SS-hadosztályoknak jobb a felszerelésük és az ellátásuk is.”

A fiúk a belgiumi Beverlooban a korabeli viszonyoknál csakugyan sokkal magasabb színvonalú – egy teljes évig tartó – kiképzésben részesültek. De a felszerelésük hiányos volt. A Hitlerjugend-hadosztálynak, amelyet 1943 októberében hivatalosan is átkereszteltek 12. Hitlerjugend SS-páncélosadosztálynak, eleinte mindössze négy Pz. IV-es és négy Párduc harckocsija volt. A tüzéreknek eleinte meg kellett elégedniük könnyűtarackokkal és néhány tehergépkocsival. Csak az év

vége felé javult az ellátás, s ekkor kezdhették meg a fiúk a páncélosadosztályhoz illő gyakorlatokat.

Idővel minden porcikájukat áthatotta a kevélység, hogy egy elit alakulat tagjai. Bernhard Heisig kezdetben még berzenkedett a Hitlerjugend-hadosztály elnevezés ellen, mert arra az időre emlékeztette, amikor pimpf volt, de később már büszkén viselte a karszalagot: „Azt gondoltuk, különleges emberek vagyunk, különleges hősök, a Wehrmacht legjobb hadosztálya.” A szövetségesek által „bébihadosztálynak” csúfolt alakulat első parancsnoka a harmincnégy éves SS-Brigadeführer, Fritz Witt volt. A hadosztályt először a nyugati fronton, 1944-ben vetették be – „az utolsó ítélet napján”.

Amikor 1944. június 6-án a felkelő nap első sugarai megvilágították a La Manche csatorna vizét, a horizonton hatalmas hajóraj körvonalai rajzolódtak ki. A német megfigyelők számára nem lehetett kétséges többé: megkezdődött a szövetségesek partraszállása. Már hajnali háromkor rengett a föld Normandiában: szövetséges bombázógépek és vadászpilóták ontották rá halálos terhüket. A talaj minden négyzetméterét felszántották a bombák. Az egész partvonal lángokban állt, mindent robbanások rázkódtattak meg. Napkeltekor pedig a flotta legnagyobb kaliberű nehézlövegei vették tűz alá a német állásokat. Négyezer csapatszállító hajót indítottak el Angliából, s közülük az első reggel fél hétkor érték el a szárazföldet.

A meglepetés tökéletesen sikerült. Hitler az utolsó pillanatilag az Anglia és Franciaország közötti legkeskenyebb szakasznál, a Calaisi-szorosnál várta a támadást. A harc már javában tombolt Normandiában, amikor ő még mindig nem szerzett tudomást róla. Iszonyú öldöklés folyt: a németek beton- és acélbunkerek, fedezékek százaiból tüzeltek a szövetséges katonákra, akiknek a szögesdrót tekerceken, víz alatti akadályokon és aknamezőkön is keresztül kellett küzdeniük magukat. A németek elkeseredetten védekeztek a nyomasztó túlerővel szemben.

A Hitlerjugend-hadosztálynak azt adták parancsba, hogy szorítsa vissza az amerikaiakat, briteket és kanadaiakat. Párizstól északnyugatra jelölték ki a gyülekezőhelyüket, s onnan

indultak a frontra, a százhusz kilométerre levő Caenba. A szövetségesek vadászbombázói, mint mérges darazsak, már az úton lecsaptak rájuk. A hajókról nehézgránátokkal lőtték őket, amelyek a fiúk feje fölött sivítottak el. Elszenvedték első veszteségeiket.

Az igazi tűzkeresztségen csak a következő napokban estek át: füstben, robbanások és lobogó lángok közepette, szétlőtt tankokkal maguk körül. A kanadaiak elleni legelső bevetésükön a „bébihadosztály” katonái huszonnyolc tankot lőttek ki, miközben maguk csak hatot vesztek. Minden talpalatnyi földért, minden faluért konokul megküzdöttek. Tankokkal, tüzérrel, sivatárakkal, páncélosokkal, tányérakkal, gépfegyverekkel szállt szembe a hadosztály, nemritkán ember ember ellen küzdve, sűrű sövények közé rejtőzve vagy lövészgödörbe ásva be magát. Normandia kedves, zöld tájai tömegsírra változtak.

A Hitler-fiúk bevetése azonban hiábavalónak bizonyult. A szövetségesek tengeri, szárazföldi és légi fölényével szemben ők is tehetetlenek voltak. A magasabb beosztású parancsnokok alapján véve pontosan tudták, hogy a háborút már csak politikai eszközökkel lehetne megnyerni. A „Páncélos Meyer” már június 16-án jelezte: „A hadosztály veszteségei tetemesek. Előre látható, hogy a hadosztályt meg fogják semmisíteni.” Váltást nem küldtek. A hadosztály csak magára számíthatott. „Caent az utolsó töltényig védeni kell” – szökött a parancs. A 12. Hitlerjugend SS-páncélosadosztály tehát a helyén maradt, sőt 1944. június 30-án visszafoglalta az angoloktól a stratégiai fontos 112-es magaslatot. Végül Kurt Meyer, Hitler határozott parancsa ellenére, súlyos harcok és nagy veszteségek árán július elején visszavonta csapatait az Orne déli partjára. A szövetségesek elfoglalták Caent.

Azt pedig, hogy a Hitler-fiúkat Hitler csak ágyútölteléknek tekintette, Himmler egy levele igen érzékletesen megvilágítja, amelyet 1944. július 21-én írt a birodalmi munkavezetőnek, Konstantin Hierlnek: „Amikor megállapítottuk, hogy az SS Hitlerjugend-páncélosadosztálya háromezer embert veszített, a Führer megkérdezte, milyen tartalékaim vannak... Közöltem vele, hogy felveszem a kapcsolatot a birodalmi ifjúsági

vezetővel, hogy több önkéntest bocsásson rendelkezésemre a Hitlerjugend-páncélosok számára. A birodalmi ifjúsági vezető hatezer önkéntest ígért... A Hitlerjugend-páncéloshadosztálynak most már hatezer ember a vesztesége, ebből kétezer halott. Az aggasztó a dologban az, hogy a sebesültek majd egyharmadánál amputálni kellett, mivel a legtöbb sebesült a tüzérségi tűz és a repülőgépek bombái okozták. Oda kell figyelniük, nehogy teljesen elvérezzenek ezek a hadosztályok, mert – és ezt a szót én nagyon ritkán használom – a szó szoros értelmében eldönthetik a háború kimenetelét.”

A fiúk harci szelleme és áldozatkészsége körül hamarosan valószínű mítosz támadt, a gyerekhadosztály katonáit Hitler legfanatikusabb harcosaivá magasztosították fel. Mi a legenda, és mi a valóság? Wolfgang Filor, aki a Das Reich SS-páncéloshadosztálynál szolgált, együtt harcolt a Hitler-fiúkkal: „Amikor először megpillantottuk őket, az jutott eszünkbe: te atyáristen, most már a gyerekeket is idehozzák? Egyszer ki akartam löni egy amerikai páncélost Saint-Lô mellett az országúton. Rémületemre egy Hitler-fiú hirtelen felemelte a nála lévő páncélöklöt, s én már nem lőhettem. A gyerek a páncélosal együtt a levegőbe repült. A tank alá mászott, s alulról fúrta át azt a páncélöklöt. Hát ilyenek voltak ezek a fiúk.”

Bernhard Heisig csak a düh és a gyász vegyes érzésével tud visszagondolni a hadosztályra: „A veszteségeket részben annak bizonyosságául könyveltük el, hogy milyen kemények is vagyunk, milyen veszedelmes helyeken is vetnek be minket. Teljesen torz felfogás volt ez!” Nem gondolja tehát sem magáról, sem a bajtársairól, hogy fanatikus harcosok lettek volna. „Félig gyerekek voltunk még, s abba rángathattak bele, amibe akartak. Beleugrottunk a kútba, ha a többi is beleugrott. Úgy viselkedtünk, mint a birkák. Elhittük, hogy nekünk nem kell gondolkodnunk.”

Wolfgang Filor sem dicsőséges hősöknek látja a fiúkat, akiket pedig az SS veteránszervezetei a mai napig nem győznek ünnepelni: „Nagyobb »hősök« voltak, mint mi: kevesebb volt a tapasztalatuk, és butábbak voltak. Aki megjárta a frontot, tudja, milyenek a halottak, aki már megsebesült, tudja,

Ha önként jelentkezett az ember, nem kellett munkaszolgálatra mennie, amihez a legcsekélyebb kedvem se volt. Ezért hát önkéntesnek jelentkeztem a páncélosokhoz.

Bernhard Heisig, született 1925-ben

Azt olvasom: „Tigris tank”. Gyerünk oda! Mielőbb magas kitüntetést akartam szerezni – mindvégig erről álmodoztam. Este odaálltam a szüleim elé, és azt mondtam: jelentkezem önként a HJ-hadosztályba.

Günther Adrian, született 1925-ben

Nem, korántsem elvakult, csak lelkes voltam. Mérhetetlenül lelkes. Ma már tudom, nemcsak szemellenzős voltam, hanem a fületem is bedugaszoltam, és egyáltalán nem volt a helyén a szívem.

Werner Gottschau, született 1922-ben

„Németországnak megvan a titkos fegyvere: az ifjúság...”
A Hitlerjugend SS-páncéloshadosztály fiataljai Franciaországban

milyen is az. Engem ötször találtak el: ötödszörre már nem akartam visszamenni a páncélosokhoz. Tudja, néha átnedvedett a nadrágom. Mivel féltem, felismertem a veszélyes helyzeteket, amelyeket a Hitlerjugend-hadosztály tagjai semmibe vettek. Bátran mentek a halálba, mert meg se fordult a fejükben, hogy őket is utolérheti.”

Ezeket a gyerekeket erre a háborúra készítették fel, s a hőskultusz jegyében nevelték. A normandiai csatamező az áldozati oltárukká vált. A Hitlerjugend-hadosztály egy hónap alatt elveszítette katonái egynegyedét. Tankjaik és páncélozott járműveik fele odaveszett. Júliusban fellélegezhettek ugyan egy kicsit, de már hat nap múlva újra mehettek vissza a tűzvonalba, amikor Maltot és Vendes között összeomlással fenyegetett a front. A 12. Hitlerjugend SS-páncélosadosztály története a falaise-i katlanban ért véget, vérözönben és könnytengerben, miután több ezer német katona számára kiharcolta a kitörés lehetőségét. Hét nap alatt ezer embert vesztett. Bár csak Sztálingrád után állították fel, átélhette a maga Sztálingrádját ezen a fronton is. Amikor 1944 őszén a HJ-hadosztály visszavonulva elérte a német földet, felére csökkent a létszáma. És még csak nem is a legfiatalabbak voltak azoknak a gyermekkatonáknak sorában, akiket a háború poklában ágyútöltelékeknek használtak fel.

Minél világosabban kirajzolódott a közelgő vég képe, a rezsim annál kétségbeesettebben fordult a legkisebbek felé. Amikor a hadiipar nem tudta követni a kétfrontos háború igényeit, 1944 őszétől kezdve százezreket, mindenekelőtt lányokat mozgósítottak különféle kiegészítő feladatokra. A tizenhat éveseknek hatvanórás munkahetet írtak elő törvényben. A propaganda valamennyi húrját megzengették, hogy gyermekmunkásokat toborozzanak a hadiipar számára. A *Junge Adler* (Fiatal sasok) című filmet 1944-ben minden iskolai osztálynak és minden HJ-egységnek levetítették. A film inasokról szólt, akik önként vállaltak éjszakai pótműszakokat, hogy teljesíthessék a tervet.

A Harmadik Birodalom utolsó időszakában hatmillió fiatalkorú dolgozott az iparban és a mezőgazdaságban, nagy részük a hadiipari üzemekben. A német hadigazdaság működése – és

a háború további folytatása szempontjából – munkájuk éppolyan fontos volt, mint a hét és fél millió „idegen munkásé” és hadifogolyé.

A front vészes sebességgel közeledett. 1944 őszére az amerikaiak már Aachennél, a német határon álltak, a szovjet csapatok pedig a Baltikumban törtek előre. A rezsim végső, kétségbeesett erőfeszítéseket tett, hogy megvédje a határokat a bezúduló ellenségtől. Megint a legkisebbeket mozgósították. A birodalmi ifjúsági vezetőség villámrendeletével minden, a hadiiparban nélkülözhető, tizenöt évesnél idősebb fiút és tizenhatnál idősebb lányt sáncmunkára rendeltek ki. Félmillió gyerek, köztük százhuszonötezer lány ástott és lapátolt a veszélyeztetett német határszakaszokon, fedezékeket, sáncokat és harcokosiárkokat építettek. Az akkor tizenöt éves Klas Ewert Everwyn az Eifel-hegységbe került, a nyugati falhoz: „Már hallottuk az ágyúdörgést; kísérteties volt, éjszaka láthattuk, hogyan világítja meg a tűzérési tűz a hegyeket. Kaptunk egy kis ízelítőt a háborúból és – persze be is rezeltünk egy kicsit.”

A front közelében a halál is igazi ábrázatát mutatta a gyerekeknek: a sáncásokat nemegyszer támadták meg a szövetséges gépek mélyrepülésben: „Az első halott német katonát egy trágyadombon pillantottam meg, fedetlen mellén a cédulájával. Az jutott eszembe: a századparancsnoka most írja a levelet az anyjának, amelyben ez áll majd: »Fia a Führer, a nép és a haza védelmében hősi halált halt.« Egy szó sem lesz benne trágyadombról meg hasonlóról – ezek voltak nálam a kétely első jelei.”

A sáncépítés fárasztó, megerőltető robot volt a fiatalok számára. Elsőben-hóban dolgoztak, bokáig süppedtek a sárba, a fiúk és lányok sebesre ásták a tenyerüket. „A lövészárókasás, az még nem volt olyan veszélyes – emlékszik vissza Theo Nicolai, akit Königsbergnél rendeltek ki sáncépítésre –, de a tankcsapda kiásása, na, abba már majd beleszakadtunk. Kőkemény munka volt, és nem lehetett kibújni alóla.” Azokat a fiúkat, akiket a kétségbeesés szökésre sarkallt, könyörtelenül felkutatták és igen szigorúan megbüntették. „Nagyon megverték őket, és ugyanoda kellett visszamenniük, ahol a szökés

„Ezek nyíl-
egyenesen
a vesztükbe
rohannak...”

A Hitler-
jugend SS-
páncélos-
hadosztály
gránátosai
Caenban,

1944
júniusában

A kitörés vágya, a kalandszomj ösztökölt bennünket. Azt sugallták a filmek, a könyvek és még sok más, hogy rendkívüli életet éljünk, ne köznapit.

Bernhard Heisig, született 1925-ben

Az egész világ fegyverben állt, és mi, gyerekek is mindenáron pufogtatni akartunk. Bármit. Majd megvesztünk érte.

Klas Ewert Everwyn, született 1930-ban

Egy percig sem kételkedtünk a végső győzelemben. Eszünkbe sem jutott. Különös lelkiállapot volt.

Manfred Rommel, született 1928-ban

„Mivel nem
gondolták
meg, hogy
mi történhet
velük...”
A Hitlerju-
gend SS-
páncélosad-
osztály
elesett kato-
nája Nor-
mandiában

„A háború nem torpant meg az ifjúság előtt sem. Az első vonalban állnak a fiatalok. Bizakodnak, teszik a dolgukat otthon, elszántan harcolnak a fronton. Lelkes szívekben él és izzik a Németországba vetett hit.”

Az ifjúság hite – a győzelem záloga *című cikkből, megjelent a Der Pimpf című lap 1944. július/augusztusi számában*

Az ifjúságot kihasználták, ágyútöltelékként feláldozták egy amúgy is bűnös a háborúban, vágóhídra hajtották, még hozzá gúnyt űzve minden hadviselési elvből.

Karl Kunze, született 1926-ban

előtt dolgoztak. Kopaszra nyírták a fejüket, ez igen megalázó volt. És a mi szemünkben is becstelenné váltak, hiszen azt gondoltuk magunkban: Németországért harcolunk, s ők ebből a harcból ki akarják vonni magukat.”

Ha csak a keleti fal harckocsivédő árkait és bunkereit tekintjük – Kelet-Poroszországban, Pomerániában és Sziléziában –, a Hitler-íjoncok több millió köbméter földet mozgattak meg. Naponta egy birodalmi márka volt a fizetségük. Az anyák egyáltalán nem voltak elragadtatva attól, hogy ilyen munkára fogják a gyermekeiket. Azonkívül, hogy féltették az életüket, a sáncépítés hasznosságát önmagában is megkérdőjelezték. „Ha már az atlanti fal sem tartja fel őket, akkor mit akarnak ezekkel a földsáncokkal meg árkokkal?” – zúgolódtak az SD, a Biztonsági Szolgálat egy jelentése szerint.

A szövetségesek hasonlóképpen vélekedtek a kérdésről. A nyugati falról már 1939 óta szólt egy vidám kis brit katonanóta, amely szerint „*We are going to hang out the washing on the Siegfried Line*” – vagyis: a Siegfried-vonalon fogjuk kitegetni a fehérneműinket száradni. És nem is kellett sokáig várni rá, hogy angolszász alsókat lobogtasson a szél Klevétől egészen a svájci határig.

Am akármennyire az utolsókat rúgta is a Harmadik Birodalom, Hitler vazallusai nem ismertek kíméletet, ha az ifjúságról volt szó. „Németországnak vannak titkos fegyverei. Az egyik legnagyobb ilyen fegyver a Führer által nemzetiszocialistává nevelt ifjúság” – jelentette ki egyszer Axmann. Igen: az emberéletet megvető rezsim kis fogaskerekekké nevelte a fiatalokat a nagy gépezet számára, s elvárta tőlük, hogy minden helyzetben hibátlanul működjenek. Egy soltaui eset megvilágítja ennek a konstellációnak tragikus és veszedelmes voltát.

A Lüneburger Heidének ez a kisvárosa két nevezetességgel dicsekedhetett: az egyik, hogy vasúti csomópont volt, az úgynevezett Heidebahn (a pusztai vasút) vonala itt keresztezte a nagy Bréma–Berlin kelet–nyugati tengelyt. Soltau csak néhány kilométernyire fekszik a volt bergen-belseni koncentrációs tábortól, valamint Westerborktól. A katonák éveken át láthatták itt az emberekkel telezsúfolt marhavagonokat, amelyek a városon át Bergen-Belsen felé tartottak. „Azt suttogták:

Igen, éjszakánként tehervagonok gördülnek át Soltaun, és látni lehet, hogy fent emberi arcok néznek ki a nyílásokon” – mondja egy kortárs.

A háború utolsó napjaiban megsaporodtak a szállítmányok. Most keletről érkeztek. Koncentrációs táborok foglyai voltak, akiket a front közeledte miatt nyugatra hurcoltak. Amikor légiriadót fújtak, megálltak a vonatok. Így történt ez 1945. április 11-én is, amikor a brit gépek kétszáz bombát dobtak le Soltaura. Egy lágervonat megállt, az őrszemélyzet fedezékbe vonult, s a foglyok megszöktek. Senki sem tudta, honnan jött és hová tartott a vonat. A soltauiak féltek a foglyoktól, attól tartottak, hogy fosztogatni kezdenek – éveken át azt hallották, hogy a lágerekben bűnözőket tartanak fogva. Ezért parancsba adták egy csapatnyi soltaui Hitler-fiúnak, hogy fogdossák össze a teljesen legyengült foglyokat. Ma már nem állapítható meg, hogy ki adta ki a parancsot – alkalmasint a helyi körzeti katonai parancsnok.

„Legalább negyven-ötven Hitler-fiú vett részt az embervadászatban – eleveníti fel a történeteket egyikük. – Estére össze is tereltünk vagy hatvan-hetven foglyot, s a város szélén őriztük őket sötétedésig. Akkor valamennyit agyonlőttük. Felsőrakoztatták a nyomorultakat, s vezényszóra tüzeltek rájuk. Én magam nem tartoztam a kivégzőosztagba. Tizenhét éves voltam csak, de már biztosan éreztem, hogy ez valami nagyon igazságtalan és szörnyű dolog.” A rettenetes esemény tanúja még ma, évtizedek múltán is könnyekben tör ki, ha arról a napról kell beszélnie.

A teljesen feldúlt Hitler-fiú még éjszaka elment apjával együtt a náci pártszervezet irodájába. „Két magas rangú funkcionáriussal beszélünk. Az apám megkérdezte, hogy miért éppen ezt bízzák a fiatalokra. Lakonikusan csak annyit válaszoltak neki: arra akarjuk ránevelni az ifjúságot, hogy még keményebb legyen, és hogy semmiféle kegyetlenségtől ne rettenjen vissza.” Másnap reggel folytatódtak a kivégzések.

Az embertelen nevelési elvekkel és módszerekkel a nácik elérték, hogy a fiatalok még az ilyen szélsőséges helyzetekben sem kérdőjelezték meg feljebbvalóik döntésének helyességét. Az éveken át tartó agymosás után már csak működniük

kellett, nem gondolkodniuk. „A parancsot döntő fontosságúnak tekintettük – ismeri be az egykori soltaui Hitler-fiú. – Akkoriban agyonlövettem volna magamat a Führerért, a népért és a hazáért. A parancs végrehajtása – kicsiben – már a Hitlerjugendben is központi kérdés volt. Ha kiadtak egy parancsot, azt végre kellett hajtani.”

A britek csak pár nappal később vonultak be Soltauba. Felfedezték a foglyok tömegsírját, s kiásatták a város lakosaival a holttesteket, és mindent filmre vettek. Kilencven halottat találtak. A kivégzés helyét ma emlékkő jelöli.

A fő felelősök kilétét nem lehetett kinyomozni. A Hitler-fiúkat pedig, akik részt vettek a kivégzésben, máig kísértik borzalmas emlékeik rémálmaikban. Szélsőséges esetük híven példázza, hogy Hitler háborújában a fiatalok egyszerre voltak áldozatok és tettesek.

A gyilkosok közül csak egyet állítottak bíróság elé, s ítélték el: öt év börtönre.

Áldozat

Az ifjúság tetteivel akar méltóvá válni a Führer bizalmára. Az 1928-as évfolyam túlnyomó többsége önként jelentkezett háborús szolgálatra a lobogó alá, és a háború 6. esztendejében elérte a háborús önkéntesség legmagasabb fokozatát. Ezzel tanúbizonyságát adta harckészültségének, s ezzel nagy örömet szerzett a Führernek.

Artur Axmann birodalmi ifjúsági vezető, 1945

A páncélosokat kerékpárra szíjztuk rá, mint egy hátizsákot – mintha csak kirándulni indultunk volna. Felpattantunk a nyeregbe, és gyorsan elkarikáztunk a bevetés színhelyére, hogy mielőbb harcba szállhassunk.

Werner Hanitzsch, született 1928-ban

Azt kívánom, hogy az 1928-as évfolyam fiatal regrutáival, a nemzet legfiatalabb és legdrágább évfolyamával, amely már fegyverben áll, a lehető legnagyobb gonddal bánjanak... Elrendelem, hogy okos bánásmóddal meg legyen akadályozva, hogy azok a regruták, akik nem dohányoznak, cigarettaosztás miatt rászokjanak a dohányzásra.

Heinrich Himmler, 1945

Mérhetetlenül nagy volt bennem a tenni akarás, és örültem, hogy végre hasznomat veszik, hogy elkergessük a gonosz ellenséget. A porhintés és az állami nevelés nálam elérte a célját. Nem voltam abban a helyzetben, hogy reálisan felbecsüljem a valóságot. Büszkeségtől dagadó kebellem és állig felfegyverkezve indultunk harcra.

Werner Hanitzsch, született 1928-ban

„A nyugaton bevetett Hitlerjugend SS-páncélosadosztály hőiesen megállta a helyét, és rövid bevetést követően már kiérdemelte a Führer elismerését. Számos aggály ellenére, amely szerint egy pusztán fiatalokból, frontbeli tapasztalattal nem rendelkező harcosokból álló hadosztály nem képes felnőni az iránta támasztott követelésekhez, a HJ-hadosztály bebizonyította, hogy ért hozzá, hogyan kell hőiesen harcolni.”

A Hitlerjugend SS-páncélosadosztály toborzóiratából, 1944

„A Hitlerjugendet a legjobb szellem élteti. A frankeni Gau hat hét leforgása alatt felállított egy tankelhárító ezredet. Ezek eddig különféle frontokon kiemelkedően küzdöttek. Ugyanakkor nagy kár ezért a fiatal és értékes vérért, hogy ilyen harcokban folyik el. Egy zászlóalj csaknem teljes egészében felmorzsolódott.”

A frankeni Gau helyzetértékelése, 1945

A legtöbb fiatal szervezete még nem szokta meg a legnagyobb háborús megterheléseket – az éhséget, kevés alvást és abnormális fizikai erőki-fejtést. Ezért harci bevetésüket úgy megsínyli majd az egészségük, hogy kétséges lesz további szolgálatuk.

Westphal tábornok, a Nyugati Főparancsnokság vezérkari főnöke, 1944

Az állásban egy lélek sem volt. A katonák és a gyerekkatonák feltehetőleg pánikba estek, s elmenekültek a rakéta- és a páncélostámadástól demoralizáltak. Ez gyakran előfordul sebtében kiképzett újoncokkal. Persze én is velük rohantam volna, de lekéstem a csatlakozást, miközben jól tudtam: az se jó, ha az ember túlságosan elől vagy túlságosan oldalt van.

Wolfgang von Buch, született 1928-ban

Az ellenség a hazánk területére lépett, és közvetlenül fenyegeti az életünket. Mi azonban szívósan és állhatatosan a végső győzelemig harcolunk, mielőtt megsemmisítenének vagy szolgaságba hajtának. Az 1929-es évfolyam sokoldalú és lelkiismeretes kiképzésben fog részesülni. Ez a kiképzés a későbbiekben bátorsággal párosulva biztosítja számára az ellenség feletti fölényt.

Artur Axmann birodalmi ifjúsági vezető, 1945

Tizenhat éves voltam, tapasztalatlan és tudatlan, félénk kölyök voltam. Ebben az életkorban az akolban, az övéi között érzi magát igazán jól az ember. Mindenki ugyanazt teszi, kijelölik a feladatunkat – az összes lehetőség közül a legjobbat; mi legalábbis annak idején azt hittük.

Hans-Rudolf Vilter, született 1929-ben

Örömteli szívvel halok meg fronton lévő katonáink és otthon lévő asszonyaink rendkívüli tettei és helytállása, valamint nevemet viselő ifjúságunknak a történelemben egyedülálló áldozatvállalása láttán.

Adolf Hitler, 1945. április 29.

Sose fogom elfelejteni, ültünk a bunkerben, és meghallottuk, hogy vége Hitlernek. Egy világ omlott össze. A hír úgy szólt, hogy a Führer állítólag csapatai élén, a Berlinért folytatott hősi küzdelemben, a Birodalmi Kancellária bunkere előtt esett el. Üresség telepedett ránk – a Führer elesett.

Lothar Loewe, született 1928-ban

A háború a hatodik évébe lépett. A Német Birodalom régóta a végét járta. A hadurak azonban csakis totális győzelemben vagy totális vereségben tudtak gondolkodni. 1944 őszétől kezdve naponta ötezer katona halt meg. A diktátor a gyerek-katonákkal utolsó tartalékát mozgósította. 1944–45-ben a tizenhét–huszonöt évesek közül több mint kétmilliót állított csatasorba a Wehrmacht és a fegyveres SS. Még a kapituláció előtti hónapokban is több százezernyi tizenöt–tizenhét éves ment ki a frontra. De voltak közöttük olyanok is, akik még a tizennegyedik évüket sem töltötték be: némelyikük a komoly „hadijátéknak” talán még örült is eleinte.

A rezsim lélekhalásai – Goebbels propagandaminiszter, Himmler SS-főnök vagy Artur Axmann birodalmi ifjúsági vezető – a kegyetlen vérontást hősi eposzként tüntették fel. Axmann misztikusan celebrál napfordulós ünnepeken és más alkalmakkal is mindig eldarálta a náci hiszekegyet: „Engedelmeskedjünk a harc törvényének. A növényi és állati életben minden élő harcol. Aki gyenge, az elhull, az erős megmarad. A természet erkölce az életerő.” A Hitler-rezsim tébolyodott világában csak győzelmet vagy vereséget ismertek. Ha a Führernek el kell buknia, bukjon vele az egész nép – a legfőbb hadurak szélsőséges cinizmusa túlment minden határon.

A gyerekek feláldozása a legutolsó, gyalázatos fejezete a Hitler által kirobantott háborúnak. „Az ifjúságot feláldozták, vagy elvakultságában feláldozta önmagát. A háború már rég elveszett, s csak azért harcoltunk még, hogy a Führer pár nappal tovább élhessen” (Gerhard Häfner, egykori légvédelmi kiegészítő szolgálatos).

Az utolsó tartalékokat 1944 októberében szólították harcba. Az éj leple alatt az egész birodalomban teleragasztották pla-

kátokkal a falakat, kerítéseket, a házak romjait, s másnap reggel, 1944. október 19-én olvashatták a németek a Führer legújabb rendeletét: „A Nagynémet Birodalom minden körzetében valamennyi 16 és 60 év közötti, fegyverfogható férfi köteles belépni a Volkssturmba. Minden eszközzel, minden módon meg kell védeni a haza földjét.” Hitler végső nekirugaszkodása volt ez, az utolsó, még mozgósítható erők fegyverbe szólítása a régi ellenségkép megidézésével: „Minden német férfi totális mozgósításával válaszolunk a zsidó-nemzetközi ellenség totális megsemmisítő indulatára.”

A lipcsei népek csatájának 131. évfordulója volt. Heinrich Himmler, a polgári tartalékos állomány katonai felelőse kihasználta az alkalmat: „Mint akkor, abban a felszabadító háborúban, ma a Volkssturmnak az a feladata, hogy mindazokon a helyeken, ahová az ellenség beteszi a lábát, fanatikus ellenállással feltartóztassa, és lehetőleg felőrölje.” Mivel a totális háború katonafogdosói már többször is átfésülték a lakosságot, hogy az utolsó tartalékokat is felkutassák, s mivel már minden hadra fogható ember rég a frontokon harcolt, ezzel a felhívással már csak azokhoz fordulhattak, akiket – jó okkal – mindeddig megkíméltek: az idősekhez, a sebesültekhez, a nőkhez – és persze mindenekelőtt a fiatalokhoz.

Ez a felhívás olyan volt, mint egy katonai felfedező eskü. Ez lett volna hát a náci propaganda által harsányan hirdetett „bosszú”? Vagy amint Hitler ellenségei csúfolkodtak: „bénák és rokkantak, gyerekek és aggok hadjárata”? A *Völkischer Beobachter* mindenestre ezt a határozatot „a legnagyobb, legbüszkébb, legdicsőségesebb hőstettnek” nevezte, „amelyre Németország valaha is képes volt”.

A rezsim bizton számíthatott a fiatalokra, pontosabban arra az áldozatkészségre, amelyet kiskoruktól kezdve beléjük neveltek. „Hiszen azt tanították nekünk: a Führerért, a népért és a hazáért meghalni dicsőség és kötelesség.” A kortársak százai ezt felelik arra a kérdésre, hogy miért vonultak be minden különösebb ellenkezés nélkül egy ilyen értelmetlen háborúba. A gyerekkorban elkezdett agymosás és butítás eredményesnek bizonyult.

Az áldozati kultusz a Hitlerjugend megalakulása óta folya-

„...önkéntes katonai szolgálatra jelentkeztem...”
A rendszer utolsó tartalmait mozgósítja

Csak győzhetünk vagy elbukhatunk. Más választásunk nincs. Mérhetetlenül szeressétek népeteket, hasonlóképpen mérhetetlenül gyűlöljétek ellenségeket. Kötelességetek ébernek maradni, ha mások alszanak, erősnek lenni, ha mások elgyengülnek. Legnagyobb dicsőségetek pedig hűségetek Adolf Hitlerhez.

Artur Axmann birodalmi ifjúsági vezető, 1945

Mindig is nagyon megindító lesz emberileg a fegyvert fogó fiatalok búcsúja gyermekkoruktól, amelynek visszfénye még beragyogja arcukat, miközben az újdonság, férfi mivoltuk rohanvást hatalmába keríti őket.

Herbert Reinecker: Das Junge Deutschland, 1944

Hogy mi ösztökélt bennünket? Talán némi büszkeség. Nem lobogó zászlók alatt vonultunk be, mint állítólag apáink 1914-ben, egyszerűen sem lelkesedés, sem hazafiúi érzés nem volt bennünk. Egyáltalában nem éreztük azt, hogy csak általunk és csak velünk vívható ki a végső győzelem, ugyan már. Azt hiszem, kétely és félelem volt bennünk.

Hans-Rudolf Vilter, született 1929-ben

„A haza földjét minden eszközzel meg kell védeni...”
Tizenhat és hatvan év közötti népfelkelők (Volkssturmtagok)

A Hitlerjugend a fiatal páncélvadászok mozgalmává vált.

Artur Axmann, 1945

Belőlem tizenkettő volt egy tucat, engedelmes voltam, tettem, amit mondtak, soha nem rúgtam ki a hámból, nem léptem át semmiféle korlátot, nem futottam be karriert, de nem is lázadtam, apró pont voltam a barna tömegben, akit bármikor be lehetett vetni, rendelkezésre álltam, a végén arra is, hogy meghaljak.

Dietrich Strothmann, született 1927-ben

matosan hozzátartozott a náci szertartásrendhez. Hányszor, de hányszor álltak némán sorfalat a fiúk egy-egy égő tűztál mellett, vagy meneteltek nagyra becsült férfiak mögött fáklyával a kezükben, hányszor énekelték mély átéléssel a zászlódalokat, vagy nézték a német passiójátékokat, hallgatták a középkor német hősregéit, vagy fújták el az első világháború hőseinek, a langemarki ifjú harcosoknak az áldozati dalát! Hányszor próbálták el a háborút a hadijátékokon – nem tudva, hogy milyen lesz majd az igazi.

A Volkssturm a Wehrmacht segédhadereje volt ugyan, de mivel a náci pártvezetőség a július 20-i merénylet után már nem bízott meg a vezérkarban, a Volkssturmról is kiterjesztette az ellenőrzését. „A német Volkssturm felállítását és vezetését a körzetekben a körzetvezetők veszik át” – szólt a parancs. Ezek pedig, mint helyi „birodalmi védelmi komisszárok”, egyre nagyobb befolyást gyakorolhattak a hadvezetőségre.

A Volkssturmról mind politikailag, mind szervezési kérdésekben Martin Bormann, Hitler szürke eminenciása felelt. A „népi zászlóaljok” katonai szempontból Heinrich Himmler SS-főnök, a tartalékos hadsereg újonnan kinevezett parancsnoka alá tartoztak. A kettős hatalmi helyzet – a félig katonai, félig pártirányítás – olyan hatalmi harcokhoz vezetett, amelyeknek mindig az ifjúság lett a vesztese.

Ha valaki nem akart a Volkssturmban szolgálni, közvetlenül a Wehrmachtba vagy a fegyveres SS-be is beléphetett. Mindkét kivérzett fegyveres szervezetben nagy szükség volt a fiatal utánpótlásra. Amikor Hitler Németországa lerohanta Lengyelországot, csak tizenkilenc és húszéveseket soroztak be, 1943-tól a Wehrmacht a tizenhét éveseket is behívta. 1944-ben, de legfőképp 1945-ben pedig már a tizenhat évesek is sorra kerültek. Az utolsó zűrzavaros háborús hetekben néhol már tizenkét éves Hitler-fiúk is harcoltak, igaz, nem parancsra – leg többjük elvakultságában, önként fogott fegyvert.

Az 1944. évet Axmann „az önkéntesek évének” nyilvánította. Legjobb szónokait küldte szét az országba, hogy ünnepi gyűléseken toborozzák a fiatalokat a hadseregbe. Az önkénteseket kezdetben még különös megbecsülésben részesítették: már a

sorozáson tiszteletteljesen üdvözölték őket, külön oklevelet kaptak, és a HJ-egyenruhájuk váll-lapjára egy különleges zsinórt. Gyülekezőkor az első sorban állhattak.

Később mindez elmaradt. Amint valaki beérkezett a lakatnyába, azonnal megkezdték a kiképzését. „Akkor már csak ordítottak, küszáltak-mászattak a földön, és addig ugráltattak bennünket, míg már azt sem tudtuk, merre van a hátra és merre az előre” (Dieter Hildebrandt kabaréművész).

A HJ-csapatok gyakran egységesen, zárt alakzatban jelentkeztek a katonai szolgálatra. Aki nem tartott a többiekkel, azt gyávának nevezték. „Eszébe sem jutott senkinek, hogy ne jöjjön, meg sem fordult a fejünkben” – hangsúlyozzák a visszaemlékezők.

A háborúzásba belefáradt katonák fejcsóválással fogadták a nagy hűhóval körített újoncfogást, s az erősítésként érkezett zöldfülűekben inkább csak a háború meghosszabbítóit és öngyilkosjelölteket láttak. Tény, hogy sok önkéntes boldogan ment a háborúba. Némelyek egyenesen féltek, hogy véget ér, mielőtt még bizonyíthatnák katonai erenyeiket. „Annyira teltömték a fejünket propagandával, annyira biztosak voltunk a győzelemben. Ti vagytok a kiválasztottak, hangoztatták unostalanul” (Johannes Schröder, az Ardenneknben vetették be). Sokuk készen állt rá, hogy feláldozza magát egy olyan színleg magasztos fogalomért, mint a haza. „No de miféle egy haza ez? – kérdezte magától az akkor tizennyolc éves Reinhard Appel. – Később azért sokan felismerték, hogy milyen embertelen rendszerért áldozták fel magukat.” De a nagy többség nem így gondolta: „Egyetlen pillanatra sem kételkedtünk abban, hogy igazságos háborút viselünk. Mindig azt tanultuk, hogy az élet örök küzdelem, hogy a népnek harcolnia kell az életben maradásáért, és hogy fenyegetnek bennünket.” A „népközösség” a minden, az egyén „semmi”. „Azért születünk, hogy meghaljunk Németországért” – hirdette egy felirat a sok közül a Hitlerjugend-otthonok falán.

A fiatalok hozzáállása azonban nem volt egyöntetű: ez attól függött, hogy mikor és hol vetették be őket. Sok keleti fiatal hallott arról, hogy a menekültek és az elűzöttek milyen kímeletlenül visszavágtak annak a népnek, amelynek nevében a

háború folyt. A – persze céltudatosan terjesztett – hírek arról szóltak, hogy milyen iszonyú rémtetteket, tömeges megerőszakolásokat, gyilkosságokat hajtott végre a szovjet hadsereg, például a kelet-poroszországi Nemmersdorfban vagy a sziléziai Lauban. És ezek a hírek futótűzként terjedtek. Sok fiatal azt gondolta: jogos önvédelemből cselekszik. „Már csak arra tudtunk gondolni, hogy az anyánkat, a nővéreinket megment-sük az orosz katonáktól!” Ezt a félelmet ügyesen kihasználta a náci propaganda arra, hogy újabb erőket mozgósítson, s ezzel késleltesse a rezsim bukását. Akik nem hittek a katonai sikerekben, azokat a propaganda árulóknak nevezte, a nép halálos ellenségeinek, „olyan kreatúráknak, akik gátolják a német nép élethalálharcát”. „Az ilyent agyon kell lőni vagy fel kell akasztani. Aki azt gondolja, a nemzet akarata ellen szegülhet, az pusztuljon.” Végül a gyerekek kezébe is fegyvert adtak, s a tűzvonalba küldték őket: a „szent népháború” apostolai nem ismertek irgalmat.

Fehér hajú idős emberek és tejfölösszájú gyerekek, háborús rokkantak, egyetemisták és középiskolások álltak sorban a hadparancsnokságon, kaszárnnyákban, hogy katonai szolgálatra jelentkezzenek – ki azért, mert bízott a végső győzelemben, ki azért, mert megfélemlítették.

Mihelyt a regruták megkapták a zsoldkönyvet és a „Deutscher Volkssturm-Wehrmacht” feliratú karszalagot, attól kezdve „a honvédelmi törvény értelmében” katonának számítottak. Vagyis kiterjedt rájuk a hágai szárazföldi háborúról szóló, 1907. évi egyezmény hatálya. Harcosokként, elfogásuk esetén, nem lehetett agyonlőni őket, mint a partizánokat. A nyugati szövetséges hatalmak 1944 októberében elismerték a Volkssturm katonai státusát. Keleten azonban nemigen lehetett érvényt szerezni ennek az egyezménynek. Szélsébesen terjedtek a hírek arról, hogy a Vörös Hadsereg katonái kegyetlenül kivégeztek, jobb esetben csak agyonlőttek elfogott népfelkelőket. Voltak, akik attól tartva, hogy hasonlóképpen járhatnak, inkább egyenesen a Wehrmachtba vagy a fegyveres SS-be jelentkeztek.

„Ti döntitek el a háborút...”
Ezt sulykolta a propaganda a Hitler-fiúkba.
Géppuskás kiképzés

Alig volt rá időnk, hogy megismertessük velük a frontszolgálathoz szükséges legelemibb tudnivalókat. A nevüket sem igen tudtam megjegyezni. Amúgy is számolnunk kellett azzal, hogy másnap délre legtöbbjük már nem fog élni.

Hans-Günther Stark, született 1921-ben, Wehrmacht-tiszt

Odajöttek hozzám az anyák, hogy vigyázzak a fiaikra. Azt válaszoltam: Hát ezt meg hogy képzelik? Vigyék őket haza! Ijedten azt felelték: Nem, azt nem lehet, mert agyonlőnek bennünket.

Willi Rabe, született 1925-ben, Wehrmacht-tiszt

Volt erre más okuk is: a Volkssturm hiányos felszerelése. A náci már nem tudták megfelelően felfegyverezni ezt az új, egymillió hadsereget. Szorult helyzetükben az olaszországi feketepiacon akartak fegyvert és lőszert vásárolni, illetve zsákmányolt fegyverekkel készültek ellátni a Volkssturmot. Csak-hogy a zsákmányolt harceszközöket, egyenruharaktáraihoz hasonlóan, féltékenyen őrizte a Wehrmacht, hivatkozva egy 1944. októberi kormányrendeletre, amely megtiltotta „a Volkssturm felszerelését a hadsereg készleteiből”. A frontharcosok nem becsülték sokra a szedett-vedett ruházatú, gyatrán felfegyverzett Volkssturmot, s nem tekintették bajtársaiknak a segítségükre küldött fiatal és élteesebb „pocsolyakerülőket”. A hadvezetőség pedig csak teljesen elavult, részben 19. századi fegyvereket engedett át „a végső tartaléknak”. A Volkssturm katasztrófális felszereltsége pontosan tükrözte az „ezeréves birodalom” fennállásának tizenkettedik évére kialakult helyzetét. A hadra kelt fiatalok egy karabéllyal és egy marék tölténnyel indultak a frontra. Sokan közülük tudtak bánni a fegyverrel, hiszen részt vettek a hadi előkészítő kiképzésben, de harci tapasztalatuk egyáltalán nem volt.

A hetvenkedve meghirdetett végső küzdelem – a „harc az utolsó csepp vérig” – sokak számára az ellátás vagy a szállítás területén kezdődött el, építómunkával és sáncsással folytatódott, s egy város, egy erőd, az országhatár vagy valamilyen létesítmény védelmével ért véget. A „végső tartalék” az aknafelszerelésből is kivette a részét. 1944 derekától kezdve minden fronton tömegével estek el a katonák, ezer meg ezer kamasz esett át a tűzkeresztségen, és sokan közülük nem éltek túl az első bevetésüket. „A zászló több, mint a halál” – e jelszó jegyében áldozták fel a fiatalokat Normandiában, Hitler utolsó, ardennebeli támadásában, a „riadózászlóaljokban”, amelyeknek az Odera völgyét kellett volna védeniük 1945 februárjában a Vörös Hadsereggel szemben, az olyan front mögötti „erődvárosokért” folytatott harcokban, mint Königsberg és Boroszló, végül a hitleri birodalom hatalmi központjában, Berlinben, ahol a gyerekkatonáknak még akkor is tartaniuk kellett a frontot, amikor a vezetők már rég feladták, vagy „Führerükkel”

az élen öngyilkosságra készültek, hogy elmeneküljenek a felelősség elől.

A túlélők közül sokan még itt vannak közöttünk, s fel tudják idézni annak az ifjúságnak balsorsát, amelyet meggyaláztak, s egy bűnös háború utolsó napjaiban is esztelen áldozathozatalra kényszerítettek. Vallomásaikból egy egész nemzedék képe rajzolódik ki, egy olyan nemzedéké, amelynek ölnie és halnia kellett „a Führerért, a hazáért és a népért”.

A birodalom agóniája azzal a csatával vette kezdetét, amelynek voltaképpen fordulatot kellett volna hoznia: Hitler utolsó nagy ellentámadásával az Ardenneknben. Vissza kellett volna forgatnia még egyszer a történelem kerekét. Az „Európa-erőd” 1944 júniusában nem tudta feltartóztatni a partra szállt szövetségeseket. A nyugati hadseregcsoport az Atlanti-óceántól az országhatár közelébe hátrált. Hitler újra megparancsolta, hogy szorítsák vissza a szövetséges csapatokat a tengerbe, s az Ardenneknben dőljön el „a német nép sorsa”. A német főparancsnokságnak december elejére sikerült is szinte észrevétlenül kétszázötvenezer katonát, páncélosok ezreit és erős tűzértséget összevonnia az Eifel lábánál lévő álcázott állásokba. A csatára a Wehrmacht utolsó tartalékait mozgósították, míg a hátszágban előrehaladott korú népfelkelőkkel és gyerekekkel igyekeztek betömni a hadseregben támadt réseket. Az önjelölt „legfőbb hadúr” úgy határozott, hogy mindent egy lapra tesz fel.

Két Hitler-fiú, akik önként jelentkeztek a Wehrmachtba – Johannes Schröder és Günther Münz –, csak kevéssel úszták meg a halált ebben a nagy téli csatában. Körülöttük sorra estek el hasonló korú társaik. Ők ketten csak megsebesültek. Johannes Schrödert a fején találták el, Günther Münz pedig karácsony napján elveszítette a lábát. Mindketten szerencsésen túléltek a sebesülést: Schröderen amerikai szanitécek segítettek. „Hallani sem akartam többé a Hitlerjugendról, a hősiességről, a végső győzelemről – mondja Günther Münz. – Akkor tanultam meg sírni.”

Az 1944. decemberi heti híradó csak győzelemről tudósított: sugárzó arcú fiatalokat mutatott, úton a frontvonalba. „De

az én ajkamon elhalt a dal, mire odaértünk – vallja be Münz. – Azzal fogadtak, hogy a mi korosztályunk hozza meg a fordulatot, mi vagyunk hivatottak erre...” „Győznünk kellett, ezt várták tőlünk. Akartuk, nem akartuk – nem lehetett kiszállni” – egészíti ki Münz szavait Johannes Schröder.

December 16-án olyan volt az idő, mintha a német főparancsnokság rendelte volna meg a támadáshoz: igazi „Führer-idő”. Az alacsonyan szálló felhők és a köd lehetetlenné tette, hogy a szövetségesek bombázói és vadászgépei felszálljanak. Az ütközet nyitányaként hat óra harminckor háromezer-négy-száz lövegéből gyilkos pergőtűz zúdult a százhusz kilométeres frontszakaszon a szövetségesekre. Az amerikaiakat meglepetésként érte a támadás. A német rádióadók egész nap, szinte szünet nélkül, diadalittas hangon számoltak be „a szövetségesek ellenállásának gyors összeroppanásáról”. A kezdeti sikereket azonban inkább csak annak köszönhették, hogy a köd miatt nem tudtak levegőbe emelkedni a szövetséges repülőgépek.

Karácsony után pedig elszabadult a pokol. „Csöndes, tiszta éjszaka volt, teljesen kiéhezettek és halálosan fáradtak voltunk már. Szenteste nem is akartam semmire se gondolni, s gyorsan elaludtam. És akkor jöttek a bombázók, egy-két perc múlva recsegett-ropogott körülöttem minden. Egymást érték a becsapódások, s egyszer csak iszonyú fájdalmat éreztem, és előtört a vér. Ellőtték a fél lábamat. Arra még maradt erőm, hogy elállítsam a vérzést: elszorítottam a nadrágom szarát” (Günther Münz).

Az amerikai hadsereg katonái által készített filmfelvételeken jól látható az elfogott fiatal német „katonák” arcán a félelem. Olyanok rajtuk, mint a gyámoltalan, zavarodott gyerekek. A náci karácsonyi híradó viszont idilli felvételeket sugárzott a frontról a véres valóság bemutatása helyett, például azt, hogy a katonák ajándékokat osztogatnak gyerekeknek. „Micsoda cinizmus! Ki gondolt akkor a karácsonyra! Életem legszörnyűbb napja volt. Gyalázat, amit velünk tettek!” (Münz)

A csata szünetében, egy félreeső helyen, rövid időre beköszöntött a béke. Szenteste két fiatal amerikai katona, sebesült bajtársát cipelve, elszakadt az alakulatától, s eltévedt a hirteleni erdőben. Hosszas bolyongás után egy tanyához értek s beko-

„...az ifjúság színe-javát katonai formába önteni...”
A végső tartalék 1945 áprilisában páncéltörővel várja a szovjetek berlini támadását

A Hitlerjugend tagjai, gyerekek, akik valósággal nekirontanak páncéltörőkkel a tankoknak. Istenem, hogy letarolják őket... Az utcán a tankroncsok mellett egy csomó barna egyenruhás halott vagy haldokló gyerek. Az egyik szüntelenül körbe mászik. Arca már csak véres húscsapat...

Gerd Häfner, született 1928-ban

Pszichológiailag rendkívül nyomasztott, hogy ezek a fiatal emberek lelkiileg teljesen összeomlottak, mikor már csaknem közelharc alakult ki. Többen közülük sírtak, üvöltöttek, hátrafutottak és – ez teljesen kikészített – az anyjukat hívták.

Hans-Günther Stark, született 1921-ben, Wehrmacht-tiszt

pogtattak. A háziasszony nyitott ajtót. Beengedte őket, ellátta a sebesültet, s az ünnep tiszteletére vacsorát főzött a jövevényeknek. Alig fejezték be az evést, újra kopogtattak. Négy fiatal német katona állt az ajtó előtt a hóban. „Bejöhetnek – mondta a háziasszony –, de olyan vendégeim vannak, akiknek talán nem fognak örülni.” „Miért? Kik azok?” – kérdezte a rangidős német, egy altiszt. „Amerikaiak.” Ádáz pillantások jártak körbe. De mielőtt még valamelyikük előránthatta volna a fegyverét, ismét megszólalt az asszony: „Hallgassatok meg. Ti is a fiaim lehetnétek, meg amazok is odabenn. Egyikük megsebesült, az életéért küzd. A bajtársai ugyanolyan éhesek és fáradtak, mint ti. Felejsétek el a gyilkolást erre az éjszakára.” Pár percnyi csend támadt, de rövid idő múlva a németek beléptek a házba, s az amerikaiakkal együtt asztalhoz ültek. Karácsonyi dalokat énekeltek velük, s másnap reggel megmutatták nekik, hogy melyik úton találhatnak vissza az egységükhöz.

Közben a németek visszavonulásba kezdtek. Az, hogy pár hónap leforgása alatt másodszor is kudarcot vallottak az Ardennekben, világosan megmutatta Hitler háborújának értelmetlenségét. A német katonák régi állásaikba húzódtak vissza. Johannes Schröder egy erdei állásban feküdt, amikor fülsíktető motorzajt hallott. „Száz amerikai tank közeledett felénk. Tizennégyen voltunk velük szemben. Egyik katona a másik után esett el mellettem. A szomszédomnak a nyakát lőtték meg, nekem a fejemet.” Az amerikai katonák halottnak hitték Schrödert, s otthagyták az erdőben. Szanitécek azonban rátaláltak a súlyos sebesültre, s kórházba szállították. Koponyaműtétet hajtottak végre rajta, s utána úgy érezte, hogy másodszor született meg. „A nővér nem is szólított másként, csak úgy, hogy baby.”

Az Ardennekben több mint hatvanezer német és szövetséges katona halt meg. Sok fiatal németnek, aki amerikai fogságba esett, csak a tengerentúli fogolytáborban nyílt ki a szeme. „Apránként megtudtuk, mi mindent követtek el mindnyájunk nevében. Számos olyan pillanat volt, amikor szégyelltem, hogy német vagyok” (Johannes Schröder). Otthon, az Eifelben

hozzátartozói 1945 márciusa után halotti misét celebráltak érte. Amikor a templomból hazafelé indultak, szembetalálkoztak a postással, aki levelet lobogtatva kezében, már messziről azt kiáltotta: „Él a fiuk! Él a fiuk!” A fénykép, amelyet a család a gyászszertartásra megrendelt, a gyerekkatont ábrázolta, aki másodszor is elkezdhetette az életét. Szerencséje volt. De Schröder még mindig haragszik. „Tizennégy-tizenöt éves gyerekeket a frontra küldeni, ez bűn volt. Átgázoltak a halottakon.”

A náci propagandagépezet a kudarcot vallott ardennekbeli csata után sem fáradt bele a hazudozásba, továbbra is a végső győzelemmel ámította a németeket: „Olyan évet tudhatunk magunk mögött, amely egyszeri a német történelemben – haragsga Joseph Goebbels birodalmi miniszter karácsonyi beszédében. – A német nép megmutatja ebben a háborúban morális ellenálló erejét, amely csodálatra méltó. Ezzel alapozzuk meg a végül beköszöntő győzelmet.”

De mintha már a propaganda sem hitt volna saját magának. A Vörös Hadsereg már rég elérte a Német Birodalom területét. Goebbels heti híradói gyűlöletkeltő, megrázó képeket mutattak be a szovjetek rémtetteiről: megcsönkített holttesteket, megerőszkolt nőket, legyilkolt családokat, romba döntött házakat. A felvételek valódiak voltak, s azokban a falvakban készültek, amelyeket rövid időre visszafoglalt a Wehrmacht. A szovjetek bosszúért lihegtek, s Ilja Ehrenburg és mások felhívására – legalábbis az első hetekben – megtorolták több millió honfitársuk meggyilkolását. A Vörös Hadsereg ezekkel a túlkapásaival hozzájárult ahhoz, hogy a német gyerekkatona önként jelentkezzenek a frontra. „Bementem egy iskolaépületbe, az ajtó mögött egy nő feküdt, vérben úszva, szétvetett lábbal. A szó szoros értelmében halálra erőszakolták. A folyosón a férje, vele tarkólövessel végeztek. Olyan magasra csapott a gyűlölet bennem, hogy ott helyben elevenen meg tudtam volna nyúzni az elkövetőket” (Theo Nicolai, akkor tizenhat éves).

„Jöjjenek csak az oroszok, majd megmutatjuk nekik” – gondolta Martin Bergau, egykori Hitler-fiú Königsbergben, amikor meghallotta az első ágyúlövéseket a távolból. És a Vö-

rös Hadsereg meg is érkezett, s rettegés és félelem járt a nyomában mindenütt. A család megóvása az erőszaktól – nagymértékben ez ösztönözte a védekezésre keleten az embereket. Valóban úgy éreztük, hogy életről-halálról van szó.”

A haza védőbástyáiként szolgáltak 1944–45 tele óta az úgynevezett erődvárosok. A két leghíresebb közülük Königsberg és Boroszló, a mai Wrocław volt. Épp az élethalálharc kezdetére időzítették egy monumentális, színes film, a *Kolberg* bemutatóját, amelyet elsősorban az ifjúságnak szántak. A történet arról szólt, hogy milyen dicsőségesen helytállt a napóleoni időkben a pomerániai város lakossága a franciákkal szemben. Most is ugyanilyen hőiesen kellene feltartóztatnunk a szovjet csapatokat, sugallta félreérthetetlenül a film. „Kötelességünk a győzelem vagy a halál”, „a nagyság mindig fájdalma között születik” – ilyen és hasonló frázisokat pufogtattak a szereplők.

Hivatalosan a visszavonulók és menekülők áradatának védelme és a házára támadó ellenséges csapatok rohamainak megállítása volt a cél. De már a parancsnokok öntúlbecsülése, ideológiai csökönyössége és buta, vak engedelmessége is közrejátszott, amely nélkül a totális háború utolsó heteiben talán nem lett volna annyi halott.

Szomorú példa erre Königsberg, a hitleri birodalom keleti „védőbástyája”. Erich Koch „uralkodott” itt, Kelet-Poroszország fanatikus körzetvezetője. 1945 januárjának utolsó napjaiban bezárult a város körül az ostromgyűrű. Rettegés uralkodott el az embereken, a „szájhíradón” át mindenféle borzalmak terjedtek a Vörös Hadsereg kegyetlenkedéseiről. Königsberg egyetlen sündisznóállássá változott át a folyamatos tüzérségi tűz alatt. A hirtelen felállított harcokcsiakadályok mögött, a sietősen kiásott árkokban és egyszemélyes bunkerben, valamint a megerősített kereszteződésekben több mint százezer civil keresett védelmet, és mellettük tizenötezer külföldi kényszermunkás.

A védők mindenben hiányt szenvedtek: sem nehéz, sem könnyű tüzérségi fegyverek, sem lőszer, sem ember nem volt elég. Járőrök fésülték át szüntelen a kiégett házakat, a félig

beomlott pincéket és a túlszűfolt bunkereket, katonaszökevények után kutatva. A városnak nem volt légvédelme, ezért minden lépés élet-halál kérdése lett.

„Magától értetődőnek tekintettük, hogy meg kell védenünk a várost, hiszen a szülővárosunk volt. A *Kolberg* óriási hatást tett mindenkire. Ha ti ugyanúgy kitartotok, mint akkor azok, győzni fogtok. És mi elhittük ezt” (Erich Schwarz).

De csak propagandafilmekre járhattak a fiatalok, a kényesebb témájúaktól védtek a jó erkölcsüket. „Egyszer egy Rühmann-film ment, beálltunk a sorba a többi katonával együtt. Megnézték az igazolványunkat, s nem engedtek be, mert a film csak nagykorúaknak szólt. Bezzeg a hazáért agyonlövetettük magunkat, akármilyen tejfölös volt még a szánk, azt nem tiltották meg.”

Mint mindenütt, a tábori csendőrség Königsbergben is át-meg átfésülte a házakat, hogy újoncokat „toborozzon”, feltöltendő a frontkatonák gyérülő sorait. A fiatal regruták kiképzése néha mindössze pár óráig tartott. Gyakran nemcsak a Hitlerfiúk néztek teljesen tehetetlenül szembe az első vonalakban az ellenséggel, hanem maguk a katonák is, akiket mellőlük állítottak. „Hihetetlen pergőtűzet zúdítottak ránk Königsbergben, hasonlóra a legrégibb frontharcosok sem emlékeztek. A lövészárokban a legfiatalabbak tizenkét évesek voltak – segítségért kiáltoztak, meg az anyjukat hívták: Mutti! Mutti! A bakák is ordítottak, hogy zavarjuk haza őket. Teljes zűrzavar uralkodott” (Theo Nicolai).

Hans-Günther Stark HJ-parancsnok volt Königsbergben. „Amikor újoncoztunk, mindig mondtam, hogy pontosan írják fel az adataikat, mert tudtam, hogy legtöbbjük a másnapot sem éri meg. Esztelenség volt ilyen fiatal gyerekeket küldeni a frontra, már-már gáztettnek tartottam. Ezt alapjában véve sohasem lehet jóvátenni.” De akkor miért küldte ki őket mégis a tűzvonalba? „Valamit csak kellett tenni, hogy legalább illúzióinkat megőrizzük, hogy meg tudjuk védeni magunkat.” Sok, magasabb rangú katonai parancsnok is így gondolkodott, ezért küldtek még a háború utolsó napjaiban is sok ezer gyerekatonát a halálba.

„Vissza kellett őket fognunk...”
Az idősebb katonákra nézve a túlbuzgó Hitler-fiúk halálos veszélyt jelentettek

Kézigránáttal rá akartam vetni magam az első oroszra, akit megláttam. Mire egy tapasztalt őrmester visszarántott, és rám üvöltött: Megőrültél?! Mindnyájunkat veszélybe sodorsz! Kitűzte a fehér zászlót, s megadtuk magunkat. Nélküle már nem élnék.

Reinhard Appel, született 1927-ben

A büszkeség rendkívül nagy szerepet játszott. Komoly feladatot bízta ránk. Fura keveréke volt az indiánosdinak meg annak az érzésnek, hogy itt érdekesebb az élet, mint az osztályteremben.

Gregor Dorfmeister, született 1929-ben

Az idősebb katonáknak több volt a sütnivalójuk, mint nekünk. Azok nem akarták lelövetni magukat. Mi, fiatalok, semmire sem gondoltunk. Csak akkor kezdtünk el gondolkodni, amikor már megérkeztek az amerikaiak.

Wilhelm Meissermann, született 1929-ben

Kegyetlen számjáték volt. Ezt a sok fiút a háborúba küldték, csak azért, hogy Hitlernek jelenthessék, hogy még ennyi és ennyi hadosztályunk van, és ezek a hadosztályok ennyi meg ennyi katonát számlálnak.

Hans-Günther Stark, született 1921-ben, Wehrmacht-tiszt

„...a harcoló csapatok, a Volkssturm és a közigazgatás példás együttműködése megvédi népünket...” Egy pomerániai városban katonák okítják a Volkssturm tagjait

Erich Schwarz azért élhette túl Königsberg véres ostromát, mert még idejében elveszítette az illúzióit. „Fontos jelentést kellett tennem, négyes riadófokozatút. Lementem a harcállásba a zászlóaljparancsnok-helyetteshez. Egyik kezében borosüveggel meg egy orosz leányzóval találtam. Az jutott eszembe: mi a fenét művel ez itt? Hiszen ez fajgyalázás! – Akkoriban még így gondolkodtam. Rám ordított: Mit keresel te itt? Azonnal kotródj fel a többiekhez, mert agyonlővetlek! Na, akkor leléptem. Azt mondtam magamban: ebből elég volt! Hazamentem, bejelentettem az anyámnak, hogy nem megyek többé a Volkssturmba. Hű, de örült! Átöltöztem, az egyenruhát bevágtam a romok közé, újra kisfiú lett belőlem.”

Mások, akik szintén nem akartak értelmetlenül meghalni, az életükkel fizettek. Míg Erich Schwarz hazament az anyukájához, addig más fiatal katonákat mint „dezertőröket” felakasztottak a königsbergi pályaudvaron.

Az 1928-ban született, szintén königsbergi Siegfried Jankowsky a nemzetiszocialista párt egyik helyi csoportvezetőjének fia volt. Szigorú náci szellemben nevelték, és már 1944-ben belépett a Volkssturmba. Hiába figyelmeztették az idősebb katonák, bajtársaival együtt szilárdan hitt abban, hogy még kivívhatják a győzelmet. „Mi voltunk a százszázalékosok – vallja be. – Mi még akkor is azt énekeltük: miénk lesz a diadal.” De néhány társát darabokra szaggatták a tüzéségi gránátok, s ettől elment a kedve a hősies végső küzdelemtől.

A propaganda a defetizmus minden formáját súlyosan elítélte, teljesen elvesztve minden kapcsolatát a valósággal. „Örömet szerez és bizakodásunkat szítja, ha látjuk Königsberg védőit. Nyugalmuk önbizalmat sugároz” – ez állt még április elején is a *Völkischer Beobachter*ben.

Április 6-án kezdődött el a vég a balti-tengeri város számára. A szovjet ostromló hadsereg valamennyi ágyújából és lövegéből gyilkos tüzet zúdított rá. Erich Koch gauleiter már korábban elmenekült, de távirataiban továbbra is rendíthetetlen kitartásáról biztosította a Führert. A körülzárt német csapatok egy részének sikerült kitörnie és elérnie Pillau balti-tengeri kikötőjét. Magukkal vitték a Hitler-fiúkat is. Kelltek a fiata-

lok, hogy a berlini végső küzdelemben legyen kiket a tűzbe küldeni.

Königsbergből nem messze, Palmnickenben azokban a napokban a helyi Hitler-fiúk „különleges” feladatot kaptak. „Hívtattak bennünket a polgármesteri hivatalba – meséli Martin Bergau. – Három SS-katona várt ránk terepszínű egyenruhában. Sötét pillantásokkal méregettek, egy szót se szóltak, nekem már az elején se tetszettek. Lassan derengeni kezdett, hogy velük kell mennünk valahová. Jól sejtettem. Hamarosan elindultunk, s egy elkerített helyre értünk, ahol zsidó nőket őriztek. A tenger melletti, úgynevezett Anna-gödörhöz kísértük onnan kettes sorokban őket. Ott parancsszóra letérdeltek egy árok mellé, amely már tele volt holttestekkel. Tarkólövessel végeztünk valamennyiükkel. Láttam egy fiút, aki a karabélyával kegyelemlövéseket adott le azokra, akik még hörögtek. Talán azért, hogy majd egy napon eldicsekedhessék: én is közéjük lőttem, a zsidók közé.

Utána hazamentem – összetörten és csüggedten. Már halalszott a front moraja. Mi lesz most velünk? Annyi biztos volt: ha az oroszok jönnek, védekeznünk kell, késhegyre menő harcban. Mindenkit meg fognak ölni, hiszen mindnyájan bűnösök vagyunk.”

Hát így lettek némelyek a Hitlerjugendből a rezsim bűneinek tanúi és tettesei – és ezért annál inkább rettegthettek az ellengés bosszújától, és annál inkább folytatni akarták a harcot. Nagy tökézt kovácsolt ebből Goebbels keleten. Boroszlót (Breslau, Wrocław), a sziléziai nagyvárost is afféle védőbástyának kiáltották ki az „elembertelenedett bolsevik hordák” ellenében. A városnak a háború utolsó évéig még csak egy légitámadást sem kellett elszenvednie. De a front most már lassan közeledett.

A polgárokon szorongás vett erőt, amikor Karl Hanke gauleiter 1945. január 21-én Boroszlót „erődítménynek” nyilvánította, s kiadta a parancsot, hogy minden körülmények között meg kell védeni, fel kell tartóztatni az ellenséget. Ezzel a végzetes döntésével megtette az első lépést a város teljes lerombolásához vezető úton: Boroszlót, Szilézia gyöngyszemét nem

annyira az ellene indított rohamok, mint inkább a fanatikus, esztelen védekezés változtatta negyed év alatt rommezővé. Szabadságoltakat, szolgálati úton levőket, betegeket, sebesülteket soroztak be, akár a pályaudvaron csapva le rájuk. Mindenki mást a Volkssturmba irányítottak, a Hitlerjugend tagjait is. Christian Lüdke különleges napként emlékszik a bevonultatására: „Odamentem anyámhoz, és mondtam neki, hogy most már én is katona vagyok. Összezsapta a kezét: »Ó, te jóisten, most már a gyerekeket is elviszik!« Még csak nyolc napja voltam katona, amikor azt a parancsot kaptam, hogy jelenjek meg a bajtársaimmal ezen és ezen a frontszakaszon. De mivel épp aznapra esett a születésnapom, elhatároztam, hogy csak másnap jelentkezem. Így is tettem. A kijelölt helyen egy őrszolgálatos várt rám, s azzal fogadott: »Lüdke, le van tartóztatva! Nem méltó arra, hogy a német egyenruhát viselje!« És letépte a zubbonyomat.”

Az esetet Herbert Hirsch területi vezető, Boroszló területi HJ-parancsnoka személyesen kivizsgálta. Mialatt a város rommá dőlt a gránátzivatarban, a HJ-vezetők arról vitatkoztak, hogy megbüntessék-e vagy sem Lüdket és barátait. „Végül közölték velem, hogy meggondolatlan cselekedetként könyvelik el a mulasztásomat, ezért eltekintenek a legsúlyosabb büntetéstől – a halálos ítélettől, de mint főkolompot, huszonöt botütéssel sújtanak. A többiekre csak húszat róttak ki. Összeszorítottam a fogamat, de a tizediknél nyöszörögni kezdtem, nem bírtam tovább. Hirsch akkor azt mondta, hogy mégiscsak kiküld a frontra, becsüljem meg magam, s reméli, hogy hamarosan megkapom a Vaskeresztet is.”

A város közelgő pusztulásának tükrében ez elég groteszk kívánság volt. Lüdkének megint megtisztelő lehetősége nyílt rá, hogy hősi halált haljon a hazáért. Más fiatalokkal, akik engedély nélkül távol maradtak a csapatuktól, rövid úton leszámoltak.

Boroszlóban is voltak persze olyanok, akik a fanatizmusukkal tűntek ki. A várost május 2-ig tartották. A front ekkorra már rég továbbhaladt nyugati irányba, de a szovjet alakulatok újra és újra megkísérelték elfoglalni a várost. Februárban bezárult az ostromgyűrű a kétszázezer emberre fogyatkozott

Már maga a harcba indulásunk is rémes volt. Többnyire kerékpárra erősítve vittük a páncélöklöket. Az utcákat előzőnlöttek a menekülők és a visszavonuló katonák. Minduntalan kritikus helyzet alakult ki, amikor a katonák visszafordulásra biztatták a fiúkat, mondván, hogy értelmetlen a további harc.

Hans Scherleitner, született 1930-ban

Mi tízen, zöldfülűek, a tankelhárítóktól, meglapultunk a fedezékünk körül ásott árokban, és amikor ki mertünk nézni a mellvédre, legnagyobb ámulatunkra megpillantottuk a tankok ágyúinak torkolattüzét, amelytől különösképpen még csak meg sem rémültünk. Láttuk, hallottuk és éreztük a tüzet, amely sebesen elterjedt az egész tanyán, de utána, a fülsiketítő dörgésben már nem érzékeltünk semmit.

Carl Damm, született 1927-ben

„A berlini Hitler-fiúk rettenthetetlen bátorságát a szovjet nehézpáncélok elleni harcban nem szűnünk meg kiemelni. Vállvetve velük légvédelmi ágyúkezelőink, a Volkssturm, a katonák, a politikai vezetők és a Hitler-fiúk elkeseredett ellenállást tanúsítva visszaverik a támadásokat.”

Der Panzerbär, 1945. április

„...némi játék mindig van benne...” A Hitlerjugend páncélvadásza 1945-ben az Odera menti Frankfurtban

védősereg körül. Délről behatolva a városba, a Vörös Hadsereg katonái utcáról utcára törtek előre, s minden házért, minden emeletért külön harcot vívtak. Hatalmas tüzek festették éjszakánként vörösre az eget. A szovjetek leghevesebben a város nyugati részében levő Gandau repülőtérrel támadták, hogy elvágják a védők légi utánpótlási vonalát. Minden templomot kisebb erőddé alakítottak át, a temetőket elegyengették a „jobb lőterep” kialakítása végett. A sírköveket lebontották, és bariádokat emeltek belőlük.

A csata elkecsereglett állóháborúvá változott. A központban új repülőtérrel hevenyésztek, mert az utolsó pillanatig várták a felmentő sereget. A fiatalokat, akik még hittek a végső győzelemben, a Wehrmacht, a Volkssturm és különösen a Hitlerjugend-hadseregcsoport soraiban vetették be. Ezt maga Hirsch területi vezető állította fel. A kivételesen jól felszerelt egység két zászlóaljából, mintegy ezer fiatalból állt, tapasztalt altisztekkel az élén. Rohammal visszafoglalták a Rüttgers Műveket és a Pöpelwitz pályaudvart. A boroszlóiak hamarosan Hitlerjugend-sarokra keresztelték el a Vilmos császár utca–Augusztá utca kereszteződését, mert a fiatalok itt állították fel kézigrátnát-kilövő katapultjaikat.

A heves ellenállás óriási véráldozatot követelt. Az állóháborúban a gyerekkatonák fele elesett. A legtöbb fiatal az úgynevezett fő harcvonalban hajtották bele a halálba, a város déli részén emelt vasúti töltésnél.

Manfred Preussner megsebesült a szovjet géppuskaállások megrohamozásakor, és ez volt a szerencséje. „Állt ott egy hatalmas termetű őrmester, kezében pisztollyal. Mi van veled, kérdezi. »Szilánkot kaptam.« Megnézte, s látta, hogy vérzek egy kicsit, ezért megengedte, hogy lemenjek a pincébe. A többiek is le akartak jönni, de aki nem sebesült meg, azt a pisztollyával visszazavarta a töltésre.”

„Az oroszok fönt feküdtek a töltésen, nekünk meg vissza kellett volna szorítani őket a töltés mögé. De lehetetlen volt, mert állandó gépfegyvertűz alatt tartottak bennünket. Nem akartunk fölösleges emberáldozatot hozni. Órűtség lett volna” (Roman Schäfer).

Christian Lüdkét, aki botbüntetést szenvedett engedély nélküli távolmaradásért, szintén ezen a frontszakaszon vetették be: „Kilátástalan volt a harc. Már csak azt számolhattuk, hányan haltak meg közülünk. Nem kevesen sírva fakadtak – még hozzá nem azért, mert súlyosan megsebesültek, hanem halálfélelmükben.”

A háborús propaganda minden csinnadrattája ellenére is szemmel láthatólag bomladozott a „vasfegyelem”. A még ép templomokba nap mint nap sok katona járt el imádkozni – már senki sem akadályozta őket ebben.

Április elején elkezdődött a felsőváros tragédiájának utolsó felvonása. A húsvéti ünnepek idején Boroszló átélhette a totális háború minden rettenetét: ami a városból eddig még megmaradt, azt most szétbombázta a Vörös Hadsereg. Egész Boroszló lángtengerré változott. A parancsnokság azonban nem akarta feladni a várost, még mindig abban reménykedtek – hiábavalóan –, hogy segítséget kapnak kívülről. „Hitlerbe vetett reménységünk minden nappal gyarapszik, amíg kitarunk” – áriázta a fanatikus hadvezetőség Hitler születésnapján, április 20-án.

A szovjetek többnapos fegyverszünettel adtak egy utolsó lehetőséget a megadásra. De a német védők makacsságukban elszalasztották annak esélyét, hogy legalább még pár emberéletet megmentsenek. Csak május elején határozták el, hogy parlamentereket küldenek át az oroszokhoz. És ettől az egyetlen értelmes lépéstől éppen a Hitlerjugend akarta visszatartani őket. A parlamenterek között volt Arthur Grossmann is: „Jól felismerhetők voltunk, magasra tartottuk a fehér zászlót, de olyan háztömbök mellett kellett elhaladnunk, amelyekben a Hitlerjugend építette ki a harcállásait. Azok meg nem akarták abbahagyni a háborút, úgy fogták fel a megadást, mintha a világ vége érkezett volna el számukra. Összevissza kiabáltak: mi nem adjuk fel, mi tovább harcolunk! Elállták az utunkat, nem engedtek tovább bennünket. Értesítettük a Hitlerjugend-zászlóalj parancsnokát, szerencsére épp ott tartózkodott a közeli, és telefonáltunk az erődbe, hogy mi történt. A tábornok beszélt a zászlóaljparancsnokkal, és csak akkor léphettük

„...Lauban
visszafogla-
lásánál hősi-
esen hely-
tállt...”
A tizenhat
éves Wilhelm
Hübner
alsó-sziléziai
szülővárosá-
ban 1945
márciusában
Vaskeresztet
tűntetik ki

„Az ifjúság küzdőszelleme biztosítja a végső győzelemnek és Németország boldog jövőjének.”

A birodalmi ifjúsági vezető birodalmi parancsa 1944. november 6-án

Voltak köztük olyanok, akik még a tizenötödik évüket sem töltötték be. Őket még annyira sem képezték ki, mint bennünket. Súlyosak is voltak a veszteségeik.

Günter Prätorius, született 1928-ban

Mi, tizenhét-tizennyolc évesek nem tudjuk, sejtelmünk sincs róla, hogy mi leszünk majd a birodalmi főváros védelmének utolsó tartaléka. Még mindig hiszünk a végső győzelemben, reménykedünk a csodafegyverben, nem tudjuk, nem akarjuk elhinni, hogy ez a háború már rég elveszett.

Günter Dunsbach, született 1927-ben

„Helmut Schäpel tizenhét éves Hitler-fiú a Thomer Strassén elintézett egy T-34-est. Miután az első páncélöklől csak megrongálta a tankot, hiedegvérrel kilőtt egy másodikat is, és felrobbantotta a harckocsit.”

Der Panzerbär, 1945. április 24.

„...Az én
viszonylag
csekély szol-
gálatomért
ilyen kitünté-
tést!” Joseph
Goebbels
gratulál
Wilhelm
Hübnernek
a Heti
Híradó ka-
merája előtt

át a harcvonalat, a Hitler-fiúk bekiabálásai közepette. Árulóknak, gyáváknak neveztek minket, és egyre csak azt kiabálták: Mi tovább harcolunk! Ilyen fanatizált volt ez a zászlóalj.”

Hónapokig tartó harc után kísérteties csönd borult a városra. 1945. május 6. után már egyetlen lövés se dördült el. „Boroszló erődje” két nappal a német kapituláció előtt esett el. Hanke gauleiter, aki egészen addig különösen nagy hangon szónokolt a végsőkéig való kitartás mellett, most megmutatta, hogyan is képzei el a „halált megvető bátorságot”: pár nappal a sziléziai város bevétele előtt, cserbenhagyva bajtársait, eltűnt az „erődből”.

A tavasz folyamán a nyugati front is mind beljebb ékelődött a birodalomba. 1945. március 7. jelképes dátummá vált: Napóleon óta először lépték át idegen katonák a „német folyamot”: az amerikai 9. páncélos hadosztály Remagennél átkelt a Rajnán. Hitler őrjöngött, amikor meghallotta a hírt. De a katonai helyzeten ez mit sem változtatott: a Nagynémet Birodalom két folyam közé szorult. Az oroszok az Oderánál álltak. Miután további csapatok is átkeltek a Rajnán, hat nagy ékben folytatták előnyomulásukat a szövetséges csapatok az ország belseje felé.

Sok, a nyugati országrészben lakó Hitler-fiú úgy érezte, végre eljött az ő ideje. Az 1929-ben született Rudolf Helmich is, aki azelőtt a duisburgi Steinbart Gimnáziumba járt. Mióta a negyvenes évek elejétől kezdve bombázták a Ruhr-vidéket, őt is többször vidékre küldték, majdnem mindig ugyanazokkal a barátaival együtt. Rendkívül szoros kapcsolat fejlődött ki közöttük. Mindenben mindig közösen döntöttek. 1944 januárjában Helmichet és barátait Bad Mergentheimbe irányították. Egy év múlva, 1945 elején a település egész fiatalságát kötelezték, hogy lépjen be a Volkssturmba. A bahnführer, az osztagvezető mindenki előtt kérdezte meg: ki *nem* jelentkezik önként. Ilyen persze nem akadt. Helmich csak mosolygott ezen a fondorlaton: ő meg a barátai önként mennek a haza védelmére, ez nem lehetett kérdés számukra.

Március 31-én az amerikaiak váratlanul megközelítették Bad Mergentheimet. Helmichet és barátait kíváncsivá tette a faluban eluralkodott nyugtalanság. Megtudták, hogy Dirna-

gelnál egy harccsoportnak sikerült a neunkircheni páncéloséket visszavetni, mégpedig súlyos veszteségeket okozva neki: hat amerikai tankot lőttek ki 88 mm-es légvédelmi ágyúkkal. Az amerikaiakra támadó fiatal SS-katonáknak a fiúk mutatták meg az utat Neunkirchen felé. Tetszett nekik az SS-egység fegyelme és elszántsága, különösen ha arra gondoltak, hogy a Wehrmacht alakulatai milyen rendezetlenül özönlének visszafele. „Az SS-ek megkérdezték tőlünk: »Hát ti mit kerestek itt?« Spontán módon, hogy spontánabban már nem is lehetett volna, rávágtuk: »Ki akarjuk venni részünket a haza védelméből. Mi is harcolni akarunk.« Az egyik katona akkor azt mondta, hogy szép dolog, ha önként jelentkezünk. Az önkénteseket beveszik, de a döntés végleges. Aki most igent mond, az már marad, annak nincs többé visszaút. Gondolkodás nélkül valamennyien igent mondtunk.”

A következő amerikai támadást várva, még egy darabig nem forrt össze teljesen az önkéntesek csoportja: voltak, akik hazamentek, s nem tértek vissza a védelmi vonalba, de érkeztek helyettük újabb fiúk. Egy anya hiába próbálta a fiát hazacsalogtatni. A legfiatalabbak egyike meg el akart szökni – viszszahozták, egyenesen az ágyából rángatták ki. Később mindketten elesetek.

Április 5-én az amerikaiak újra előretörték, s elfoglalták Stuppachot, a szomszéd falut. A lakosságnak már elege volt a háborúból, s megkönnyebbüléssel fogadta a hódítókat. Éjszákára azonban az amerikaiak visszavonultak, s a falun kívül táboroztak le. Az SS-katonák megragadták az alkalmat, hogy bevegyék magukat a faluba. Másnap visszatértek az amerikaiak, nem számítva ellenállásra. A németek az elől haladó dzsipet egy tiszttel együtt kilőtték, a benne ülőket foglyul ejtették. A sikerhez a duisburgi fiúk is hozzájárultak. Helmich szakaszának – tizenegy diák és egy tapasztalt altiszt alkotta – az a feladat jutott, hogy a helység kijáratánál, a Lustbronn felé vezető emelkedő mellé ássák be magukat. Helmichet visszaküldték a faluba ásókért, de nemigen akartak adni neki. Közben az amerikai 10. páncélos hadosztály körülvette Stuppachot, s Helmich már nem juthatott vissza a szakaszához, mert az amerikaiak tűz alá vették a falut. A fiú egy fészkerben keresett

menedéket. Rejtekhelyéről nem láthatta bajtársait, de tudta, hogy alig százméternyire tőle, fedezék híján, teljesen védtelenek az amerikaiak lövedékeivel szemben. És hiába várták a segítségét, nem tudott semmit tenni.

A tűzpárbaj órákon át tartott. Az SS-katonák nem adták meg magukat. Amikor az amerikaiak végül bevették a falut, Helmich azt gondolta, hogy egyetlen bajtársa sem élte túl a pergőtűzüket. Nem nagyon tévedett: csupán Wolter Kremert, egy osztálytársát és egy altisztet látott élve viszont. A többiek – hatvanhárom német katona, közöttük a kilenc duisburgi iskolás – elesetek. Az elesett katonák és a gyerekek holttestét tíz napon át nem engedték eltemetni az amerikaiak – példát akartak statuálni. „Amikorra eltemethettük őket, már bomlásnak indultak. A belső szerveik kibugyogtak a testükből” – emlékszik vissza a falu egyik lakója. Rudolf Helmich sokat gondolkodott barátai halálán. „Barátok voltunk. Minden fontos döntést együtt hoztunk meg. Iszonyatosan fáj, hogy ez történt, de hát mi akartuk. Mi magunk akartuk így. Mindenki viseli a felelősséget magáért.”

A Hitler-fiúk azonban nem csak a maguk veszét okozták vakbuzgóságukkal. A Tauber-parti Rothenburg közelében fekvő Brettheimben április 7-én már hallani lehetett az amerikai tankok motorzúgását. A helyiek abban reménykedtek, hogy községük megússza a háborút. De váratlanul megjelent egy tankelhárító egység a település szélén: négy Hitler-fiú. Azt mondták, hogy megvédik a falut. A brettehimiek megijedtek, hogy az amerikaiak, ellenállásba ütközve, löni fogják őket. Ezért Hanselmann gazda egyik legényével elszedte és a közeli tóba dobta a fiúk fegyvereit, s felpofozta és elzavarta az egész társaságot. A becsületükben megsértett fiúk egyenesen a legközelebbi SS-parancsnokságra rohantak, s panaszt tettek. A XIII. SS-hadtest parancsnoka, Simon SS-Gruppenführer és Gottschalk SS-Sturm-bannführer rögtönítélő bíróságot állított fel, hogy kivizsgálja az ügyet.

„A bíróság halálra ítélte a gazdát, a haderő bomlasztása címén. Gackstetter polgármester és a helyi NSDAP-szervezet vezetője, Wolfmeyer azonban megtagadták a halálos ítélet alá-

„Bárhol tör is ránk az ellenség hazánk földjén, a mi frontunkba ütközik. Addig harcoljuk a harcunkat, amíg újra út a német katona órája, amíg a mi Wehrmachtunk német terünket újból meg nem tisztítja végleg az ellenségtől. Ezért az óráért harcolunk, harcunk a győzelmünk! Rajta, werwolfok!”

Alsó-Szászországban, 1945 április

„Félő, hogy a legfanatikusabb ellenségeink hosszú és keserves gerillaháborút indítanak ellenünk. Komor kilátás, és az a véleményem, mindent meg kell tennünk ennek megakadályozásáért.”

Eisenhower, a szövetségesek főparancsnoka, az Egyesült Államok hadseregének vezérkari főnökéhez

„A veszély lényegében képzelődésnek bizonyult – mind a németek, mind pedig ellenségeik hallucinációjának.”

*Az amerikai 3. hadsereg hadinaplója (1945. május/június)
a werwolfok állítólagos fenyegetéséről*

„Aki megadja magát, azt agyonlövözik...” Amerikai fogságba került werwolfok, akik átvágták a telefonhuzalokat

írását, ezért őket is ugyanazzal a büntetéssel sújtották. A három elítéltet a temetőben egy hársfára felakasztották. A Hitler-fiúk tették nyakukra a hurkot, és lökték ki alóluk a zsámolyt. Közben egyikük tangóharmonikán játszott. Később ide-oda hintáztatták a holttesteket. A falu lakóit máig sokkolja ez az eset, s elrettentő példaként hozzák fel azoknak a fiataloknak az elvakultságára, akik még a vereség árnyékában is képesek voltak másokat feljelenteni és életüktől megfosztani.

A fiatalok azonban elvakultságukkal leggyakrabban a tulajdon halálukat okozták. Franz J. Müller, a Fehér Rózsa ellenállási mozgalom egyik tagja, akit az amerikaiak szabadítottak ki a börtönből, egy elborzasztó esetet idéz, amelynek valahol Stuttgart környékén volt a tanúja. „Egy Sherman-tankoszlopot kísérő dzsipben ültem. Hirtelen hatalmas robbanást hallottunk. Gyorsan odahajtottunk: egy amerikai harckocsit láttunk, amelynek ellőtték a bal oldali láncaltalpát, a teteje azonban nyitva volt. Előtte, szinte sorban, négy Hitler-fiú feküdt a földön, s üvöltött fájdalomában. Az történt, hogy az amerikai kezelőszemélyzet egyik tagja, miután eltalálták a tankot, de az nem gyulladt ki, felnyitotta a lövegtorony tetejét, és vadul lövöldözni kezdett körbe-körbe a géppisztolyával. A fiúk minden óvatosságról megfeledkezve ujjongva ünnepelték a győzelmüket a tanktól néhány lépésnyire, s ekkor érték őket a golyók. Nincs olyan katona, aki így, tálcán kínálta volna magát, de ezek gyerekek voltak, tizenöt éves gyerekek. A gyomrukba kapták a lövéseket, s kifordultak a belső részeik. Nem csoda, hogy úgy ordítottak, és hívták a mamájukat.” Az amerikai katonák is elszörnyedtek a látványon. „Azok is sokkos állapotba kerültek, amikor észrevették, hogy csak gyerekek, akikre tüzet nyitottak. Előkapták a vöröskeresztes csomagjukat, szanitéceket hívtak, de már késő volt. Nem lehetett segíteni rajtuk. Elvérzett a négy Hitler-fiú, akiket egyetlen páncéloköllel kergettek a halálba.” Franz Müller, aki túlélte a Hitler-rezsimet, nemegyszer volt tanúja az ilyen, emberéletet is megvető magatartásnak, amelyet az a csábítás hozott létre, amelynek hatása alól ő még idejében kivonta magát – bár eközben is az életét tette kockára.

Bad Tölzről is nyomasztó emlékeket őriznek beszélgető-

társaink. 1945 áprilisában felbolygatott méhkashoz hasonlított az Isar-parti fürdőváros. A kórház reménytelenül túlzsúfolt volt, az utcákat elárasztották a Wehrmacht-katonák menekülő családtagjai, SS-esek készítették elő szökésüket külföldre az Alpokon át. Nem ok nélkül: nem egy közülük Dachauban szolgálta addig a „Vaterlandot”.

A városkában volt a klagensfurti és braunschweigi után a harmadik kiemelt SS-junkeriskola, amelyben a fekete egyenruhások tiszti utánpótlását képezték ki. Mellette kísérték el egy nap a csontig lesóványodott, élőhalott dachauai foglyokat kivégzésük kiszemelt színhelye, a Tegern-tó felé. Zwi Katznak, aki ma Tel-Avivban lakik, sikerült megszöknie a halálmenetből: „Ha új óreinkre néztem, akiket Bad Tölzben rendelték mellénk, nem lehetett kétségem afelől, hogy mi vár ránk. Gyűlölettől eltorzult arcú fiatal SS-legények voltak. Kegyetlenebbül bántak velünk, mint a láger őrei. Tudtuk, hogy a hóhérainkkal állunk szemben.”

A junckeriskolában, ahonnan ezeket az SS-legényeket is szárnyukra eresztették, nemcsak az SS tiszti utánpótlását képezték ki, hanem a Volkssturm tagjait is. Közöttük az 1929-ben született Gregor Dorfmeister, akit innen küldtek ki a frontra, több iskolatársával együtt. Később Manfred Gregor néven megírta az élményeit *Die Brücke* (A híd) című regényében. (A könyv alapján forgatta Bernhard Wicki hasonló című, híres filmjét.) A fiúkat három héten át képezték ki. „Nem katonákat, hanem gyilkológépeket bocsátottak ki ebből az iskolából. Vasárnap délelőtt, az istentiszteletek idején is tartottak a foglalkozások, hogy ne tudjunk elmenni a templomba. Őszintén szólva nem is nagyon bántuk ezt, mert jobban érdekelték bennünket a fegyverek, mint a szentbeszéd. Mire végeztünk, már egészen jól elboldogultunk velük, a páncélokölőt és a kézigránátot is beleértve. És azt is tudtuk, hogy a legnehezebb helyzetekben sem fogunk szégyent vallani.” De mi ösztönözhette a fiatal Gregor Dorfmeister, hogy jelentkezzen az iskolába? „Mindenekelőtt talán az, hogy tartozzam valahová, egy közösséghez, s felelősnek érezzem magam érte. Vagyis az a tudat, hogy ha odébbállok, cserbenhagyom a többieket.”

Április 30-án az amerikai 7. hadsereg már Bad Tölz köze-

leben járt. A junkeriskola növendékeit szakaszokba osztották, s csatasorba állították. Dorfmeister hat társával együtt, egy altiszt vezetésével, beásta magát a Loisach egy kis hídjá mellett. „A harci vágyunk addigra már jócskán lelohadt, főleg látva azt, hogy a hídnak nincs semmi stratégiai jelentősége. Meg is lepödtünk, amikor feltűnt egy amerikai páncélos.” A fiúk szíve elszorult. „Egy helyben forgott, csikorogtak a láncfalpai, félelmetes zajt csapott. El sem tudtuk képzelni, hogy emberek ülnek benne. Olyan volt, mint egy őskori szörny, amely ellen nem lehet védekezni.”

Az első lövéseket a fiúk adták le. „Azt hiszem, hat vagy hét páncélöklől lövedék repült egyszerre a tank felé. És egy-kettő telibe is találta, de nem állt meg. Tovább közeledett felénk, mint egy halálosan megsebzett fenevad, amely nem adja fel. Azt a néhány pillanatot máig érzem minden idegszálamban.”

Harckocsijuk elvesztése után visszavonultak az amerikaiak. A fiúk ujjongva ünnepelték győzelmüket. De az igazi erőpróba még csak ezután következett. „Hirtelen két vadászgép bukkant fel fölöttünk, s vadászni kezdtek ránk, mint a nyulakra. És amikor az első társunk elesett, pusztá félelem és pánik lett úrrá rajtunk.”

A fiúk otthagyták az állásukat, s visszatértek Bad Tölzbe. Veszükre tábori csendőrökkel találkoztak össze, akik egy újabb híd védelmét bízták rájuk. „Egy néhány zsákból összetákolt géppuskafészekhez vezettek bennünket, s azt mondták, hogy az olyan derék legények, mint mi, meg tudják állítani az amerikaiakat. Rögtön rájöttem, hogy maguk sem hiszik el ezt, s csak lelkiismeretlenül a halálba küldenek minket. Nekik persze eszük ágában sem volt velünk maradni és harcolni. Értelmetlenség lett volna tehát szembeszállni a hatalmas túlerővel, s erről igyekeztem meggyőzni a két bajtársamat is. Nem hallgattak rám, hősök szerettek volna lenni. Én viszont nem óhajtottam elpusztulni, s bár éreztem, hogy gyáva kutyának tartanak, szedtem a sátorfámat, s hazamentem. Befejeztem a háborút.”

Kötelességünket Artur Axmann tömören megfogalmazta: vagy győzelem, vagy vereség, gyűlölet az ellenség és rendíthetetlen hűség Adolf Hitler iránt. A háború végső szakaszában sem feledkezhattunk meg „kötelességünkről”: vagy elesel a harcban, vagy felakasztnak a lámpavasra – ez volt tehát az alternatívánk.

Reinhard Appel, született 1927-ben

Odajött hozzám Hitler, és megkérdezte, hol harcoltam. Nem ért hozzám, pusztán kezet adott. Nagyon elcsodálkoztam, sőt megdöbbsentem. Az 56. születésnapja volt, de hetvenévesnek nézett ki.

Armin Lehmann, született 1929-ben, Lovagkeresztrel kitüntetve

Megtanultak engedelmeskedni. Ha parancsot kaptak, nem volt kérdés. De úgy kellett visszafogni, csillapítani őket. Az újságok képeitől megkótyagosodtak, amelyeken Hitler Vaskeresztet ad át fiataloknak. Valójában katonai értelemben nemigen láthattuk hasznukat. Feláldozták őket – értelmetlenül, mert már nem javíthattak a háború állásán.

Willi Rabe, született 1925-ben, Wehrmacht-tiszt

„Führerem, ezek az ön fiaai...”
Hitler 1945. április 20-án, 56. születésnapján, amikor utoljára jelent meg a nyilvánosság előtt

Másnap reggel Dorfmeister, már civilben, visszatért a hídhöz, hogy megnézzé, mi történt a két társával. Mindkettőt holtan találta. Az amerikaiak éjszaka támadást intéztek a város ellen, s felszámolták a géppuskafélszűket. Dorfmeister idejekorán felismerte, hogy mi vár rájuk, s nem osztozott a végzetükben. „Nem volt valami jó érzés látni a holttestüket, de tudtam, hogy én is ott feküdnék mellettük, ha velük maradok.” Dorfmeisternek még azt is végig kellett néznie, hogy egy idős asszony áthalad a hídon, üdvözli az amerikai őrköt, majd hirtelen a két fiú fölé hajol, és leköpi őket. Gyűlölete azoknak szólt, akik meg akarták hosszabbítani a háborút. Ez a jelenet indította Gregor Dorfmeister, alias Manfred Gregor arra, hogy könyvet írjon háborús élményeiről.

Április 11-én az amerikaiak Schönebecknél, Magdeburgtól délre, elérték az Elbát. Nem sokkal később ezt a folyót jelölték ki demarkációs vonalnak a Vörös Hadsereg és az amerikai hadsereg között. Az amerikaiak azonban előbb még elfoglaltak két hídfőállást az Elbától keletre. Április 12-én már Magdeburg nyugati határán álltak. A városparancsnok, Raegener altábornagy hallani sem akart a megadási feltételeikről. Ezért április 17-én tüzérségi tűz alá vették Magdeburgot, és több mint háromszáz bombát ledobtak rá.

Még április első napjaiban ellenállási fészkeket építettek ki a város külterületi részei. A fegyveres SS és a Wehrmacht katonái, Volkssturm-egységek, munkaszolgálatosok, valamint nyolcszáz Hitler-fiú készült rá, hogy megállítsa a szövetségeket. Az amerikaiakat minél tovább az Elbán innen akarták tartani, mert Berlinben még mindig nem tudták biztosan, hogy nem mégis egyenesen a főváros felé akarnak-e vonulni. Elkeseredett küzdelmet vívtak tehát minden házért, minden utcáért.

A Volkssturm soraiban harcolt két tizenhat éves fiú, Horst Blanke és Günter Prätorius is. Még néhány napja vidáman fűjték, hogy „Lovagjaink keletre tartanak”, hogy „Führer, parancsolj, mi követünk téged”, meg a Hitlerjugend himnuszát: „A zászló több, mint a halál”. A fiúk félelem és kétségek nélkül vonultak harcba, pedig tudhatták, hogy már minden ellenállás fölösleges. „Nem volt nekünk fontos, hogy Magdeburg

városának védelme előreviszi-e a háború ügyét. Egész egyszerűen azt tettük, amit belénk vertek: végrehajtottuk a parancsot, igyekeztünk minden körülmények között kitartani. Annyi okunk lett volna, hogy odébbálljunk. Mindjárt az első összecsapás után sok halottunk lett. Különösen fájdalmasan érintett, hogy egy barátomat is lelőtték. Nem ért vissza idejében a lövészárkba. Felhasította a hátát a lövedék. A közeli temetőben temettük el. Mai eszemmel már tudom, hogy akkor azt kellett volna mondani: elég volt. Ehelyett a Nibelung-esküt emlegettük, s továbbra is készek voltunk az utolsó csepp vérünkig harcolni” (Horst Blanke).

Sok társuk ugyanígy gondolkodott, s vakon teljesítette a parancsokat, ezt tanúsítja Willi Rabe is, aki Wehrmacht-tisztként egy Volkssturm-egységet vezetett: „Úgy kellett visszafognunk őket. Tapasztalatlanok voltak, régimódi olasz karabélyuk volt, azzal még én se tudtam rendesen lőni. De ők mindig, habozás nélkül a harc sűrűjébe akarták vetni magukat.” Rabénak sok energiájába került, hogy lebeszélje a fiúkat egy-egy öngyilkos vállalkozásról. Amikor pedig az anyák utánuk mentek a fiaiknak a lövészárkokba, csúcspontjára ért a helyzet abszurditása. „Arra kértek, hogy vigyázzunk rájuk. Vigyék haza őket, mondtam nekik. Azt nem lehet, felelték, mert agyonlőnek bennünket.” A szülők ellen valóban drákói intézkedéseket hoztak, ha megpróbálták megakadályozni gyermekeik vágóhídra hajtását. Néhányan az életükkel fizettek ezért.

„Kötelességünknek tartottuk, hogy az utolsó töltényig verkedjünk. Nem érdekelt, hogy mi történik velünk, csak egy lebegett a szemünk előtt: A zászló több, mint a halál.” Gyakran csak az első személyes csalódás nyitotta fel a fiúk szemét, például parancsnokuk „árulása”, ahogy azt a tizenhat éves Günter Prätorius is megtapasztalhatta. „Sudenburg városrészben egy hosszú, egyenes úton vonultunk vissza. Az amerikaiak fönt keresztben álltak a tankjaikkal, és szünet nélkül lőttek bennünket. Egy bajtársam fegyverszíja kioldódott, s elvesztette a puskáját. A tiszt ráparancsolt, hogy menjen vissza érte, s keresse meg. És pontosan az történt, amire számítottunk: sem a fegyver nem lett meg, sem a bajtárs nem tért vissza többé.” Aztán jött a következő csalódás. „Épp a frontvonalat kémlel-

tük ki, amikor messziről robbanásokat hallottunk. Ezek az Elba hídjai voltak, jegyezte meg az altisztünk. Én nem hittem el. Dehogynem, bizonygatta, majd meglátod, a város két északi hídjá volt.” Ezek a hidak nyújtották volna az egyetlen visszavonulási lehetőséget az Elbán át Prätorius és társai számára. De a visszavonuló csapatok – igaza volt az altisztnek – felrobbantották őket. „Arra gondoltam: na, ezek leírtak minket. Már nem is számolnak velünk, tudják, hogy úgyszólván vásárra visz-
szük a bőrünket, a többi már nem számít. Keserű érzés volt. Csak akkor kezdtem el gondolkodni rajta: tulajdonképpen miért is harcolunk? Azok az emberek, akik felelhetek volna erre, vagy parancsot adhattak volna, elpárologtak, már rég az Elba túlsópartjáról figyelték az eseményeket. Mi pedig most már csak ágyútültelések vagyunk.”

A város elfoglalásával Günter Prätorius amerikai fogságba esett, Horst Blanke viszont szerencsésebben járt. Egy német őrmester a korát kérdezte. „Tizenhat!” Ennyi elég volt neki, s hazaküldte. Könnyen a fejébe kerülhetett volna a derék tiszt-helyettesnek a lágyszívűsége, de a kapitulációig már csak pár óra volt hátra, s nem kérhették számon rajta. Blanke már ott-hon érte meg az amerikaiak bevonulását. Udvarias „How do you do”-val köszöntötte tegnapi ellenfeleit, amikor azok német katonákat keresve megjelentek náluk. Az amerikaiak meglátták a gyerekszobában négy hónapos kis testvérét, elmen-tek, de hamarosan visszatértek, élelmiszert és tejtermékeket vittek a családnak – csupa hiánycikket. „Mintha pofon ütöttek volna. Ezek ellen harcoltam én!” Villámcsapásként hasított bele a felismerés, hogy értelmetlen harcot vívott.

Április 18-án az amerikaiak elfoglalták Magdeburgnak az Elbától nyugatra eső részeit. Tartották magukat az oroszoknak tett ígéretükhöz, és nem lépték át a folyót. Mialatt a náci elit angolosan távozott, német katonák még napokon át lőtték a város keleti feléből az Elbán át az amerikaiakat, ami további esztelen romboláshoz vezetett. Csak akkor hallgattak el a fegy-
verek, amikor az oroszok is bevonultak.

Napok óta menekültek áradata özönlött nyugat felé a táborunk mellett, lovas kocsival, talicskával vagy gyalog, végig a macskaköves utcákon, s mind több katonai jármű volt köztük, meg katonák teljes menetfelsze-
relésben. Csak álltam és bámultam a végeláthatatlan menetszlopot, de még mindig nem fogtam fel, hogy visszafordíthatatlanul véget ért a há-
ború, s milliók menekülnek és üzetnek el a hazájukból.

Hartmut Schreiber, született 1928-ban

„Először értem meg, hogy a háború elvesztésével minden füstbe ment. Vajon hány áldozatot követeltek Adolf Hitler tervei? Így hát mindennek vége, ami az NSDAP-hez kötött bennünket. Új korszak köszönt Német-
országra.”

Günther Bröker, született 1931-ben, naplórészlet, 1945. április 6.

*„Legszíve-
sebben meg-
siratnám
Németorszá-
got...”*

*A menekülés
és elűzetés
tragédiája
millió
gyermeket
érintett*

A második világháború utolsó, legvéresebb ütközete a hitleri birodalom hatalmi központjáért, Berlinért folytatott csata volt. A Vörös Hadsereg gigantikus haderőt vont össze a főváros előtt. Annyi fegyverük volt, hogy a frontvonal hosszában háromméterenként felállíthattak volna egy löveget: két és fél millió katona, 6250 tank és rohamlöveg, 41 ezer löveg és aknavető. Légi fölényüket 7500 harci repülőgép biztosította. Weidling tábornoknak, akit 1945. április 23-án neveztek ki „Berlin erődváros” parancsnokának, azzal kellett szembenéznie, hogy e hatalmas haderő ellenében mindössze 44 ezer német katonát, 42 ezer volkssturmost és ötezer Hitler-fiút tud felsorakoztatni.

Februárban és márciusban az 1928-as évjáratot teljes egészében behívták a Wehrmachtba vagy a fegyveres SS-be. De végül a 16 éves korosztályra is lecsaptak, mivel Bormann kérésére Hitler február végén beleegyezett abba, hogy az 1929-esekből legalább hatezer fiút a főváros hátsó védelmi vonalára rendeljenek a Volkssturm soraiban. Wilhelm Keitel vezértábornagy utasította is a Wehrmachtot, hogy kezdje meg az 1929-ben születettek sorozását.

A segédcsoportok Berlinben is csak gyatrán – vagy sehogy se – voltak kiképezve, fegyverük sem volt elegendő. Ám míg a Volkssturm emberei, akiket csak jól-rosszul, hétvégén meg munka után képeztek ki hevenyészve, többnyire visszavonultak, a Hitler-fiúk a végsőig kitartottak. Nagy véradót is kellett fizetniük ezért a rosszul értelmezett becsvágyukért. A Berlint támadó orosz seregek fölénye így a valóságban még inkább érzékelhető volt, mint papíron.

A birodalom fővárosa védelmére olyan erők sorakoztak fel, amelyeket nem lehetett a szó hagyományos értelmében katonai egységeknek nevezni. Szedett-vedett fegyveres csoportok voltak; az egykori szövetségesek önkéntesei vagy a Volkssturmból és a munkaszolgálatosokból összetoborzott, hangzatos nevű „Spree hadseregcsoport”. Az ellenfél alaposan kiképzett, jól felfegyverzett frontkatonáival azonban nemcsak a hitlerjugendes fiúk szálltak szembe: a BDM-es lányokat és anyáikat is megtanították a páncélöklől használatára.

Berlin lakosságának csak április 11-én hirdették ki a moz-

gósítási parancsot. „Berlin erőd” legnagyobb gondja a fegyver- és lőszerhiány volt, de a Führer-bunker „stratégáit” ez hidegen hagyta. Makacsul csak azt hajtogatták, hogy „minden háztömböt, minden házat, minden emeletet, minden bokrot, sőt minden gránátölcsért a legvégsőig védeni kell”! És ez az ő felfogásukban nem attól függött, hogy a főváros lakosságát kiképezték-e a fegyverek használatára, hanem inkább attól, hogy mennyire „hatja át őket a harci szellem és a fanatikus küzdeni akarás”.

Időközben a gigantikus orosz hadigépezet hetven kilométerre megközelítette Berlint. Az Odera-fronton harcoló orosz seregeket nagy vérveszteségeket szenvedett, szükségéből feltöltött fegyveres SS- és Wehrmacht-hadosztályok próbálták feltartóztatni abban a hiú reményben, hogy távol tarthatják őket Berlintől. Számos fiatal alig-katona harcolt a seelowi magaslatoknál vívott, pokolian heves csatában. Hans Hanssen egykori légvédelmi kisegítő szolgálatos is közöttük volt: „Még egy kicsit dagadt is a keblünk, hogy a frontra visznek bennünket, mint a felnőtt férfiakat. Egy csapásra felnőttünk, úgy éreztük. Kinevelték belőlünk a félelmet. Nem mutathattuk ki az érzelmeinket, a félelmet sem, fegyelmeztetnek kellett maradnunk minden helyzetben. De arra, ami ott osztályrészünkül jutott, senki nem készült fel.”

Április 16-án a Vörös Hadsereg háromszázezer katonája a küstrini hídfőállás felől támadást indított a seelowi magaslatok ellen. Pokoli tűzözön világította be a tájat: több mint húsz ezer fegyver ontotta folyamatosan a lövedékeket. Kazakov vezérezredes, aki az Első Belorusz Front tüzérségét vezette, így írja le a hajnali háromkor indított támadás kezdetét: „Kísérteties látvány volt, amikor a front teljes szélességében felvillant a sok tízezernyi löveg és aknavető torkolattüze, és felcsaptak a felrobbanó gránátok tűzoszlopai. A félelmetes tűzesőtől még nekünk, régi tüzéreknek is szinte elállt a lélegzetünk. Mintha szó szerint a pokol szabadult volna el. Lapulsz a lövészteknőben, a másodpercek negyedóráknak tűnnek fel, és minden negyedóra örökkévalóságnak. Megáll az idő. Körülöttem halottak, sebesültek, minden talpalatnyi földet fel-

„Torkig voltam a háborúval...”
Sebesültek bicegnek amerikai fogságba

Az amerikaiak magukon kívül voltak, mikor látták, hogy fiatal fiúkra lőttek. De látták rajtuk a barna inget és a nyakkendőt is. Nem tudom, mit érezhettek és gondolhattak magukban, de azonnal, szó nélkül elővették a kötszeres dobozukat.

Franz J. Müller, született 1925-ben

Februárban lettem tizenhat éves, s a törzshöz kerültem. Úgy hírelett, amerikai páncélosok törtek át, az ékek már Brandenburgnál vannak. Ekkor kezdtem el először kételkedni a végső győzelemben, bár természetesen még mindig hittem benne. Azt mondtam a bajtársaimnak: komolyan gondoljátok ezt az esztelenséget, hogy lőjünk az amerikaiakra?

Lothar Loewe, született 1928-ban

„A második szakasz harminchét németet ejtett foglyul – csupa síró és hisztérikusan üvöltöző, vérfoltos egyenruhájú gyereket, mondta Slade hadnagy az ütközet után. Mielőtt kézigránátok sokaságát dobálták volna rájuk, oroszládként harcoltak, de utána átváltak egy falka tizen-négy és tizenhat év közötti fiúvá.

A 100. amerikai gyalogoshadosztály 1945. április 5-i jelentése

Amikor már az amerikaiak szemébe pillanthattunk, biztonságban éreztük magunkat. Megkönnyebbültünk: nem kellett többé félnünk a bombatámadásoktól. De senki sem tudta megmondani, mi lesz velünk.

Kurt Biedenkopf, született 1930-ban

„...és ezek ellen a sihederek ellen harcoltam én?”

Akik szemlátomást megkönnyeb-bültek, hogy amerikai fogságba estek

szántanak a becsapódó lövedékek. Mindenki tudta: most ért véget a gyerekkorunk, sőt a fiataikorunk is. Ezután már semmi sem lesz olyan, mint azelőtt” (Hans Hanssen).

A seelowi magaslatokért vívott harc több mint ötvenezer emberéletet követelt, közöttük sok gyerekkatonáét. Április 18-án a Vörös Hadsereg előtt megnyílt az út Berlin felé. Pár nappal később a főváros körül bezárult a gyűrű, április 25-én a szovjet tankok elérték az Elbát, és Torgaunál találkoztak az amerikaiakkal.

A birodalom fővárosában is zajos propagandacsinnadratta vezette be a végső küzdelmet. Március 18-án Carl Diem, az 1936. évi olimpiai játékok szervezője az olimpiai falu kupola-termében gyűjtő hatású beszédet tartott az ifjúság előtt. Megspékelte idézetekkel, mindegyik az élet feláldozását a hazáért, a szép áldozati halált, a szép hősi halált magasztalta. „Ideálkereső fiatalok voltunk, tizenhat-tizenhét évesek. Ötszázan gyűltünk össze, és azt hiszem, ha az oroszok akkor ott megjelennek, azonnal páncélöklöt ragadott volna valamennyiünk. Pedig a felnőttek már tudták, hogy elvesztettük a háborút. Embergyűlölő, bűnös beszéd volt ez a szónoklata” (Reinhard Appel). Diem a spártaiak perzsák elleni halálmegevető küzdelmét állította ragyogó példaként a fiatalok elé, azt idézte: „Szép a halál, ha az első sorban harcol a férfi...”

Az ellenség a vereség beismeréseként foghatta fel a fiatalok tömeges bevetését, de a náci vezetőség ekkor már nem adott a külszínre. A rezsim a kicsik bevetésével lélektani hatást is akart gyakorolni az emberekre: ha még a legkisebbek is a nemzeti ügyért küzdenek, hogyan adhatnák fel a felnőttek a reményt? Ezért még három hónappal a háború vége előtt is rendeztek egy nagy „hőstiszteletet”, amelynek üzenete az volt, hogy az egész nemzet vegyen részt „a végső győzelem”-ért vívott küzdelemben. Március 9-én Hitler „ezreddobosa”, Goebbels, a „totális háborúért felelős teljhatalmú megbízott” az alsó-sziléziai Laubanban néhány Hitler-fiú mellé Vaske-resztet tűzött. Közülük néhányat helytállásuk méltatása céljából felhívtak Berlinbe, ahol egy különlegesen szép, bombamentes hétvégének március 19-i megkoronázásaképpen talál-

„Feláldozták
őket értel-
metlenül...”
A rövid harci
bevetések
gyakran vég-
ződnek
hosszú éve-
kig tartó fog-
sággal

„Adolf Hitler ifjúsága nemzeti ellenállásunk kemény magja kell hogy legyen. Az ifjúság szenvedélyesen hangoztatja: Soha nem adjuk meg magunkat.”

Artur Axmann, Völkischer Beobachter, 1945. március 28.

Ahol csak felmerült a werwolfok gyanúja, máris rajtuk ütöttek, és táborba zárták a szegény fiúkat, még tizenkét éveseket is. Nemcsak az oroszok, hanem az amerikaiak és az angolok is. Attól tartottak, hogy további gáztetteket hajtanak végre.

Erich Loest, született 1926-ban

kozhattak „minden idők legnagyobb hadvezérével”. A *Völkischer Beobachter* szerint „ez a hűs fiú az egész német ifjúságot jelképezte, amely ma katonáink és a Volkssturm leghűségesebb támasza, és az egész német földön bátran, rettenthetetlenül, bevetésre készen áll”.

Hitler a hűs, 15–17 éves fiút, akiket Axmann vezetett fel, röviddel azután fogadta, hogy kiadta úgynevezett Néró-parancsát, vagyis elrendelte, hogy semmisítsenek meg minden olyan műszaki létesítményt és berendezést, élelmiszer- és anyagkészletet, amelyet „az ellenség felhasználhat” (ez nem mást jelentett, mint a „felperzselt föld” taktikájának alkalmazásait a birodalom területén is). Az ünnepi eseményre természetesen a filmhíradó is kivonult. Az akkor tizenhat éves Wilhelm Hübner is a kitüntetettek között volt. „Minden Hitler-fiúnak az volt a leghőbb vágya, hogy legalább egyszer, egy nyilvános felvonuláson megpillanthassa a Führert. Hogy ott állhatal előtte, hogy kezét foghatal vele, ez mindennek a csúcsa volt.”

Ezeket a gyerekkatonákat a propaganda teljesen a náci szájíze szerint formálta. Ideáljaik a háborús hősök voltak, legmagasztosabb eszméjük a hősi halál a „Führerért, a népért és a hazáért”. „Te semmi vagy, a néped minden” – az ilyen szövegek mélyen bevésődnek az agyakra és a szívekbe. A fiúknak azonban feltűnt, hogy az a férfi, aki elé büszkén dagadó kebellet álltak a kancellária kertjében, akinek elmesélték harci élményeiket, aki megpaskolta az arcukat, és fáradt hangon pár szóval meg is dicsérte őket, egy szemmel láthatólag megröppant Führer volt. A hadúr a fogadás után kutyástul, kíséret nélkül elhagyta az udvart. Születésnapján, április 20-án még egyszer megismétlődött ez a szertartás – ekkor jelent meg utoljára Hitler a nyilvánosság előtt.

Artur Axmann futárja, Armin Lehmann akkor tizenhat éves volt, s szintén megkapta a Vaskeresztet a legfőbb hadúrtól. A fiú szemében még az összeomlás küszöbén is szinte felbecsülhetetlen értéke volt a kitüntetésnek. „Elképzelttem, hogy pár hét múlva az apám elmegy a moziba, és amikor meglát a vásznon, azt mondja magában, na, mégsem vallott kudarcot a fiú!” A kitüntetetteknel azonban bizonyos fokú kijózanodást is előidézett ez a találkozás: „Azt hittük: egy agg áll előttünk.”

„De azért a tekintete még mindig nagyon határozott” – jegyezte meg Axmann alárendeltjének szinte bocsánatkérően. Lehmann pedig magyarázza is ezt: „Axmann szinte megveszett azért, hogy megmutathassa Hitlernek: az általa nevelt ifjúság mindenképpen hű marad hozzá.”

Az egykori birodalmi ifjúsági vezető a háború után következetesen kitért az elől a kérdés elől, hogy miért ajándékozta oda Führerének egyik nemzedéket a másik után egy olyan háború céljaira, amely már rég elveszett. Axmann mindig visszautasította azt a feltételezést, hogy netán haszna származott volna belőle. „Arra törekedtem inkább, hogy tisztességgel fejezhessük be, amibe belekezdünk.” „Sohasem adjuk meg magunkat” – idézte Axmann az utolsó, vele készült interjúból a Führert. Lehmann szerint: „Axmann übermenschnek tartotta Hitlert.” Axmann az egymást követő nemzedékek kiszolgáltatásával elérte azt, amire egyfolytában vágyott: Hitler közelében lehetett, amit Bormann, a kancellária vezetője sokáig nem engedett meg neki. Ő kezdeményezte azt is, hogy külön Hitlerjugend-egységeket állítsanak fel. „Nem akarta, hogy a fiúk töretlen lelkesedését megzavarják a frontkatonák keserű vagy gúnyos megjegyzései” – magyarázza Lehmann.

És cinikus számítása be is vált. Valóban, mindenkifölött Hitler-fiúk voltak azok, akik 1945 áprilisában és májusában a legnagyobb elszántságot és fanatizmust tanúsították a fronton. Axmann egyenesen úgy gondolta, hogy „a HJ lesz a nemzeti ellenállás magja”. „A ti kötelességeitek: növekedni, mire mások belefáradnak az állásba, megállni, amikor mások elfordulnak az üggyől. Ám legnagyobb tisztességeitek az legyen, hogy töretlen hűséggel kitartotok Adolf Hitler mellett.”

A szovjet csapatok április 20-án, Hitler születésnapján érték Berlinbe. A születésnap egy végső, kísérteties felvonulással változott a náci nagyságok számára a félig már rommá lőtt kancelláriaépületben. Az ünnepi beszédet Goebbels propagandaminiszter mondta. „Olyan ember, olyan nagyság, akiből csak egy születik egy évszázadban – méltatta Führerét –, maga az állhatatosság, amely felemeli a szíveket. Ha nem lenne Adolf Hitler, a szovjetek már elérték volna az Atlanti-óceánt.”

A Führer először hallhatta meg a kancellária épületében Zsukov ágyúinak dörgését. Születésnapját arra használta fel, hogy kihirdesse a Clausewitz-tervet. A birodalom fővárosa ezzel hivatalosan is ostromállapotba került. Így most nem volt mit ünnepelni a születésnapján. „Még pezsgőt se bontottunk” (Traudl Junge, Hitler titkárnője).

A diktátor visszavonult a szállására, és egyre-másra izgatottan a térképek fölé hajolt, olyan seregek felmentésében bizakodva, amelyek már rég nem léteztek. Egészségi állapota szemmel láthatóan romlott. Képzelt és valódi betegségeire állandóan injekciókat kapott. „Minden tábornok hazudik!” – ordította Hasso von Manteuffel tábornok arcába 1945. március 3-án. „Minden idők legnagyobb hadvezére” mindenkiben hibát keresett és talált, csak önmagában nem. Törzskarának tisztjeit idiótáknak, gyáváknak nevezte, akik az ő zseniális terveit tehetetlenségük, gyengeségük, ostobaságuk miatt nem tudták átültetni a gyakorlatba.

Az utolsó helyzetmegbeszélést április 22-én tartották. Hitler tombolt, a szovjet csapatok Berlin közepén álltak. A német katonák már teljesen tehetetlenek voltak velük szemben. A diktátor csaknem mindenkit kiküldött a teremből. Csupán Burgdorf tábornok, a főhadsegéd, Keitel, Krebs és Bormann maradt vele.

Amikor az ajtók becsukódtak a távozók mögött, Hitler elvesztette önuralmát. Egész testében reszketve, el-elcsukló hangon üvöltözött, árulást és gyávaságot, engedetlenséget és tehetetlenséget emlegetve. A fegyveres SS és a Wehrmacht cserbenhagyta, senkire se számíthat. Aki követni akarja a példájukat, csak menjen, nem tartja vissza. A dühroham, amilyen hirtelen jött, olyan hirtelen el is múlt. Hitler kimerülten leroskadott egy székre, és siránkozni kezdett: „Mindennek vége. Vége. Agyonlövöm magam.”

Percekig nem szólt meg senki. Hitler először ismerte el, hogy a háború elveszett, és először beszélt nyíltan öngyilkosságról. A háborút már nem tudta megnyerni. A háborút, amelyben egy egész kontinens romba dőlt, s ötvenmillió ember halt meg. Európa zsidóságának nagy részét legyilkolták, milliókat űztek el szülőföldjükről, tettek földönfutóvá. Végül Hitler fékevesztett dühe a saját népe ellen fordult. Gyilkos eszköz volt

„Gyerek voltam, semmit nem értettem, semmit nem láttam át jól, teljesen tapasztalatlan voltam...” Amerikai katona megmota egy gyerek-katonát

Végtelenül elegendő volt a háborúból, és nem akartam már semmi más, mint hazamenni, hogy lássam, ki él még az enyéim közül, áll-e még a házunk, s hogy van-e még némi esélyünk arra, hogy „normális” életet éljünk – amit már alig tudunk elképzelni.

Jörg Zink, született 1922-ben

Április 30-án érkezett a hír, hogy „a Führer, Adolf Hitler Berlinért, a birodalom fővárosáért vívott harcban” elesett. Egységünk hangulati barometere az abszolút zérus fokra zuhant. Egy világ omlott össze bennünk. Azok az eszmények, amelyek egész neveltetésünket és gondolkodásunkat meghatározták, semmivé foszlottak. Lassan ráeszméltünk, hogy valóban elvesztettük a háborút, és az igazi megpróbáltatások csak ezután várnak ránk.

Hartmut Schreiber, született 1928-ban

az a kezében, de végül kudarcot vallott. Ez a vad indulat nem váratlanul kerítette hatalmába. Volt előzménye. 1941 novemberében, amikor az első nagy vereségeknek még semmi jele nem mutatkozott, kijelentette: „Ebben a tekintetben is hajlíthatatlan vagyok. Ha a német nép már nem elég erős és áldozatkész, már nem akarja a vérét adni a létéért, akkor pusztuljon el, és adja át a helyét egy erősebb hatalomnak, amely megsemmisíti őt. Egy könnyet sem fogok ejteni utána.”

A fővárosban még tíz napig, a birodalom más részeiben még tizenhat napig tartott, míg véget ért a téboly, a pusztító és önpusztító háború. Utolsó, leghívebb csatlósáival bunkerjába visszahúzódva, Hitler még megkísérelte befolyásolni a háború menetét. Az egy méter vastagságú betonfalak között, a valóságtól elzártan olyan döntéseket hoztak, amelyeket már senki sem hajtott végre. Hitler április 23-i vezéri parancsa bizonyítja, mire alapozta reményeit: „Wenck-hadsereg katonái! Egy mindennél fontosabb parancsra indultok el kelet felé. A feladat világos: Berlin német marad. Berlin vár rátok, Berlin forró szívvel várja jöttötökre.”

Ám az a hadsereg, amelyre Hitler még számított, jószerivel csak papíron létezett. A hét hadosztály közül – amelyeket olyan, egymástól igencsak különböző történelmi személyiségekről neveztek el, mint Clausewitz, Scharnhorst, Ulrich von Hutten, Theodor Körner, Albert Leo Schlageter és Friedrich Ludwig Jahn – csak hármat állítottak fel. Állományuk kilencven százalékban alig tizenennyolc éves, puskaport még nem szagolt tisztjelöltekből és munkaszolgálatosokból került ki. Nem egy alakulatnak csupán a felét tudták felfegyverezni.

A berlini hirdetőoszlopokra kiragasztott plakátok továbbra is a végső győzelemre buzdítottak. Mozgósító erejükből sokat levontak azok a krétával melléjük írt üzenetek, amelyekben a kibombázottak tudatták rokonaikkal, hogy hol keressék őket, hol találtak menedékre. Akinek az utcán akadt dolga, jól tette, ha vigyázott magára: nemcsak a leomló romos házfalaktól vagy az ostromlók gránátjaitól kellett tartania, hanem a járőröző SS-katonáktól is. A fekete egyenruhások dezertőrökre és a katonai szolgálatot megtagadókra vadásztak, akik nem akar-

ták feláldozni az életüket Hitlerért. Ha valakire azt mondták: gyáva, szökevény vagy áruló, az a halálos ítéletét jelentette. A vérbíróságok gyorsan dolgoztak. A pusztá gyanút elegendő bizonyítéknak találták. És hogy mindenkit elrettentsenek a dezertálástól, nyilvánossá tették a kivégzéseket. Elsősorban a fiatalokat akarták figyelmeztetni a kötelességükre. Ha elmulasztották, nem irgalmaztak nekik. „Egyszer több bajtársammal végig kellett néznünk hat katona kivégzését az olimpiai faluban. Hárman közülük annyi idősök voltak, mint mi. Rögtönítélő eljárás alapján lőtték agyon őket, mert engedély nélkül eltávoztak a csapatuktól. Megértettük, hogy ránk is ez várna, ha nem térnénk vissza az alakulatunkhoz” (Reinhard Appel).

A Gestapónak, az SD-nek és a besúgóknak mindennap sokan estek áldozataiul. A város számos pontján folytak kivégzések. „Gyáva voltam ahhoz, hogy harcoljak a feleségemért és a gyerekemért. Ezért lógok itt. Mocskos disznó vagyok” – az ilyen és hasonló szövegű szegycéltáblákat az áldozatoknak saját kezűleg kellett megírniuk. Utána ezekkel a nyakukban akasztották fel őket drótkötéllel a legközelebbi lámpavasra, szadista módon élvezve haláltusájukat. „Kevéssel a bűnös hitleri háború vége előtt két fiatal német katonát akasztottak fel itt az embertelen SS-banditák” – a Friedrichstrasse pályaudvaron emlékeztet ma ez a tábla sokakra, akik a háború utolsó napjaiban vesztették életüket.

A náci vezetők vágyai és a valóság közötti szakadék elmélyültével a propaganda is nehéz helyzetbe került: megszűnt a *Völkischer Beobachter*, s a berliniek már csak a *Kampfbblatt für die Verteidiger Gross-Berlins*t (Nagy-Berlin Védőinek Harci Lapját) olvashatták, amelynek rendkívül idétlen címet találtak ki: *Der Panzerbär* (Páncélos medve). De még ez is a „Berlin maga alá hengerli a bolsevizmust” vagy „A birodalom fővárosa a szovjet tankok tömegsírja lesz”-féle mondatokat pufogtatta. Csak a lap címe és külseje változott meg, az ostoba jelszavak és a hazug beltartalom változatlan maradtak: a kitartás hirdetése, s a Volkssturm és a Hitlerjugend biztatása, buzdítása.

„Mindaz,
amiben
hittem, sem-
mivé fosz-
lott...”
Egy fiatal
katona ame-
rikai fogság-
ba kerül

Persze hogy sajnáltuk őket. Hiszen láttuk, hogy nem igazi katonák, egyszerűen, ahogy mifelénk mondják, mama kedvencei voltak, igazi gyerekek még, akiket sebtében egyenruhába bújtattak, és fegyvert nyomtak a kezükbe, csak azért, hogy idővel meghosszabbítsák Hitler és a vezetőik uralmát. Némi ellenállást azért kifejtettek velünk szemben.

Mihail Jakovlevics Poszelszkij, született 1917-ben, akkoriban szovjet frontoperatőr Berlinben

Amikor megláttak minket az oroszok, csak csóválták a fejüket, nem tudták elhinni, hogy gyerekekkel kerültek szembe.

Theodor Reichert, született 1929-ben

Még túl fiatal voltam ahhoz, hogy a dráma minden felvonását végigjátsszam, de ahhoz már nem elég fiatal, hogy az utolsó jelenetben ne lépjek színre.

Günter Dunsbach, született 1927-ben

Megesett a szívünk ezeken a gyerekeken, érti? Ha egy felnőtt egész élet-tapasztalatával, tudatosan, teljesen tudatosan ilyesmire vállalkozik... na de egy ilyen kamasz, aki még csak fel sem tudja fogni, mi vár rá...

*Vaszilij Szemjonovics Manturov, született 1922-ben,
a Vörös Hadsereg gyalogosa*

„Egy otthon-
talan és bú-
csúttan nem-
zedék...”
Berlini Hit-
ler-fiúk a
fegyverleté-
tel után

Április 24-én délután a Vörös Hadsereg erős tűz alá vette a Tempelhof repülőtérét. A bekerített város ostroma ettől számítván még nyolc hosszú napig tartott. A náci vezetők előálltak még egy egetverő hazugsággal. Április 27-én Goebbels ezt mondatta be a birodalmi rádióban: „A helyzet döntően megjavult. A háború nagy fordulata közvetlenül előttünk áll. Berlint a veszteségekre tekintet nélkül tartani kell, amíg meg nem érkezik a Wenck-hadsereg.”

A Wenck-hadsereg azonban sohasem érkezett meg. A 12. hadsereg tábornoka, akibe Hitler minden reményét helyezte, pontosan tudta, hogy Berlint már nem lehet felmenteni. Nem akarta a biztos pusztulásba vezetni fiatal katonáit, ezért szembeszögült Hitler parancsával. Lehetővé tette a szovjetek által Halbénál körbezárt 9. hadsereg számára a kitörést, és hadosztályait a polgári menekültek ezreivel együtt elvezette nyugatra, az Elbához. Tangermündénél az egyesült 9. és 12. hadsereg a menekülőkkel együtt átkelt a folyón, és amerikai fogságba menekült. Walter Wenck egyike volt azoknak a kevés német tábornokoknak, akik nyíltan beismerték, hogy Berlin már elvesztett. De Hitler föld alatti rejtékében még mindig nem akarta tudomásul venni az igazságot.

A Hitler-fiúk pedig még Führerüknél is kevésbé tudtak szembenézni a valósággal. Halálra szántan, elkeseredetten vetették magukat a harcba, elvakultságukban már csupán egyetlen céljuk volt: minél több szovjet tankot levegőbe röptíteni a páncéloklükkel. Artur Axmann a „páncélosok rémei”-nek nevezte őket. „Egy hosszú francia mordályt nyomtak a kezünkbe. Tölténytáska híján a lőszert a zsebünkbe raktuk. A vállunkon páncéloklöt cipeltünk, az övünkbe meg kézigránátokat dugtunk. Így indultunk a csatába” (Hans-Ditrich Nicolaisen). De a sílány fegyverzet nem vette el a fiatalok harci kedvét. Tizennégy-tizenöt éves „hadfiak” álltak a szovjet tankok útjába, gyakran az ellenfél nem kis csodálkozására. „Nem tekinthetjük őket katonáknak. Tizennégy, tizenöt, talán tizenhat éves gyerkőcök voltak. Kisfiúk, anyuci kedvencei, akik a szoknyája mellől szöttek el. Nem voltak katonák, de úgy viselkedtek. Lötyögött rajtuk a katonakabát, szinte elvesztek benne, nem rájuk szabták” (Mihail Poszelszkij frontoperatőr). Zilált kül-

sejük ellenére is hamar megtanulták az oroszok, hogy nem szabad lebecsülniük a gyerekkatonákat. Poszelszkij bajtársa, Vaszilij Manturov vöröskatona a saját bőrén tapasztalhatta a berlini Anhalter pályaudvarért folytatott harcok során, hogy milyen veszélyt jelentenek rájuk nézve: páncéloklökkel súlyosan megsebesítették.

Idősebb bajtársaikból is elismerést váltott ki a fiúk harc-készsége. „Olyan halálmegvető bátorsággal álltak a tankok elé, hogy az leírhatatlan.” „Pedig csakugyan gyerekek voltak. Én is csak tizenhét voltam, de ezek tizenöt évesek vagy még fiatalabbak. Nem törődtek semmivel, csak mentek előre. És számos helyen vissza is fordították az oroszokat. De ez sokuknak az életébe került: szanaszét hevertek HJ-egyenruhás holt-testeik” (Gerd Häffner).

A propagandisták még mindig a döntő fordulatról, a csodafegyverről és a Berlin felé közeledő felmentő hadakról szónokoltak. És továbbra is el akarták hitetni a németekkel, hogy a Führer katonáival vállalva az első sorokban harcol az oroszok ellen.

A Birodalmi Kancellária körül szűkült a hurok. Április 29-én heves tűzérzési bombázás kezdődött. A Führer-bunker lakói azon töprengtek, vajon meddig tart ki még a betonmeny-nyezet a fejük fölött. Rövidesen azt jelentették, hogy a Vörös Hadsereg ötszáz méterrel megközelítette a kancellária épü-le-tét. De ezúttal még, utoljára megállították az előnyomulását.

Weidling városparancsnok tervet készített a kitörésre, s Hitler környezetének egy része különféle rejtékutakon, HJ-fiúk vezetésével a pichelsdorfi Havel-hídon át el tudott menekülni. Itt még mindig tartották magukat a gyatrán felfegyverzett HJ-csapatok a hatalmas orosz túlerővel szemben. Abból az eredeti-leg ötezer fiatal katonából, akiket Berlin védelmére bevetet-tek, már csak pár száz maradt életben. Magukra hagyatva foly-tatták a kilátástalan harcot. Axmann megígérte Hitlernek, hogy „fiai” segítségével megtartja a hidakat mint lehetséges kiuta-kat nyugat felé. Egy halálra szánt alakulat vállalkozott erre. Lothar Loewe tizenhatodik évében járt, amikor tanúja lehetett a Charlotte hídnál történeteknek: „Annyit tudtunk csak róla, hogy ez a tűfoka, amelyen át kell csúsznunk, és hogy szünet

nélkül lövik az oroszok. Igazi vérfürdő volt. Halottak és sebesültek százai hevertek a hídfvek között, s a menetoszlopok keresztülgázoltak rajtuk. Én egy motorkerékpár oldalkocsijában ültem, s jól láttam mindent. Olyan látvány volt, amelyet soha nem fogok elfelejteni: a vér patakokban folyt, az embereket széttaposták a tankok és gépkocsik.”

Eberhard Pohland egykori Hitler-fiúnak a pichelsdorfi Havel-hídról maradtak lidércnyomásos emlékképei: „Szakadatlanul ropogtak a fegyverek. Mindenhol lőttek ránk. Mindenütt halottak hevertek, a súlyos sebesültek az acél tartóoszlopok tövébe húzódtak. Emlékszem, az egyiknek a hasát tépte fel a lövedék, mindene kinn volt. És senki nem segített rajta.”

A Hitler-fiúk puskákkal, páncélöklökkel és mindenekfelett halálos elszántsággal védték napokon át a hidakat. Artur Axmannt még egyszer kitüntették ezért – a Német Érdemérem aranykeresztjével és a Vaskereszttel. „Az ön fiai nélkül nem tudtuk volna megívni a harcunkat itt Berlinben, és nemcsak itt, hanem egész Németországban mindenütt” – dicsérte meg Hitler. A túlélők számára ez szintiszta gúnynak hat. „Az Axmannt, azt le tudnám lőni – fortyan fel Axel Eckenhoff, aki a Schilling hídnál harcolt. – Súlyos büntetést követelt el a vágóhídra hajtásunkkal.” Reinhard Appelt még ma is előnti az indulat, ha felidézi, hogy milyen konokul tagadta Axmann a háború után, hogy szükségtelenül s esztelenül áldozták fel a fiatal életek ezreit. „Micsoda álságos érve volt ennek az úgynevezett ifjúsági vezetőnek, hogy a fiúk sikeresen védték a Havel-hidat, és ezzel sok ezer embernek lehetővé tették, hogy átmeneküljön az Elbán. Micsoda hazug mese ez! Kinek, kinek védtük azt a hidat? Himmlernek, mert az a zsidógyilkos Himmler, az szökött ott át. És ezért kellett az életünket feláldoznunk, az ilyen zsidógyilkosokért? Gyalázat!”

Mialatt Berlinben egyre szűkült a hatalom központja körüli hurok, a totális háború habzó szájú profétái már a háború után a jövőjüket tervezgették. Már április elsején bement a rádió, hogy „spontán” megalakult a *Werwolf* (farkasember) fedőnevű földalatti mozgalom. Ezt a „nemzeti szellemben fogant szervezetet” valójában már 1944 őszén kiöltötték, azzal a céllal,

„Levettem az uniformist, és újból gyerekeknek éreztem magam...”
Amerikaiak elégetik a lefegyverzett gyerekkatonák egyenruháit

Május 8-án véget ért a téboly. Elhatároztam, hogy a jövőben teljesen egy leszek önmagammal, s többé nem választom külön a politikai ténykedéseimet és az értékrendemet.

Jörg Zink, született 1922-ben

Ha egyáltalában értelmét láttam még valaminek, az az volt, hogy siesünk haza, takarítsuk el a romokat – a fejünkből is –, kezdjünk el tanulni, és építsük újjá az országot.

Hellmuth Buddenberg, született 1924-ben

hogy az ellenség hátában terrorcselekményeket hajtson végre. Mindenekelőtt kamasz fiúkat és gyerekeket akartak kiképezni a Hans Adolf Prützmann SS-Obergruppenführer vezette alakulatban, hogy kíméletlen partizánháborút indítsanak az ellenség háta mögött. A háború, a végsőig való kitartás megszálottjai rölapokon szólították fel a fiatalokat, hogy „álljanak helyt a védekezés frontján. Az ellenséget ott kell ütni, ahol csak találjuk”. A szövetségesek elleni szabotázs-cselekmények éppúgy szerepeltek a terveik között, mint a hazaárulók elleni küzdelem. A *Werwolf* rettegésben akart tartani barátot és ellenséget egyaránt. „A *Werwolf* itt van – adták hírül hatalmas plakátjaik birodalomszerte. – Aki megadja magát, agyonlőjük!”

A gerillacsapatokat a tervek szerint a Düsseldorfhoz közeli Hülchrath-kastélyból irányították volna. A vezetők kiszolgált és részben különlegesen kiképzett Wehrmacht- vagy SS-katonák voltak, akiknek nem volt nehéz dolguk a rájuk bízott kamaszokkal. Az évekig tartó háborús propaganda-hadjárat után magától értetődőnek tekintették a serdülő ifjak, hogy minden eszközzel folytatják a végső harcot a Führerért. Annak bizonyítására, hogy milyen brutálisan készítették fel őket új feladatukra, az akkor tizenhat éves Werner Kauth feljebbvalóik szavait idézi: „Úgy meg kell keményednetek, hogy apátok, anyátok akasztását is végig tudjátok nézni.”

A *Werwolf* mozgalomnak egyáltalán nem volt katonai jelentősége, a szervezeti keretei sem alakultak ki. De már önmagában az a legenda, hogy egy egész földalatti hadsereg állt csatasorba, elegendő volt ahhoz, hogy a szövetségesek még a fegyverletétel után is bizalmatlanok legyenek a lakossággal szemben. Sőt, a később kialakított szovjet megszállási övezetben a *Werwolf* ürügyet adott arra, hogy fellépjenek a politikai szabadgondolkodók ellen.

A *Werwolf* terrorcselekményei közül a legnagyobb megdöbbenést Franz Oppenhoffnak, az amerikaiak által kinevezett aacheni polgármesternek a meggyilkolása keltette. A gyilkosságot Himmler parancsára négy „szabadságharcos” hajtott végre március 25-én. „Az amerikaiak tisztességét felejtett zsoldosa elnyerte méltó büntetését” – számolt be örvendő han-

gon a *Völkischer Beobachter* a gaztettéről. „A német ifjúság szelleme” az utolsó háborús év barna sajtója termékeiben más alkalmakkor is megért egy-egy dicshimnusz. Február 21-én például egy BDM-es lány „hőstettéről” adtak hírt epikus hőmpölygéssel: a tizenhét éves leány „az amerikaiak szakadatlan kihallgatási tortúrája” ellenére sem mondott semmi mást, csak azt, hogy „miénk a végső győzelem”. Az amerikaiak pedig – így Hitler véleményformálói – tehetetlenül álltak, az elvakult leányzó „megtorhetetlen szelleme” előtt.

A náci kór tehát tovább fertőzte a gyerekeket. Berlinben a legvégén még tizenkét éves pimppek is kivették részüket a harc-ból. Charlottenburg, Prenzlauer Berg, Spandau, Olimpiai stadion – ezek a nevek értelmetlen feláldoztatásokról beszélnek. A propaganda ujjongott: „A legkisebbek, a tizennégy, tizenöt és tizenhat évesek olyan lelkesedéssel és halálmegvető bátorsággal küzdenek, amilyent katonáinknál egyetlen hadjárat során sem tapasztaltunk.”

Az öncsalás korszaka azonban április 30-án végleg lezárult. Hitler tudta, hogy az oroszok rövidesen elérik a Birodalmi Kancellária épületét, és azon gondolkozott, hogyan bújhatna ki a felelősség alól, amely milliók haláláért terhelte. Axmann szökésre ösztökölte, és megint csak a Hitlerjugend segítségével akarta kirántani a bajból. „Az volt az elképzelése, hogy egy kis csapat közrefogja Hitlert, és egy föld alatti folyosón eljutnak az ostromgyűrű pereméig; azt is javasolta, hogy élő pajzsként felhasználja a fiatalokat” (Lehmann, Axmann futárja).

Hitler azonban elutasította ezt. Eldöntötte, hogy semmiképp sem adja magát az ellenség kezére. Éjszaka fél három tájban magához hívatta a bunkerben maradtakat, mintegy húsz tisztet és nőt, mindegyikükkel szóltanul kezét fogott. Eva Hitler megölelte a hölgyeket. Utána mindketten elhagyták a helyiséget. A jelenlevők valamennyien tisztában voltak vele, hogy mi következik: Hitler az előző napokban sokszor és nyíltan beszélt róla, hogy öngyilkosságot fog elkövetni. A bunkerben maradtak, rangjuk és beosztásukra való tekintet nélkül, fesz-telen társalgásba kezdtek.

A hajnali órákban Sztálin csapatai elérték a Potsdamer

Platzot, s elfoglalták az Állatkertet. A Vörös Hadsereg már csak pár méterre volt a Führer-bunkertől. Sztálin parancsára azonban először a Reichstagot vették be, s tüzték ki rá május elsején a vörös zászlót, mert a generalisszimusz – tévesen – úgy gondolta, hogy a birodalmi gyűlés épületében dobog „Németország politikai szíve”. Hitler számára mindennek már nem volt jelentősége. Április 30-án éjszaka törvényesen is feleségül vette Eva Braunt, amire a nő már oly régóta vágyott, s két végrendeletet írt. A személyes testamentuma érdektelen, a politikai arról tanúskodik, hogy rögeszméitől a halál napjáig nem szabadult meg. Április 30-án délután fél négy tájban a kancellária alatti bunkerban Eva Hitler ciánkálit vett be. Adolf Hitler is szétharapott egy kapszulát, s még halántékán is lőtte magát. A lövést az orosz ágyúk szüntelen dörgése miatt alig lehetett hallani.

A két holttestet az SS-esek és az alkalmazottak felvitték a szűk bunkerlépcsőn a kancellária kertjébe. „Mintha valami rontás távozott volna rólunk” (Traudl Junge, Hitler titkárnője). Günsche, Hitler szárnysegédje benzint locsolt a két tetemre, s meggyújtotta. Az, hogy égessék el, Hitler határozott kívánsága volt. Még halottként sem akart ellenségei kezére jutni. Nem akarta, hogy úgy járjon, mint Mussolini, akinek felakasztott tetemét napokig nem vették le a kötélről, hogy a népharag kitombolhassa magát rajta. Május elsején a Nagynémet Rádió a következőképp jelentette a halálhírt: „Adolf Hitler utolsó lélegzetéig harcolva elesett Németországért főhadiszállásán, a Birodalmi Kancellária épületében.” Ez volt a rezsim egyik legutolsó hazugsága. De hogyan hatott ez a jelentés a fiúkra, akik még mindig az ő nevében harcoltak? Erich Loest, egykori *Werwolf*: „Addig mindig azt hallottuk: győzni fogunk, hiszen velünk a Führer, és a Führer meg a csodafegyverek majd mindent elrendeznek. Most azonban a Führer halott volt, és minden remény elszállt, hogy valaha még megnyerhetnénk a háborút. Kész, vége. Most már csak egyre lehetett törekedni: túlélni.” Lothar Loewe, volt Hitler-fiú: „Hitler halott, ezzel a Hitlerjugend is meghalt – gondoltam. – Hitler nélkül Hitlerjugend sincs. Tulajdonképpen nem is nagyon rendültem meg a halálán, va-

„Megtanultam sírni...”
A Luftwaffe fiatal katonája elfogatása után

Temérdek rettegő gyerek volt – valóban gyerekek. Csak szánakozni lehetett rajtuk. Sokukat nem is ejtettük fogságba, hanem azonnal hazaküldtük.

Mahmut Ahmetovics Garejev, született 1923-ban, szovjet tábornok

Éppen bennünket, fiatal fiúkat áldoztak fel.

Hans-Karl Behrend, született 1929-ben

Mindig, amikor a mennyországot ígérik, a pokolban végezzük. És ez nem csak a nemzetiszocializmusra áll.

Karl-Heinz Böckle, született 1929-ben

lahogy azt éreztem: most már szabad vagyok.” Gerd Häfner, egykori Hitler-fiú: „Nem éreztem már akkor semmit. Csak megkönnyebbülést, az első pillanatban. Sajnálatot, azt nem, azt egyáltalán nem.” Berlinben még három hosszú napon át folytak a harcok. Még sok száz katonának és Hitler-fiúnak kellett feláldoznia az életét.

Május 2-án a főváros is megadta magát. Május 8-ra pedig végképp elmúlt a lidércnyomás, s ezzel szertefoszlottak az illúziók. A „nulla óra” sok fiatal számára katarzist hozott. Erich Loest, akkor tizenkilenc éves: „Életben vagy. A háború, a te háborúd véget ért. Nagy-nagy boldogság töltött el.” Peter Boenisch, akkor tizennyolc éves: „Teljesen kimerültünk fizikailag és lelkiileg is. Azután fokról fokra felismertük, hogy minden fölösleges és hiábavaló volt, hogy az áldozatok fölöslegesek voltak, hogy a barátom fölöslegesen esett el, hogy a bátyám fölöslegesen esett el, és akkor teljesen megkeseredett a lelkünk.” Gregor Dorfmeister, akkor tizenhat éves: „Gyakran kérdezik tőlem, főleg a tizenévesek, hogy miért léptünk be a Hitlerjugendbe, miért voltunk olyan ostobák, miért hagytuk magunkat félrevezetni. Csak azt tudom válaszolni erre: Hála Istennek, hogy ma már firtathatjátok ezt. Nekünk nem volt szabad kérdezni.” Hans Jürgen Habenichts, akkor tizenhat éves: „Mind, amiben hittem, semminek bizonyult, egy nagy semminek. Semmink sem maradt.”

És minden ilyen egyéni életsorsnak a háttérben ott áll az elesettek nagy száma. Az 1919–28-as férfikorosztályok közül csaknem 1,9 milliónyian vesztették életüket a harci bevetések során, ez a németek teljes háborús emberveszteségének egyharmad része. Az örületet további adatokkal is dokumentálhatjuk: akit 1939-ben hívtak be, az átlagosan egy kicsivel több mint négy évet érhetett meg még. Az 1945-ben behívtak esetében (amelynek fele az 1926-os korosztályból került ki) mindössze egy hónapra szűkült le ez az időtartam.

A túlélők számára új időszámítás kezdődött a háború után. Azoknak az éveknek a traumája azonban nem múlt el nyomtalanul. A kor sok száz megszólaltatott tanúja csaknem egysé-

gesen azt a végső tanulságot vonja le, hogy visszaéltek a jóhiszeműségükkel egy félelmetesen rossz ügy érdekében.

Wolfgang Borchert épp tizennyolc éves volt, amikor a háború befejeződött. Háborús tapasztalatait íróként foglalta össze: „Mi vagyunk az a nemzedék, amelynek nincs hazája, és amely nem búcsúzik. Napunk szűk, szerelmünk kegyetlen, ifjúságunk nem fiatal.” A fiatal költő sebzettségében azt fejezte ki, ami minden gyerekatonatársára igaz: az emberéletem megvető rezsim nem hagyta emberré nőni őket. A háború után Borchert így összegez: „Mi vagyunk az a nemzedék, amelynek nincs kötődése, nincs múltja, nem kap elismerést.” Ez a nemzedék még él. Tagjai még tudnak mesélni. Még levonhatjuk sorsukból a tanulságokat. Emlékezetük értékes hagyaték – szükség-szerű intés a feledéssel szemben.

Csábítás

- Adrian, Günter: Kindschöpfe – eine großdeutsche Jugend. Wien, 1990.
- Altendorf, Wolfgang: In der Hitlerzeit – wie hat man da gelebt? Alltag des Kleinstadtjungen Harald. Freudenstadt, 1978.
- Angröss, Werner, T.: Generation zwischen Furcht und Hoffnung. Jüdische Jugend im Dritten Reich. Hamburg, 1985.
- Boberach, Heinz: Jugend unter Hitler. Fotografierte Zeitgeschichte. Düsseldorf, 1982.
- Brandenburg, Hans-Christian: Die Geschichte der HJ. Wege und Irrwege einer Generation. Köln, 1982.
- Grünberg, Richard: Hitlerjunge Burscheidt. Die Tragödie unserer Tage. Berlin, 1947.
- Giesecke, Hermann: Vom Wandervogel bis zur Hitlerjugend. Jugendarbeit zwischen Politik und Pädagogik. München, 1981.
- Hardey, Evelyn: Damals war ich fünfzehn. Reutlingen, 1979.
- Helbig, Ludwig: Und sie werden nicht mehr frei ihr ganzes Leben. Weinheim, 1983.
- Hellfeld, Matthias von: Bündische Jugend und Hitlerjugend. Zur Geschichte von Anpassung und Widerstand 1930–1939. Köln, 1987.
- Heyer, Georg Walter: Die Fahne ist mehr als der Tod. Lieder der Nazi-zeit. München, 1981.
- Kleindienst, Jürgen (Hrsg.): Pimpfe, Mädels und andere Kinder. Kindheit in Deutschland 1933–1939. Berlin, 1998.
- Klönne, Arno: Jugend im Dritten Reich. Die Hitler-Jugend und ihre Gegner. Düsseldorf/Köln, 1982.
- Kohrs, Peter: Kindheit und Jugend unter dem Hakenkreuz. Nationalsozialistische Erziehung in Familie, Schule und Hitlerjugend. Stuttgart, 1983.
- Lang, Jochen von: Der Hitler-Junge. Baldur von Schirach. Der Mann, der Deutschlands Jugend erzog. Hamburg, 1988.
- Melcher, Hermann: Die Gefolgschaft. Jugendjahre im Dritten Reich in Heidelberg 1933–1945. Heidelberg, 1990.
- Mundstock, Karl: Meine tausend Jahre Jugend. Halle/Leipzig, 1981.
- Queiser, Hans R.: » Du gehörst dem Führer!« Vom Hitlerjungen zum Kriegsbericht. Ein autobiografischer Bericht. Köln, 1993.

- Roegholt, Truusje: Die gläserne Stadt. Eine Jugend im Untergang. Jugenderinnerungen aus dem Dritten Reich. Bern, 1992.
- Schlewecke, Georg: Stirb er anständig. Hannover, 1987.
- Schörken, Rolf: » Jugendalltag im Dritten Reich « In: Klaus Bergmann/Rolf Schörken: Geschichte im Alltag – Alltag in der Geschichte. Düsseldorf, 1982.
- Steinhoff/Pechel/Showalter: Deutsche im Zweiten Weltkrieg – Zeitzeugen sprechen. München, 1989.
- Steinbach, Lothar: Ein Volk, ein Reich, ein Glaube? Ehemalige Nationalsozialisten und Zeitzeugen berichten über ihr Leben im Dritten Reich. Bonn, 1983.
- Stüben, Paul: Dei verdammten Wupperblagen oder: Sie marschierten für Führer, Volk und Vaterland. Krefeld, 1998.
- Tigges, Paul: Jugendjahre unter Hitler. Auf der Suche nach der verlorenen Zeit. Erinnerungen – Berichte – Dokumente. Iserlohn, 1984.
- Wortmann, Michael: Baldur von Schirach. Hitlers Jugendführer. Köln, 1982.

Odaadás

- Benz, Ute (Hrsg.): Frauen im Nationalsozialismus. München, 1993.
- Bronnen, Barbara (Hrsg.): Geschichten vom Überleben. Frauentagebücher aus der NS-zeit. München, 1998.
- Hillel, Marc/Henry, Clarissa/Zsolnay, Paul: Lebensborn e.V. Im Namen der Rasse. Wien/Hamburg, 1975.
- Huber, Karl-Heinz: Jugend unterm Hakenkreuz. Berlin 1982.
- Martin, Klaus: Mädchen im Dritten Reich. Der Bund Deutscher Mädel. Köln, 1998.
- Klinksiek, Dorothee: Die Frau im NS-Staat. Stuttgart, 1982.
- Kock, Lisa: Man war bestätigt und man konnte was! Münster/New York, 1994.
- Koonz, Claudia: Mütter im Vaterland. Frauen im Dritten Reich. Freiburg, 1991.
- Kuhn, Annette/Rothe, Valentine: Frauen im deutschen Faschismus. Düsseldorf, 1989.
- Kuhn, Annette: Fraeunleben im NS-Alltag. Pfaffenweiler, 1994.
- Lilienthal, Georg: Der Lebensborn e.V. Frankfurt a. M., 1993.
- Lipp, Christine (Hrsg.): Kindheit im Krieg. Frankfurt a. M., 1992.
- Meyer, Alwin: Die Kinder von Auschwitz. Göttingen, 1998.
- Pini, Udo: Liebeskult und Liebeskitsch. Erotik im Dritten Reich. München, 1992.
- Schemmann, Christine: Wie man kleine Nazis machte. Berlin, 1995.

- Schmitz-Köster, Dorothee: »Deutsche Mutter, bist Du bereit...«. Berlin, 1997.
- Scholl, Inge: Die Weiße Rose. Frankfurt a. M., 1993.
- Steffahn, Harald: Die Weiße Rose. Mit Selbstzeugnissen und Bilddokumenten. Ravensburg, 1991.
- Steinheim-Peters, Eva: Die Zeit der großen Täuschungen. Eine Jugend im Nationalsozialismus. Köln, 1997.
- Thalmann, Rita: Frausein im Dritten Reich. München/Wien, 1984.
- Vinke, Hermann: Das kurze Leben der Sophie Scholl. Ravensburg, 1980.
- Westenriede, Norbert: »Deutsche Frauen und Mädchen!« Düsseldorf, 1984.

Nevelés

- Achs, Oskar; Tesa, Eva (Hrsg.): Jugend unterm Hakenkreuz. Erziehung und Schule im Faschismus. Wien/München, 1988.
- Arbeitsgruppe Pädagogisches Museum (Hrsg.): »Heil Hitler, Heil Lehrer«. Volksschule 1933–1945. Hamburg, 1983.
- Arntz, Hans Dieter: Ordensburg Vogelsang 1934–1945. Erziehung zur politischen Führung im Dritten Reich. Euskirchen, 1986.
- Baumann, Joachim: Vom heiligen Schwachsinn. Wien, 1993.
- Bormann, Martin: Leben gegen Schatten. Paderborn, 1996.
- Eilers, Rolf: Die nationalpolitische Schulpolitik. Köln/Opladen, 1963.
- Flessau, Kurt-Ingo: Schule der Diktatur. Lehrpläne und Schulbücher des Nationalsozialismus. München, 1977.
- Gamm, Hans-Jochen: Führung und Verführung – Pädagogik des Nationalsozialismus. München, 1990.
- Genschel, Helmut: Politische Erziehung durch Geschichtsunterricht. Geschichtsunterricht im Nationalsozialismus. Frankfurt a. M., 1980.
- Heinemann, Manfred (Hrsg.): Erziehung und Schulung im Dritten Reich. Teil 1: Kindergarten, Schule, Jugend; Teil 2: Hochschule, Erwachsenenbildung. Stuttgart, 1980.
- Hering, Jochen, u.a.: Schüleralltag im Nationalsozialismus. Schulleben – Führer und Helden – Kameradschaft und Hitler-Jugend – Rassismus – Lieder. Ein »Lesebuch« für den Geschichtsunterricht. Dortmund, 1984.
- Keim, Wolfgang: Erziehung unter der Nazi-Diktatur. 2 Bände. Darmstadt, 1997.
- Leeb, Johannes: Wir waren Hitlers Elitschüler. Hamburg, 1998.
- Montanus, Klaus: Die Putbusser. Kadetten unterm Hakenkreuz. Ein Napola-Schüler erzählt. Frankfurt a. M., 1998.
- Müncheberg, Hans: Gelobt sei, was hart macht. Berlin, 1991.

- Ortmeyer, Benjamin: Schulzeit unterm Hitlerbild. Frankfurt a. M., 1996.
- Schnorbach, Hermann (Hrsg.): Lehrer und Schule unterm Hakenkreuz. Dokumente des Widerstands von 1930 bis 1945. Königstein/Ts., 1983.
- Scholtz, Harald: Erziehung und Unterricht unterm Hakenkreuz. Göttingen, 1985.
- Ders.: Nationalsozialistische Ausleseschulen, Internatschulen als Herrschaftsmittel des Führerstaates. Göttingen, 1973.
- Schneider, Christian, u.a.: Das Erbe der Napola. Versucht einer Generationengeschichte des Nationalsozialismus. Hamburg, 1996.
- Stahlmann, Martin/Schiedeck, Jürgen: Erziehung zur Gemeinschaft – Auslese durch Gemeinschaft. Bielefeld, 1991.
- Stelzner-Large, Barbara: Der Jugend zur Freude? Weimar, 1996.
- Ueberhorst, Host: Elite für die Diktatur. Die Nationalpolitischen Erziehungsanstalten 1933–1945. Düsseldorf, 1969.

Háború

- Deutsche Jugend im Zweiten Weltkrieg. Beiträge eines Kolloquiums der Forschungsgruppe »Jugendgeschichte« des Fachbereichs der Geschichtswissenschaften der Universität Rostock. Rostock, 1991.
- Hellfeld, Matthias von/Klönne, Arno: Die betrogene Generation. Jugend in Deutschland unter dem Faschismus. Quellen und Dokumente. Köln, 1985.
- Hellfeld, Matthias von: Edelweißpiraten in Köln. Die Jugendrebellion gegen das Dritte Reich. Das Beispiel Köln-Ehrenfeld. Köln, 1981.
- Helmers, Gerrit/Kenkmann, Alfons: »Wenn die Messer blitzen und die Nazis flitzen«. Der Widerstand von Arbeiterjugendcliquen und –banden in der Weimarer Republik und im »Dritten Reich«. Lippstadt, 1984.
- Hermand, Jost: Als Pimpf in Polen. Erweiterte Kinderlandverschickung 1940–1945. Frankfurt a. M., 1993.
- Jahnke, Karl Heinz/Buddrus, Michael: Deutsche Jugend 1933–1945. Eine Dokumentation. Hamburg, 1989.
- Kleindienst, Jürgen (Hrsg.): Wir wollten leben. Jugend in Deutschland 1939–1945. 40 Geschichten und Berichte von Zeitzeugen. Berlin, 1998.
- Ders. (Hrsg.): Gebrannte Kinder. Kindheit in Deutschland 1939–1945. 61 Geschichten und Berichte von Zeitzeugen. Berlin, 1998.
- Koch, Hansjoachim: Geschichte der Hitlerjugend: Ihre Ursprünge und ihre Entwicklung 1922–1945. Percha, 1975.
- Kock, Gerhard: »Der Führer sorgt für unsere Kinder...«. Die Kinder-

- landverschickung im Zweiten Weltkrieg. Paderborn, 1997.
- Luther, Craig W.H.: Blood and Honor – The History of the 12th SS-Panzer-Division »Hitler-Youth« 1945–1945. San Jose, 1987.
- Maschmann, Melitta: Fazit. Kein Rechtfertigungsversuch. Stuttgart, 1963.
- Meyer, Hubert: Kriegsgeschichte der 12. SS-Panzerdivision »Hitlerjugend« 2 Bände. Osnabrück, 1987.
- Nicolaisen, Hans-Dietrich: Die Flakhelfer. Luftwaffenhelfer und Marinehelfer im Zweiten Weltkrieg. Frankfurt a. M., 1981.
- Polster, Bernd (Hrsg.): Swing Heil. Jazz im Nationalsozialismus. Berlin, 1989.
- Rempel, Gerhard: Hitler's Children. The Hitler Youth and the SS. Chapel Hill/London, 1989.
- Ritter, Franz: Heinrich Himmler und die Liebe zum Swing. Leipzig, 1994.
- Rusinek, Bernd A.: Gesellschaft in der Katastrophe. Terror, Illegalität, Widerstand – Köln 1944/45. Essen, 1989.
- Schubert-Weller, Christoph: Hitler-Jugend. Vom »Jungsturm Adolf Hitler« zur Staatjugend des Dritten Reiches. Weinheim/München, 1993.
- Tewes, Ludger: Jugend im Krieg. Von Luftwaffenhelfern und Soldaten 1939–1945. Essen 1989.

Áldozat

- Borkowski, Dieter: Wer weiß, ob wir uns wieder sehen. Erinnerungen an eine Berliner Jugend. Frankfurt a. M., 1980.
- Buch, Wolfgang von: Wir Kindersoldaten. Berlin, 1997.
- Deutsche im Zweiten Weltkrieg. Zeitzeugen sprechen. München, 1989.
- Dunsbach, Günter: Aus meinen Kriegstagen. Berlin 1945.
- Filmer, Werner/Schwan, Heribert (Hrsg.): Mensch, der Krieg is aus! Zeitzeugen erinnern sich an den 8. Mai 1945. Düsseldorf, 1995.
- Gregor, Manfred: Die Brücke. Roman. München, 1998.
- Gröper, Reinhard: Erhoffter Jubel über den Endsiege. Tagebuch eines Hitlerjungen 1943–1945. Sigmaringen, 1996.
- Hanitzsch, Werner: Mein Leben im Wandel der Zeiten. Berlin, 1995.
- Kirchner, Klaus: Flugblatt-Propaganda im 2. Weltkrieg, Bd. 7. Erlangen, 1980.
- Kuby, Erich: Das Ende des Schreckens. Januar bis Mai 1945. München, 1986.
- Jahnke, Karl Heinz: Hitlers letztes Aufgebot. Deutsche Jugend im sechsten Kriegsjahr 1944/45. Essen, 1993.
- Lasch, Otto: So fiel Königsberg. München, 1958.

- Le Tissier, Tony: Der Kampf um Berlin 1945. Von den Seelower Höhen zur Reichskanzlei. Berlin, 1991.
- Mann, Erika: Zehn Millionen Kinder. Die Erziehung der Jugend im 3. Reich. München, 1989.
- Müller, Rolf-Dieter/Ueberschär, Gerd R.: Kriegsende 1945 – Die Zerstörung des Dritten Reiches. Frankfurt a. M., 1994.
- Schmidt, Helmut: Kindheit und Jugend unter Hitler. Berlin, 1998.
- Schnitzer, Christoph: Die NS-Zeit im Altlandkreis Bad Tölz. Bad Tölz, 1995.
- Wieck, Michael: Zeugnis vom Untergang Königsberg. Ein »Geltungsjuden« berichtet. Heidelberg, 1991.
- Wir waren damals 19. 50 Jahre 8. Mai in und um Frankfurt. Regionale Arbeitsstelle für Ausländerfragen Frankfurt (Oder), 1995.

Képjegyzék

Bayerische Staatsbibliothek: 101
Bibliothek für Zeitgeschichte:
287, 321
Bildarchiv Preußischer Kulturbesitz: 89; 131, 137, 307, 341
Bundesarchiv: 30, Nr. 133/149;
31, Nr. 133/151; 35,
Nr. 102/16515; 39,
Nr. 102/16854: 43, Nr.
133/74; 46. Nr. 146/2000/1/5;
47; Nr. 146/77/62/14; 51.
Nr. 183/2000/0110/501; 55.
Nr. 183/H 5246; 59.
Nr. 146/2000/1/9; 62. Nr.
146/91/76/00; 73. Nr. 183/L
7502; 77. Nr. 133/81; 111.
Nr. 183/2000/0110/500; 117.
Nr. 183/H 7946; 121.
Nr. 183/E 10868; 145. Nr.
101 I/670/7401/34; 148. Nr.
152/11/30; 153. Nr. 183/C
4239; 183. Nr. 183/C 4246;
187. Nr. 183/C 4243; 191. Nr.
146/2000/1/2; 199. Nr. 183/E
8590; 201. Nr. 146/86/56/9A;
205. Nr. 146/81/52/34A; 213.

Nr. 183/1983/0623/505; 217.
Nr. 146/73/60/53; 221. Nr.
146/2000/1/12; 225. Nr. 183/J
5195; 232. Nr. 133/375; 283.
Nr. 183/E 10 885; 184; Nr.
146/81/54/9; 243, Nr. 183/J
494; 262. Nr. 183/J 15 960;
263. Nr. 183/J 74/58; 271.
Nr. 101 I/4/3626/169; 279.
Nr. 183/J 27 583; 283.
Nr. 146/2000/118; 293.
Nr. 101 I/279/1722/29; 296.
Nr. 146/84/11/30A; 306.
Nr. 183/2000/0110/502; 311.
Nr. J 27 603; 320. Nr.
146/78/63/30A; 328. Nr.
183/J 31 305; 329. Nr. 183/J
31 305
Imperial War Museum: 297
Keystone Pressedienst: 13, 149,
315, 124, 125, 151, 182, 198,
209, 301, 333, 344, 345, 347,
351, 356, 359, 361
Senoner/EUPRA: 115, 130
Stadtarchiv Wuppertal: 159, 233,
266, 267

Süddeutscher Bilderdienst: 63, 161, 227, 337
Ullstein Bilderdienst: 135, 177, 275, 325
Waldhier, A.: 248, 249
Weiße Rose Stiftung/George J. Wittenstein: 253
ZDF-Archiv: 97, 357

Die Rechteinhaber der Fotos auf Seite 140/141 konnten bis Redaktionsschluss nicht ermittelt werden. Der Verlag bittet Personen oder Institutionen, welche die Rechte an den entsprechenden Fotos haben, sich zu melden.

GUIDO KNOPP

HITLER

GYERMEKEI

Ez a könyv egy olyan nemzedéknek a története, amelynek nem volt választása. Nem ez a nemzedék szavazott Hitlerre, hanem a szülei.

„Ez az ifjúság – jelentette ki Hitler 1938-ban, már-már gunyorosan – mást se tanul, mint németül gondolkozni, németül cselekedni.”

Április 20-án, a Führer születésnapján évről évre német fiatalok millióit – Hitler gyermekeit – eskették fel az apaistennek aposztrofált diktátorra.

„Tízéves voltam. Ahogy akkoriban írták az újságok, a német nép egy teljes évjáratot ajándékozott a Führernek. Odaajándékoztak bennünket neki.”

Guido Knopp mintegy ezer interjút készített olyan emberekkel – köztük a Hitlerjugend egykori tagjaival –, akik csak most, életük alkonyán szánták el magukat, hogy felelevenítsék emlékeiket. Nemzedékük fiatal férfiaiit vágóhídra hajtották, az otthon maradt fiatal nők ugyanakkor az óvóhelyeken remegtek az életükért a bombatámadások idején. A háborús vereség után, 1945-ben pedig milliók menekültek vagy űzettek el otthonaikból. Azoknak, akik túléltek a totális háború iszonyatát, szembe kellett nézniük azzal, hogy értékes éveket veszítettek el – ráadásul az újrakezdés sem ígérkezett könnyűnek számukra a háború utáni Németországban. Vállukra nehezedett az újjáépítés minden nehézsége és gondja, miközben még nem tudtak megszabadulni szorongásaiktól és félelmeiktől, az átélt nélkülözések és a halál emlékképeitől, de emlékeztek arra az időszakra is, amelyben a diktatúra nem csupán az erőszak képét öltötte magára, hanem a csábítását is.

2880 Ft

ISBN 963 549 027 5

9 789635 490271

22490